

Ἄν σοῦ φανεῖ χρήσιμο αὐτὸ τὸ βιβλίο,
ἀγόρασέ το στὴν ἔντυπη μορφή του.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΠΗΓΗ

ELPENOR IN *print*

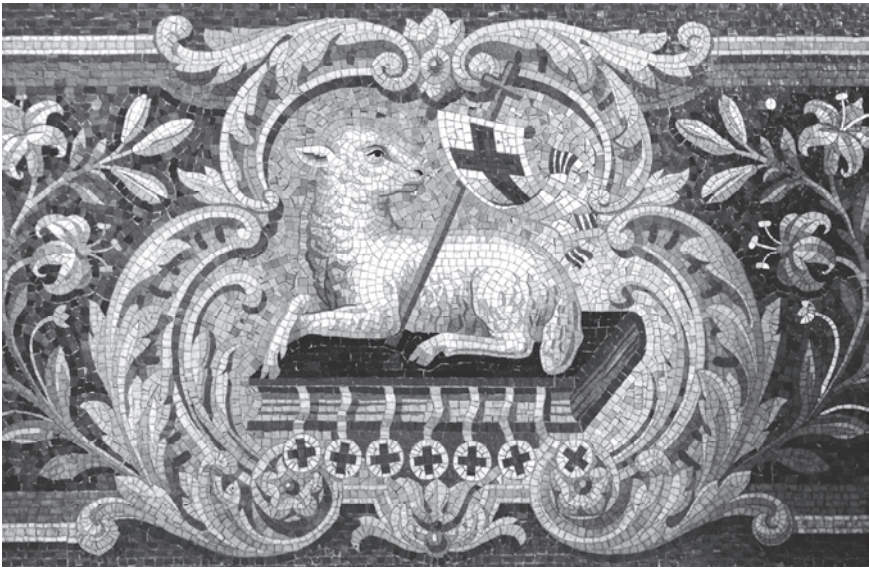
information: *www.elpenor.org*

ISBN: 978-1-716-12993-3

© Γιώργος Βαλσάμης, 2022

Γιώργος Βαλσάμης

Ἡ Μεγάλη Πηγὴ

ELPENOR

Ἀθήνα 2022

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος 11

Η ΜΕΓΑΛΗ ΠΗΓΗ

A' — Mè άπλή όψη 13

B' — Mè διπλή όψη 183

Πίνακες χωρίων

Mè άπλή όψη 351

Mè διπλή όψη 353

Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς· ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς

A' 71 (Ἰω. 14), 18

Πρόλογος

ΣΤΟ ΒΙΒΑΙΟ αυτό συγκεντρώνω τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ μόνα τους. Ἡ ἐστίαση σὲ ὅσα εἶπε ὁ Ἰδιος ἔχει ὄρια, ἐφόσον ἡ Καινὴ Διαθήκη κυκλοφορεῖ καὶ στὸν ἀέρα ποὺ ἀναπνέουμε. Γιὰ παράδειγμα, οἱ συγκυρίες τῆς ἀπορίας *ἵνατί με ἐγκατέλιπες*, εἶναι γνωστές, τὶς ἀνακαλοῦμε ἀκόμη κι ἂν δὲν διαβάσουμε τὰ συμφραζόμενα. Τὸ ἴδιο ἰσχύει γιὰ πολλά.

Ὅχι τόσο οἱ σύντομες φράσεις ὅσο οἱ ὁμιλίες, στὴν πραγματικότητα δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὶς εὐαγγελικὲς διηγήσεις, γι' αὐτὸ ἐντάχθηκαν σὲ ἰδιαίτερη ἐνότητα ('Μὲ ἀπλὴ ὄψη'). Πῶς ἀντιλαμβάνομαι ὁ ἴδιος τὸ περιεχόμενό τους, φαίνεται στὶς ὑποσημειώσεις, ὅπου προτείνω ἐρμηνεῖες καὶ δίνω ἀφορμὲς γιὰ συζήτηση.

Υπάρχουν σύντομα λόγια Του ποὺ εἰπώθηκαν σὲ διάφορες συνθήκες ὡς ἀποκρίσεις, ὑποδείξεις, προκλήσεις, προσκλήσεις, συμβουλές, εἰδοποιήσεις... Αὐτὰ ἀποκτοῦν πιὸ βέβαιο περιεχόμενο ὅταν διαβάζονται στὰ συμφραζόμενά τους. Τὰ συγκεντρώνω στὴ δεύτερη ἐνότητα ('Μὲ διπλὴ ὄψη'), καὶ πάλι μόνα τους, μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι στὴν περίπτωση αὐτὴ τὰ συμφραζόμενα παρατίθενται σὲ ὑποσημειώσεις.

Ὅσο βρίσκεται κανεὶς στὸ ἐπάνω τμήμα τῶν σελίδων, προτοῦ συμβουλευθεῖ τὶς ὑποσημειώσεις ἢ ἀφοῦ τὸ κάνει, διαβάζει μόνο ὅσα μᾶς ἔχουν παραδοθεῖ ὡς λόγια τοῦ Χριστοῦ.

Χρειάζεται νὰ μὴ λησμονοῦμε ὅτι ὅσα εἶπε, ἀκόμη καὶ στὴν μεγαλύτερη δυνατὴ ἀνεξαρτησία τους, ὅπως συμβαίνει μὲ τὴ συγκέντρωσή τους στὸν τόμο αὐτό, δὲν Τοῦ ἀνήκουν ὅπως ἓνα βιβλίο ἀνήκει στὸν συγγραφέα του. Ἄν τὰ εἶχε γράφει ὁ Ἰδιος,

θα ἦταν τὸ βιβλίον Του, ὅμως τὰ διέσωσαν οἱ Μαθητές, καθένας μὲ δικό του τρόπο, σύμφωνα μὲ τὴν προσωπικότητά τους καὶ τὴν ιδιαίτερη σχέση που εἶχαν μαζί Του.

Ἡ συμφωνία τῶν Εὐαγγελιστῶν εἶναι μεγάλη καὶ ἐπισκιάζει τὶς διαφορές, ὅμως δὲν καταργεῖ τὴ σπουδαιότητα τῶν διαφορῶν.¹ Ἡ σκέψη τοῦ Χριστοῦ γίνεται δική μας περιέχοντας μέσῳ τῶν Μαθητῶν προσωπικὲς ιδιαιτερότητες. Ἄλλωστε εἶναι ἑνωμένος μὲ καθένα μας — δὲν νοεῖται ‘καθαρή’ γνώση, ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴν προσωπικὴν σχέση μαζί Του. Εἰσφέρουμε τὸν ἑαυτό μας στὴ γνώση Του καὶ γνωρίζουμε τὸν ἴδιο ὡς ἑαυτό μας.

Κίνηση καὶ σύνθεση οἰκαιοποιοῦνται τὴν ἄχρονη ἀπλότητα ὡς ἀνοιχτὴ μορφή. Ἐνα δικό Του γραφτὸ θα πάγωνε τὸν χρόνο χωρὶς νὰ τὸν ὑπερβεῖ: δὲν θα ἔφερε τελειότερη γνώση ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο, θα κατέστρεφε τὴν ἴδια τὴ δυνατότητα γιὰ γνώση. Γι’ αὐτὸ καθόλου δὲν περιττεύει νὰ διαβάζουμε τὰ κείμενα τῶν μεταγενέστερων ἀγίων, πατέρων καὶ θεολόγων.

Ἡ ἐμμονὴ σὲ ἓνα βιβλίον ἢ σὲ ὁμάδα βιβλίων, ἀποδεικνύει ἀπόσταση ἀπὸ τὸν ἴδιο, ὁ ὁποῖος εἰδοποιεῖ (Β’ 278, 12), *ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ κάκεινος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει: χρειαζόμεστε κάθε σημαντικὴ σκέψη γιὰ νὰ φροντίσουμε τὴ δική μας.*

Παρ’ ὅλα αὐτά, ὅσα εἶπε ὁ Χριστὸς δὲν παύουν νὰ ἔχουν τὴ μεγαλύτερη σπουδαιότητα, ἂν ὄχι γιὰ ἄλλο λόγο πάντως ἐπειδὴ ἰδρύνουν μιὰ νέα ἀντίληψη: τὰ ἔργα ποὺ ἀκολούθησαν στοὺς χριστιανικοὺς λαούς, στοὺς λεγόμενους ‘δυτικούς’ πολιτισμοὺς — τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Εὐρώπης, τῆς Ρωσίας, κ.λπ. — τὰ πιὸ σημαντικὰ καὶ τὰ πιὸ ἀσήμαντα, οὔτε κἂν θα εἶχαν ὑπάρξει χωρὶς τὴ δική Του σκέψη.

¹ Χρησιμοποιοῦ τὸ βιβλικὸ κείμενο ὅπως τὸ παραδίδει τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως (1904 / 1912).

A'

Με άπλή όψη

1. [Ματθ. 5, 3-45]

Μακάριοι οί πτωχοί τῷ πνεύματι,¹ ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασι-
λεία τῶν οὐρανῶν.²

4 μακάριοι οί πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.³

5 μακάριοι οί πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν.⁴

¹ Πτωχὸς τῷ πνεύματι δὲν εἶναι οὔτε ὁ χαλὸς οὔτε ὁ ὑπάκουος, ἀλλὰ ὁποῖος δὲν κλείστηκε στὸν ἑαυτό του ὅπως σὲ μιὰ ἰδιοκτησία ἢ αὐτοδημιουργία: ἔχει ἐπίγνωση τῆς θείας προέλευσης τῶν δυνάμεών του, γι' αὐτὸ καὶ θαυμασμὸ καὶ εὐγνωμοσύνη. Ἡ πτωχεία τοῦ πνεύματος εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἄλλης ζωῆς. Μόνο ἂν ἔχω ἀδειάσει ἀπ' ὅ,τι νομίζω ἑαυτό μου, μπορῶ νὰ γεμίσω ἀπὸ τὸν Θεό.

² Βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι ἡ ζωὴ μαζί Του. Τὸν ἀφήνω νὰ βασιλεύει ὅταν ὅλα, ἀκόμη καὶ ὅσα θὰ μπορούσαν νὰ μοιάζουν ἀσήματα, τὰ ἀναγνωρίζω στὴ σχέση τους μ' Ἐκεῖνον.

³ Τὸ πένθος γιὰ σφάλματα εἶναι ἐξίσου σφάλμα — ὅσο ἐπιμένει τόσο μὲ κλειδώνει στὴν ἀμετανοησία. Ὑπάρχει καὶ μακάριο πένθος. Δὲς τοὺς Μακαρισμοὺς στὸν Λουκᾶ (Α' 10), καὶ ἀκόμα τὴν παραβολὴ τοῦ πλούσιου καὶ τοῦ Λάζαρου (Α' 93). Ἡ κακία τοῦ κόσμου θλίβει ὅποιον δὲν συμμορφώνεται μὲ τὴ λαχτάρα γιὰ δύναμη. Τὴν ἀσήμαντη συνείδηση (βλ. Α' Κορ. 15, 32: *φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὐριον γὰρ ἀποθνήσκομεν*) καταργεῖ ἤδη ἢ ἀπλὴ προσδοκία τῆς ζωῆς μαζί Του. Ὁ Θεὸς δὲν κρίνει καὶ δὲν τιμωρεῖ κανένα γιὰ κανένα λόγο. Ἀδιάφορος γιὰ τίς ἀρετὲς τῆς ἄλλης ζωῆς καταδικάζω ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό μου, ἀκόμη καὶ συνυπάρχοντας μὲ τοὺς ὁμοίους μου. Παράκληση, παρηγοριὰ καὶ μόνη πραγματικὴ ἱκανοποίηση εἶναι ἡ ζωὴ μαζί Του.

⁴ Κάθε τι ἀνήκει στὴ φύση του καὶ ὑπάρχει σύμφωνα μὲ τοὺς δικούς της ὅρους, εἴτε ἡ φύση του εἶναι δεδομένη εἴτε ἀποφασισμένη. Ὁ μεταμορφωμένος κόσμος ἀνήκει στὴν πραότητα. Ἡ πραότητα δὲν εἶναι μόνον ἀοργησία, ἀλλὰ διαύγεια, ἐπίγνωση τῆς ἀληθινῆς ἀξίας τῶν πραγμάτων, πληρότητα χαρᾶς, ἡσυχίας καὶ ἐμπιστοσύνης.

6 μακάριοι οί πεινῶντες καί διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται.⁵

7 μακάριοι οί ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.⁶

⁵ Ἡ δικαιοσύνη χρειάζεται κριτήρια, γνώση τῶν συνθηκῶν ὅπου ἐφαρμόζονται τὰ κριτήρια, καὶ πιστότητα. Δικαιοσύνη εἶναι ἡ ἔμπρακτη ἐπίγνωση τῶν ἀξιών. Δικαιοσύνη ἀκόμα εἶναι ἡ διαφύλαξη τῶν πλασμάτων στὴ φύση τους. Πεῖνα καὶ δίψα συνοφίζουσαν τὴν ὀλόψυχη βούληση, ἀπ' ὅπου ἐξαρτᾶται ἡ ἴδια ἡ ἐπιβίωση. Πεινάω καὶ διψᾶω γιὰ ὅ,τι μὲ φέρει στὴν τελειότητα ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἡ φύση μου. Λαχταράει τὴ δικαιοσύνη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ποὺ ὅπως ὁ Δημιουργός, θέλει γιὰ ὅλα νὰ βρίσκονται στὴ φύση τους μὲ πληρότητα. Ἐκεῖνοι θὰ χορτάσουν, σημαίνει ὅτι θὰ ζοῦν ὀλόψυχα τὸν γνήσιο ἑαυτό τους καὶ θὰ ἀπολαμβάνουν μὲ τὸν Χριστὸ τὴν τελειότητα τῶν πραγμάτων.

⁶ Προφανέστερη τώρα εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ ἐλέους ὡς συμπαράστασης, ὅμως στὴν ἄλλη ζωὴ δὲν ὑπάρχουν δεινὰ οὔτε ἀνάγκη νὰ πάρω ἢ νὰ δώσω βοήθεια. Ἐλεος εἶναι ἡ τελειότητα τῆς ἀγάπης, ἡ ἴδια ἡ Δημιουργία, κυρίως ἡ δωρεὰ τῆς Εἰκόνας στὴν ψυχὴ: “τὸ μεγαλύτερο καλὸ ποὺ ἔκανε ποτὲ ὁ Θεὸς στὸν ἄνθρωπο, εἶναι ὅτι ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Ἰδιος”, ἐξηγεῖ ὁ Ἐκκαρτ. “Ἐχει δημιουργήσει τὴν ψυχὴ σύμφωνα μὲ τὴ δική Του τέλεια πληρότητα, ἔχει πηγᾶσει μέσα της ὀλόκληρη τὴν καθαρότητά Του μέσα στὴν πρωταρχικὴ ἀγνότητα. [...] Πῶς ὑψηλότερο ἔργο Του εἶναι τὸ ἔλεος, σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς στερεώνει τὴν ψυχὴ στὸ ὑψηλότερο καὶ καθαρότερο μέρος ποὺ μπορεῖ νὰ πάει, στὸ διάστημα, σὲ θάλασσα μὲ ἀπέραντο βυθό, ἐκεῖ ἐργάζεται ὁ Θεὸς ἔλεος” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Μάιστερ Ἐκκαρτ*, σ. 194 καὶ 102). Γι' αὐτὸ ἤδη τώρα σημαντικὴ δὲν εἶναι ἡ ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ τὸ ἀνοιγμα στὴν ἀξία τῶν πραγμάτων, καὶ μόνο ἔτσι ἡ συμπαράσταση σὲ ὅποιον ἔχει ἀνάγκη. Ὁ Χριστὸς εἰδοποιεῖ πῶς ἡ ἀξία τῆς ἀγαθοεργίας βρίσκεται στὴν ἀναγνώριση τοῦ Λόγου τῆς φιλίας. Βλ. Β' 260 (τοὺς πτωχοὺς πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε) καὶ Α' 1, 48 (ἔσσεθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν). Ἀνελέητος εἶναι ὁ τυφλὸς γιὰ τὴν ἀξία τῶν πραγμάτων. Ἀναγκαῖα παραμένει διαιρεμένος στὴν ἴδια τὴ φιλανθρωπία του, ἐσωτερικὰ ψυχρὸς καὶ ἀπρόσωπος.

8 μακάριοι οί καθαροί τῆ καρδία, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται.⁷

9 μακάριοι οί εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται.⁸

10 μακάριοι οί δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.⁹

11 μακάριοί ἐστε ὅταν ὄνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ.¹⁰

⁷ Καθαρὴ καρδιά εἶναι ὅποια ἐλευθερώθηκε ἀπ' ὅτι δὴ ποτε δὲν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός. “Αὐτοὶ πού δὲν εἶναι τίποτα, δὲν εἶναι ἴσοι μὲ τίποτα, μόνο αὐτοὶ εἶναι ἴσοι μὲ τὸν Θεό”, ἐξηγεῖ ὁ Ἑκκαρτ (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Μάιστερ Ἑκκαρτ*, σ. 177). “Ὅραση τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἰσότητα μαζί Του. “Τὸ μάτι μὲ τὸ ὁποῖο βλέπω τὸν Θεό, εἶναι τὸ ἴδιο μάτι μὲ τὸ ὁποῖο μὲ βλέπει ὁ Θεός: τὸ μάτι μου καὶ τὸ μάτι τοῦ Θεοῦ εἶναι ἕνα μάτι, μία ὄραση, μία γνώση, μία ἀγάπη” (ὁ.π., σ. 173).

⁸ Οἱ πνευματικὲς μάχες δὲν εἶναι μόνο ἀναπόφευκτες ἀλλὰ καὶ ἐπιθυμητές: *μὴ νομίσητε ὅτι ἤλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἤλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν. ἤλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς· καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ* (Α' 24· βλ. ὁμοίως Α' 82). Ὁ εἰρηνοποιὸς διαιρεῖται ἀπὸ τοὺς ἀντίθετους καὶ ἀπολαμβάνει τὸν Θεὸ στὸν ἑαυτό του καὶ στοὺς ὁμοίους του. *Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν. μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία μηδὲ δειλιάτω* (Α' 71, 27· βλ. ἐπίσης Β' 343–345). Εἰρηνοποιὸς εἶναι ὅποιος ἐνώθηκε μὲ τὴ θεία φύση. Μὲ τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξή του, ἀκόμη καὶ χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζει, ἀνακοινώνει σὲ ὅσους ἔχουν ὑγιῆ νοῦ μιά παρούσια τῆς ἀλήθειας.

⁹ Ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, ἡ ζωὴ μὲ τὸν Χριστό, δὲν εἶναι ἀποζημίωση γιὰ διωγμούς, ἔχει τὴν αἰτία τῆς στὸν ἑαυτό της, καὶ ἐπιτρέπει τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ νοσηρὲς συνήθειες καὶ νοσοτροπίες. Ὁ μακαρισμὸς δὲν ἐξωθεῖ στὸ μαρτύριο, ἀλλὰ προειδοποιεῖ γιὰ τὶς ταλαιπωρίες, τὶς διώξεις, τὴν περιφρόνηση, τὶς συκοφαντίες — γιὰ ὅλα τὰ δεινὰ πού ἀναγκαῖα ὑποφέρουν στὴ συναναστροφή μὲ τοὺς ὑπόλοιπους, ὅσοι βλέπουν καὶ σέβονται τὴν ἀξία τῶν πραγμάτων.

12 χαίρετε και αγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὕτω γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν.¹¹

13 Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἄλας τῆς γῆς.¹² ἐὰν δὲ τὸ ἄλας μωρανθῆ, ἐν τίνι ἀλισθησεται; εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἔτι εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω και καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.

14 Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου.¹³ οὐ δύναται¹⁴ πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη· 15 οὐδὲ καίουσι λύχνον και τιθέασι αὐτὸν ὑπὸ τὸν μῶδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, και λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. 16 οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα και δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.¹⁵

¹⁰ εἶναι μακάριος ὁποῖος διώκεται, ἐπειδὴ μέσα και ἀπὸ τὶς ταλαιπωρίες αὐτὲς προσέχει τὸν Λόγο πὸν διαιρεῖ ἀπὸ τοὺς ἀσχετους. Ἡ νόηση εἶναι ἡ ἀγάπη — ὄχι μιὰ ἰδέα οὔτε σύνολο ἰδεῶν, συλλογισμῶν, ἐπιθυμιῶν ἢ συναισθημάτων, ἀλλὰ ἓνα πρόσωπο. “Μήπως δὲν γνωρίζετε τὸν ἑαυτό σας;” ρωτᾷε ὁ Παῦλος, “ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι μέσα σας;” (βλ. Β΄ Κορ. 13, 5.)

¹¹ Και ἐδῶ προειδοποιεῖ γιὰ ταλαιπωρίες, δὲν ὑπόσχεται ἀμοιβές. Ὁ ‘μισθὸς’ σημαίνει διαφορετικὴ ἀπόλαυση, ἀνεξάρτητη ἀπὸ προσπάθειες. Χρησιμοποιῶντας τὴν ἔννοια τοῦ μισθοῦ δυναμώνει τὴν ἐλπίδα, νὰ γνωρίζουμε ὅτι ὅσα ὑποφέρουμε δὲν εἶναι ἀνώφελα και νὰ μὴν ἀρκούμαστε σὲ ἀσήμαντες ἀπολαύσεις.

¹² Μὲ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ τους, χωρὶς νὰ τὸ προσπαθήσουν, οἱ δικοὶ Του φανερώνουν τὶς ἀρετές Του, βοηθῶντας ἔτσι και ἄλλους νὰ μεγαλώσουν τὴ νοημοσύνη τους και νὰ βελτιώσουν τὸν χαρακτήρα τους.

¹³ Ὅσοι ἄκουσαν τὸν Λόγο κάλεσαν και ἄλλους.

¹⁴ Μὴ τὸ κάνετε — μὴν παραμείνετε ἄεργοι, μὴν ἀμελήσετε τοὺς ἄλλους. Μερικοὶ κατακρίνουν τὸν μοναχισμό, ὅτι εἶναι ἀνώφελος, ὅμως στὸν βαθμὸ πὸν πραγματοποιεῖ μιὰ μεγαλύτερη σχέση με τὸν Θεό, ὁ μοναχὸς γίνεται ζωντανὸ παράδειγμα γιὰ τὴν ἴδια τὴ γνησιότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσης.

¹⁵ Τὸ φῶς ἐμπνέει και κρίνει τὰ ἔργα, και μέσα ἀπὸ αὐτὰ μεταδίδεται εὐρύτερα, ἔστω με μικρότερη δύναμη. Οἱ ἔμμεσες Παρουσίες

17 Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆ-
 τας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι.¹⁶ 18 ἀμὴν γὰρ λέγω
 ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἐν ἡ μία κεραία
 οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου ἕως ἂν πάντα γένηται.¹⁷ 19 ὃς ἐὰν
 οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων καὶ διδάξῃ
 οὕτω τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν
 οὐρανῶν.¹⁸ ὃς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται
 ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.¹⁹ 20 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἐὰν μὴ πε-
 ρισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρι-
 σαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.²⁰

Του εἶναι ὅπως ὅταν βρισκόμαστε μακριὰ ἀπὸ τὴν πηγὴ καὶ ἀγνο-
 οῦμε τὴν ἀρχικὴ ὁρμὴ της.

¹⁶ Οὔτε κατάργηση οὔτε ἀπλὴ συγκράτηση. Ἡ ἐκπλήρωση σημαί-
 νει τὴν κάλυψη κάθε κρίσιμου κενοῦ. Χωρὶς τὴν ἐκπλήρωσή της ἡ
 Παλαιὰ Διαθήκη δὲν ὁδηγεῖ στὴν ἀλήθεια περισσότερο ἀπ' ὅσο ἀπο-
 μακρύνει.

¹⁷ Ὅλα ὑπάρχουν στὸν 'νόμο' μὲ διαφορετικὴ μορφή, ὅμως γίνο-
 νται νέα καὶ ἐκπληρώνονται στὴ ζωὴ μαζί Του.

¹⁸ Ἐλάχιστος, ἐπειδὴ στὸν νόμο εἶδε τὸ ἐλάχιστο: ἂν κατανοοῦσε
 τὶς ἐντολές, δὲν θὰ τὶς καταργοῦσε. Ὅμως δὲν ἀρκεῖ νὰ τὶς ἐγκατα-
 λείψει ὁ ἴδιος, χρειάζεται νὰ γίνῃ παράδειγμα καὶ γιὰ ἄλλους. Ἄν
 εἶδα τὴν ἀρνητικὴ ἐπίδραση ποὺ ἔχω στοὺς ἄλλους καὶ ἐπιμένω στὸ
 σφάλμα, ἡ διαφθορὰ σφραγίζεται, ἡ μετάνοια ἀποκλείεται. Ἡ ἀπου-
 σία ἀγάπης δὲν ἀναπληρώνεται ἀπὸ καμμιὰ ἀρετὴ.

¹⁹ Ἄν κάνει πράξη τὶς ἐντολές στὸν ἑαυτό του, μὲ τὴ δική του πρό-
 οδο διδάσκοντας καὶ ἄλλους, μέσα του ὁ Χριστὸς ζεῖ μὲ περισσότερη
 δύναμη.

²⁰ Τί εἶναι οἱ Γραμματεῖς; Ἄνεργὸ πνεῦμα. Τί εἶναι οἱ Φαρισαῖοι;
 Τυποκρατία καὶ ὑπεροψία. Καὶ πάλι ὁ Χριστὸς ἐπιτίθεται στὸν ἐθι-
 μοτυπισμὸ καὶ τὴν ὑποκρισία. Σκοπὸς δὲν εἶναι ἡ συγκρότηση μιᾶς
 ἠθικῆς ἀλλὰ ἡ προσωπικὴ σχέση μαζί Του, ἐπομένως χρειάζεται
 ὅπωςδὴποτε εἰλικρίνεια καὶ αὐθορμητισμὸς, νὰ σεβόμαστε τὴν ἐσω-
 τερικότητα ὡς μόνον 'χώρο' ἀληθινῆς εὐσέβειας.

21 Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ φονεύσεις· ὅς δ' ἂν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει. 22 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ²¹ ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει· ὅς δ' ἂν εἶπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ρακά,²² ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ· ὅς δ' ἂν εἶπῃ μωρέ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.²³

²¹ Ἐκδηλώνει ἐμπάθεια, δὲν νοιάζεται πραγματικά γιὰ τὸν ἀδελφὸ του.

²² Ὁ φόνος ἀφορᾷ τὸ σῶμα, ἡ λεκτικὴ προσβολὴ τὴν ψυχὴν. Ὀργιζόμενος μὲ τὸν ἀδελφὸ του εἶναι σὰν νὰ λέει, ‘δὲν ἀξίζει νὰ ὑπάρχεις’. Ἀπὸ τὴν ἔμφαση ποὺ δίνει ἐδῶ ὁ Χριστὸς γίνεται ἀντιληπτὴ ἡ ἀτέλεια τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τὰ Καλὰ Νέα δὲν εἶναι μιὰ ἀνάγκη. Στὸν χῶρο τοῦ πνεύματος πρόοδος καὶ παρακμὴ παραμένουν πάντα πιθανές, μολονότι ἓνα ἀγαθὸ βῆμα εὐνοεῖ νέα ἀγαθότητα, ἀπ’ ὅπου δημιουργοῦνται ἐνότητες προόδου, ἀλλὰ ἐπίσης ἡ στρεβλὴ ἀντίληψη πὼς ἡ ἱστορία ὀδηγεῖ ἀπὸ πρόοδο σὲ πρόοδο. Μιὰ ἐνότητα προόδου εἶναι ἐκείνη ἀνάμεσα στὸν ἀρχαῖο ἐλληνικὸ καὶ τὸν χριστιανικὸ πολιτισμὸ, ἂν καὶ δὲν γίνεται νὰ εἰπωθεῖ ὅτι ὁ Μάξιμος εἶναι πιὸ ‘προχωρημένος’ εἴτε ‘καθυστερημένος’ σὲ σχέση μὲ τὸν Πλάτωνα.

²³ Εἶναι σκληρὴ, ὅμως δὲν εἶναι τιμωρία ἀλλὰ ὅ,τι θέλησαν ἐκεῖνοι ποὺ προτίμησαν νὰ βρίσκονται μακριὰ Του. Βλ. ὅσα γράφω στὴν Ἀσκητικὴ, σ. 211–12: “νὰ μὴν κατακρίνεις τὸν ἄλλο δὲν εἶναι ἀπλὸς καθωσπρεπισμὸς, κάτι σὰν θρησκευτικὴ μορφὴ τῆς ‘πολιτικῆς ὀρθότητος’ καὶ ‘ἀνεκτικότητος’, ἔτσι ποὺ νὰ τὸ ἀποφεύγει κανεὶς ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἀπλῶς δὲν τὸ ἐκφράζει ἀνοιχτά [...]” Περιφρονῶντας τὸν ἄλλο “μὲ ἀφορμὴ τὴν ἀνικανότητά του [...] εἴτε ἀντιμετωπίζοντάς τον συγκαταβατικά, προσβάλλω τὸν Θεὸ ποὺ μοιράζει τὰ χαρίσματα ὅπως τὰ μοιράζει [...] Εἶναι καθαρὴ βλασφημία τοῦ Πνεύματος [...] ἀνήκει στὴν μόνη θανάσιμη ἁμαρτία. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ κατακρίνει τὸν ἄλλο ἐπειδὴ ἔχει λίγες ἢ σχετικῶς ἀσήμαντες ικανότητες, εἶναι ἀποξενωμένος ἀπὸ τὴν πραγματικότητα καὶ ἀφομοιώνεται στὴν δαιμονικὴ κατάσταση”. Ὁμοίως ἡ ὑπερφύωση ὅσων ἔχουν πολλὰ ἢ πιὸ σημαντικὰς ικανότητες, ἰσοδυναμεῖ μὲ πειρασμὸ. Δίκαιος ἔπαινος εἶναι ὅποιος στηρίζει τὴν ἀξιοποίηση τῶν χαρισμάτων ὡς χαρισμάτων: ἐξαίρει τὶς δυνάμεις μέσα στὴν προέλευσή τους, δὲν τὶς προσεγγίζει σὰν νὰ ἦταν ‘ἐπιτεύγματα’. Ἡ εὐφυΐα, ἡ ἐργασία

23 Ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον κάκει μνησθῆς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, 24 ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπαγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου.²⁴

25 Ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχὺ ἕως ὅτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ, μήποτε σε παραδῶ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ καὶ ὁ κριτής σε παραδῶ τῷ ὑπηρέτῃ, καὶ εἰς φυλακὴν βληθήσῃ· 26 ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν ἕως οὗ ἀποδῶς τὸν ἔσχατον κοδράντην.²⁵

καὶ μαζὶ ὅλα ὅσα προέρχονται ἀπὸ αὐτὲς ἢ ὅποιες ἄλλες δυνάμεις, εἶναι χαρίσματα.

²⁴ Βλ. ἐπίσης Α' 22: *πορευθέντες δὲ μάθετε τί ἐστὶν ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν. οὐ γὰρ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.* — Ἐὰν μνησθῆς: ἂν σὲ ἐλέγχει ἢ συνείδησή σου. Ζητούμενο δὲν γίνεται ἡ ἀπλή ἐπανασύνδεση ἀλλὰ ἡ μετάνοια, ὅταν τὸ σφάλμα ἐμπόδισε μιὰ σχέση, τὰ μέλη τῆς ὁποίας θὰ ἤθελαν νὰ μὴν εἶχε διακοπεῖ καὶ θὰ ἄξιζε νὰ μὴ διακοπεῖ. Στὸ Εὐαγγέλιο ἡ συνύπαρξη δὲν εἶναι ποτὲ αὐτοσκοπός, μάλιστα ἐνθαρρύνονται οἱ μεγαλύτερες διαιρέσεις, ἀκόμα καὶ στὴν οἰκογένεια. Μόνη αὐτάρκης εἶναι ἡ ἐνότητα μετὰ τὸν Χριστό: ἡ ἀγάπη τῆς ἴδιας τῆς ἀγάπης μετράει κάθε δυνατὴ σχέση, ὅποτε οἱ μεροληψίες, οἱ βιολογικὲς συγγένειες, κ.λπ., καταρρέουν.

²⁵ Νοεῖται ὡς συνέχεια τοῦ προηγούμενου, δὲν εἶναι συμβουλὴ γιὰ δικαιοπραξίες τῆς καθημερινότητος. Ἡ παρομοίωση μετὰ δικαστικὲς ἀντιθέσεις τονίζει τὴ σκληρότητα τοῦ ἀποξενωμένου ἀνθρώπου. Σημαντικὴ εἶναι ἡ κατάληξη, ἐπειδὴ μοιάζει νὰ βεβαιώνει κάποιες θεωρίες περὶ καθαρτηρίου. Τὸ κείμενο ἐρμηνεύεται σωστά, ἂν προσεχθοῦν τὰ συμφραζόμενα τῆς ἴδιας καὶ ἄλλων ὁμιλιῶν, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν εἰδοποιήσεων πῶς ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν γιὰ πολλοὺς θὰ παραμείνει ἀπρόσιτη, ἀπ' ὅπου προκύπτει ἡ λεγόμενη κόλαση. Ἡ ἀπόδοσις καὶ τῆς τελευταίας 'δεκάρας' σημαίνει ὅτι, ὅσο μακριὰ κι ἂν βρισκομαι ἀπὸ τὸ νόημα τῶν πραγμάτων, δὲν γίνεται νὰ ζῶ γιὰ πάντα μετὰ ἐνο-

27 Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ μοιχεύσεις. 28 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.²⁶

29 εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῆ εἰς γέενναν. 30 καὶ εἰ ἡ δεξιὰ σου χεὶρ σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτήν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῆ εἰς γέενναν.²⁷

31 Ἐρρέθη δέ· ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον.²⁸ 32 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα

χές, κάποια στιγμή ἢ ἀποξένωση ἀποκαλύπτει ἓνα διαχρονικὸ οἰκεῖο πρόσωπο, τὸν πραγματικὸ μου ἑαυτό, ὅσοδήποτε ἄσχημο.

²⁶ Καὶ ἐδῶ εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν τυποκρατία τῶν συμβατικῶν σχέσεων, κάτι ποῦ ὁ Χριστὸς ἐπιδιώκει μὲ ἐντυπωσιακὴ ἐπιμονή. Περαιτέρω, ἡ μοιχεία δὲν ἀναφέρεται ἀπαράιτητα στὸν γάμο, δηλαδή, δὲν δημιουργεῖ πρόβλημα ἢ προσβολὴ τῆς γαμήλιας ἀποκλειστικότητας. Σὲ κάθε προσωπικὴ σχέση ἐντάσσεται ἀμέσως ἡ μοιχεία σὰν ἓνα τραῦμα, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς ἡ πληγὴ θὰ κλείνει, ἂν ἀρχίσει νὰ ζεῖ στὴ σχέση ὁ Χριστὸς μὲ δύναμη καὶ νὰ γίνεταί ὁρατός.

²⁷ Στὴ θέση αὐτῇ, ἀνάμεσα σὲ δύο ἀναφορὲς στὴ μοιχεία, οἱ εἰκόνες ξερριζώματος ματιῶν καὶ χεριῶν συνδέονται μὲ ὅποιαδήποτε ἐπιθυμία ὑποτιμᾶει τὶς προσωπικὲς σχέσεις. Τέτοιες εἰκόνες ἔχουν κάποτε ἐρμηνευθεῖ ἄστοχα μὲ κυριολεξία, ὅπως ὅποτε ὅμως δείχνουν κάτι κρίσιμο. Σκοπὸς δὲν εἶναι ἡ ἀναγκαστικὴ ἀγνότητα, ἂν μπορούσε νὰ υπάρξει κάτι τέτοιο, ἀλλὰ νὰ συνειδητοποιήσω πὼς ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν ἀνάξια ἐπιθυμία εἶναι κάτι πρὸ πολῦτιμο ἀπὸ τὰ μάτια καὶ τὰ χέρια. Οἱ εἰκόνες αὐτὲς προσβάλλουν τὴν ψευδαίσθηση ὅτι 'δὲν χάθηκε ὁ κόσμος' ἂν ἔχω γιὰ τὸν ἄλλο κατώτερες ἐπιθυμίες. Ἡ κατώτερη ἐπιθυμία καταργεῖται φυσιολογικά, χωρὶς προσπάθεια, μέσα στὴν ἀνώτερη ἐπιθυμία.

²⁸ Διαζύγιο.

αὐτοῦ παρεκτός λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι, καὶ ὅς ἐάν ἀπολελυμένην γαμήσῃ, μοιχᾶται.²⁹

33 Πάλιν ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐκ ἐπιορκήσεις, ἀποδώσεις δὲ τῷ Κυρίῳ τοὺς ὄρκους σου. 34 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὅλως· μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· 35 μήτε ἐν τῇ γῆ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστὶ τῶν ποδῶν αὐτοῦ· μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως· 36 μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου ὁμόσης, ὅτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν ἢ μέλαιναν ποιῆσαι. 37 ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν ναὶ ναί, οὐ οὐ· τὸ δὲ περὶ σὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστίν.³⁰

²⁹ Ἐξω ἀπὸ τὸν γάμο κι ἐφόσον δὲν ὀδηγεῖ σὲ γάμο, ἡ σεξουαλικὴ ἐπιθυμία σημαίνει πορνεία καὶ μοιχεία, ὅπως ὅταν οἱ σύζυγοι δὲν ἀρκοῦνται νὰ ἱκανοποιοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Τί προβληματικὸ ὑπάρχει στὴν ἐπιθυμία αὐτή, καὶ γιατί γίνεται ἀποδεκτὴ στὴ συζυγικὴ σχέση; Περαιτέρω, γιατί δίνεται 'ἐντολὴ' ἀγάπης γιὰ τὸν πλησίον, ἐνῶ ἡ σεξουαλικὴ ἐπιθυμία περιορίζεται στὸν σύζυγο; Μὲ δεδομένη τὴν ὀριακὴ καὶ συγκαταβατικὴ ἀποδοχὴ τοῦ γάμου ἀπὸ τὸν Χριστό, κύριο θέμα Του εἶναι, ὅπως προηγουμένως, ἡ ἐπίγνωση τῆς κρισιμότητος τῶν προσωπικῶν σχέσεων. Ἐξηγεῖ σὲ ὅσους διώχνουν τὸν σύντροφό τους, ὅτι κακῶς αἰσθάνονται ἀθῶοι, κι ἅς ἐπιτρέπει ὁ ἱερατικὸς νόμος τὸ διαζύγιο. Τὸ θέμα δὲν εἶναι τυπικὸ καὶ νομικὸ: γίνονται ἀφορμὴ διαφθορᾶς. Δὲν μέμφεται ὅποιον θέλει νὰ χωρίσει ἐπειδὴ θέλει νὰ χωρίσει, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὶς πνευματικὲς συνέπειες ποὺ ἔχει ὁ χωρισμὸς γιὰ τὸν ἄλλο — ἂν ἔχει. Ὁ γάμος προστατεύεται ὅσο εἶναι δυνατό, ἂν ὑπάρχει ἀγάπη, γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἐνέκρινε τὸ διαζύγιο, δείχνοντας ὅτι δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ συντηρεῖται μιὰ σχέση χωρὶς ἀγάπη.

³⁰ Μὲ τὸν ὄρκο δίνω ἐγγύηση νὰ ἀποξενωθῶ ἀπὸ κάτι ὑπερβολικὰ πολύτιμο. Τίποτα δὲν εἶναι στὸ χέρι μου, δὲν μοῦ ἀνήκει καὶ δὲν τὸ ἐλέγχω, ἐκτός ἀπὸ τὸν χαρακτήρα μου, ποὺ ὅμως δὲν ἀλλάζει ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμὴ στὴν ἄλλη. Ἄλλωστε δὲν ἔχει νόημα νὰ ἐγγυηθῶ ὅτι θὰ γίνω χειρότερος! Μόνη πραγματικὴ ἐγγύηση εἶναι ὁ λόγος μου. Σύμφωνα μὲ τὰ κριτήρια ποὺ εἰσηγεῖται ὁ Χριστὸς, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸς οὔτε ὁ ὄρκος στὴν Βίβλο. Δὲν γίνεται νὰ ὑποχρεώσουμε τὸν Θεὸ

38 Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόν-
 τα ἀντὶ ὀδόντος· 39 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ·
 ἀλλ' ὅστις σε ραπίσει ἐπὶ τὴν δεξιάν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ
 τὴν ἄλλην· 40 καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου
 λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον· 41 καὶ ὅστις σε ἀγγαρεύσει
 μίλιον ἓν, ὑπάγε μετ' αὐτοῦ δύο· 42 τῷ αἰτοῦντί σε δίδου καὶ τὸν
 θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῆς. 43 Ἦκούσατε ὅτι
 ἐρρέθη, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου.
 44 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε
 τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καὶ
 προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων ὑμᾶς.
 45 ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅτι τὸν
 ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ
 δικαίους καὶ ἀδίκους. 46 ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας
 ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσι; 47
 καὶ ἐὰν ἀσπάσησθε τοὺς φίλους ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε;
 οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι οὕτω ποιοῦσιν; 48 Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλει-
 οι, ὥσπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν.³¹

νὰ ἐπιβλέπει τις διαφορὴς μας, καὶ μάλιστα μὲ τοὺς δικούς μας
 ὄρους. Πρόσεξε χαρακτηριστικὰ τὸ Β' 128: *ἄνθρωπε, τίς με κατέ-
 στησε δικαστὴν ἢ μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς;*

³¹ Τέτοιες παραινέσεις ἀνατρέπουν τὸ κοινὸ αἴσθημα γιὰ τὴν δικαι-
 οσύνη καὶ συμβάλλουν στὶς συζητήσεις τῆς λεγόμενης 'θεοδικίας',
 ὅταν ὁ Θεὸς ἐπικρίνεται ἐπειδὴ ἐπιτρέπει νὰ παραμένουν ἀτιμώρητοι
 ἐγκληματίες, νὰ διαπράττουν νέα ἐγκλήματα, νὰ εὐημεροῦν, κ.λπ. Ρά-
 πισμα τῆς ἄλλης πλευρᾶς, κόποι, ἀπώλεια περιουσίας, εἶναι ὁ ἀσπα-
 σμὸς καλῆς διάθεσης, εὐεργεσία ἀκόμη καὶ τῶν ἐχθρῶν, ἔμπρακτῃ
 εὐχῇ νὰ ἔχουν ὅσα χρειάζονται καὶ νὰ εἶναι καλὰ. Ἡ ἀγάπη αὐτὴ
 ὑστερεῖ ἐπειδὴ παραμένει μονομερῆς, εἶναι μιὰ ἀρχὴ πού ἀδυνατεῖ νὰ
 ὀδηγήσει στὸν προορισμὸ τῆς. Ἀγάπη ἀναγκασμένη νὰ ἐκφράζεται
 μόνον ὡς ἀγαθοεργία δὲν ἔχει νόημα στὴν ἄλλη ζωὴ, ὅταν οἱ συνθη-
 κες τῆς ἀθανασίας δίνουν σὲ ὅλους τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ ἀντικειμε-
 νικὴ ἰσχύ, ὅποτε οἱ συναντήσεις δὲνμποροῦν νὰ στηρίζονται παρὰ

2. [Ίω. 3, 12–21]

Εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν καὶ οὐ πιστεύετε, πῶς ἐὰν εἶπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια πιστεύσετε;³² 13 καὶ οὐδείς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς,³³ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ.³⁴

14 καὶ καθὼς Μωϋσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ,³⁵ οὕτως ὕψωθη ἄνθρωπος, 15 ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον.³⁶ 16 οὕτω γὰρ ἠγάπη-

μόνο στὴν πνευματικὴ συγγένεια. Ἦδη τώρα τὴν ἀγάπη χαρακτηρίζει ἡ ἐνότητα τῆς συνειδήσεως, ὄχι ἡ ἀγαθοεργία. Βλ. χαρακτηριστικὰ Β΄ 264: ἐὰν μὴ νύψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ, καὶ Α΄ 72, 13–15: *μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδείς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. ὑμεῖς φίλοι μου ἐστε, ἐὰν ποιῆτε ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν. [...] ὑμεῖς δὲ εἴρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς μου ἐγνώρισα ὑμῖν.*

³² Αὐτὰ τὰ ἐπίγεια εἶναι ὅσα ἀφοροῦν τὶς ἐδῶ συνθηκῆς τῆς αὐτογνωσίας καὶ ἐνότητος μαζί Του.

³³ Χρειάζεται νὰ ἐνωθῶ μετὰ τὴ θεία φύση, ἂν θέλω νὰ βρεθῶ πάλι μαζί Του. Ὁ ἄνθρωπος καθ'αυτὸν ἀνήκει σὲ ἐνδιάμεση κατάσταση, δὲν εἶναι ἀρχὴ οὔτε σκοπός.

³⁴ Σύμφωνα μετὰ τὸν Ἐκκαρτ, “ἂν εἶναι νὰ γνωρίσετε τὸν Θεό, δὲν πρέπει νὰ εἴσατε μόνο ὅμοιοι μετὰ τὸν Υἱό, πρέπει νὰ εἴσατε ὁ ἴδιος ὁ Υἱός. [...] Ἀληθινὰ μιλάω, ὅ,τι κι ἂν βάλετε στὴ σκέψη σας, ἂν δὲν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὅσοδήποτε καλὸ κι ἂν εἶναι, στέκεται ἐμπόδιο στὸν δρόμο γιὰ τὴν πιὸ ὑψηλὴ ἀλήθεια” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Μάιστερ Ἐκκαρτ*, σ. 94).

³⁵ Χρειάζεται ἐμπιστοσύνη στὴν ἐνότητα Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου.

³⁶ Τὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ τὴν βιολογικὴ ὑγεία χρησιμοποιεῖ ὁ Χριστὸς ὡς σύμβολα τῆς ἀληθινῆς σωτηρίας. Αἰώνια ζωὴ δὲν εἶναι ἡ ἐρχόμενη. Ἦδη τώρα ἡ προσωπικὴ σχέση μαζί Του μεγαλώνει, ἐνῶ καὶ μετὰ θάνατον ἡ ἀποξένωση μπορεῖ νὰ πάρει δραματικὲς διαστάσεις. Ἡ ὕψωση τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου δείχνει ὡς ἀνθρώπινη φύση τὴν τέλεια μετοχὴ στὴ θεία φύση, ἀπ' ὅπου τὸ τίποτα γίνεται τὰ πά-

σεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον.³⁷

17 οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον ἵνα κρίνη τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῆ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ.³⁸ 18 ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ κρίνεται, ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται, ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.³⁹ 19

ντα. Ἀπώλεια δὲν εἶναι οὔτε ὁ θάνατος οὔτε οἱ ταλαιπωρίες τῆς 'κόλασης', ἀλλὰ ὁ ἀφώτιστος νοῦς, ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀπαγορεύει στὸν Χριστὸ νὰ μεγαλώσει μέσα του.

³⁷ Ἡ Ἐνανθρώπηση ὡς θεμέλιο τῆς Δημιουργίας σημαίνει ἀπὸ μόνη της μιὰ συγκατάβαση καὶ ἐλάττωση (ἀπ' ὅπου καὶ ἡ γιορτὴ τῶν Χριστουγέννων φανερώνεται μικρὸ Πάσχα): ὁ Χριστὸς ἐγκαταλείπει τὶς δυνάμεις Του ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ ἐνωθεῖ μὲ τὸ μηδὲν τῶν πλασμάτων. Ὅμως ἐδῶ ἀναφέρεται κυρίως στὴν Σταύρωση.

³⁸ *Δι' αὐτοῦ*: ἂν καὶ ὁ ἴδιος δείχνει τὸν δρόμο σὲ ὅλους, ἀποφασίζει καθένας προσωπικὰ γιὰ τὸν ἑαυτό του — ἡ ἐνότητα τῆς ἀγάπης δὲν ἐκβιάζεται. Κρίνοντας ἄλλους κρίνω τὸν ἑαυτό μου.

³⁹ *Εἰς τὸ ὄνομα*, δηλαδὴ στὴν ταυτότητά Του, ποὺ εἶναι ἡ ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι ἓνα συναίσθημα ἀλλὰ ἓνα πρόσωπο. Ἔχουμε δυνατότητα νὰ ἀγαπήσουμε ἐπειδὴ Ἐκεῖνος πρῶτος μᾶς ἀγάπησε. Δημιουργῶντας ἐνώνεται μὲ καθένα ποὺ γεννιέται στὸν κόσμος, σὲ ὅποιο βαθμὸ τὸν ἀφήνουμε νὰ μεγαλώνει μέσα μας. Ἦδη 'πρὸ Χριστοῦ' συνέβαινε αὐτό. Βλ. *Α' Ἰω.* 4, 16–19, καὶ ὅσα γράφω στοὺς *Ἀρχαίους Ἑλληνας*, σ. 323 κ.έ.: "στὴν πρωτεύουσα ἢ προσωπικὴ διάσταση, ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ ἄνθρωποι ἔζησαν 'μετὰ' Χριστόν, ὅλοι οἱ ἅγιοι γεννήθηκαν μέσα στὴν ἀγιότητά Του, ὅπου νόηση καὶ μετάνοια εἶναι ἓνα. [...] Τὸ ἀπὸ Γεννήσεως ἡμερολόγιο ἴσως μοιάζει ἱερό, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα εἶναι βλάσφημο, βυθίζοντας σὲ μοιραία καὶ ἄδικη σκιά τὶς λεγόμενες 'πρὸ' Χριστοῦ ἐποχές, τὶς ὁποῖες τὸ ἴδιο δημιουργεῖ. [...] Ὅπως καθένας ποὺ ἐπρόκειτο νὰ σωθεῖ, μάθαινε μυστικὰ τὸ Ὄνομά Του στὸν βαθμὸ ποὺ πέθαινε γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἔτσι στὴν δευτερεύουσα διάσταση, ὅταν ἡ ἴδια ἢ ἀρχαία παράδοση πέθανε γιὰ τὸν ἑαυτό της, ἔμαθε καὶ στὴν διάσταση αὐτὴ τὸ Ὄνομά Του. [...] Ἡ οὐσία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς πνευματικότητος γίνεται

αὕτη δέ ἐστιν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ πονηρὰ αὐτῶν τὰ ἔργα. 20 πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράστων μισεῖ τὸ φῶς καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῆ τὰ ἔργα αὐτοῦ· 21 ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῆ αὐτοῦ τὰ ἔργα, ὅτι ἐν Θεῷ ἐστιν εἰργασμένα.⁴⁰

3. [Ἰω. 8, 12]

Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς.⁴¹

4. [Ἰω. 5, 19–47]

Ἄμην ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα· ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος

ἀντιληπτὴ μὲ πληρότητα ὡς μαρτυρία τῶν ἀρχαίων ἀπὸ τὴν ἄσκηση καὶ κάθαρση πού τοὺς χάρισε ὁ Ὡν ὁ ἦν καὶ ὁ Ἐρχόμενος, προσωπικά στὸν καθένα τους μέσα Του, μὲ ὅλες τὶς ἐπαφές τους μὲ τὸν Ἰδιο καὶ μεταξύ τους, κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἐκάστου τῶν ἀνθρώπων μετασχηματιζόμενος...”

⁴⁰ Πίστη, μῖσος, ἀγάπη... Μὲ ὅ,τι εἶμαι κάθε στιγμή ἀποφασίζω πόσο κοντὰ Του βρίσκομαι.

⁴¹ Τὸ φῶς παρουσιάζει τὰ πράγματα — τὸ εἶδος, τὶς σχέσεις, τὴ θέση μας ἀπέναντί τους — καὶ ἐπιτρέπει τὴ ζωὴ ὡς ἀντίληψη, εὐθύνη, ἀπόφαση, κίνηση, ἐπαφή, διάθεση. Φῶς εἶναι ἡ δυνατότητα τῶν ὄντων νὰ γίνουν ἐπιθυμητά. Χωρὶς τὸν Χριστὸ ὁ κόσμος στερεῖται ἀξίας: ὀτιδήποτε σημαντικό, στὸν βαθμὸ τῆς ἀξίας του, εἶναι μιὰ δική Του παρουσία. Τὸ φῶς φανερώνει ὅλα σὲ ὅλους στὴν πραγματικὴ ἀξία τους, ὅμως μπορεῖ νὰ τὰ δεῖ μόνο ἡ ἀγνή ὄραση.

ποιῆ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ.⁴² 20 ὁ γὰρ πατὴρ φιλεῖ τὸν υἱὸν καὶ πάντα δεῖκνυσιν αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ, καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε. 21 ὡσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ. 22 οὐδὲ γὰρ ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ, 23 ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν υἱὸν, καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα. ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱὸν οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα τὸν πέμφαντα αὐτόν. 24 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμφαντί με ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν.⁴³

25 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται.⁴⁴ 26 ὡσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ.⁴⁵ 27 καὶ ἐξουσίαν

⁴² Τὰ θαύματα εἶναι παρουσίες τέλειαις ἐνότητος.

⁴³ Βεβαιώνει τὴν σχέση Του μὲ τὸν Πατέρα, τὴν ἐνότητα τῶν ἐνεργειῶν καὶ τὴν ἀπουσία Κρίσεως — ὁ Πατέρας δὲν κρίνει κανένα, ἀλλὰ οὔτε ὁ Χριστός. Κρίση τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ συγγνώμη. Τὴν ἐνοχικὴ συνείδηση καταργεῖ ἡ ἐνότητα μαζί Του. Μόνη τιμωρία μου εἶμαι ὁ ἴδιος, ἂν ἀποξενώθηκα ἀπὸ τῆς θείας φύσεως, ἀκόμη καὶ μέσα σὲ σχήματα κάποιαις εὐσέβειας.

⁴⁴ Ἡ σωτηρία δὲν σημαίνει κάτι μελλοντικό. Γιὰ ὅποιον μπορεῖ νὰ ἀκούσει, ἡ θεία φωνὴ ὑπάρχει πάντα. Ὅμως δὲν θέλουν ὅλοι νὰ ζήσουν μαζί Του. Τὴ βούλησή τους πραγματοποιεῖ ἡ ἀχαριστία, ἡ σκληρότητα καὶ ὁ φθόνος.

⁴⁵ Ἀκατανόητη δήλωση, ἐκτὸς ἂν συνδεθεῖ μὲ τὴν εἰδοποίηση πὼς οἱ νεκροὶ θὰ ἀκούσουν τὴ φωνὴ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅσοι ἀκουσαν θὰ ζήσουν. Ὁ Πατέρας εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ἀπρόσιτος χωρὶς τὸν Χριστό, ὅμως δὲν δίνει τὴ ζωὴ σὰν κάτι ξένο. Ἡ ζωὴ ὑπάρχει στὸν ἴδιο καὶ μεταδίδεται ἐπίσης σὲ ἄλλους ὡς ἑαυτὸς τους. Δημιουργεῖ οἰκειότητα, ἐνότητα καὶ ταυτότητα. Βλ. ἀκόμη Γ. Βαλσάμης, *Μάιστερ Ἐκκαρτ*, σ. 122–3 ('ποιός εἶναι ἕνας ἄνθρωπος').

ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστί. 28 μὴ θαυμάζετε τοῦτο· ὅτι ἔρχεται ὥρα ἐν ἣ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις⁴⁶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ, 29 καὶ ἐκπορεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως.⁴⁷

30 Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδέν. καθὼς ἀκούω κρίνω, καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν· ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με πατρὸς.⁴⁸

⁴⁶ Ἐφόσον ὥρα (καιρὸς, κατάλληλος χρόνος, ὠριμότητα τῶν προϋποθέσεων) τῆς Ἀνάστασης εἶναι ἡ κάθε στιγμή (ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν), οἱ τάφοι συμβολίζουν τὸν πνευματικὸ θάνατο. Κι ἂν κἀνω τὸ ἀγαθὸ καὶ φθάνω σὲ προγεύσεις τῆς ἄλλης ζωῆς, ὅμως Ἀνάσταση εἶναι ἡ τέλεια ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὸ ἀσήμαντο. “Ὅ,τι συνήθως ὀνομάζουμε θάνατο, οὔτε κἀν ὑπάρχει! Τὴν ὥρα τοῦ ‘θανάτου’ αὐτὸ πού συμβαίνει εἶναι ὅτι ἡ ψυχὴ ‘ξεφορτώνεται’ τὸ σῶμα τῆς ταπείνωσης, σὲ ὅποιο εἶναι τώρα σὰν φυλακισμένη, καὶ ἀπομένει μὲ μιὰ ‘αἰθέρια’, σχεδὸν ἄυλη, σωματικότητα, μὲ τὴν ὁποία περνάει σὲ ἄλλη διάσταση. Μόνος θάνατος εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἢ μικρότερη διαίρεση ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ Ἀνάσταση εἶναι ἡ τέλεια ἐνότητα τῆς ζωῆς μαζί Του. Μὲ τὴν Ἀνάσταση ὡς σωματικὸ γεγονός τὰ ἱερά κείμενα χρησιμοποιοῦν μιὰ πραγματικότητα γνωστὴ σὲ ὅλους καὶ ὀδυνηρῆ, ἐπειδὴ συνδέεται μὲ τὸν χωρισμὸ ἀπὸ ἀγαπημένους μας μέσα ἀπὸ τὴν θέα τοῦ ἄψυχου σώματος, γιὰ νὰ δείξουν πόσο χαρμόσυνη εἶναι ἡ νίκη ἐπάνω στὸν θάνατο, ἢ ἐπίγνωση ὅτι δὲν ὑπάρχει θάνατος, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Θεὸς ζωντανῶν, καὶ ἀληθινὴ ζωὴ ἢ ζωὴ μαζί Του” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Σημειώσεις γιὰ τὸ Σχολεῖο*, 3 Μαρτίου).

⁴⁷ Στὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ ἀνήκει ἡ ζωὴ, στὸν Υἱὸ τοῦ ἀνθρώπου ἡ Κρίση, καὶ ὅπως ὁ ἄνθρωπος παίρνει τὴ θεία ζωὴ ἀπὸ τὸν ἐνωμένο μὲ τὸν Χριστὸ ἑαυτὸ του ὡς τὸ πιὸ δικό του, ἔτσι πηγάζει στὸν Χριστὸ καὶ γίνεται ἀμετάκλητη ἡ Κρίση πού καὶ πάλι ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος ἐκφέρει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του.

⁴⁸ Ἄν προέτασσε τὸ δικό Του θέλημα, γιατί θὰ γινόταν ἄδικος; Νὰ μὴ ζητᾶω τὸ δικό μου σημαίνει δὲν ὑπάρχει τὸ δικό μου σὰν μιὰ ἀντί-

31 ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής. 32 ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ,⁴⁹ καὶ οἶδα⁵⁰ ὅτι ἀληθής ἐστὶν ἡ μαρτυρία ἣν μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ. 33 ὑμεῖς ἀπεστάλακατε πρὸς Ἰωάννην, καὶ μεμαρτύρηκε τῇ ἀληθείᾳ· 34 ἐγὼ δὲ οὐ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν λαμβάνω, ἀλλὰ ταῦτα λέγω ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε.⁵¹ 35 ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνων, ὑμεῖς δὲ ἠθελήσατε ἀγαλλιαθῆναι πρὸς ὄραν ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ.⁵² 36 ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μείζω τοῦ Ἰωάννου· τὰ γὰρ ἔργα ἃ ἔδωκέ μοι ὁ πατήρ ἵνα τελειώσω αὐτά, αὐτὰ τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὅτι ὁ πατήρ με ἀπέσταλκε. 37 καὶ ὁ πέμψας με πατήρ, αὐτὸς μεμαρτύρηκε περὶ ἐμοῦ. οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἐώρακατε, 38 καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν, ὅτι ὄν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε.⁵³

θεση. Ἄν ἡ ἴδια ἡ θεία ζωὴ περιεῖχε σχίσματα, ποῦ θὰ μπορούσε νὰ ζητηθεῖ ἐνότητα;

⁴⁹ Ἐννοεῖ τὸν Πατέρα, τὴ μαρτυρία τοῦ ὁποῖου ἐξηγεῖ μετά, ἀφοῦ ἀναφερθεῖ στὸν Πρόδρομο.

⁵⁰ Ὁ ἴδιος εἶναι ἡ ὀρθότητα.

⁵¹ Στὸν βαθμὸ ποῦ ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ ἔννοιες, ἡ σωτηρία περιέχει μιὰ διάσταση ἰδεολογικῆς συγκρότησης, ἀπ' ὅπου συμπεραίνει κανεὶς πόσο ἄστοχη εἶναι ἡ ἐξειδανίκευση τῆς ἀπλοϊκῆς πίστεως. Ἰδίως οἱ εὐφύστεροι θὰ αἰσθάνονταν ἀνάπηροι, ἂν πίστευαν ἀπλοϊκά.

⁵² Πρὸς ὄραν: εἶχαν ἀμυδρὴ γέυση τῆς ἀλήθειας καὶ πολλὰ ἀντίθετα, στὰ ὅποια ἐν τέλει παρέμειναν.

⁵³ Ὁ καρπὸς φανερώνει τὴν ταυτότητα τοῦ δέντρου — ἀρκεῖ νὰ μπορῶ νὰ τὸν ἀναγνωρίσω. Ὁ ἴδιος εἶναι ἡ δυνατότητα γιὰ γνώση. Ὅσο δὲν μεγαλώνει μέσα μου ὁ Λόγος τόσο μικρότερη εἶναι ἡ ἐπαφή μου μὲ τὴν πραγματικότητα.

39 έρευνάτε τὰς γραφάς,⁵⁴ ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε⁵⁵ ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν· καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ· 40 καὶ οὐ θέλετε⁵⁶ ἐλθεῖν⁵⁷ πρὸς με ἵνα ζωὴν ἔχητε.⁵⁸ 41 δόξαν παρὰ ἀνθρώπων οὐ λαμβάνω·⁵⁹ 42 ἀλλ’ ἔγνωκα ὑμᾶς ὅτι τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς. 43 ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς μου, καὶ οὐ λαμβάνετε με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψεσθε. 44 πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι, δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητεῖτε;⁶⁰ 45 μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν πατέρα· ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωϋ-

⁵⁴ Ὁ Χριστὸς ἐξωθεῖ στὴν ἔρευνα, καὶ ὁμως κυκλοφορεῖ ὡς ἐκκλησιαστικὴ ἢ προτροπὴ ‘πίστευε καὶ μὴ ἐρεύνα’. Εἶναι παρεξήγηση, ἢ συνειδητὴ ἀπόκλιση;

⁵⁵ Ὑπὸ προϋποθέσεις ποὺ κάνουν δυνατὴ καὶ τὴν ἔρευνα.

⁵⁶ Ἡ πιὸ πρωταρχικὴ καὶ ἰσχυρὴ προϋπόθεση εἶναι ἡ βούληση.

⁵⁷ Ἡ Δημιουργία συμβαίνει καὶ σὰν μιὰ ἀπόσταση ποὺ χρειάζεται νὰ καλυφθεῖ ἀπὸ τὴν προσωπικὴ ἐλευθερία καθενός.

⁵⁸ Ἡ ζωὴ πηγάζει ἀπὸ τὸν Χριστό, ἐπειδὴ στὸν ἴδιο βρίσκονται τὰ θεμέλια τῆς Δημιουργίας. Ζωὴ μας εἶναι ἡ ἀναγνώριση τῆς φύσης τῶν πραγμάτων μέσα Του.

⁵⁹ Προσπαθεῖ νὰ ἀφυπνίσει ὅσους παραδόθηκαν στὴν ἀνθρωπαρέσκεια, στὸ ἐφήμερο καὶ τὸ ἀσήμαντο. Ἡ ἀνθρωπαρέσκεια καὶ ἡ μεταοδοξία θὰ γίνουν ἀντιληπτές ὡς θανάσιμες ἁμαρτίες, βλασφημία τοῦ Πνεύματος, δηλαδὴ ἔμπρακτη περιφρόνηση τῆς θείας παρουσίας, σκληρότητα καὶ ἀμετανοησία. Πέρα ἀπὸ κάθε βοήθεια, ἐλευθερώνεται κανεὶς μόνος του ἀνεξήγητα, δὲν ὑπάρχει ἐξωτερικὴ ἄφεση ἁμαρτιῶν.

⁶⁰ Συνέπεια τῆς ἀντιστροφῆς τῶν ἐντολῶν. Ἄν ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν Θεὸ δὲν προηγεῖται, περιφρονεῖται, ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν διπλανὸ διαστρέφεται. Ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν Θεὸ μπορεῖ νὰ προηγεῖται ἀκόμη καὶ ἀνεπίγνωστα, ὅταν κανεὶς ἀγαπάει τὴν ἴδια τὴν ἀγάπη καὶ γίνεται ἀνίκανος γιὰ μεροληψίες καὶ κατώτερες ἐπιθυμίες.

σῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίζατε.⁶¹ 46 εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωϋσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί.⁶² περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν.⁶³ 47 εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε;⁶⁴

5. [Ίω. 6, 43–51]

Μὴ γογγύζετε μετ’ ἀλλήλων.⁶⁵ 44 οὐδεὶς⁶⁶ δύναται ἐλθεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ ὁ πέμψας με ἐλκύσῃ αὐτόν,⁶⁷ καὶ ἐγὼ ἀνα-

⁶¹ Σημαίνει πὼς ὑπῆρχαν ἤδη προϋποθέσεις γιὰ μεγαλύτερη σχέση μαζί Του, ἀκόμη καὶ χωρὶς νὰ γνωρίζουν ποιὸς ἀκριβῶς εἶναι.

⁶² “Ἄν ζούσατε μαζί μου ὡς τώρα, θὰ μὲ ἀναγνωρίζατε τώρα”. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ἀπ’ ὅλους τοὺς μεγάλους ἀρχαίους πολιτισμοὺς, μόνο οἱ Ἕλληνες ἀνανέωσαν τὴ συνείδησή τους βαπτιζόμενοι στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀπ’ ὅπου μιλοῦμε γιὰ Νέο Ἑλληνισμό. Τὴν ἀνανέωση αὐτὴ καταγράφει ἡ Καινὴ Διαθήκη.

⁶³ Ἀκόμα μία ὁμολογία τῆς θεότητάς Του.

⁶⁴ “Ἄν δὲν εἶχατε ζωὴ νὰ βάλετε στὰ γραφτά, νὰ τὰ καταλάβετε καὶ νὰ τὰ κάνετε πράξη, γιὰ τί θὰ καταλάβετε ὅσα λέω τώρα;” Μὲ τὴ σύγκριση τῶν ἱερῶν γραμμάτων καὶ τῶν δικῶν Του λόγων ἐπικαλεῖται τὸ μεγαλύτερο κῦρος τῆς παράδοσης γιὰ νὰ τοὺς δείξει ὅτι χρειάζεται νὰ σκεφτοῦν καὶ νὰ ἀλλάξουν, ἂν θέλουν νὰ ἐκτιμήσουν τὴν ἴδια τὴ δική τους προηγούμενη εὐσέβεια.

⁶⁵ Βλ. Ίω. 6, 41–42: ἐγόγγυζον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶπεν, ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔλεγον· οὐχ οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ υἱὸς Ἰωσήφ, οὗ ἡμεῖς οἶδαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; πῶς οὖν λέγει οὗτος ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα;

⁶⁶ Μακριὰ ἢ κοντά, σὲ ἐκείνη ἢ τὴν ἄλλη ἐποχὴ ἢ κατάσταση, πάντοτε ἀρχὴ τῆς σωτηρίας γίνεται μιὰ δική Του κλήση.

⁶⁷ Ὁ Πατέρας κατευθύνει στὸν Χριστό, καὶ ἔτσι στὸν ἑαυτό Του. Παρόμοια ὁ Χριστὸς μᾶς ἐνώνει μὲ τὸν διπλανό μας καὶ ἔτσι μὲ τὸν ἴδιο.

στήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.⁶⁸ 45 ἔστι γεγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις· καὶ ἔσονται πάντες διδασκατοὶ Θεοῦ.⁶⁹ πᾶς ὁ ἀκούων παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ μαθὼν ἔρχεται πρὸς με·⁷⁰ 46 οὐχ ὅτι τὸν πατέρα τις ἐώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Θεοῦ, οὗτος ἐώρακε τὸν πατέρα.⁷¹ 47 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ⁷² ἔχει ζωὴν αἰώνιον. 48 ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς.⁷³ 49 οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἀπέθανον· 50 οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγη καὶ μὴ ἀποθάνῃ. 51 ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις φάγη ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.⁷⁴

⁶⁸ Μὴ γογγύζετε, μὴν ἀναστατώνεστε, μὴν ἀνησυχεῖτε, μὴ δυσφορεῖτε· ἂν θέλετε νὰ γνωρίσετε τὸν Θεό, θὰ συμβεῖ! Ὁ Ἰδιος δὲν θέλει τίποτα περισσότερο ἀπὸ αὐτό. Ἄν δὲν τὸν γνωρίζω, εἶναι ἐπειδὴ δὲν θέλω.

⁶⁹ Ὅσο δὲν ἔχω προσωπικὴ σχέση μαζί Του καὶ ἀγνοῶ τὴ φύση τῶν πραγμάτων μέσα Του, ἄς μὴν ἐξαπατάω τὸν ἑαυτό μου ὅτι εἶμαι ζωντανός.

⁷⁰ Ὁ Ἰδιος εἶναι ὁ προορισμὸς τῶν προορισμῶν ὡς ὁ Λόγος, τὸ Νόημα καὶ ἡ Φανέρωση τῆς πατρικῆς ἀρχῆς. Καὶ ἐδῶ μιὰ παραδοχὴ τῆς θεότητάς Του.

⁷¹ Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Ἐκκαρτ, “κανεῖς δὲν ἐνώνεται πραγματικὰ μὲ τὸν Υἱὸ ὡς Υἱό, παρὰ μόνον ἐκεῖνος ποὺ γίνεται Υἱός, καὶ κανεῖς δὲν βρίσκεται ἐκεῖ ποὺ εἶναι ὁ Υἱός, μέσα στὸν κόλπο καὶ τὴν καρδιά τοῦ Πατέρα, ὅπου εἶναι ἓνα μέσα στὸ ἓνα, παρὰ μόνον αὐτὸς ποὺ εἶναι Υἱός” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Μάιστερ Ἐκκαρτ*, σ. 170).

⁷² Ἐντονη καὶ βέβαιη ὁμολογία τῆς θεότητάς Του.

⁷³ Καὶ ἄλλη ὁμολογία τῆς θεότητάς Του.

⁷⁴ Ἀκόμα μιὰ ὁμολογία τῆς θεότητάς Του. Τὸ Πάθος ἀπὸ μόνου του δὲν ἔχει ἀξία, οὔτε ἡ ‘μετατροπὴ’ του στὸ ψωμί καὶ τὸ κρασί τῆς μετάλληψης, ἂν δὲν ὀδηγεῖ σὲ ἄμεση σχέση μαζί Του, ἀπ’ ὅπου καὶ σὲ ἐπίγνωση τῆς Ἐνανθρώπησης ὡς δημιουργίας τοῦ κόσμου.

6. [Ίω. 6, 53–58]

Ἄμην ἄμην λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα,⁷⁵ οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. 54 ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. 55 ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθῶς ἐστὶ βρωσίς, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστὶ πόσις.⁷⁶ 56 ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει, καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ.⁷⁷ 57 καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν πατήρ καὶ ἐγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα, καὶ ὁ τρώγων με κακεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ.⁷⁸ 58 οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα καὶ ἀπέθανον· ὁ τρώγων τοῦτον τὸν ἄρτον ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.⁷⁹

⁷⁵ Ἄν τὸ Πάθος ἀπομείνει ξένο σὰν ἓνα σκάνδαλο, ἂν δὲν γίνῃ συνειδητὴ ἢ σημασία του.

⁷⁶ Ἰκανοποιεῖ ἀληθινά, τέλεια καὶ μόνιμα, ὄχι προσωρινὰ ἢ ἐν μέρει.

⁷⁷ Οἰκειοποίηση τοῦ Πάθους δὲν εἶναι ἡ μοιρολατρεία οὔτε ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ ὑπακοή, ἀλλὰ ἡ ἐμπιστοσύνη ποὺ ὑπάρχει στὴν φιλία.

⁷⁸ Ἄν οἰκειοποιοῦμαι τὸ Πάθος ἀληθινά, περνᾶω πέρα ἀπὸ τὰ πλάσματα στὸν Ἴδιο μόνον Του.

⁷⁹ Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Ἐκκαρτ, “ἡ παραμικρότερη συμφορὰ ἢ ἀναποδιά, ταλαιπωρεῖ τὸν Θεὸ ἀσύγκριτα περισσότερο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, καὶ εἶναι στὴν πραγματικότητα γιὰ Ἐκεῖνον πολὺ περισσότερο ἀναποδιά ἀπ’ ὅσο γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Ἄν ὅμως ὁ Θεὸς πονάει, προνοῶντας γιὰ τὴν εὐεργεσία σου μέσα ἀπὸ τὸν πόνον αὐτό, καὶ ἂν ἀντέξεις ὅ,τι ὁ Ἴδιος ἀντέχει, τὸ ὁποῖο ἀπὸ μέσα Του ἔρχεται σὲ σένα, τότε αὐτὸ ἀναγκαῖα γίνεται θεϊκό. Ἡ ἀτίμωση γίνεται σὰν τιμὴ, ἡ πίκρα σὰν γλυκύτητα, καὶ τὸ μεγαλύτερο σκοτάδι σὰν τὸ λαμπρότερο φῶς. Παίρνει ὅλη τὴ γεύση του ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ γίνεται θεϊκό” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Μάιστερ Ἐκκαρτ*, σ. 68).

7. [Ματθ. 6, 1–34]

Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς· εἰ δὲ μῆγε, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ πατρὶ⁸⁰ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. 2 Ὅταν οὖν ποιῆς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσσης ἔμπροσθέν σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ρύμαις, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. 3 σοῦ δὲ ποιοῦντος ἐλεημοσύνην μὴ γνῶτω ἢ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἢ δεξιὰ σου,⁸¹ 4 ὅπως ἦ σου ἡ ἐλεημοσύνη ἐν τῷ κρυ-

⁸⁰ Φροντίζοντας τοὺς ἄλλους χωρὶς ἰδιοτέλεια, ἀρχίζω νὰ ἀνοίγομαι στὴ σχέση μαζὶ Του. Στὸν Θεὸ ὁδηγεῖ ὁ ἔρωτας, δὲν ὑπάρχει ἄλλος δρόμος. Τὸν ἔρωτα ὀνομάζει ὁ Παῦλος παροξυσμὸ ἀγάπης εἰδοποιῶντας ὅτι μόνο ἔτσι γνωρίζουμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο πραγματικά (βλ. Ἐβρ. 10, 24). Ἡ ἀγάπη ἔχει τὴν αἰτία τῆς στὸν ἑαυτὸ τῆς, δὲν εἶναι ἓνα συναίσθημα ἀλλὰ ἓνα πρόσωπο. “Ὁ ζωντανὸς Θεὸς μέσα σὲ δύο ἀνθρώπους ἀναγνωρίζει τὸν ἑαυτὸ Του καὶ στοὺς δύο. Ἡ ἀναγνώριση αὐτὴ εἶναι ὁ ἔρωτας, ἔμμεση καὶ ἡπια φανέρωσή Του. Ὁ Ρίλκε ἔλεγε πὼς ἡ ὁμορφιὰ εἶναι μόνο ἡ ἀρχὴ τοῦ τρομεροῦ, πού ἀκόμη ἀντέχουμε. Ὅμως δὲν ἐκβιάζεται. Δὲν ὑπάρχει μέθοδος. Μπορεῖς νὰ κοιτάξεις τὸν ἄλλο μὲ τις ὥρες καὶ τὰ χρόνια, χωρὶς νὰ δεῖς τίποτα. Προσέχεις τὴ ζωὴ σου, ἔχεις ἀπαιτήσεις ἀπὸ τις σχέσεις σου, σκέφτεσαι, διορθῶνεις λάθη, κάνεις τὸ καλύτερο πού νομίζεις τὴν κάθε στιγμή, ἐμπιστεύεσαι ὀλόψυχα τὸν Θεό, καὶ ἀφήνεις τὸν ἴδιο ὅποτε θελήσει νὰ μεγαλώσει τὴ σχέση Του μαζὶ σου μέσα καὶ ἀπὸ τέτοιες φανερώσεις. Ποτὲ δὲν φανερώνεται ὅταν εἴμαστε μόνοι μας, πάντα ὅταν εἴμαστε μὲ κάποιον ἄλλο. Στὴν ἀμεσότητα τῆς φανέρωσής Του, ὁ ἄλλος χάνεται ἀπὸ μπροστά μου, καὶ ἔρχομαι πρόσωπο μὲ πρόσωπο μὲ τὸν Χριστὸ στὴν ὀλόκληρη αὐθυπόστατη μορφή Του. Ὁ ἔρωτας εἶναι νοητικὴ κατάσταση μᾶλλον παρὰ συναίσθηματικὴ, καὶ ἔτσι βιώνεται. Τὸν ἔρωτα ὀνομάζουμε ἐπίσης Σωτηρία, Ἀνάσταση, Θεωρία, Ἄλλη Ζωὴ, Μετάνοια, καὶ Θέωση” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Σημειώσεις γιὰ τὸ Σχολεῖο*, 14 Ἰανουαρίου).

⁸¹ Ἀκριβῶς ἀνὰ νὰ μὴ τὸ εἶχες κάνει: δὲν δίνεις τίποτα δικό σου.

πτῶ, καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερωῷ.⁸²

5 Καὶ ὅταν προσεύχη, οὐκ ἔση ὡσπερ οἱ ὑποκριταί, ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἐστῶτες προσεύχασθαι, ὅπως ἂν φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. 6 σὺ δὲ ὅταν προσεύχη, εἰσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, καὶ κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ,⁸³ καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερωῷ.⁸⁴

⁸² *Ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερωῷ*: δίνει τὸν ἑαυτό Του, οἱ δὲ συνέπειες τῆς σχέσης μαζί Του εἶναι ἀδύνατο νὰ κρύβονται συνεχῶς. Ὅμως ἄλλοι τὶς βλέπουν ὡς αὐτὸ ποὺ εἶναι, ἄλλοι διαφοροετικά.

⁸³ Σύμφωνα μὲ τὸν Βασίλειο (βλ. *Ὅροι κατὰ πλάτος*, PG 31, 1277), αὐτὸ λέγεται σὲ ἀνθρωπάρεσκους. Παρόμοια ὁ Χρυσόστομος, ἀπαντῶντας σὲ ὅσους ἀποροῦσαν μήπως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ προσεύχονται στοὺς ναοὺς, ἐξηγεῖ ὅτι ἀκόμη καὶ κρυφὰ ἢ προσευχὴ μπορεῖ νὰ γίνεται μὲ ὑποκρισία, ὥστε ἂν κάποιος παραμένει κενόδοξος, δὲν ἔχει νόημα νὰ ἀπομονωθεῖ (βλ. *Εἰς Ματθαῖον*, PG 57, 276). Ἡ ἐρμηνεία τοῦ Χρυσόστομου μοιάζει ἀκατανόητη. Πῶς προσεύχεται κανεὶς ἀπὸ ἐπίδειξη, ἂν οἱ ἄλλοι δὲν γνωρίζουν ὅτι προσεύχεται; Ὅμως μπορῶ νὰ νομίζω πῶς εἶμαι ‘κάποιος’, ἔστω κι ἂν δὲν μὲ βλέπουν. Κενοδοξία καὶ ἀνθρωπαρέσκεια ὑπάρχει ἀκόμη κι ἂν συμμετέχω στὶς Λειτουργίες ἐπειδὴ εἶναι ‘τὸ σωστό’. Καὶ ὅταν ἡ ἀποδοχὴ ἀπὸ τὴν κοινότητα δὲν ἀποτελεῖ σκοπὸ, ἢ ἀνθρωπαρέσκεια δὲν ἀποφεύγεται, ἂν προσπαθῶ νὰ νοιώθω δίκαιος. Προσεύχομαι ἀληθινὰ ὅταν ἔχω τὴ σκέψη μου στὸν Ἴδιο μὲ οἰκειότητα μαζί Του. Ὁ Χριστὸς λέει νὰ προσευχόμεστε χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζει κανεὶς. Αὐτὸ πραγματοποιεῖται μόνο ὅταν προσευχὴ καὶ ζωὴ δὲν διακρίνονται, ἀπ’ ὅπου καταργεῖται ἢ ἐθιμοτυπικὴ λατρεία, καὶ μάλιστα χωρὶς προσπάθεια. Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Ἴδιος (βλ. Β΄ 233): *ἔρχεται ὥρα ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρὶ [...]* *ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· καὶ γὰρ ὁ πατήρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προ-*

7 Προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε ὡσπερ οἱ ἐθνικοί· δοκοῦσι γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται.⁸⁵ 8 μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς· οἶδε γὰρ ὁ πατήρ ὑμῶν ὧν χρεῖαν ἔχετε πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν.⁸⁶ 9 Οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς·

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς·⁸⁷ ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου·⁸⁸
10 ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν

σκυνοῦντας αὐτόν. πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.

⁸⁴ Ποιὰ εἶναι ἡ ἀπόδοση δὲν λέγεται, πάντως ὄχι κάτι πού θὰ μποροῦσα νὰ προσπεράσω ὡς συμπτωματικὸ ἢ ἀσήμαντο, ἢ κάτι πού θὰ ὑπέφερα, μιὰ ‘συμφορὰ’. Τουλάχιστον ὁ ἴδιος θὰ γνωρίζω ὄχι μόνο τί δίνεται ἀλλὰ ποιὸς τὸ δίνει.

⁸⁵ Ὅταν τὸ λέει Ἐκεῖνος, χρειάζεται νὰ διαβαστεῖ ἔντονα: ἀποκλείεται νὰ εἰσακουστοῦν. Προσεύχομαι κυρίως στὴν πράξη, προσπαθῶντας γιὰ ὅ,τι μὲ ἐνδιαφέρει. Ἄν ἡ προσπάθειά μου δὲν εἰσακούγεται, κάποια ἄλλη ἐπιθυμία, ἀκόμα μεγαλύτερη, ἴσως βρίσκεται σὲ ἀντίθεση μαζί της. Ὁ Θεὸς δίνει αὐτὸ πού θέλω, ὄχι αὐτὸ πού νομίζω ὅτι θέλω. Τὸν εὐχαριστῶ ζητῶντας νὰ καταλάβω τὸ νόημα πού ἔχουν ὅσα στέλνει, εἴτε φαίνονται νὰ ἱκανοποιοῦν τίς ἐπιθυμίες μου εἴτε ὄχι.

⁸⁶ Ὅπως λέει ὁ Ἐκκαρτ, “δὲν θὰ προσευχηθῶ ποτὲ στὸν Θεὸ γιὰ τὰ δῶρα Του [...] ἐπειδὴ πρέπει νὰ δίνει, ὅμως σίγουρα θὰ προσευχηθῶ νὰ μὲ ἀξιώσει νὰ πάρω τὰ δῶρα Του, καὶ θὰ τὸν εὐχαριστήσω γιὰ τὴν εἶναι τέτοιος πού πρέπει νὰ δίνει” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Μάιστερ Ἐκκαρτ*, σ. 52).

⁸⁷ Ἡ προσφώνηση ὑποβάλλει ἐγγύτητα καὶ ἀπόσταση. Οἱ οὐρανοὶ συμβολίζουν τὴ ζωὴ μαζί Του πέρα ἀπ’ ὅλα, ὅμως ὁ ἴδιος τὰ περιέχει ὅλα. Γιὰ ὅποιον βρίσκεται στὴ γῆ, πέρα ἀπὸ τὴ συμβολικὴ ἀξία τους οἱ οὐρανοὶ σὰν νὰ ‘ὑλοποιοῦν’ τὸν ἀφηρημένο ἀόρατο χῶρο, τὸν μετατρέπουν σὲ μιὰ ὑποδοχὴ τῆς θείας φανέρωσης.

⁸⁸ Ἡ πρώτη εὐχή. Νὰ βιωθεῖ ἡ ἀγιότητα καὶ νὰ γίνει συνειδητὴ ἡ φύση της.

οὐρανῶ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.⁸⁹ 11 τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον.⁹⁰ 12 καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.⁹¹ 13 καὶ μὴ εἰσενέγκης

⁸⁹ Ὅπως εἰδοποίησε ὁ Χριστός, οἱ πολλοὶ δὲν θὰ πιστέψουν πραγματικά, καὶ μάλιστα ὅσο πλησιάζει τὸ τέλος τῶν καιρῶν ἢ ἄρνηση θὰ ἐντείνεται καὶ θὰ διευρύνεται ἀκόμα περισσότερο. Πραγματοποίηση τοῦ θείου θελήματος δὲν εἶναι ἡ σωτηρία ὅλων, ἡ ὁποία δὲν θὰ συμβεῖ οὔτε μετὰ τὴν ἐδῶ ζωὴ. Ὡς ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς σώζονται, δηλαδὴ ἐπιστρέφουν στὴ γνησιότητα τῆς φύσης τους, ὅσοι θέλουν νὰ τὸν γνωρίσουν. Οἱ ὑπόλοιποι δὲν θὰ στερηθοῦν παρὰ μόνο αὐτὸ ποῦ ἀποφάσισαν οἱ ἴδιοι νὰ στερηθοῦν, τὴ σχέση μαζί Του. Ὅμως διαιρεμένοι, ὅσο εἶναι δυνατὸ νὰ χωριστεῖ κανεὶς ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀρχή του, τί ζωὴ μπορεῖ νὰ ἔχουν;

⁹⁰ Τὸ φαγητὸ εἶναι μιὰ κατάφαση τῆς ὑπαρξῆς, στὴν δὲ προσευχὴ ζητάω νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὴν ψευδαίσθηση ὅτι τὸ 'κερδίζω'. Ἡ προσευχὴ ἔχει εὐχαριστιακὴ φύση, δοξάζει τὴν ἀληθινὴ προέλευση ὅσων κινδυνεύουν νὰ φανοῦν δικές μου ἐπιτυχίες. Λίγοι φθάνουν στὸ σημεῖο τῆς συνειδητότητας αὐτῆς, ἐπειδὴ λίγοι πιστεύουν πραγματικά. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι συνήθως οἱ γονεῖς, καὶ οἱ πιὸ εὐσεβεῖς, καμαρώνουν γιὰ τὸ παιδί τους ἐπειδὴ 'κατόρθωσε' τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο ποῦ ἀφορᾷ καριέρα, περιουσία καὶ καταξίωση. Τὸ ἴδιο παιδί, ἂν εἶχε γίνει μοναχός, μπορεῖ νὰ τοὺς ἔφερε πίκρα, ἢ μόνο μιὰ συγκαταβατικὴ χλιαρὴ 'ἀποδοχή', ποτὲ δὲν θὰ γινόταν ἀφορμὴ καύχησης. Ὅμως ὁ χαρακτήρας — ἢ καλοσύνη, ἢ ἐπιείκεια, ἢ εὐγνωμοσύνη, ἢ δημιουργικότητα, ἢ ταπεινοφροσύνη... — εἶναι αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο ἔχει λόγο ἓνας γονιὸς νὰ αἰσθάνεται ὑπερήφανος. Καὶ πάλι ὄχι γιὰ τὸ περιεχόμενο τῶν ἀρετῶν, ἐφόσον καὶ οἱ ἀρετὲς εἶναι χαρίσματα, ἀλλὰ γιὰ τὴ θέληση ποῦ προτίμησε ἀνώτερα χαρίσματα. Καμμιά φορὰ ἢ ἀνοησία μεγαλώνει σὲ ἐκπληκτικὸ βαθμὸ, ὅταν νομίζουμε πὼς 'κάποιοι' εἴμαστε γιὰ πλεονεκτήματα ποῦ ὀλοφάνερα δὲν ἀποτελοῦν κατορθώματα, ὅπως γιὰ τὴν εὐφυΐα ἢ τὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση.

⁹¹ Ὁμολογοῦμε κι ἔτσι δυναμώνουμε τὴν ἐπίγνωση ὅτι μὲ τὴ δική μας συγγνώμη ἀνοιγόμαστε στὴ δική Του. Ὅσο κι ἂν θέλει ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ συγχωρήσει ὅποιους δὲν ἔχουν οὔτε κἂν αἴτημα συγγνώμης. Ἡ 'προσταγή' νὰ μᾶς μιμηθεῖ (ἄφες ὡς καὶ ἡμεῖς) σημαίνει ὅτι

ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.⁹² ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.⁹³ ἀμήν.

14 Ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος· 15 ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.⁹⁴

16 Ὅταν δὲ νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὡσπερ οἱ ὑποκριταὶ σκυθρωποί· ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὅπως φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες· ἀμήν λέγω ὑμῖν ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. 17 σὺ δὲ νηστεύων ἄλειψαί σου τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι,⁹⁵ 18 ὅπως μὴ φανῆς τοῖς ἀνθρώποις νη-

τὸν ἐμπιστευόμαστε, δὲν ἀμφιβάλλουμε πὼς ἤδη τὸ ἔχει κάνει, ὅσο εἶναι στὸ χέρι Του.

⁹² Ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει τὸν πειρασμὸ ὅπως ὅλα, ὅμως πηγὴ καὶ αἰτία τοῦ πειρασμοῦ εἶναι τὸ κουτοπρόγνωστο μῖσος τῶν δαιμόνων καὶ ἡ δικὴ μας ἀχαριστία. Μὲ τὸν πειρασμὸ οἱ δαίμονες θέλουν νὰ βεβαιωθοῦν πὼς ὁ ξεπεσμένος ἄνθρωπος θὰ ἐπιμείνει στὴν κακία. Δὲν ζητάω ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸν πειρασμὸ ἐπειδὴ φοβᾶμαι ὅτι θὰ ὑποκύψω, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν ἀνέχομαι τὴ χυδαίότητα ποὺ δημιουργεῖ τὸν πειρασμὸ. Ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει τέτοιες δοκιμασίες, ἂν ἔστω ἔτσι γίνεται δυνατὴ μεγαλύτερη αὐτογνωσία.

⁹³ Ἡ φράση δὲν ὑπάρχει στὸν Λουκᾶ (βλ. Α΄ 9) καὶ δὲν προσθέτει κάτι στὴν προσευχὴ, ἀντιθέτως, ζημιώνει τὴ λιτότητά της.

⁹⁴ Ἡ σκληρότητά μας δὲν θὰ ἀφήσει νὰ νοιώσουμε τὴ θεία συγγνώμη, ἂν καὶ χαρίζεται συνεχῶς.

⁹⁵ Καὶ γενικὰ μὴ θέλεις νὰ νομίζουν οἱ ἄλλοι ὅτι κάποιος εἶσαι. Ἡ συμβουλὴ νηστεύων ἄλειψαί σου τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι, προϋποθέτει (καὶ ὡς αὐτονόητη!) μεγάλη ὑποβάθμιση τῆς ὑγείας, ἂν νηστεύουμε ἀληθινά, καὶ ἀκόμα δείχνει μέχρι ποῦ χρειάζεται νὰ φθάνει ἡ ἀδιαφορία γιὰ τὴν (καλὴ ἢ κακὴ) γνώμη τῶν ἄλλων. Χαρακτηριστικὰ φαίνεται αὐτὸ στὸ Γεροντικό, ὅπου ὁ εὐσεβὴς παρομοιάζεται μὲ τὸν νεκρό: ὅσο κι ἂν τὸν βρῖσεις ἢ τὸν ἐπαινέσεις,

στεύων, ἀλλὰ τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερωῷ.⁹⁶

19 Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυρούς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σῆς καὶ βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσι·
20 θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυρούς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σῆς οὔτε βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν οὐδὲ κλέπτουσιν·
21 ὅπου γὰρ ἐστὶν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδιά ὑμῶν.⁹⁷

22 Ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστὶν ὁ ὀφθαλμός.⁹⁸ ἔὰν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται.⁹⁹ 23 ἔὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔσται.¹⁰⁰ εἰ οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστί, τὸ σκότος πόσον;¹⁰¹

δὲν ἀκούει. Αὐτὸ ἀλλάζει ὅταν πρόκειται γιὰ γνήσιες προσωπικὲς σχέσεις, ὅποτε θέλουμε ὁ ἄλλος νὰ γνωρίζει πῶς νοιώθουμε γιὰ ἐκεῖνον, καὶ ἀπολαμβάνουμε τὰ δικά του αἰσθήματα γιὰ μᾶς. Τότε ὑπάρχουν καὶ ἄμεσες ἐξομολογήσεις, αἰτία τῶν ὁποίων ὅμως δὲν εἶναι ἡ ματαιοδοξία ἀλλὰ ἡ χαρὰ τῆς σχέσης.

⁹⁶ Ὅσο ἀδιαφορῶ γιὰ τὴ γνώμη τῶν ἄλλων, τόσο παίρνω δύναμη νὰ μάθω τὴ δική Του.

⁹⁷ Πάνω ἀπὸ κάθε ἄλλο γνώρισμά της, ἡ καρδιά εἶναι σχέση. Ὅσο στρέφεται στὸ ἐφήμερο, βρῖσκει τὴν ἀπώλεια.

⁹⁸ Σῶμα ἐδῶ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, οἱ σκέψεις, οἱ αποφάσεις, τὰ ἔργα... Τὸ φῶς τοῦ νοῦ ἐπιτρέπει ἀναγνώριση, κρίση, γνώση, συγκρότηση, προσανατολισμό.

⁹⁹ Ἡ ἀπλότητα σημαίνει τὸ ἀγαθὸ ὡς ἀπόλυτη ἀξία.

¹⁰⁰ Τὸ νόημα ἐπιτρέπει τὴ δημιουργία. Χρειάζεται νὰ μὴν πιστεύω μόνο ἰδεολογικά, συμφέρει ὅμως νὰ ἔχω καὶ ἰδεολογικὴ συγκρότηση. Ἄν δὲν μὲ ὑποστηρίζει μιὰ ἰσχυρὴ συνείδηση, κινδυνεύω περισσότερο ἀπὸ τὰ ἐλαττώματά μου, εἶναι πιὸ δύσκολο νὰ τὰ ἀναγνωρίσω καὶ νὰ τὰ ἀντιμετωπίσω.

¹⁰¹ Στὸν βαθμὸ πού ἀγνοῶ τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων, ὁ χρόνος μοιάζει ἀσήμαντος.

24 Οὐδείς δύναται δυσί κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἐνὸς ἀντιθέσεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾶ.¹⁰²

25 Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε καὶ τί πίητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσθησθε·¹⁰³ οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστι τῆς τροφῆς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος; 26 ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπεύρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν οὐδὲ συναγούσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά·¹⁰⁴ οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν;¹⁰⁵

¹⁰² Ἐξωπραγματικές ὑποδείξεις, ὄχι μόνο σήμερα, πού σχεδιάζουμε καριέρα ἀπὸ τὰ δέκα, ἀλλὰ ἤδη τότε. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, μεγάλο μέρος τῆς κοινῆς γνώμης τῶν εὐσεβῶν νομίζει πὼς ὑπάρχει ἀσυμβατότητα ἀνάμεσα στὸ πνεῦμα καὶ τὸ χρῆμα, ὅτι καθέννας πού πιστεύει ἀληθινά, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι φτωχός. Ὅπου βρίσκεται ὁ θεσσαυρός σου, ἐκεῖ εἶναι ἡ καρδιά σου: δὲν γίνεται νὰ ἀγαπήσεις καὶ τὸ χρῆμα καὶ τὸν Θεό. Ἄν ἀπολαμβάνω τὴν θεία παρουσία, δὲν ἐχθρεύομαι τὸ χρῆμα, ὅμως θέλω νὰ ἀφιερώνω ὅσο γίνεται λιγότερο χρόνο γιὰ τὴν ἀπόκτησή του. Τί θὰ συμβεῖ, ἂν ἡ ἴδια ἡ ἀνώτερη ἀπόλαυση μὲ κάνει πλούσιο, γιὰ παράδειγμα, ἂν γράψω ἓνα βιβλίο πού θὰ γίνεῖ ἀνάρπαστο, χωρὶς νὰ ὑποχωρήσω ὡς πρὸς τὴν ποιότητά του; Πλουτίζοντας χωρὶς νὰ εἶμαι προσκολλημένος σὲ ὅσα ἀγοράζονται, δὲν ἐμποδίζομαι πνευματικά, ἢ δὲ περιουσία πού σχεδὸν ἀναπάντεχα δημιούργησα, οὕτως ἢ ἄλλως θὰ βοηθήσει πολλούς. Ἡ ἀληθινὴ εὐσέβεια εἶναι τὸ ἴδιο σπάνια σὲ πλούσιους καὶ φτωχούς.

¹⁰³ Μέριμνα εἶναι τὸ μεγάλο ἐνδιαφέρον. Δὲν συμβουλεύει νὰ ἀδιαφορῶ γιὰ τὴν ἐπιβίωση, ἀλλὰ νὰ μὴν ἔχω ἀγωνία, νὰ μὴ μὲ φοβίζουν οἱ ἀντιξοότητες, ἢ φθορὰ καὶ ὁ θάνατος.

¹⁰⁴ Τὰ πτηνὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ τροφή, ὅμως τὴν βρίσκουν ἑτοιμῆ. Πὼς γνωρίζω ἂν εἶμαι προσκολλημένος στὴν ἐπιβίωση; Ὅσο ὅλα πηγαίνουν καλά, μπορεῖ νὰ νομίζω πὼς βρίσκομαι 'ὑπεράνω χρημάτων', κάνοντας καὶ ἀγαθοεργίες καὶ ξοδεύοντας γιὰ τοὺς ἄλλους. Καταλαβαίνω ποιά εἶναι ἡ ἐξάρτησή μου ἀπὸ τὸ χρῆμα, μόνο ὅταν τὸ στερηθῶ.

27 τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἕνα;¹⁰⁶ 28 καὶ περὶ ἐνδύματος τί μεριμνᾶτε; καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει· 29 λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων. 30 Εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ, σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον, ὁ Θεὸς οὕτως ἀμφιένυσιν, οὐ πολλῶ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;¹⁰⁷

31 μὴ οὖν μεριμνήσητε λέγοντες, τί φάγωμεν ἢ τί πίωμεν ἢ τί περιβαλώμεθα;¹⁰⁸ 32 πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ· οἶδε

¹⁰⁵ Στὸν βαθμὸ πού ἐμπιστεύομαι τὸν Θεὸ καὶ ἀπολαμβάνω τὴν οἰκειότητα τῆς προσωπικῆς σχέσης μαζί Του, ὅ,τι κι ἂν κάνω εἶναι καλό, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ κάνω κάτι ἄλλο ἀπὸ τὸ καλύτερο.

¹⁰⁶ Αὔριο δὲν συνεχίζω νὰ ζῶ ἐπειδὴ χθὲς δούλεψα ἢ πρόσεξα τὴν υἡγεία μου, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ Ἰδιος θέλει νὰ ζῶ. Ὅμως δὲν ἀδρανή μισρολατρικά, φροντίζω γιὰ τὶς βιοτικὲς ἀνάγκες χωρὶς ἀγωνία. Μὲ τὴ δική μου ἔμπρακτη θέληση συναντᾶω τὴ δική Του, καὶ εἶμαι ἔτοιμος γιὰ ὅτιδήποτε, γιὰ ὅ,τι ζήτησα καὶ γιὰ ὅ,τι προσπάθησα νὰ ἀποφύγω. Σὲ εὐχάριστες ἢ δυσάρεστες συνθηκὲς, ἡ οἰκειότητα μαζί Του εἶναι τὸ πρῶτο καὶ τὸ κύριο πού μὲ ἐνδιαφέρει. Πῶς γίνεται νὰ ὑπάρχει οἰκειότητα, φιλία, ἐμπιστοσύνη καὶ ἐνότητα μὲ τὸν ἰσχυρὸ γιὰ τὰ πάντα, καὶ ὅμως νὰ ἀγωνιῶ γιὰ ζητήματα τῆς ἐπιβίωσης;

¹⁰⁷ Ἡ ἀγωνία τῆς ἐπιβίωσης εἶναι σύμπτωμα, καὶ αἰτία ἢ αὐταπάτη, ὅταν ἀγνοῶ πῶς ὅλα εἶναι χαρίσματα καὶ ἐλπίζω στὰ 'χέρια μου', σὲ δῆθεν δυνάμεις καὶ ἰκανότητές μου, ἀπ' ὅπου νομίζω ὅτι 'κερδίζω τὸ ψωμί μου', κ.λπ. Ἄν ἔχω τόσο ψεύτικη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό μου, πόσο ἀληθινὴ σχέση μπορῶ νὰ δημιουργήσω μαζί Του; Γι' αὐτὸ ὁ Παῦλος εἰδοποιεῖ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐνδιαφέρεται παρὰ μόνο γιὰ ἕνα, πῶς θὰ ἔρθουμε σὲ ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας.

¹⁰⁸ Ὁ πλούσιος δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τέτοια μέριμνα. Ἡ ὑπόδειξη ἀφορᾷ τοὺς φτωχοὺς, γιὰ τοὺς ὁποίους θὰ νόμιζε κανεὶς ὅτι δικαιολογημένα νοιάζονται νὰ ἀποκτήσουν περιουσία, ἢ καὶ ὅτι ὀφείλουν νὰ νοιάζονται.

γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ὅτι χρήζετε τούτων ἀπάντων.¹⁰⁹
 33 ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύ-
 νην αὐτοῦ,¹¹⁰ καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.¹¹¹ 34 Μὴ οὖν
 μεριμνήσητε εἰς τὴν αὔριον· ἡ γὰρ αὔριον μεριμνήσει τὰ ἑαυτῆς·
 ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς.¹¹²

¹⁰⁹ Ἐπομένως ὅσα λείπουν, ἐφόσον προσπάθησα γι' αὐτά, δὲν λεί-
 πουν ἐπειδὴ κάτι ἔκανα λάθος, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ Ἰδιος τὰ ἀρνεῖται. Ἄς
 γνωρίζω ἐπίσης ὅτι μπορεῖ νὰ μὴν προστεθοῦν ποτέ, ὅσο ἀναγκαῖα
 κι ἂν εἶναι.

¹¹⁰ Ζητάω τὴ βασιλεία καὶ τὴ δικαιοσύνη Του, ὅπως τὸ λείει ἡ προ-
 σευχή: δὲν μὲ ἐνδιαφέρει τίποτα ποὺ δὲν θέλει ὁ Ἰδιος. Πῶς γνωρίζω
 τί θέλει; Ἰδίως ἂν προσπάθησα ὀλόψυχα γιὰ κάτι ποὺ ἐν τέλει δὲν
 ἀπέκτησα, μπορῶ νὰ εἶμαι βέβαιος πὼς ἔχω ὅ,τι Ἐκεῖνος ἀποφάσισε
 νὰ δώσει, εὐχάριστο ἢ δυσάρεστο.

¹¹¹ Ἡ εἰδοποίηση ἀναφέρεται στὴ σειρά τῆς σπουδαιότητας. Ἴσως
 δοθοῦν προηγουμένως, ἴσως προστεθοῦν, ἴσως δὲν δοθοῦν ποτέ.

¹¹² Ποτέ δὲν εἶμαι τελείως ἀπαλλαγμένος ἀπὸ βιοτικές ἀνησυχίες,
 ὅμως εἶναι δυνατό νὰ μὴ μὲ ἀπασχολεῖ τὸ μακρινὸ μέλλον, καὶ ἰδίως
 νὰ μὴν τὸ κάνω μὲ ἀγωνία. Ἡ οὐσιαστικὴ ἀποδέσμευση ἀπὸ τὴν ὀρμὴ
 γιὰ ἐπιβίωση εἶναι ἀρετὴ ποὺ ἤδη τότε σκανδάλιζε τὴν κοινὴ γνώμη,
 παραμένοντας προκλητικὴ ἀκόμα περισσότερο σήμερα, στὰ χρόνια
 τῆς συστηματικῆς ἰατροφαρμακευτικῆς περίθαλψης, κ.λπ. Ἀξίζει νὰ
 σημειωθεῖ πὼς ἡ ὑπόδειξη τοῦ Χριστοῦ δὲν ὑπονομεύει καθοριστικὰ
 τὴν οἰκονομικὴ πρόοδο, ἐφόσον οἱ μεγάλες κινήσεις στὴν τεχνολογία,
 τὴν ἐπιχείρηση καὶ τὴν ἐπιστήμη, δὲν προσέρχονται ἀπὸ τὴν κερδοσκο-
 πία ἀλλὰ ἀπὸ τὴ λαχτάρα γιὰ δημιουργία, γνώση, ἐλευθερία, καινο-
 τομία, ἔρευνα — ὅσο ἰσχυρὴ κι ἂν εἶναι στὴ συνέχεια ἢ παράλληλα
 μιὰ κερδοσκοπικὴ διάσταση. Ἡ παραίνεση δὲν εἶναι νὰ μὴν ἐργάζο-
 μαι, ἀλλὰ νὰ μὴν ἀγωνιῶ γιὰ τὴν ἐπιβίωση καὶ τὴν ἄνεση. Αὐτὸ δὲν
 ὑπονομεύει τὴ δημιουργία πλούτου, ἂν συμβεῖ τὸ πάθος γιὰ κάποιον
 ἔργο νὰ περιέχει ἐπίσης δυνατότητες κερδοφορίας, ποὺ ἴσως δὲν εἶναι
 κὰν ὀρατὲς στὴν ἀρχή. Εἶναι ὅμως ἀλήθεια πὼς ἡ μεγάλη ἔμφαση
 στὴν ἀκτημοσύνη διαβάλλει τὸν πλουτισμὸ καὶ ὅσες δημιουργικὲς δυνά-
 μεις σχετίζονται μὲ τὴν κερδοσκοπία, ταυτόχρονα εὐνοῶντας ὑποκρι-
 σία, φθόνον, ἐξισωτισμὸ, ἀδράνεια, στειρότητα, αὐταρχισμὸ καὶ ἀνα-

8. [Ματθ. 7, 1–27]

Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε.¹¹³ 2 ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε κριθήσεσθε, καὶ ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε μετρηθήσεται ὑμῖν.¹¹⁴ 3 τί δὲ βλέπετε τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς;¹¹⁵ 4 ἢ πῶς ἐρεῖς τῷ ἀδελφῷ σου, ἄφες ἐκβάλλω τὸ κάρφος ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ ἰδοὺ ἡ δοκὸς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου; 5 ὑποκριτά, ἔκβαλε πρῶτον τὴν

ξιοκρατία. Αὐτὰ δὲν ἀφοροῦν τὸν Χριστό. Δὲν ἦρθε γιὰ νὰ προετοιμάσει κοινωνίες εὐημερίας καὶ δικαιοσύνης. Στρέφει τὴ συνείδηση στὸ ὑψηλότερο σημεῖο της, κάτι ποὺ προϋποθέτει μεγάλου βαθμοῦ περιφρόνηση τῆς ‘κοσμικότητας’ καὶ τοῦ ἐφήμερου. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἐνδέχεται οἱ κατώτερες ὁρμές νὰ ἐπενδύονται μὲ θρησκευτικὰ προσχήματα, σὲ κοινωνίες ποὺ παριστάνουν ὅτι ἀδιαφοροῦν γιὰ τὴν κερδοσκοπία ἐνῶ ἀπλῶς περιφρονοῦν τὴ δημιουργικότητα καὶ τὴν ἐργασία, ὅπως χαρακτηριστικὰ συνέβη στὸ Βυζάντιο.

¹¹³ Τὸ ὁποῖο κάποιος εἰρωνεύθηκε, προβάλλοντας τὴν ἐξυπνακίστικη προτροπή, ‘κρίνε γιὰ νὰ κριθεῖς’, σὰν ὁ Χριστὸς νὰ εἰσηγήθηκε ἀνευθυνότητα! Ἡ ἀπόδοση ἵνα μὴ κριθῆτε, δὲν σημαίνει ὅτι ἀποφεύγω νὰ κρίνω τοὺς ἄλλους γιὰ νὰ γλυτώσω ἀπὸ τὴ δική τους κρίση εἴτε ἴσως ἀπὸ τὴ θεία κρίση, ἀλλὰ ὅτι ἀσχολοῦμαι προηγουμένως μὲ τὸν ἑαυτὸ μου (ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου), ἀποφεύγοντας τὴν ὑποκρισία, τὴ σκληρότητα καὶ τὴν ἀνευθυνότητα. Κρίνοντας πρῶτα ἐμένα δὲν βιάζομαι νὰ καταδικάσω κανένα, κερδίζω ἐπιείκεια. Ἐπομένως δὲν παύω νὰ κρίνω, ὁδηγοῦμαι ὅμως σὲ δικαιότερες κρίσεις καὶ γιὰ μένα καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους. Ἴνα μὴ κριθῆτε, σημαίνει γιὰ νὰ μὴν κρίνετε καὶ τὸν ἑαυτὸ σας μὲ τὸν ἄδικο τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο κρίνετε τοὺς ἄλλους.

¹¹⁴ Πίσω ἀπὸ τὴν ἀοριστία τοῦ ὑποκειμένου δὲν βρίσκεται ἀπαραίτητα ὁ Θεός, μᾶλλον ἡ συνείδηση. Ὁ Θεὸς δὲν κρίνει καὶ δὲν τιμωρεῖ κανένα γιὰ κανένα λόγο.

¹¹⁵ Ἔχω ἀναρωτηθεῖ γιατί ἀσχολοῦμαι μὲ τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων περισσότερο ἀπ’ ὅσο μὲ τὰ δικά μου;

δοκόν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου.¹¹⁶

6 Μὴ δῶτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσὶ μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, μήποτε καταπατήσωσιν αὐτούς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν καὶ στραφέντες ρήξωσιν ὑμᾶς.¹¹⁷

7 Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν,¹¹⁸ ζητεῖτε, καὶ εὐρήσετε, κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν.¹¹⁹ 8 πᾶς¹²⁰ γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει καὶ

¹¹⁶ Γιατί μὲ τοὺς ἄλλους δὲν εἶμαι τόσο ἐπεικῆς, ὅσο μὲ τὸν ἑαυτό μου;

¹¹⁷ Τί σημαίνει ἡ πτώση (ρήξωσιν); Πῶς (προ)δίδεται τὸ ἅγιο τῆς ψυχῆς; Πάντως ἡ παραίνεση δὲν ἔχει νόημα, ἂν δὲν νομίζω (κακῶς) ὅτι ἀνοίγοντας τὴν ψυχὴ μου θὰ βοηθήσω τὸν ἄλλο. Ἀπὸ τὴν πλάνη μιᾶς ψευδο-οἰκειότητος προφυλάσσει ὁ Χριστὸς εἰδοποιῶντας ὅτι μερικοὶ δὲν πρόκειται νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια. Μόλις διαπιστώσουν ὅτι ὅσα τοὺς ἐμπιστεύομαι δὲν ἔχουν σχέση μὲ τίς δικές τους ἐπιθυμίες καὶ ἀνάγκες, θὰ τὰ χλευάσουν. Νὰ ἐπιτρέπω νὰ φτύνουν τὴν ψυχὴ μου δὲν εἶναι προσπάθεια γιὰ συμπαράσταση, ἔστω ἀφελῆς, εἶναι ἀπλὴ ἀφροσύνη.

¹¹⁸ Ἡ φράση, αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται, ἀποκομμένη ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα χρησιμοποιήθηκε σὰν νὰ σήμαινε ὅτι ὁ Θεὸς ὑπάρχει περίπου ὡς τζίνι, γιὰ νὰ δίνει τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο.

¹¹⁹ Τί σημαίνει ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ αἴτηση, ζήτηση καὶ κρούση, καὶ ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ δόσιμο, εὔρεση καὶ ἀνοιγμα; Ποιές δικές μας ἀνάγκες παρακολουθοῦν τὴν διαφορὰ αὐτῆ;

¹²⁰ Ὅμως δὲν παίρνουν ὅλοι, καὶ ἀντὶ αὐτὸ νὰ βοηθήσει νὰ σκεφτοῦμε μήπως τὸ περιεχόμενο αἴτησης καὶ δόσης βρίσκεται πέρα ἀπὸ τίς ἀνάγκες καὶ τίς ἐπιθυμίες τῆς ἐπιβίωσης, νομίσαμε ὅτι δὲν παίρνουμε ἐπειδὴ δὲν ζητᾶμε σωστά! Ἔτσι ἄρχισαν τάματα, εἰδικές νηστείες, εἰδικές Ἀκολουθίες, κ.λπ. Καὶ πάλι δὲν ἔπαιρναν ὅλοι, καὶ ἀντὶ αὐτὸ ἐπιτέλους νὰ ὀδηγήσει σὲ κάποια σύνεση, προσέκυψε ἡ εἰκασία ὅτι ὁ Θεὸς γνωρίζει πῶς δὲν μᾶς συμφέρει νὰ πάρουμε! Δυστυχῶς γιὰ τὴν ‘εὐσεβῆ’ αὐτὴ ἐθελοτυφλία, ἡ εἰδοποίηση δὲν θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι σαφέστερη: πᾶς ὁ αἰτῶν λαμβάνει...

ὁ ζητῶν εὕρισκει καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγῆσεται.¹²¹ 9 ἢ τίς ἐστὶν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος,¹²² ὃν ἐὰν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; 10 καὶ ἐὰν ἰχθὺν αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ;¹²³ 11 εἰ οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὄντες,¹²⁴ οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς¹²⁵ δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτουσιν αὐτόν;¹²⁶

12 Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφηταί.¹²⁷

¹²¹ Δὲν εἶναι διαφορετικὴς περιπτώσεις, ἀλλὰ σταθμοὶ ἐνιαίας πορείας. Ἡ θέληση (αἰτῶν) γίνεται πράξις (ζητῶν) καὶ ὁδηγεῖται σὲ συνάντησιν (κρούοντι).

¹²² Ὁ φαινομενικὸς πλεονασμὸς (ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος) ἀφορᾷ τὴν ξεπεσμένην κατάστασιν τῆς ἀνθρώπινης φύσεως.

¹²³ Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς προϋποθέτουν δυσαρέσκεια γιὰ αἰτήματα ποὺ δὲν ἱκανοποιήθηκαν, γιὰ συμφορὰς ποὺ προσέκυψαν σὲ πείσμα τῆς προσευχῆς.

¹²⁴ Ἡ πονηριά εἶναι γνῶρισμα τῆς δαιμονικῆς συνείδησης καὶ τῆς ξεπεσμένης ἀνθρωπότητος, καὶ εἶναι μικρὴ ἀλλὰ πραγματικὴ γνῶσις τοῦ ἀγαθοῦ, ἀνάμικτη μὲ ἀχαριστία, σκληρότητα, μῖσος καὶ φθόνος.

¹²⁵ Ἡ περίφρασις διαχωρίζει τὴν ἀναστάσιμη ἀπὸ τὴν ξεπεσμένην κατάστασιν τῆς λαχτάρας γιὰ εὐημερία, ἀγωνίας γιὰ τὴν ὑγεία, κ.λπ.

¹²⁶ Ὁ πληθυντικὸς ἀναφέρεται σὲ ὅλα ὅσα συμβαίνουν — ἀρρώστιες καὶ θεραπείες, ἱκανότητες καὶ ἐλλείψεις, χαρὲς καὶ ταλαιπωρίες. Σὲ ὅλους δίνονται, ὅμως δὲν τὰ δέχονται ὅλοι τὸ ἴδιο. Οἱ συνετοὶ δὲν ἀγνοοῦν πὼς ἔχουν πνευματικὸ ὄφελος, τὸ ἀναζητοῦν καὶ διδάσκονται. Σκοπὸς ὅσων συμβαίνουν, καλύτερων ἢ χειρότερων, εἶναι ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀλήθειας (Α΄ 9, 13): πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὁ ἐξ οὐρανοῦ δώσει πνεῦμα ἀγαθὸν τοῖς αἰτουσιν αὐτόν;

¹²⁷ Ἡ δευτέρη ἐντολή (ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν) δίνει ἔμφασι στὴ συμπεριφορὰ ἀκολουθῶντας τὴ γενικὴ κατεύθυνση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τὸ σημαντικὸ βρίσκεται στὴν πληρότητα (πάντα ὅσα ἂν θέλητε), ποὺ δὲν τονίζει ἀρκετὰ ἡ παραίνεσις ὡς

13 Εἰσέλθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης· ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοὶ εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς. 14 τὴν στενὴν ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσιν οἱ εὕρισκοντες αὐτήν.¹²⁸

15 Προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσὶ λύκοι ἄρπαγες. 16 ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλὴν ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα; 17 οὕτω πᾶν δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖ, τὸ δὲ σαπρὸν δένδρον καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ. 18 οὐ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν. 19 πᾶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. 20 ἄραγε ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς.¹²⁹

21 Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν,¹³⁰ ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου

σεαυτὸν. Μπορεῖς νὰ γνωρίζεις ὅτι εἶσαι ἐντάξει, ὅταν δὲν στερεῖς ἀπὸ τοὺς ἄλλους τίποτε ἀπ' ὅσα θὰ ἤθελες νὰ κάνουν ἐκεῖνοι γιὰ σένα ἢ μαζὶ σου. Θέλεις νὰ εἶναι μαζὶ σου εὐγενικοί, γενναιοδωροί, εἰλικρινεῖς, ἐπιεικεῖς, ὑποστηρικτικοί;

¹²⁸ Λίγοι βρίσκουν, ἐπειδὴ λίγοι ζητοῦν τὸν ἴδιο. Ἡ ὁδὸς στενεύει καὶ γίνεται ἐπίπονη στὸν βαθμὸ πού χρειάζεται νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπ' ὅσα μὲ δεσμεύουν στὰ πλάσματα. Χωρὶς αὐτὲς τὶς ἐξαρτήσεις ἢ ἴδια ὁδός, μὲ ὅλα τὰ ἐμπόδιά της, γιὰ μένα θὰ ἦταν εὐρεῖα καὶ ἄνετη.

¹²⁹ Ἄν ἔχω ἀπαιτήσεις ἀπὸ τὸν ἄλλο καὶ σκέφτομαι προσεκτικὰ τὴν σχέση μαζὶ του, θὰ διακρίνω τὸν ὑποκριτὴ προτοῦ τὸν φανερώσουν οἱ ὑπερβολὲς τῆς ἀπάτης. Ὅμως ἀργὰ ἢ γρήγορα γίνονται ἀντιληπτὰ ὅσα εἶναι πλαστά. Ὁ ἀπατεώνας δὲν γίνεται νὰ μιμηθεῖ ὅλες τὶς ἀπρόβλεπτες λεπτομέρειες μὲ τὶς ὁποῖες ἐκφράζεται αὐθόρμητα μιὰ γνήσια σχέση, τὸν καιρὸ καὶ τὴν μορφὴ κάθε ἀπάντησης ἢ χειρονομίας, κ.λπ.

¹³⁰ Δὲν ἀρκεῖ νὰ πιστεύω ἀπλῶς ὅτι ὑπάρχει, δοξάζοντας ἀπὸ μακριά. Ἡ σωτηρία εἶναι ἐγγύτητα, ἐνότητα καὶ ἀμεσότητα.

τοῦ ἐν οὐρανοῖς.¹³¹ 22 πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· Κύριε Κύριε, οὐ τῷ σῶ ὀνόματι προεφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῶ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῶ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; 23 καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς ὅτι οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.¹³²

24 Πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους καὶ ποιεῖ αὐτούς, ὁμοιώσω αὐτὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ὠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν· 25 καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἤλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέπεσον τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἔπεσε· τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν. 26 καὶ πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους καὶ μὴ ποιῶν αὐτούς ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ὠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἄμμον· 27 καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἤλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέκοψαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔπεσε, καὶ ἦν ἡ πτώσις αὐτῆς μεγάλη.¹³³

¹³¹ Ὁ Ἰδιος εἶναι τὸ πατρικὸ θέλημα γι' αὐτὸ καλεῖται Λόγος, δηλαδὴ αἰτία, σχέση, νόημα, φανέρωση καὶ σκοπός.

¹³² Πῶς ἀνομία, ἐνῶ εἶχαν πίστη, ἔκαναν θαύματα, δίδασκαν, ἔδιωχναν δαίμονες... Ἡ ἀνομία ποὺ τὸν ἐνδιαφέρει δὲν εἶναι τυπικὴ ἀλλὰ ὑπαρξιακὴ παράβαση. Βλ. π.χ. Β΄ 277, 35 (ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις), Α΄ 72, 12 (αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς), κ.ά. Ἄν σπάνια χαρίσματα δίνονται καὶ σὲ ἀνάξιους, πῶς θὰ ἀναγκώριζα τοὺς ἀπατεῶνες ἀπὸ τὴν ποιότητα τῶν ἔργων; Χρειάζεται νὰ προσπεράσω ὅλα τὰ χαρίσματα καὶ ὅλα τὰ ἔργα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὰ χαρίσματα, καὶ νὰ προσέξω μόνο αὐτό, ἂν γίνεταί πράξη ἢ ἐντολὴ τῆς ἀγάπης. Ἀπὸ τί διακρίνεται ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη; Ὁ Ἰδιος ἐξηγεῖ (βλ. π.χ. Α΄ 72, 13) ὅτι μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. Ὅποιος ἀγαπάει ἀληθινά, βάζει τὸν ἄλλο πάνω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, μέχρι αὐτοθυσίας.

¹³³ Μεγάλῃ σημαίνει ἐδῶ τέλεια καὶ ἀνεπανόρθωτη.

9. [Λουκ. 11, 2–13]

Ὅταν προσεύχησθε, λέγετε·

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· 3 τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν·¹³⁴ 4 καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίεμεν παντὶ τῷ ὀφείλοντι ἡμῖν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

5 [...] τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον, καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου καὶ ἐρεῖ αὐτῷ· φίλε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους, 6 ἐπειδὴ φίλος μου παρεγένετο ἐξ ὁδοῦ πρὸς με καὶ οὐκ ἔχω ὃ παραθήσω αὐτῷ· 7 κάκεινος ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἶπη· μὴ μοι κόπους πάρεχε· ἡδὴ ἡ θύρα κέλεισται καὶ τὰ παιδιά μου μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν κοίτην εἰσίν· οὐ δύναμαι ἀναστὰς δοῦναί σοι· 8 λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστὰς διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ φίλον, διὰ γε τὴν ἀναίδειαν¹³⁵ αὐτοῦ ἐγερθεὶς δώσει αὐτῷ ὅσων χρήζει.¹³⁶

9 ἀγῶ ὑμῖν λέγω, αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε, καὶ εὕρησετε, κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν· 10 πᾶς¹³⁷ γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιχθήσεται. 11 τίνα δὲ ἐξ ὑμῶν τὸν πατέρα αἰτήσῃ ὁ υἱὸς ἄρτον, μὴ λίθον ἐπι-

¹³⁴ Ἄς προσεχθεῖ ἡ διαφορὰ ἀπὸ τὸν Ματθαῖο (βλ. Α' 7, 11). Κρίσιμος καιρὸς εἶναι τὸ σήμερα: ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἢ κακία αὐτῆς.

¹³⁵ Ἐπαινῶντας τὴν ἀναίδεια ὁ Χριστὸς ἐπιτίθεται πάλι στὴν τυποκρατία, καὶ δείχνει τὴν ἀξία τῶν προσωπικῶν σχέσεων, τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ αὐθορμητισμοῦ. Ὑπάρχει φυσικὰ καὶ ἀναίδεια ποὺ δὲν προκύπτει ἀπὸ φιλία.

¹³⁶ Ἄν πραγματικὰ θέλω, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν πάρω — ὅμως ὁ Ἰδιος δὲν ὑπάρχει γιὰ νὰ μοιράζῃ ὑγεία καὶ εὐημερία: προσπαθεῖ νὰ δίνει πνεῦμα ἀγαθόν, αὐτὸ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ δώσει, ἂν δὲν θέλω.

¹³⁷ Δὲν ὑπάρχει ἐξαίρεση.

δώσει αὐτῷ; ἢ καὶ ἰχθύν, μὴ ἀντὶ ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ; 12 ἢ καὶ ἐὰν αἰτήσῃ ὦν, μὴ ἐπιδώσει αὐτῷ σκορπίον; 13 εἰ οὖν ὑμεῖς, ὑπάρχοντες πονηροί, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσω μᾶλλον ὁ πατήρ ὁ ἐξ οὐρανοῦ δώσει πνεῦμα ἀγαθὸν τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν;¹³⁸

10. [Λουκ. 6, 20–49]

Μακάριοι οἱ πτωχοί, ὅτι ὑμετέρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.¹³⁹

21 μακάριοι οἱ πεινῶντες νῦν, ὅτι χορτασθήσεσθε.

μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν, ὅτι γελάσετε.

22 μακάριοί ἐστε ὅταν μισήσωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὅταν ἀφορίσωσιν ὑμᾶς καὶ ὀνειδίωσι καὶ ἐκβάλωσι τὸ ὄνομα ὑμῶν

¹³⁸ Δὲς τὰ σχόλια στὸ ἀντίστοιχο τμήμα τοῦ Α' 8, 7–11.

¹³⁹ Σημαντικὴ ἀπόκλιση ἀπὸ τὸν Ματθαῖο (πτωχοὶ τῷ πνεύματι), πὺ μολιάζει ἀντίθεση. Στὸν Ματθαῖο ὁ Χριστὸς προφυλάσσει ἀπὸ τὴν ἐξιδανίκευση τῆς φτώχειας. Θὰ ὑπῆρχε πράγματι σύγκρουση, ἂν ἀπουσίαζε ἀπὸ τὸν Λουκᾶ μιὰ διευκρίνιση ἀμέσως μετὰ (Α' 10, 22). Μακάριοι οἱ πτωχοί, οἱ πεινῶντες, οἱ κλαίοντες καὶ ὅλοι οἱ ὑποφέροντες ἔνεκα τοῦ νιοῦ τοῦ ἀνθρώπου: ἔχω δὲν ἔχω περιουσία, ἀπὸ τὸν χαρούμενο καὶ εἰρηνικὸ βίῳ εἶμαι ἀποκλεισμένος ἂν δὲν σκέφτομαι ἄλλο ἀπὸ τὸ χρῆμα. Ὁ Ἐκκαρτ ἐξηγεῖ ὠραῖα, “ἂν ἤθελα νὰ εὐχαριστήσω κάποιον καὶ νὰ γίνω ἀρεστὸς σὲ αὐτόν εἰδικά, ὅ,τι θὰ ἤθελε γιὰ νὰ εὐχαριστηθεῖ μαζί μου, θὰ τὸ ἐπιθυμοῦσα περισσότερο ἀπ' ὅλα. Κι ἂν τὸν εὐχαριστοῦσα μὲ φτωχὰ ροῦχα περισσότερο ἀπ' ὅσο μὲ τὸ μετάξι, τότε σίγουρα θὰ φοροῦσα τὸ φτωχὸ ροῦχο μᾶλλον παρὰ ὅτιδήποτε ἄλλο. Ἔτσι συμβαίνει μὲ ὅσους χαίρονται μὲ τὸ θεῖο θέλημα. Ὅ,τι κι ἂν τοὺς δίνει ὁ Θεός, ἀρρώστια ἢ φτώχεια ἢ ὀτιδήποτε, τὸ προτιμοῦν περισσότερο ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα. Ἐπειδὴ εἶναι τὸ θέλημά Του, τοὺς ἀρέσει πρὸ πολὺ ἀπ' ὅλα” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Μάστερ Ἐκκαρτ*, σ. 36–37).

ὡς πονηρὸν ἔνεκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. 23 χάριτε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ σκιρτήσατε· ἰδοὺ γὰρ ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τῷ οὐρανῷ.¹⁴⁰ κατὰ τὰ αὐτὰ γὰρ ἐποιοῦν τοῖς προφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.

24 πλὴν οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουσίοις, ὅτι ἀπέχετε τὴν παράκλησιν ὑμῶν. 25 οὐαὶ ὑμῖν οἱ ἐμπεπλησμένοι, ὅτι πεινάσετε. οὐαὶ ὑμῖν οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε.¹⁴¹

26 οὐαὶ ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι.¹⁴² κατὰ τὰ αὐτὰ γὰρ ἐποιοῦν τοῖς ψευδοπροφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.

27 Ἀλλὰ ὑμῖν λέγω τοῖς ἀκούουσιν.¹⁴³ ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς,¹⁴⁴ 28 εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμῖν, προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς. 29 τῷ τύπτοντί σε ἐπὶ τὴν σιαγόνα πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην, καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντός σου τὸ ἱμάτιον καὶ τὸν χιτῶνα μὴ κωλύσης.¹⁴⁵ 30

¹⁴⁰ Οἱ ταλαιπωρίες μὲ βοηθοῦν νὰ ἀποβάλω τὴν κακία, τὴν ἔπαρση καὶ τὴ σκληρότητα, νὰ ὑποδεχθῶ τὴν ἀγνὴ δύναμη τῆς θείας φύσης.

¹⁴¹ Τίποτα περιορισμένο καὶ περιοριστικὸ δὲν ἀναπαύει στὸν ἀθάνατο βίον. Μόνο ἡ τέλεια σκληρότητα μπορεῖ νὰ ἀντέξει τὴ μόνιμη διαίρεση ἀπὸ τὴ θεία φύση.

¹⁴² Σήμερα αὐτὸ δὲν γίνεται νὰ ἀποτελεῖ κριτήριο. Ἡ γένεση τοῦ χριστιανισμοῦ μέσα ἀπὸ προϋποθέσεις τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πνεύματος εὐνόησε τὴν ἀνοχὴ τῆς διαφορετικότητος. Ὅμως ἡ ἀνοχὴ δὲν προσέρχεται πάντα ἀπὸ κατανόηση, στὴν πράξη μπορεῖ νὰ σημαίνει ἀκόμη καὶ σιωπηλὴ ἀπόρριψη καὶ ἐχθρότητα.

¹⁴³ Ἡ εἰδοποίηση ἐπαναλαμβάνεται σταθερά. Ὁ Λόγος οὔτε κἂν προφέρεται, ἂν δὲν θέλω νὰ ἀκούσω.

¹⁴⁴ Ὡς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἡ ἀγάπη εἶναι ἀναγκασμένη νὰ ἐξαντλεῖται στὴν εὐεργεσία.

¹⁴⁵ Οἱ παραινέσεις αὐτὲς καμμιὰ φορὰ δίνουν τὴν ἐντύπωση παθητικότητος, ὅτι ὑπομένεις γιὰ νὰ μὴν ἐξομοιωθεῖς μὲ τὸ κακὸ γύρω σου. Ἡ θετικὴ πλευρὰ εἶναι πιὸ ἰσχυρὴ ἀπὸ τὴν ὑπομονή: νὰ νοιάζεσαι γιὰ ὅσους κινδυνεύουν νὰ βρεθοῦν στὴ δαιμονικὴ κατάσταση.

παντί δὲ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου, καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντος τὰ σὰ μὴ ἀπαίτει.¹⁴⁶ 31 καὶ καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως.

32 καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσι. 33 καὶ ἐὰν ἀγαθοποιῆτε τοὺς ἀγαθοποιῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσι. 34 καὶ ἐὰν δανείζητε παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ ἁμαρτωλοὶ ἁμαρτωλοῖς δανείζουσιν ἵνα ἀπολάβωσι τὰ ἴσα. 35 πλὴν ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ ἀγαθοποιεῖτε καὶ δανείζετε μηδὲν ἀπελπίζοντες, καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς, καὶ ἔσεσθε υἱοὶ ὑψίστου, ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηροὺς. 36 Γίνεσθε οὖν οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστί.¹⁴⁷

37 Καὶ μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε· μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε· ἀπολύετε, καὶ ἀπολυθήσεσθε· 38 δίδοτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν.¹⁴⁸ μέτρον καλόν, πεπεισμένον καὶ σεσαλευμένον

¹⁴⁶ Σωστό γιὰ καθένα εἶναι νὰ πράττει σύμφωνα μὲ τὴ φύση του: δική μου φύση δὲν εἶναι νὰ κακοποιῶ.

¹⁴⁷ Ἀγαπάω κάποιον στὸν βαθμὸ πού χαίρομαι νὰ τὸν φροντίζω. Ἔστω ἔτσι, ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι τέλεια ἂν δὲν μπορεῖ νὰ προχωρήσει πέρα ἀπὸ τὴ χαρὰ τῆς εὐεργεσίας, στὴν ἐνότητα τῆς συνείδησης καὶ στὴν ἀμοιβαιότητα τοῦ θαυμασμοῦ.

¹⁴⁸ Οἱ ἀποδόσεις μὲ τὸ καὶ ἀντὶ τοῦ ἵνα συνδέουν μιὰ πράξη μὲ τὸ ἀποτελέσματά της, χωρὶς νὰ ἐντοπίζουν τὸν σκοπὸ στὸ ἀποτελεσμα. Γιὰ παράδειγμα, ἡ φράση δίδοτε καὶ δοθήσεται, εἰδοποιεῖ ὅτι ὅποιος ἀγαπάει θὰ ἔχει ἀνταπόκριση, δὲν προτρέπει νὰ δίνω γιὰ νὰ ἔχω ἀνταπόδοση, πράγμα πού θὰ ἦταν καὶ ἄτοπο. Εἶναι μιὰ βοήθεια μήπως καταφέρω νὰ ξεφορτωθῶ τὸν μικρόψυχο ἐαυτό. Καὶ ὅμως, δὲν παύει νὰ καλλιεργεῖται ἀνταλλακτικὴ νοσοτροπία, ἐφόσον γίνεται λόγος γιὰ μισθό. Σίγουρα, ὁ γενναιόδωρος δὲν θὰ διαστραφεῖ ἐπειδὴ ἀκούσε γιὰ μισθό, οὔτε ὁ μικρόψυχος θὰ γίνεῖ ἀνιδιοτελής, ἂν δὲν τὸ ἀκούσει. Ὅσο ἀδέξια κι ἂν διατυπώθηκε, κάνει φανερὸ πὼς ἡ ποιό-

καὶ ὑπερεκχυνόμενον δώσουσιν εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν.¹⁴⁹ τῷ γὰρ αὐτῷ μέτρῳ ὃ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν.¹⁵⁰

39 [...] μήτι δύναται τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγεῖν; οὐχὶ ἀμφοτέροι εἰς βόθυνον πεσοῦνται; 40 οὐκ ἔστι μαθητῆς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ· κατηρτισμένος δὲ πᾶς ἔσται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ.¹⁵¹ 41 τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ ὀφθαλμῷ οὐ κατανοεῖς; 42 ἢ πῶς δύνασαι λέγειν τῷ ἀδελφῷ σου, ἀδελφέ, ἄφες ἐκβάλλω τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου, αὐτὸς τὴν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου δοκὸν οὐ βλέπων; ὑποκριτά, ἐκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου.¹⁵²

43 οὐ γὰρ ἔστι δένδρον καλὸν ποιοῦν καρπὸν σαπρὸν, οὐδὲ δένδρον σαπρὸν ποιοῦν καρπὸν καλόν· 44 ἕκαστον γὰρ δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώσκεται. οὐ γὰρ ἐξ ἀκανθῶν συλλέγουσι σῦκα, οὐδὲ ἐκ βάτου τρυγῶσι σταφυλήν. 45 ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ ἀγαθόν, καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ πονηρόν· ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα αὐτοῦ.¹⁵³

τητα τῶν πράξεων καθενὸς ἐπιστρέφει στὸν ἴδιο. Ἄν δὲν προκύπτουν αὐθόρμητα οἱ πράξεις τῆς ἀγάπης, ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ ἀνακαλύψει ἕναν ἑαυτὸ πού δὲν εἶναι ἀξιαγάπητος.

¹⁴⁹ Μερικοὶ θὰ εἶναι ἀκόμα πιὸ ἐπιεικεῖς καὶ γενναιοδῶροι μαζί σου.

¹⁵⁰ Βλ. τὰ σχετικὰ σχόλια στὸ Α' 8.

¹⁵¹ Ἡ πρόταση ἀληθεύει ὡς πρὸς τὴν ἐπιδίωξη τῆς ὑψηλότερης γνώσης. Ἀληθεύει ὅμως καὶ γιὰ μαθήσεις πού ἐξαντλοῦνται στὴ μετάδοση καὶ δὲν περιέχουν ἀμφισβήτηση ἢ ἀνακάλυψη.

¹⁵² Βλ. τὰ σχετικὰ σχόλια στὸ Α' 8.

¹⁵³ Ὁ σκοπὸς ἴσως μοιάζει ἀκατανόητος. Σὲ σχέση μετὰ τὰ προηγούμενα σημαίνει ὅτι δὲν μπορῶ νὰ ἔχω ἀληθινὴ ἐπαφή μετὰ τὸν ἄλλο καὶ

46 Τί δέ με καλεῖτε Κύριε Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω;¹⁵⁴ 47 πᾶς ὁ ἐρχόμενος πρὸς με καὶ ἀκούων μου τῶν λόγων καὶ ποιῶν αὐτούς, ὑποδείξω ὑμῖν τίνι ἐστὶν ὁμοίος· 48 ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομοῦντι οἰκίαν, ὃς καὶ ἔσκαψε καὶ ἐβάθυνε καὶ ἔθηκε θεμέλιον ἐπὶ τὴν πέτραν· πλημμύρας δὲ γενομένης προσέρρηξεν ὁ ποταμὸς τῆς οἰκίας ἐκείνης, καὶ οὐκ ἴσχυσε σαλευσάσθαι αὐτήν· τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν. 49 ὁ δὲ ἀκούσας καὶ μὴ ποιήσας ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομήσαντι οἰκίαν ἐπὶ τὴν γῆν χωρὶς θεμελίου· ἣ προσέρρηξεν ὁ ποταμὸς, καὶ εὐθὺς ἔπεσε, καὶ ἐγένετο τὸ ρῆγμα τῆς οἰκίας ἐκείνης μέγα.

11. [Λουκ. 11, 29–36]

Ἡ γενεὰ αὕτη γενεὰ πονηρὰ ἐστὶ· σημεῖον ζητεῖ,¹⁵⁵ καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωῆ τοῦ προφή-

νά τοῦ εἶμαι χρήσιμος, ἂν δὲν ἀλλάξω πρῶτα ὁ ἴδιος. Τότε καὶ ἐκεῖνος, στὸν βαθμὸ πού ἐνδιαφέρεται νὰ προσδεύσει, θὰ ἀναγνωρίσει τὴν ἀξία πού χρειάζεται γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ θὰ τὴν ζητήσει μόνος του. Σὲ σχέση μὲ τὰ ἐπόμενα σημαίνει πὼς εἶναι ἀδύνατο νὰ πλησιάσω τὸν Θεὸ μὲ ἐξωτερικὲς πράξεις εἴτε χάρη σὲ ἐξωτερικὲς συνθηκὲς.

¹⁵⁴ Ὅταν δὲν ὑπάρχει ἡ πράξη τῆς ἀγάπης, συνεπῶς οὔτε ἀγάπη, ἢ εὐκρίνεια δὲν σώζει, γιὰτὶ δὲν ἀφορᾷ τὸν ἴδιο. Τὸ ἔξω δὲν προηγεῖται οὔτε ἀρκεῖ, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀσήμαντο. Γιὰ παράδειγμα, νὰ φοβᾶμαι τὴν ἀπόρριψη καὶ νὰ θέλω τὸ πλησίασμα, εἶναι διαφορετικὲς ἐπιθυμίες, μὲ διαφορετικὲς ἐκφράσεις. Τί ἀκριβῶς θέλω, φανερώνεται στὴν πράξη, τὸ ὁποῖο ἀκριβῶς ἐκμεταλλεύονται οἱ ἀπατεῶνες, ὅταν μιμοῦνται κάποια ἐξωτερικότητα γιὰ νὰ πείσουν ὅτι ἔχουν τὴν ἀντίστοιχη βούληση.

¹⁵⁵ Ἀπ' ὅπου ἡ ἔρημος τῶν πειρασμῶν φανερώνεται εὐρύτερη (βλ. Β' 3–5). Τὸ σημεῖο πού ἀπαιτεῖ ἡ πονηριὰ — ἂν εἶσαι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, κάνε τὸ ἐξῆς, ἀπόδειξε τὴ δύναμή σου! — ἐπικαλεῖται ἡ ἀθεϊστικὴ κριτικὴ: ἂν ὑπῆρχε Θεός, δὲν θὰ συνέβαιναν ἀδικίες, ἀρρώστειες, κ.λπ. Γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς εἰδοποιεῖ μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ

του.¹⁵⁶ 30 καθώς γὰρ ἐγένετο Ἰωνᾶς σημεῖον τοῖς Νινευίταις, οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τῇ γενεᾷ ταύτῃ σημεῖον. 31 βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινεῖ αὐτούς, ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶντος, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Σολομῶντος ὧδε. 32 ἄνδρες Νινευεὺ ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινουσὶν αὐτήν, ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε.¹⁵⁷

33 οὐδεὶς δὲ λύχνον ἄψας εἰς κρυπτήν τίθησιν οὐδὲ ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι τὸ φέγγος βλέπωσιν. 34 ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός· ὅταν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς ᾖ, καὶ ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἐστίν· ἐπὰν δὲ πονηρὸς ᾖ, καὶ τὸ σῶμά σου σκοτεινόν.¹⁵⁸ 35 σκόπει οὖν μὴ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστίν. 36 εἰ οὖν τὸ σῶμά σου ὅλον φωτεινόν, μὴ ἔχον τι μέρος σκοτεινόν, ἔσται φωτεινόν ὅλον ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῇ ἀστραπῇ φωτίζη σε.¹⁵⁹

πιστεύσαντες (Β' 346), μὲ ἀφορμὴ ἓνα Μαθητῆ, στὸν ὁποῖο οὔτε καὶ ἀρνήθηκε νὰ δώσει σημεῖο, ἀναγνωρίζοντας τὴν εἰλικρίνεια καὶ ἀφέλεια τῆς διάθεσής του καὶ μιὰ πραγματικὴ σχέση πού εἶχε μαζί Του, ἔστω μικρότερη. Ἡ μικρότητα δὲν ἱκανοποιεῖ ἀλλὰ οὔτε ἀποξενώνει τελείως, καὶ δὲν ἀποκλείει τὴν αὐξηση.

¹⁵⁶ Σημεῖο τοῦ Ἰωνᾶ εἶναι ὁ λόγος του, σημεῖο χωρὶς σημεῖο, ὅπως τοῦ Χριστοῦ: προσελκύει μόνο ὅσους εἶναι ἔτοιμοι νὰ καταλάβουν, δὲν ἔχει ἀντικειμενικὴ δύναμη ἀλλὰ μπορεῖ καὶ νὰ σκανδαλίζει, νὰ παρεξηγεῖται, κ.λπ.

¹⁵⁷ Ἄλλοι λαοὶ εἶναι πιὸ ἀνοιχτοὶ στὸν Λόγο ἀπ' ὅσο ὁ ἐκλεκτὸς Ἰσραὴλ. Κίνδυνοι ἀποξένωσης καὶ εὐκαιρίες μετάνοιας ὑπάρχουν γιὰ ὅλους ὡς τὸ τέλος.

¹⁵⁸ Βλ. τὰ σχόλια στὸ Α' 7, 22–23.

¹⁵⁹ Ὁ λύχνος φωτίζει στὸ σκοτάδι: στὸν βαθμὸ πού δὲν ἀναγνωρίζω τὴν παρουσία τοῦ Λόγου, ὁ κόσμος μοιάζει ἀσήμαντος, δὲν συμμετέχω στὴν ἀληθινὴ ἀξία τῶν πραγμάτων.

12. [Ίω. 8, 14–19]

Κὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἀληθῆς ἐστὶν ἡ μαρτυρία μου, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω· ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδατε πόθεν ἔρχομαι ἢ ποῦ ὑπάγω. 15 ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε· ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα. 16 καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγώ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθῆς ἐστὶν, ὅτι μόνος οὐκ εἰμί, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με πατήρ. 17 καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθῆς ἐστὶν. 18 ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαυτοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με πατήρ. 19 [...] οὔτε ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου· εἰ ἐμὲ ἤδείτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἤδείτε ἄν.

13. [Ίω. 8, 21–24]

Ἐγὼ ὑπάγω καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἀμαρτία ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. [...] 23 [...] ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ,¹⁶⁰ ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί· ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐστέ, ἐγὼ οὐκ εἰμί ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. 24 εἶπον οὖν ὑμῖν ὅτι ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ὑμῶν· ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ὑμῶν.¹⁶¹

¹⁶⁰ Ἐκ τῶν κάτω, ὅχι ἐν τοῖς κάτω: γιὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ἡ ξεπεσμένη κατάσταση ἔγινε 'φυσιολογική', ἀκόμη καὶ μέσα ἀπὸ θρησκευτικὰ προσχήματα.

¹⁶¹ Ἐχω ἐπαφή μὲ τὴν πραγματικότητα στὸν βαθμὸ πού προχωρᾶ ἀπὸ τὴν πληθώρα τῶν φαινομένων στὴν ἐνιαία φύση, ἐξηγεῖ ὁ Ἑκκαρτ. "Ἡ λέξις ἐγὼ σημαίνει πὼς ἡ ὑπαρξὴ εἶναι ὑπαρξὴ τῆς θείας ἀλήθειας, βεβαιώνει τὴ μία ὑπαρξὴ, βεβαιώνει πὼς μόνο Ἐκεῖνος ὑπάρχει. Καὶ ἀκόμα σημαίνει πὼς ὁ Θεὸς ὑπάρχει μέσα σὲ ὅλα ἀδιαίρετος, γιὰτὶ ὑπάρχει στὰ πάντα καὶ βρίσκεται μέσα τους περισσότερο ἀπ' ὅσο τὰ ἴδια. [...] Ἐπομένως ὁ ἀνθρώπος πού δὲν χωρίζε-

14. [Ίω. 8, 28–29]

Ὅταν ὑψώσητε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἶμι,¹⁶² καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν,¹⁶³ ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξέ με ὁ πατήρ μου,¹⁶⁴ ταῦτα λαλῶ. 29 καὶ ὁ πέμψας με μετ' ἐμοῦ ἐστίν· οὐκ ἀφῆκέ με μόνον ὁ πατήρ, ὅτι ἐγὼ τὰ ἀρεστὰ αὐτοῦ¹⁶⁵ ποιῶ πάντοτε.¹⁶⁶

15. [Ίω. 8, 31–32]

Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ,¹⁶⁷ ἀληθῶς μαθηταί μου ἐστε, 32 καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν,¹⁶⁸ καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς.¹⁶⁹

ται ἀπὸ τίποτα, ἀντλεῖ τὴ θεότητα ἀπ' ὅπου τὴν ἀντλεῖ ὁ ἴδιος ὁ Θεός” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Μάιστερ Ἐκκαρτ*, σ. 99).

¹⁶² Ὑψωση εἶναι ἡ ἀφαίρεση τοῦ πλαστοῦ ὕψους τῆς οἴησης, ἡ πληρέστερη μετοχὴ στὶς κορυφαῖες θεῖες δυνάμεις.

¹⁶³ Χωρὶς πατέρα δὲν ὑπάρχει υἱός, οὔτε εἶναι ἀληθινὰ υἱός, ἂν ἔχει ἀντίθετη φύση καὶ βούληση ἀπὸ τὴν πατρικὴ.

¹⁶⁴ Διδάσκει μεταδίδοντας τὴ φύση Του καὶ ἰδρύνοντας μιὰ οὐσιώδη ἐνότητα.

¹⁶⁵ Δὲν περιγράφει δικὴ Του μειονεξία — τοὺς μυεῖ στὴν ἀρχὴ τῆς βούλησης καὶ στὸν βαθμὸ τῆς ἐνότητας.

¹⁶⁶ Ἀπὸ τὴν τέλεια ἐνότητα δὲν ἀπουσιάζει κανένα μέλος.

¹⁶⁷ Ἄν δὲν ὑπολογίσετε τίποτα περισσότερο ἀπὸ τὸν Λόγο — οὔτε παιδιὰ οὔτε φίλους, ἀγαθὰ... τίποτε ἀπολύτως.

¹⁶⁸ Ἡ πίστη ὡς ἰδεολογικὴ μόνον πεποιθήση ἀπέχει ἀπὸ τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ ἀρκεῖται σὲ ἴχνη τῆς ὀλόκληρης ἀλήθειας. Ἄλλοτε θερμαίνει κάποια βιώματα συγγένειας, ἀπ' ὅπου κανεὶς ἀσκεῖται καὶ προχωράει σὲ ζωντανὴ γνῶση, ἐπίγνωση καὶ ἐμπιστοσύνη.

¹⁶⁹ Ὅσο περισσότερο ἐπιθυμῶ τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν γνωρίζω, ἐλευθερώνομαι ἀπὸ κατώτερες ἐπιθυμίες καὶ περιοριστικὲς συνθῆκες.

16. [Ίω. 8, 34–47]

Ἄμην ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δοῦλος ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας.¹⁷⁰ 35 ὁ δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα.¹⁷¹ ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα.¹⁷² 36 ἐὰν οὖν ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ὄντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε.¹⁷³ 37 οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε.¹⁷⁴ ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ¹⁷⁵ ἐν ὑμῖν. 38 ἐγὼ δ' ἐώρακα¹⁷⁶ παρὰ τῷ πατρὶ μου λαλῶ· καὶ ὑμεῖς οὖν ὁ ἐώρακατε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν ποιεῖτε. 39 [...] εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε. 40 νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον ὅς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα,

¹⁷⁰ Στὸν βαθμὸ πού δὲν σκέφτομαι τὸν Θεό, σκέφτομαι ἄλλα. Κάτι ἀγαθὸ ὑπάρχει σὲ κατώτερες ὁρμές αἰχμαλωτίζοντας, ἰδίως ὅταν ἡ σχέση μετὰ τὸν Θεὸ εἶναι ἀπρόσωπη. Κινδυνεύει κανεὶς νὰ παραδοθεῖ σὲ μάταιη εὐσέβεια, τὰ ἐκκλησιαστικά ἔθιμα καταλήγουν νὰ εὐνοοῦν τὴν πίστη ὡς ψευδαίσθηση. Ἡ ἄμεση προσωπικὴ σχέση πού ἔδωσε ἀφορμὴ στὰ ἔθιμα, ἔστω σὰν ἓνας μακρινὸς προορισμὸς, καταντᾷ οὐτοπικὴ καὶ ἀγνοεῖται. Ὁ θρησκευτικὸς ἀθεϊσμὸς εἶναι ἴσως ἡ πιὸ ὑπουλη καὶ ἐπικίνδυνη νοσηρότητα τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

¹⁷¹ Οὔτε τοῦ Θεοῦ οὔτε τῆς ἁμαρτίας δοῦλος: χρειάζεται νὰ μὴ δουλεύω πουθενά. Βλ. Α' 72, 15: *οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους, ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος· ὑμᾶς δὲ εἴρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς μου ἐγνώρισα ὑμῖν.*

¹⁷² Παντοῦ καὶ ἐδῶ παρῶν. Ὅμως ἐδῶ βρίσκεται σὰν ξένος, ὁ κόσμος αὐτὸς δὲν ταιριάζει στὴ φύση Του.

¹⁷³ Τέλεια ἐλευθερία δὲν εἶναι ἡ ἀπλὴ δυνατότητα, ἀλλὰ ἐκείνη πού πραγματοποιεῖται ὡς οἰκειότητα μετὰ τὸν Λόγο.

¹⁷⁴ Ἡ φαινομενικὴ τιμὴ θὰ ἀνατραπεῖ στὴ συνέχεια. Τὸ 'σπέρμα', ἡ καταγωγή, ἀναφέρεται σὲ πιὸ ἐξωτερικὲς διαστάσεις. Σύμφωνα μετὰ κριτήρια ἐθιμοτυπισμοῦ, γλώσσας καὶ ἱστορίας, ὑπάρχει μιὰ σχέση μετὰ τὸν Ἀβραάμ.

¹⁷⁵ Δὲν ταιριάζει μετὰ τὶς δικές σας ἔννοιες, εἶναι ξένος, ἀντίθετος, ἀπαράδεκτος.

¹⁷⁶ Ὁ λόγος γίνεται ὁρατὸς στὶς πράξεις.

ἦν ἤκουσα παρὰ τοῦ Θεοῦ· τοῦτο Ἀβραάμ οὐκ ἐποίησεν. 41 ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν.¹⁷⁷ [...] 42 [...] εἰ ὁ Θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον καὶ ἤκω· οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐκεῖνός με ἀπέστειλε.¹⁷⁸

43 διατί τὴν λαλιὰν τὴν ἐμὴν οὐ γινώσκετε; ὅτι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμόν. 44 ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς¹⁷⁹ καὶ ἐν τῇ ἀλήθειᾳ οὐχ ἔστηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ.¹⁸⁰ ὅταν λαλῆ τὸ ψεῦδος,¹⁸¹ ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ.¹⁸²

45 ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι. 46 τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἀμαρτίας; εἰ δὲ ἀλήθειαν λέγω, διατί ὑμεῖς

¹⁷⁷ Τοῦ σατανᾶ. Σπέρμα Ἀβραάμ, καὶ ὅμως ἀπὸ διαφορετικοῦ πατέρα. Στὰ ἔλλογα πλάσματα οἱ σχέσεις οὐσίας εἶναι πνευματικὲς καὶ ἐλεύθερες.

¹⁷⁸ Ἐξηγῶντας τὴ διαφθορὰ τῆς ἀνθρωπότητος φανερώνει μέσα ἀπὸ τὸν Ἴδιο τὴν ἀρχὴ τῆς Δημιουργίας. “Δὲν θὰ ἦταν Λόγος, ἂν δὲν στρεφόταν μὲ τὴν ὁρμὴ τοῦ Πνεύματος στὸ πατρικὸ Ἔνα, στὴν πηγὴ τῆς τριαδικῆς κίνησης” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Χρόνος καὶ Δημιουργία*, σ. 470).

¹⁷⁹ Ἡ ἄρνηση τοῦ Λόγου δὲν εἶναι ἰδεολογικὴ ἀλλὰ ὑπαρξιακὴ πλάνη, βιωμένη καὶ ἔμπρακτῃ ὑποτίμηση τῶν πλασμάτων, ἀκόμη καὶ μέσα ἀπὸ σχήματα εὐσέβειας.

¹⁸⁰ Δὲν ἀγνοοῦσε τὴν ἀλήθεια, ὅμως δὲν θέλησε νὰ ζήσει μέσα της.

¹⁸¹ Γνωρίζοντας τὴν ἀλήθεια τὴ χρησιμοποιοεῖ γιὰ νὰ ἐξαπατήσει.

¹⁸² Εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ ἄρχισε νὰ μικραίνει τὰ πράγματα. Ἡ ἐρμηνεία τοῦ Κύριλλου Ἀλεξανδρείας ὅτι ἐδῶ ἐννοεῖται ὁ Κáιν καὶ πατέρας του ὁ διάβολος, δὲν εὐσταθεῖ. Εἶναι φανερό ὅτι ὁ Χριστὸς ἀναφέρεται σὲ διαχρονικὴ ἐνέργεια.

οὐ πιστεύετε μοι; 47 ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ τὰ ρήματα τοῦ Θεοῦ ἀκούει· διὰ τοῦτο ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐστέ.¹⁸³

17. [Ἰω. 10, 1–18]

Ἄμην ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλὴν τῶν προβάτων, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, ἐκεῖνος κλέπτῃς ἐστὶ καὶ ληστής· 2 ὁ δὲ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας ποιμὴν ἐστὶ τῶν προβάτων. 3 τούτῳ ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει, καὶ τὰ πρόβατα τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει, καὶ τὰ ἴδια πρόβατα καλεῖ κατ' ὄνομα καὶ ἐξάγει αὐτά.¹⁸⁴ 4 καὶ ὅταν τὰ ἴδια πρόβατα ἐκβάλῃ, ἔμπροσθεν αὐτῶν πορεύεται,¹⁸⁵ καὶ τὰ πρόβατα αὐτῷ ἀκολουθεῖ, ὅτι οἶδασιν τὴν φωνὴν αὐτοῦ·¹⁸⁶ 5 ἀλλοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι οὐκ οἶδασιν τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν. [...]

7 [...] ἀμὴν ἀμὴν¹⁸⁷ λέγω ὑμῖν ὅτι ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα τῶν προβάτων.¹⁸⁸ 8 πάντες ὅσοι ἤλθον πρὸ ἐμοῦ,¹⁸⁹ κλέπται εἰσὶ καὶ λη-

¹⁸³ Δὲν ἀκούω γιὰ νὰ πλησιάσω: ἐπειδὴ βρίσκομαι ἤδη κοντὰ Του μπορῶ νὰ ἀκούω, ἀπ' ὅπου μεγαλώνω τὴ σχέση μου μαζί Του ἀκόμα περισσότερο.

¹⁸⁴ Ἡ ἀληθινὴ εὐσέβεια δὲν εἶναι ἀπρόσωπη. Ὅσο δὲν παρακολουθῶ μέσα ἀπὸ ποιους τρόπους ὁ Θεὸς μὲ σκέφτεται προσωπικά, βρίσκομαι σὲ πλάνη. Ἡ εὐσέβεια χρειάζεται τὴν προσωπικὴν σχέση. Ἐδῶ βρίσκεται τὸ τέλος καὶ ἡ οὐσία, ὁ ἀπώτερος καὶ μαζί ὁ πιὸ οἰκεῖος προορισμός.

¹⁸⁵ Δὲν ἐκπληρώνω καθήκοντα καὶ ἀπαιτήσεις, εὐχάριστες ἢ δυσάρεστες, σπουδαῖες ἢ ἀσήμαντες — βρίσκομαι μαζί Του, παρακολουθῶ, ἐμπιστεύομαι, διδάσκομαι.

¹⁸⁶ Τὸν ἀναγνωρίζω στὸν βαθμὸ πού συνεργάζομαι μαζί Του.

¹⁸⁷ Δίνει τόση ἔμφαση μήπως μᾶς προφυλάξει ἀπὸ μιὰ μεγάλη πλάνη. Καμμιὰ συνήθεια ἢ κανόνας, δόγμα, τελετὴ, ὅσο ἱερὴ κι ἂν φαίνεται, δὲν ἔχει ἀπὸ μόνη της οὔτε ἀξία οὔτε ἀναγκαιότητα.

σταί· ἀλλ' οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα. 9 ἐγὼ εἶμι ἡ θύρα· δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ, σωθήσεται, καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται,¹⁹⁰ καὶ νομὴν εὐρήσει. 10 ὁ κλέπτης οὐκ ἔρχεται εἰ μὴ ἵνα κλέψῃ καὶ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ· ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσι καὶ περισσὸν ἔχωσιν.¹⁹¹

11 ἐγὼ εἶμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων· 12 ὁ μισθωτὸς δὲ καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν, οὗ οὐκ εἰσὶ τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον καὶ ἀφήσῃ τὰ πρόβατα καὶ φεύγει· καὶ ὁ λύκος ἀρπάζει αὐτὰ καὶ σκορπίζει τὰ πρόβατα.¹⁹² 13 ὁ δὲ μισθωτὸς φεύγει, ὅτι μισθωτὸς ἐστὶ καὶ οὐ μέλει αὐτῷ περὶ τῶν προβάτων.

14 ἐγὼ εἶμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, καὶ γινώσκω τὰ ἐμὰ καὶ γινώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν, 15 καθὼς γινώσκει με ὁ πατήρ καὶ γινώσκω τὸν πατέρα,¹⁹³ καὶ τὴν ψυχὴν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων.¹⁹⁴ 16 καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κάκεινά με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι, καὶ γενήσεται μία ποιμνὴ, εἷς ποιμὴν.¹⁹⁵

¹⁸⁸ Ὁ ἴδιος εἶναι ἡ Ἀρχή, ἡ Ὁδὸς καὶ ὁ Προορισμός.

¹⁸⁹ Δὲν σημαίνει ὅτι πιά δὲν ἐμφανίζονται ψευδοσωτῆρες, ἀλλὰ ὅτι δὲν γίνονται πιστευτοὶ παρὰ μόνο ἀπ' ὅσους θέλουν νὰ ἐξαπατηθοῦν.

¹⁹⁰ Ἡ διπλὴ κατεύθυνση φανερώνει τὴν ἐλευθερία, ὅχι μόνο ὡς δυνατότητα ἐπιλογῆς ἀλλὰ ὡς ζήτηση τοῦ περισσότερου, ἄνεση, ἐμπιστοσύνη, ἐνότητα, ἐσωτερικὴ εἰρήνη.

¹⁹¹ Περίσσευμα εἶναι ἡ ὑπερβολὴ τῆς τελειότητος, ὅταν ἡ ἀποκάλυψη τῆς θείας μορφῆς ἐνώνει τὴν ἀρχὴν μὲ τὸ τέλος.

¹⁹² Σκορπίζει ἀπομακρύνοντας ἀπὸ τῆς θείας φύσης.

¹⁹³ Ἡ ἐνότητα τῆς γνώσης προϋποθέτει κοινὴ φύση.

¹⁹⁴ Ἡ τέλεια ἐνωση περιέχει, ἔστω ὡς ἀπλὴ δυνατότητα, τὴν αὐτοθυσία.

¹⁹⁵ Ἀναφέρεται στὴν προοπτικὴ τῶν λαῶν νὰ ἐνωθοῦν μαζί Του.

17 διὰ τοῦτο ὁ πατήρ με ἀγαπᾷ, ὅτι ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχὴν μου, ἵνα¹⁹⁶ πάλιν λάβω αὐτήν. 18 οὐδεὶς αἶρει αὐτήν ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτήν ἀπ' ἐμαυτοῦ· ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν· ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔλαβον παρὰ τοῦ πατρός μου.¹⁹⁷

18. [Λουκ. 13, 24–30]

Ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς πύλης·¹⁹⁸ ὅτι πολλοί, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν εἰσελθεῖν καὶ οὐκ ἰσχύσουσιν.¹⁹⁹ 25 ἀφ' οὗ ἂν ἐγερθῇ ὁ οἰκοδεσπότης καὶ ἀποκλείσῃ τὴν θύραν,²⁰⁰ καὶ

¹⁹⁶ Στὴ συνέχεια γίνεται φανερό ὅτι δὲν σημαίνει μιὰ σκοπιμότητα ἀλλὰ τὴν ἐξουσία.

¹⁹⁷ Ἡ ἐνταση τοῦ δοσίματος βρῖσκεται στὸν 'ζωντανὸ θάνατο', ποὺ εἶναι τὰ ὀδυνηρὰ βιώματα τῆς συνάντησης μὲ τὴν ξεπεσμένη ἀνθρώπινη φύση.

¹⁹⁸ Ἡ παραίνεση δὲν σημαίνει πὼς ὑπάρχει ἄλλος τρόπος. Χρειάζεται νὰ καταβάλω προσπάθεια νὰ ξεφορτωθῶ τὶς ἐξαρτήσεις ἀπ' ὀτιδήποτε δὲν εἶναι (στὸν βαθμὸ ποὺ δὲν εἶναι) ὁ ἴδιος. Τὴν στενότητα τῆς ταλαιπωρίας δὲν δημιουργεῖ ἡ ἱερὴ προοπτικὴ ἀπὸ μόνη της, ἀλλὰ ὁ ἐθισμὸς στοὺς περιορισμοὺς τῶν πλασμάτων, ἀπ' ὅπου πασχίζω νὰ ἐλευθερωθῶ.

¹⁹⁹ Ἄν ζητήσω θὰ βρῶ (Α' 8, 7), ἀρκεῖ νὰ ζητάω πραγματικά. Τὰ λόγια ἐκφράζουν τὴν καρδιά (Α' 10, 43 κ.έ.), μπορεῖ ὅμως καὶ τὴν ἀπάτη. Θεία δίκη δὲν ὑπάρχει, δὲν κινδυνεύω νὰ τιμωρηθῶ, οὔτε ζημιώνει κανέναν ἢ ἀδικία μου. Σημασία ἔχει ὅτι δημιούργησα ἕναν ἑαυτὸ ἱκανὸ γιὰ τὴν ἀδικία καὶ ἀνίκανο νὰ ζήσει μαζί Του. Τίποτα δὲν ἱκανοποιεῖ τὴν ψυχὴ παρὰ μόνον ἡ θεία φύση. Ἡ δαιμονικὴ συνείδηση ἔχει ἀνάγκη τὴν ἀπόλυτη σκληρότητα γιὰ νὰ ἀντέξει τὴν ἀθανασία. Στὴν ἐνδιάμεση κατάσταση, τῶν 'χλιαρῶν', κυριολεκτικὰ δὲν ὑπάρχει τόπος νὰ σταθεῖς.

²⁰⁰ Ἡ εἴσοδος δὲν κλείνει ἀπὸ 'ἀυστηρότητα', ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἤθελαν νὰ μπουῶν.

ἄρξεσθε ἔξω ἐστάναι καὶ κρούειν τὴν θύραν λέγοντες· Κύριε Κύριε, ἀνοιξον ἡμῖν· καὶ ἀποκριθεὶς ἐρεῖ ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς πόθεν ἐστέ.²⁰¹ 26 τότε ἄρξεσθε λέγειν· ἐφάγομεν ἐνώπιόν σου καὶ ἐπίομεν, καὶ ἐν ταῖς πλατείαις ἡμῶν ἐδίδαξας· 27 καὶ ἐρεῖ· λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς πόθεν ἐστέ·²⁰² ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργάται τῆς ἀδικίας.²⁰³ 28 ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ὅταν ὄψησθε Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ πάντας τοὺς προφήτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους ἔξω,²⁰⁴ 29 καὶ ἤξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ ἀπὸ βορρᾶ καὶ νότου, καὶ ἀνακλιθήσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.²⁰⁵ 30 καὶ ἰδοὺ εἰσὶν ἔσχατοι οἱ ἔσονται πρῶτοι, καὶ εἰσὶ πρῶτοι οἱ ἔσονται ἔσχατοι.²⁰⁶

²⁰¹ Ἡ προέλευση δηλώνει φύση. Τοὺς ἀνακοινώνει ὅτι δημιούργησαν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους μιὰ φύση ποὺ δὲν ταιριάζει μὲ τὴ δική Του.

²⁰² Εἰδοποιεῖ νὰ μὴν ὑποτιμοῦν τὴν πραγματικότητα: ἡ ἐξωτερικὴ συνεύρεση πῶς θὰ ἀρκοῦσε γιὰ νὰ ὑπάρχει ἀληθινὴ ἐπαφή;

²⁰³ Ἀπὸ μόνη τῆς ἡ ἀδικία προϋποθέτει διαίρεση. Ἀδικῶ ὅποιον δὲν μὲ ἐνδιαφέρει, ὅμως ὁ Θεὸς εἶναι οἰκειότητα, ἐγγύτητα, ἐνότητα, νόημα, σκοπός.

²⁰⁴ Ἄμεση αἰτία τρόμου καὶ ἀπελπισίας δὲν εἶναι ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ ἡ ἐνοχλή, ἐδῶ ὡς ἀποξένωση ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν παράδοσή τους, πρὸς ὄφελος τῆς ὁποίας, ὑποτίθεται, τὸν σταύρωσαν.

²⁰⁵ Οἱ προϋποθέσεις τῆς ζωῆς μαζί Του βρίσκονται πέρα ἀπὸ θρησκευεῖς. Οἱ θρησκευεῖς δὲν εἶναι ἀχρηστες οὔτε ἰσοτίμες, ἔχουν ὅμως προσωρινὴ ἀξία, ἀνάλογη μὲ τὴν παιδαγωγικὴ τους δύναμη. Δικαιοσύνη πρωταρχικὰ εἶναι ἡ ἔμπρακτὴ ἐπίγνωση τῆς ἐνότητας, γι' αὐτὸ ἀρχίζει μυστικὰ καὶ προσωπικὰ.

²⁰⁶ Ἡ φράση τείνει νὰ ἐπενδύεται μὲ μιὰ καθολικότητα ποὺ δὲν ἔχει, ὅτι ὅλοι οἱ ἔσχατοι θὰ γίνουν πρῶτοι καὶ ὅλοι οἱ πρῶτοι ἔσχατοι. Ἡ προειδοποίησις ἀφορᾷ τὴ σχετικότητα τῶν φαινομένων, τὴν ἄστοχη ἐμπιστοσύνη σὲ πολιτισμικὲς ταυτότητες, κ.λπ. Κρίσιμος καὶ σημαντικὸς γιὰ καθένα εἶναι ὁ χαρακτήρας τοῦ στὸν βαθμὸ ποὺ διαμορφώνεται ἐλεύθερα.

19. [Μαρκ. 9, 41–50]

Ὅς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος ἐν τῷ ὀνόματί μου,²⁰⁷ ὅτι Χριστοῦ ἐστε, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.²⁰⁸

42 καὶ ὃς ἂν σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ,²⁰⁹ καλὸν ἐστὶν αὐτῷ μᾶλλον εἰ περικείται λίθος μυλικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν.²¹⁰

²⁰⁷ Εἶναι καλὸ οἱ Μαθητῆς νὰ τιμῶνται ὡς Μαθητές, ὄχι ὡς ἐπαῖτες, ὅταν δὲν ἐπιδιώκεται ἡ εὐεργεσία ἀλλὰ ἡ συνειδητότητα.

²⁰⁸ 'Μισθὸς' εἶναι ἡ ἐνότητα μαζί Του. Ἡ ἀγαθοεργία συνήθως δὲν βρίσκεται σὲ ἱερὴ προοπτικὴ.

²⁰⁹ Δὲν ἀναφέρεται στὴν ἡλικία. Κι ἂν ὑπάρχει σὲ μικρὲς ἡλικίες γνήσια πίστη, δὲν ἔχει ἀκόμα τὴ στερεότητα ποὺ θὰ ἐπέτρεπε σκανδαλισμούς. Οὕτε ὑποδεικνύει νὰ γίνονται ἀνεκτοὶ ὅσοι πιστεύουν μόνο ἐθιμοτυπικά, χωρὶς ἀπαιτήσεις οὐσίας. Ὁ Χριστὸς ἐπιτίθεται μὲ σφοδρότητα στὴν τυπολατρεία τονίζοντας ὅτι πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν (Β' 233, 24). Ἐδῶ ἐννοεῖται ἡ σχετικὴ ἀφέλεια ὅσων πιστεύουν εἰλικρινὰ καὶ ἀβίαστα, μὲ εὐλάβεια ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε τυπολατρεία, ὅμως 'ἀπλοϊκά', χωρὶς ἐπίγνωση τῆς ἐγγύτητας Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου.

²¹⁰ Ἡ ἐνταση τῆς καταδίκης ἀπαγορεύει νὰ ὑποτιμῶνται οἱ 'ἀπλοϊκοί', ταυτόχρονα σημαίνοντας πὼς ἡ πίστη ἔχει μεγάλη σπουδαιότητα. Μοιάζει αὐστηρὴ ἐπίκριση, ἂν σκεφτεῖ κανεὶς ὅτι καὶ 'πρὸ Χριστοῦ', στὸ Ἰσραὴλ εἶτε στὰ 'ἔθνη', ὑπῆρχε δυνατότητα πνευματικῆς ἀναζήτησης καὶ φωτισμοῦ. Ἐπειτα, εἶναι ἱκανὴ μιὰ ἐξωτερικὴ ἀφορμὴ νὰ ἀλλάξει καθοριστικὰ τὸν χαρακτῆρα κάποιου; Ποῦ βρίσκεται ἡ ἐλευθερία του, ἂν μπορῶ νὰ τὸν καταστρέψω σκανδαλίζοντάς τον; Ἄν πάλι γίνομαι ἀφορμὴ νὰ ζημιώσῃ ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του, πὼς ἔχω τὴν εὐθύνη, πὼς δὲν θὰ τὸ ἔκανε, ἔστω ἀργότερα, ἂν δὲν ὑπῆρχα ἐγώ; Τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι ὅτι σκανδαλίζοντας διαφθείρω, ἀλλὰ ὅτι τὸ δικό μου σφάλμα γίνεται γιὰ ἐκεῖνον δοκιμασία — γίνομαι γιὰ τὸν

43 και ἐὰν σκανδαλίζη σε ἡ χεὶρ σου, ἀπόκοψον αὐτήν.²¹¹ καλὸν σοὶ ἐστὶ κυλλὸν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ τὰς δύο χεῖρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, 44 ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.²¹²

45 και ἐὰν ὁ πούς σου σκανδαλίζη σε, ἀπόκοψον αὐτόν· καλὸν σοὶ ἐστὶν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλόν, ἢ τοὺς δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, 46 ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

47 και ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζη σε, ἔκβαλε αὐτόν· καλὸν σοὶ ἐστὶ μονόφθαλμον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἢ τοὺς δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός, 48 ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

ἄλλο διάβολος. Ἴσως ἔτσι οὔτε κἂν ζημιώνω, ἴσως συμβάλλω στὴν πρόσοδό του, ἢ δική μου θέση ὅμως δὲν εἶναι μαζὶ του.

²¹¹ Βλ. καὶ τὰ σχόλια στὸ Α' 1, 29 κ.έ.

²¹² Δὲν τίθεται ζήτημα 'ἀποκατάστασης τῶν πάντων'. Ὁ διαχωρισμὸς διαρκεῖ — τίποτα δὲν ἐμποδίζει τὴν ἐλευθερία νὰ παραμείνει στὶς ἐπιλογές της. Ὅμως γιατί θὰ ἐπέλεγε κανεὶς τὴν ἀπόσταση καὶ τὸ μῖσος; Γιατί ἔτσι! Ἡ ἐλευθερία ἔχει τὴν ἐξήγησή της στὸν ἑαυτὸ της. Πῶς γνωρίζουμε ὅτι δὲν θὰ ἀπορριφθεῖ ποτὲ ἡ ἀρχικὴ ἀπόφαση, πῶς εἴμαστε βέβαιοι ὅτι ὑπάρχει ἡ ἀμετανοησία; Τὸ γνωρίζουμε ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν προσπαθεῖ νὰ βοηθήσει τοὺς δαίμονες νὰ ἀλλάξουν, ὅπως θὰ ἔκανε, ἂν ὑπῆρχαν πιθανότητες μετάνοιας, ἀλλὰ τοὺς ἄφησε νὰ ὑπάρχουν στὴν ἀθανασία τῆς κακίας τους. Σκουλήκι εἶναι ὁ ἀνέραστος ἑαυτός, ψυχές ποὺ σέρνονται στὸ ἀσήμαντο. Φωτιὰ ποὺ δὲν σβήνει, εἶναι ἡ ἀνώφελη ἐνοχή, ὅταν ἡ μηδενικὴ ἀξία τοῦ ἑαυτοῦ δὲν βιώνεται ὡς ἀφορμὴ αὐτογνωσίας καὶ εὐχαριστίας, ἀλλὰ καταδικάζει. Ἡ μεγαλύτερη ἀτίμωση, ἢ πιὸ σκληρὴ φτώχεια, ἢ ἀναπηρία, ὁποιαδήποτε ταλαιπωρία, δὲν εἶναι τίποτα, ἂν πρόκειται κανεὶς μέσα ἀπὸ αὐτὰ νὰ πάρει δύναμη καὶ νὰ φθάσει σὲ ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας. Ὁ Λόγος τῶν πραγμάτων μεταφέρει τὴν ψυχὴ στὸν ἑαυτὸ Του, σώζοντάς την ἀπὸ μιὰ ντροπιαστικὴ αἰωνιότητα ἀποξένωσης.

49 πᾶς γὰρ πυρὶ ἀλισθῆσεται,²¹³ καὶ πᾶσα θυσία ἀλὶ ἀλισθῆσεται.²¹⁴ 50 καλὸν τὸ ἄλας· ἐὰν δὲ τὸ ἄλας ἀναλον γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσετε; ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἄλας καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις.²¹⁵

20. [Ματθ. 4, 17]

Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.²¹⁶

21. [Μᾶρκ. 1, 15]

Πεπλήρωται ὁ καιρὸς²¹⁷ καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ· μετανοεῖτε καὶ πιστεύετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.²¹⁸

²¹³ Παιδαγωγικὴ φωτιὰ καὶ πραγματικὴ νηστεία εἶναι οἱ ἀντιξοότητες καὶ ‘συμφορὲς’ ποὺ ἐπιτρέπει ὁ Ἰδιὸς ταπεινώνοντας, βοηθώντας με νὰ φθάσω στὴν ἀγνότητα ἐκεῖνη μέσα στὴν ὁποία μπορῶ νὰ ὑποδεχθῶ τὴ δύναμη τῆς θείας παρουσίας.

²¹⁴ Ἄλας, δηλαδὴ οὐσία, νόημα καὶ ἀπόλαυση τῆς λατρείας, εἶναι ἡ φωτισμένη διάνοια.

²¹⁵ Ἡ ἀληθινὴ εἰρήνη δὲν εἶναι μιὰ γαλήνια διάθεση ἀλλὰ ἡ ἐγρήγορση τοῦ φωτισμένου ἀνθρώπου. Ἡ εἰρήνη εἶναι μιὰ διαύγεια, νόηση καὶ ἐπίγνωση.

²¹⁶ Δὲν εἶναι κάτι ποὺ ἔλεγε συχνὰ ἡ σὲ περιπτώσεις, ὅσο μιὰ συμπίκνωση ἀπὸ τοὺς Μαθητὲς τῶν εἰδοποιήσεων Του πὼς ἡ ἄλλη ζωὴ ἀρχίζει ἐδῶ καὶ τώρα συνεχῶς, γιὰ ὅσους ἀρχίζει, καὶ ἐλεύθερα, δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐξωτερικὲς συνθῆκες. “Ἀληθινὴ γνώση καὶ ἐνότητα μὲ τὸν Λόγο δὲν προκύπτει αἰφνιδίως τὴν ὥρα τοῦ θανάτου, δημιουργεῖται σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ βίου. [...] Μιὰ αἰωνιότητα μίσους καὶ διαίρεσης εἶναι ἐξίσου βέβαιη” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Ἡ Ἄλλη Ζωή*, σ. 24–25.)

22. [Ματθ. 9, 12-13]

Οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. 13 πορευθέντες δὲ μάθετε²¹⁹ τί ἐστὶν ἔλεος θέλω καὶ οὐ θυσίαν.²²⁰ οὐ γὰρ ἤλθον καλέσαι δικαίους,²²¹ ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.²²²

²¹⁷ Ἡ Ἐνανθρώπηση δημιουργεῖ καὶ ἀντικειμενικά τὸν χρόνο σὰν ἓνα διαρκὲς παρὸν τοῦ νοήματος, ἔστω προσιτὸ ἐλεύθερα καὶ ἀνεξήγητα, γιὰ πολλοὺς ἢ τοὺς περισσότερους ἀόρατο σὰν ἀνύπαρκτο. Ἐπομένως, κάθε παρὸν ποὺ θυσιάζεται σὲ μελλοντικὸ νόημα, τὸ χάνω ἄδικα καὶ μόνιμα. Ὁ καιρὸς τῆς πληρότητας, ποὺ εἶναι πάντα αὐτὴ ἐδῶ ἢ στιγμῆ, γίνεται γιὰ μένα καιρὸς ἀπώλειας.

²¹⁸ *Μετανοεῖτε καὶ πιστεύετε:* δὲν σημαίνει διαδοχῆ, ὅτι μετανοῶ καὶ μετὰ πιστεύω, ἢ ὅτι μετανοῶ γιὰ νὰ ἀρχίσω νὰ πιστεύω, περιγράφει τὴ διπλῆ ὄψη τοῦ ἴδιου. Τί σημαίνει ἡ πίστη ἂν ἔφθασα στὴ μετάνοια, ἢ μᾶλλον, πῶς εἶναι κἂν δυνατὴ τότε ἢ πίστη; Ἄς προσεχθεῖ ὁ χρόνος. Δὲν λέει μετανοήσατε ἀλλὰ μετανοεῖτε. Κίνηση τῆς μετάνοιας εἶναι ἡ ὁρμὴ τῆς πίστης. Μετάνοια εἶναι ἡ πίστη ὡς πράξη, ἀπ' ὅπου ἡ ἀρχικὴ ὁρμὴ μεγαλώνει περισσότερο. Ἀπὸ ἐδῶ πηγάζει ἀκόμα ἰσχυρότερη ἐνότητα. Σημαντικὴ ἐπίσης ἡ διαφορὰ Ματθαίου καὶ Μάρκου, μὲ τὸν πρῶτο νὰ δίνει συνοπτικὰ τὴν οὐσία, καὶ τὸν δεῦτερο νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἀστραφτερὴ ὄψη ἀναδεικνύοντας προϋποθέσεις καὶ συνδέοντας μὲ περισσότερες διαστάσεις.

²¹⁹ Θὰ μπορούσε νὰ εἰπωθεῖ, ὅπως ἐδῶ καὶ ἀλλοῦ. Ἐννοεῖ ὅμως, νὰ μάθετε σ τὴν πράξη: ἔχω εὐκαιρίες νὰ μάθω τί σημαίνει ἔλεος — πότε ὑπάρχει, γιατί δὲν ὑπάρχει, μὲ ποῖο τρόπο ἢ ἀπουσία του μὲ καταδικάζει.

²²⁰ Ἡ θυσία εἶναι ἐξωτερικὴ πράξη καὶ μπορεῖ νὰ γίνῃ ὑποκριτικά. Γνήσιας θυσίας ἀφορμὴ εἶναι τὸ ἔλεος.

²²¹ Κανένας δὲν ἐλευθερώθηκε ἀρκετὰ ἀπὸ τὴ σκληρότητα χωρὶς νὰ ἔρθῃ σὲ ἐνότητα μαζί Του.

²²² Βλ. ἐπίσης *Μᾶρκ.* 2, 17· *Λουκ.* 5, 31–32.

23. [Ματθ. 9, 15-17]

Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενθεῖν ἐφ' ὅσον χρόνον μετ' αὐτῶν ἐστὶν ὁ νυμφίος;²²³ ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν.²²⁴ 16 οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει ἐπίβλημα ράκους ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· αἴρει γὰρ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἱματίου, καὶ χειρὸν σχίσμα γίνε-
ται. 17 οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς·²²⁵ εἰ δὲ μήγε, ρήγνυνται οἱ ἀσκοί, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπο-
λοῦνται· ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς βάλλουσι καινοὺς, καὶ ἀμφό-
τεροι συντηροῦνται.²²⁶

24. [Ματθ. 10, 5-42]

Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰ-
σεέλθῃτε· ὁ πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολω-

²²³ Ὅταν χαίρομαι ἐπειδὴ εἶμαι μαζί Του, δὲν ὑπάρχει λόγος νη-
στείας. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι χτυπᾶνε οἱ καμπάνες τῆ Μ. Παρασκευῆ
κι ἐγὼ ξεφαντώνω. Ἡ ἐθιμοτυπικὴ διάσταση ἀπαιτεῖ ἐπίσης μιὰ
προσοχή, ἐφόσον ἀφορᾷ μὲ τὸν τρόπο τῆς τὴν ἀλήθεια. Ἄρκει τίποτα
νὰ μὴ γίνεταὶ ὑποχρεωτικὰ ἢ ἀπρόθυμα.

²²⁴ Πέρα ἀπὸ τῆ νηστεία ποὺ μοῦ δίνει ὁ ἴδιος, τὴν κατάλληλη
στιγμὴ καὶ μὲ τὴ σωστὴ μορφή καὶ ἔνταση — ἀρρώστια, φτώχεια,
κ.λπ. —, ἡ νηστεία ποὺ ἀποφασίζω μόνος μου, ἂν εἶναι γνήσια, χω-
ρὶς αὐταπάτες καὶ ὑποκρισία, δὲν εἶναι ἂν 'ἀπόφαση' ἀλλὰ αὐθόρ-
μητη ἄμεση ἔκφραση ὀδύνης.

²²⁵ Δημιουργεῖ πλάνη καὶ περιορίζει τὴ συνείδηση τῆς Καινῆς Δια-
θήκης νὰ τὴν προσαρμόζουμε στὶς συνήθειες τῆς Παλαιᾶς, ὅσο ἱερὲς
κι ἂν μοιάζουν.

²²⁶ Βλ. ἐπίσης *Μᾶρκ.* 2, 19-22· *Λουκ.* 5, 34-38· *Λουκ.* 5, 39: καὶ
οὐδεὶς πινὼν παλαιὸν (οἶνον) εὐθὲως θέλει νέον· λέγει γάρ· ὁ πα-
λαιὸς χρηστότερός ἐστιν.

λότα οἴκου Ἰσραήλ.²²⁷ 7 Πορευόμενοι δὲ κηρύσσετε λέγοντες ὅτι ἡγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.²²⁸

8 ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, λεπροὺς καθαρίζετε, νεκροὺς ἐγείρετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε.²²⁹ δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε.²³⁰ 9

²²⁷ Μοιάζει μεροληψία ὅμως εἶναι ἡ ἐντολὴ στὸν Ἰσραήλ νὰ γίνει Ἀπόστολος. Οἱ Μαθητὲς δὲν ἔπρεπε νὰ ξοδεύουν δυνάμεις ἀπαραίτητες γιὰ τὴν μύηση τοῦ λαοῦ ποὺ θὰ πραγματοποιοῦσε τὸν Εὐαγγελισμό τῶν ἐθνῶν. Μετὰ τὴν ἄρνηση τοῦ 'ἐκλεκτοῦ' λαοῦ, τὸ ἔργο ἀνατέθηκε στοὺς Ἑλληνες. Καὶ πάλι δὲν συνέβη μεροληψία, ἀλλὰ ἡ ἀναγνώριση μιᾶς δυνατότητας, ποὺ αὐτὴ τὴν φορὰ ἔγινε πράξη. Δὲν γνώριζε ὁ Θεὸς τί θὰ συμβεῖ; Δὲν γνωρίζει τὰ πάντα, περιέχοντας καὶ στηρίζοντας τὸν χρόνο; Ἀσφαλῶς — ὅμως πέρα ἀπὸ τὸν χρόνο! Ὅτιδήποτε προέρχεται ἐλεύθερα τὸ γνωρίζει μέσα στὸν χρόνο ἀφοῦ τὸ ἀποφασίσω, ὄχι προηγουμένως, καὶ πέρα ἀπὸ τὸν χρόνο τὸ γνωρίζει ἐπειδὴ τὸ ἀποφάσισα μέσα στὸν χρόνο. Πέρα ἀπὸ τὸν χρόνο τὸ 'πρὶν' καὶ τὸ 'μετὰ' δὲν ἔχουν νόημα. Τὴν στιγμή αὐτὴ δημιουργῶ τὴν θεία γνώση γιὰ μένα. Γνωρίζει καὶ δημιουργεῖ τὸ σύμπαν, αὐτὸ ποὺ θὰ σκεφτῶ τὴν ἐπόμενη στιγμή τὸ γνωρίζει μόνο ἐπειδὴ τὸ σκέφτηκα.

²²⁸ Πεμπτουσία τῶν Καλῶν Νέων τῆς χριστιανοσύνης εἶναι ἡ ἐγγύτητα τῆς ἄλλης ζωῆς, δηλαδὴ τῆς ἐνότητος μὲ τὸν Θεό, ἤδη τώρα.

²²⁹ Ἐν παρόδῳ. Δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ ἀποστολὴ τους, ὅμως δὲν ἀδιαφοροῦν.

²³⁰ Δηλώνεται ἐπειδὴ δὲν εἶναι αὐτονόητο. Κάθε ἐπάγγελμα στηρίζεται σὲ μιὰ ἀξιοποίηση χαρισμάτων. Τὰ χαρίσματα εἶναι δυνατότητες καὶ εὐκαιρίες. Ἡ ἴδια ἡ ὑπαρξὴ τῶν πλασμάτων εἶναι χάρισμα, χωρὶς τὸ ὁποῖο δὲν μπορεῖ νὰ προκύψει τίποτε ἀπολύτως, σπουδαῖο ἢ ἀσήμαντο. Ὡς πρώτη μορφή ἢ οὐσία τῆς κερδοσκοπίας ἡγεῖται ἡ ὁρμὴ γιὰ ἐπιβίωση. Στὴν πραγματικότητα ὁ Χριστὸς συγκρούεται μὲ τὴν βασικὴ αὐτὴ ὁρμὴ, καὶ ὅμως: ὁ ἴδιος θεραπεύει, δίνει χαρίσματα θεραπείας καὶ φυσικὰ ὅλα ὅσα χρειάζονται γιὰ τὴν ἐπιβίωσή μας. Ὁ ὀρίζοντας ἀνοίγει στὴν ἱερὴ φύση τοῦ χρόνου, ἐνῶ καὶ τὸ ἐφήμερο ἀπαιτεῖ προσοχή. Ἡ φροντίδα γιὰ τὰ στοιχειώδη τῆς ἐπιβίωσης δὲν μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει σὲ ὑπερένταση τῆς τεχνοεπιστήμης καὶ σὲ οἰκονομία μεγάλης ἰσχύος, οὔτε σὲ ἐξαντλητικὸ προγραμματισμὸ καὶ ὀρ-

μη κτήσησθε χρυσόν μηδὲ ἄργυρον μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν, 10 μη πήραν εἰς ὁδὸν μηδὲ δύο χιτῶνας μηδὲ ὑποδήματα μηδὲ ράβδον· ἄξιός γάρ ἐστιν ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ.²³¹

11 εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν ἢ κώμην εἰσέλθητε, ἐξετάσατε τίς ἐν αὐτῇ ἄξιός ἐστι, κακεῖ μείνατε ἕως ἂν ἐξέλθητε.²³² 12 εἰσερχόμενοι²³³ δὲ εἰς τὴν οἰκίαν ἀσπάσασθε αὐτὴν λέγοντες· εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ. 13 ἐὰν μὲν ἦ ἡ οἰκία ἀξία,²³⁴ ἐλθέτω ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ'

γάνωση. Ὁ πολιτισμὸς τῶν χριστιανικῶν λαῶν κέρδισε τὴ σημερινὴ του μεγάλη ἰσχύ χάρη στὸν σεβασμὸ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, ἀπ' ὅπου ἔγινε δυνατὴ ὄχι μόνο ἡ ἀσκητικὴ καὶ μυστικὴ πνευματικότητα, ἀλλὰ καὶ ὅσα συμβάλλουν στὴ βούληση γιὰ δύναμη, μὲ μικρότερη ἢ μεγαλύτερη ἀδιαφορία γιὰ τὴν ἴδια τὴν καρδιά τῆς πίστεως, πού εἶναι μιὰ ὁρμὴ ἐξόδου ἀπὸ τὸ ἐφήμερο. Ὁ 'διχασμὸς' αὐτὸς μοιάζει νὰ 'παρερμηνεύει' τὴν ἱερὴ φύση τοῦ χριστιανικοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πνεύματος, ἀντίθετα ὅμως τιμᾷ τὴ δημιουργικότητα καὶ τὴν ἐλευθερία. Ἀντὶ νὰ προσπαθοῦν μάταια νὰ ἐπιβάλουν τὸ 'ιδεῶδες' διαβάλλοντάς το, οἱ χριστιανικὲς πολιτεῖες ἀναγνώρισαν στὸ αὐτεξούσιο τὸ μεγαλύτερο θεῖο δῶρο καὶ τὸ σεβάστηκαν ὅπως ταιριάζει.

²³¹ Τὸ ἀντίστροφο ἀπ' ὅ,τι συνήθως ἐπιθυμεῖ κανεὶς: μέριμνα γιὰ ὅλους ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἑαυτό. Ὅσοι ὑπηρετοῦν τὸ Εὐαγγέλιο, καὶ οἱ πισταὶ συνολικὰ (βλ. Α' 7, 34) διακρίνονται γιὰ τὴν ἀκτημοσύνη τους, μέχρι τοῦ ὀριακοῦ σημείου νὰ ἐπιβιώνουν σὰν ἀπὸ θαῦμα. Ἀκόμη κι ἂν ἔχουν μεγάλη περιουσία, ἡ σκέψη τους βρίσκεται πέρα ἀπ' ὅσα ἀγοράζονται. Οἱ χριστιανικοὶ πολιτισμοὶ κατόρθωσαν μεγάλη εὐημερία, ὅμως δὲν ὑστεροῦν οὔτε σὲ ἀσκητικὴ ὁρμὴ, ὑποστηρίζουν ὅλους νὰ ἐξαντλήσουν τὰ ὄριά τους ὅπως νομίζουν. (Βλ. ἐπίσης τίς σημειώσεις στὸ Α' 25, 3 κ.έ.)

²³² Δὲν σημαίνει ὅτι θὰ ἀνέκριναν τὴν κοινότητα, ἀλλὰ ὅτι δὲν θὰ δέχονταν νὰ φιλοξενηθοῦν ἀπὸ κανένα πού ἀδιαφορεῖ γιὰ τὰ Καλὰ Νέα, ὅσο κι ἂν τὸ εἶχαν ἀνάγκη.

²³³ Ἡ εἰρήνη αὐτὴ εἶναι τὸ θεμέλιο.

²³⁴ Στὴ συνύπαρξη μὲ πολλοὺς δὲν ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχει μόνο ἓνας ἄξιός. Ἄν δὲν ἐνδιαφέρονται ὅλοι, ἐπιβάλλεται ἀναχώρηση. Ὁ ἴδιος ὁ

αὐτήν·²³⁵ ἐὰν δὲ μὴ ᾗ ἀξία, ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπιστραφήτω.²³⁶ 14 καὶ ὅς ἐὰν μὴ δέξηται ὑμᾶς μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς λόγους ὑμῶν, ἐξερχόμενοι ἔξω τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν.²³⁷ 15 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται γῆ Σοδόμων καὶ Γομόρρας ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.²³⁸

16 Ἴδού ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων·²³⁹ γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί.²⁴⁰

17 Προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων·²⁴¹ παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς·²⁴²

Λόγος τῆς ἐνότητος δημιουργεῖ ὅλες τὶς δυνατὲς διαιρέσεις: οὐκ ἤλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν. ἤλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς· καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ (Α' 24). Σκοπὸς δὲν εἶναι ἡ σύγκρουση, οὔτε νὰ ἐπιβληθῶ στοὺς ἀντίθετους οὔτε νὰ ὑπομείνω ἢ νὰ θυσιασθῶ, ἀλλὰ νὰ μὴν παραδοθῶ ποτὲ σὲ μιὰ καιροσκοπικὴ συμβίωση.

²³⁵ Εἰρήνη εἶναι ἡ ἐνότητα ποῦ ἀπολαμβάνουν οἱ Μαθητές.

²³⁶ Δὲν γίνεται νὰ ἀνοίξει ὁ χῶρος μιᾶς συνάντησης. Ἡ ἐπιστροφή σημαίνει ματαίωση τῆς ἐλπίδας.

²³⁷ Σημαίνει πλήρη διαίρεση, ὅτι καμμιὰ σχέση δὲν εἶναι δυνατή: ὅλες οἱ προσωπικὲς συναντήσεις, στὸν βαθμὸ ποῦ εἶναι γνήσιες, δημιουργοῦνται ἀπὸ τὸν Λόγο καὶ πρὸς τὸν ἴδιο.

²³⁸ Βλ. ἐπίσης *Μᾶρκ.* 6, 10–11. Τί βεβαιώνει ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ μετάνοια;

²³⁹ Ἐν μέσῳ λύκων, ὅχι πρὸς λύκους: ὑπάρχουν διαιρέσεις ποῦ δὲν γίνεται νὰ καταργηθοῦν.

²⁴⁰ Συχνὰ οἱ ἀγαθοὶ εἶναι ἀφελεῖς καὶ δὲν ἀντιλαμβάνονται μηχανορραφίες. Ἡ αὐτοάμυνα ἀκόμη καὶ ὡς ἰκανότητα ἐλιγμῶν στὸν χῶρο τοῦ δόλου προληπτικά, κινδυνεύει νὰ δημιουργεῖ ἓνα πονηρὸ ἑαυτό. Ἡ προτροπὴ 'γίνεσθε' σημαίνει ὅτι δὲν εἶναι ἀπλῶς χάρισμα, χρειάζεται νὰ μὴν ἀνέχομαι ψεύτικες ἢ ἐπιπόλαιες σχέσεις.

18 και ἐπὶ ἡγεμόνας δὲ και βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ²⁴³ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς και τοῖς ἔθνεσιν.²⁴⁴

19 ὅταν δὲ παραδώσωσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσετε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί λαλήσετε. 20 οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν.²⁴⁵

21 Παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον και πατὴρ τέκνον, και ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς και θανατώσουσιν

²⁴¹ "Ἄνθρωποι" εἶναι τὸ ἀπόλυτο σύνολο, ἀπ' ὅπου φαίνεται πόσο μικρὴ μειοψηφία ἀποτελοῦν οἱ δικοὶ Του. Πόσοι ἔχουν τὸν χαρακτήρα ποὺ θὰ τοὺς ἔκανε Μαθητές; Πόσοι ἔχουν ἀληθινὴ ἐπίγνωση, ἔστω ὄχι ἔμπρακτῃ, τοῦ χαρακτήρα ποὺ ὁ Ἰδιος ἀναγνωρίζει ὡς δικό Του;

²⁴² 'Συνέδρια' και 'συναγωγές' εἶναι ὅποιαδήποτε συλλογικὴ ἔκφραση. Ἡ μαστίγωση δὲν ἀναφέρεται μόνο στὴ σωματικὴ κακοποίηση, ἀλλὰ και στὴν περιθωριοποίηση. Γιὰ νὰ μὴν ἀντιμετωπίσει κανεὶς διώξεις, εἶναι προτιμότερο νὰ μὴ μιλάει σὲ ὅλους γιὰ ὅλα. Στὴν ἀρετὴ τῆς διάκρισης θὰ δώσει κορυφαία ἔμφαση ἢ ἀσκητικὴ.

²⁴³ Ἡγεμόνες και βασιλεῖς ἐκπροσωποῦν τὴν 'κοσμικότητα'. Στὸν βαθμὸ ποὺ συγκεντρώνεται στὴν οὐσία της, ἡ χριστιανοσύνη ἀποσύρεται ἀπὸ ὅποιαδήποτε κοσμικὴ προοπτικὴ, τείνοντας νὰ χρησιμοποιεῖ και τὶς κοσμικὲς δυνάμεις ὡς δυνατότητες ἐξόδου ἀπὸ τὸ ἐφήμερο. Ἡ ὁρμὴ γιὰ ἐπιβίωση περιφρονεῖται.

²⁴⁴ *Αὐτοῖς και τοῖς ἔθνεσιν*: γιὰ τοὺς ἴδιους και γιὰ τὰ ἔθνη ποὺ ἐκπροσωποῦν, ἀλλὰ ἐπίσης γιὰ τὸν Ἰσραὴλ (ποὺ θὰ τοὺς παραδώσει) και γιὰ τὸ σύνολο τῶν ἐθνῶν. Ἐδῶ ἀνακοινώνεται ἡ ἴδια ἢ δικὴ Του πορεία, τῆς σύλληψης, καταδίκης και ἐκτέλεσης, ὡς πορεία ἐπίσης τῶν Μαθητῶν. Ἡ ἀντίδραση τοῦ Ἰσραὴλ στρέφει τοὺς Μαθητὲς στὰ ἔθνη μέσῳ τῶν Ἑλλήνων. *Εἰς μαρτύριον*. Θὰ ἀνακοινώσουν τὰ Καλὰ Νέα μὲ τὴν αὐτοθυσίαν τους.

²⁴⁵ Ἡ ἔμφαση φανερώνει παιδαγωγικὴ μέριμνα. Καλύτερα νὰ μιλοῦν ἐκ τῶν ἐνόνητων, ἔστω μειονεκτικά, ἐπειδὴ ἔτσι βρίσκονται πιὸ κοντὰ στὶς ἀπαιτήσεις τῆς στιγμῆς και δὲν κινδυνεύουν νὰ ἀκούγονται ψεύτικοι.

αυτούς· 22 και ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου.²⁴⁶ ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος,²⁴⁷ οὗτος σωθήσεται.²⁴⁸

23 ὅταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην· ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.²⁴⁹

24 Οὐκ ἔστι μαθητῆς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ.²⁵⁰ 25 ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ τῷ δούλῳ ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ.²⁵¹ εἰ τὸν οἰκο-

²⁴⁶ Ὡστε, ἂν κάποιος δὲν εἶναι ὑπὸ πάντων μισούμενος, κάτι δὲν πάει καλά! 'Πάντες' εἶναι ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία, ἴσως καὶ ἀπὸ τὸ ἐγγύτερο περιβάλλον, ἢ ἴδια ἢ οἰκογένεια. Τὸ μῖσος δὲν ἀφορᾷ λεπτές θεωρητικὲς διαφορές, ποὺ οἱ πολλοὶ οὔτε κἂν παρακολουθοῦν, ἀλλὰ τὶς κυρίαρχες ὁρμές — γιὰ ἐπιβίωση, πλουτισμό, καταξίωση, ὀλόκληρη τὴ βούληση γιὰ δύναμη, ὅσα χαρακτηρίζουν τὴν 'κοσμικότητα'. Οἱ ὁρμές αὐτὲς λατρεύονται ἀκόμη καὶ μὲ τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς θρησκευτικῆς τυποκρατίας, ποὺ δὲν εἶναι ἀπλῶς 'ἀνώδυνη', ἀλλὰ διαμορφώθηκε ἀκριβῶς γιὰ νὰ παρακάμπτει μὲ ἠθικισμοὺς τὴν οὐσιαστικὴ σχέση μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὶς πραγματικὲς προϋποθέσεις τῆς.

²⁴⁷ Ὑπομονὴ ὡς τὸ τέλος εἶναι ἡ ἀνυποχώρητη περιφρόνηση τῆς κοσμικότητας.

²⁴⁸ Σωτηρία εἶναι ἡ ἐπιστροφή στὴ γνησιότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσης, δηλαδὴ ἡ ἐνότητα μαζί Του.

²⁴⁹ Ἡ Δευτέρα Παρουσία περιγράφεται ὡς προσωπική. Ἔρχεται μὲ τὸν θάνατο καθενὸς καὶ τὴν προετοιμάζουν ὅσα γίνονται στὸν βίον μας. Φανερῶσεις τοῦ Χριστοῦ συνέβαιναν 'πρὸ' Χριστοῦ καὶ συνεχίζονται μέχρι σήμερα. Βλ. ὅσα γράφω στὴν *Ἄλλη Ζωὴ* (ιδίως στὸ κεφ., 'Δευτέρα Παρουσία'), καὶ στοὺς *Ἀρχαίους Ἑλληνας* (στὰ κεφ., 'Οἱ πλατωνικὲς Ἰδέες' καὶ 'Ἡ γένεση τῆς τραγωδίας').

²⁵⁰ 'Κύριος' καὶ 'δάσκαλος' σημαίνουν τὴν κορυφὴ καὶ τὸ ὑπόδειγμα.

²⁵¹ Προειδοποιεῖ τοὺς Μαθητὲς νὰ μὴν ὑποτιμοῦν τὶς παραινέσεις γιὰ σύνεση καὶ προφύλαξη. Δὲν γίνεται νὰ ἀπωθήσουν τοὺς διώκτες περισσότερο ἀπ' ὅσο τὸ ἔκανε ὁ Ἰδιος.

δεσπότην Βεελζεβούλ ἐκάλεσαν, πόσω μᾶλλον τοὺς οἰκιακοὺς αὐτοῦ;²⁵² 26 Μὴ οὖν φοβηθῆτε αὐτούς· οὐδὲν γάρ ἐστι κεκαλυμμένον ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται, καὶ κρυπτόν ὃ οὐ γνωσθήσεται.²⁵³

27 ὃ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἴπατε ἐν τῷ φωτί, καὶ ὃ εἰς τὸ οὐς ἀκούετε, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωματίων.²⁵⁴ 28 καὶ μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ.²⁵⁵

²⁵² Ἄς εἶναι ἔτοιμοι νὰ ὑπομείνουν τὶς χειρότερες ἐπιθέσεις, ἀδικίες, συκοφαντίες.

²⁵³ Νὰ μὴ φοβηθοῦν, ὅχι ἐπειδὴ θὰ ἔχουν εἰδικὴ προστασία, ἀλλὰ ἐπειδὴ μόνος πραγματικὰ ἱκανὸς νὰ τοὺς βλάψει καὶ ἄξιός νὰ τὸν φοβοῦνται εἶναι ὁ ἑαυτὸς τους.

²⁵⁴ Ὁ Ἰδιος προσωπικὰ ἀλλὰ καὶ ἔμμεσα ἀνακοινώνει τὰ πάντα. Μὲ τὶς κοσμικὲς πραγματικότητες μιὰ καθολικὴ φανέρωση εἶναι δυνατὴ, καὶ οἱ φίλοι Του ἀνακοινώνουν τὴν ἀλήθεια στοὺς κατάλληλους καιροὺς μὲ διάφορους τρόπους. Ἐν τῇ σκοτίᾳ καὶ εἰς τὸ οὐς: τὸ σκοτάδι συμμετέχει στὴν ἀποκάλυψη. Ἀνάμεσα στὸν Ἰδιο καὶ τοὺς φίλους Του ἐξακολουθεῖ νὰ παρεμβάλλεται ἡ κτιστότητα, ὅμως οἱ Μαθητὲς σὰν νὰ διατάχθηκαν νὰ γράψουν χωρὶς δυσκολίες καὶ ἀμφισημίες. Ἡ ἐντολὴ σημαίνει ἓνα πυρῆνα ἀπλότητας, ἀκόμη καὶ ἀπλοϊκότητας, πέρα ἀπὸ ἄλλες δυνατὲς μορφές, ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι περισσότερο προσωπικές. Ἄν ἡ ἀπλότητα ταιριάζει μὲ τὸν ἀποστολικὸ λόγο, ἢ ἴδια ἢ Καινὴ Διαθήκη δὲν παραμένει πάντα ἀποστολική, δὲν μιλάει μόνο μὲ φῶς ἀλλὰ καὶ μὲ σκοτάδι, καὶ ὅχι μόνο πρὸς ὅλους ἀλλὰ καὶ προσωπικὰ.

²⁵⁵ Ἡ καθολικότητα τῆς ἔκφρασης σημαίνει ἐπίσης τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ ἔκθεση στὴν κακία τῆς ἐκκοσμίκευσης, στὸν βαθμὸ ποὺ τὸ Εὐαγγέλιο συγκρούεται μὲ κοσμικὲς ἀξίες. Συνετὰ ἡ ἐπόμενη ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία προσπάθησε νὰ μὴ γίνῃ ἀγαθότερη τοῦ Χριστοῦ, ὅποτε ἀναγνωρίστηκαν βαθμοὶ σὲ ὅ,τι μποροῦσε νὰ ὀνομάζεται σωτηρία. Ὁ ἄνθρωπος κέρδισε μεγαλύτερη ἐπαφὴ μὲ τὴν πραγματικότητα καὶ πιὸ ζωντανὴ ἐλπίδα. Τὶς περὶ 'τιμωρίας' σχετικὲς φράσεις τοῦ Χριστοῦ ἢ Ἐκκλησία κατανόησε σὰν ἓνα καθρέφτισμα τῆς

29 οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν.²⁵⁶ 30 ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημένοι εἰσὶ.²⁵⁷ 31 μὴ οὖν φοβηθῆτε.²⁵⁸ πολλῶν στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς.²⁵⁹

32 Πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ²⁶⁰ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων,²⁶¹ ὁμολογήσω καὶ γὼ ἐν αὐτῷ²⁶² ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.²⁶³ 33 ὅστις δ' ἂν ἀρνήσῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν καὶ γὼ ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.²⁶⁴

ἀνθρώπινης βούλησης στὴν θεία ταυτότητα. Χάρη στὴν ἐλευθερία μου μπορῶ νὰ ἀφειθῶ στὴ μεγαλύτερη δυνατὴ ἀποξένωση.

²⁵⁶ Κακοποιῶντας δὲν παύω νὰ εὐθύνομαι, ἂν καὶ χρησιμοποίησα τὴ συγκατάβαση καὶ τὶς δυνάμεις Του: οὐκ εἶχες ἐξουσίαν οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον ἀνωθεν (Β' 325). Τὸ γεγονός ὅτι μιὰ ἁμαρτία ἔγινε ἀνεκτὴ καὶ ὁ σκοπὸς γιὰ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἀνεκτὴ, δὲν τὴν 'εἰσάγει' στὴν θεία βούληση κατὰ κύριο λόγο, οὔτε ἀλλάζει τὴν κακία τῆς φύσης της. Περαιτέρω, γιὰ τὸν ἴδιο τίποτα δὲν εἶναι ἀσημαντο.

²⁵⁷ Ἡ ἀρχὴ ὅλων στὴν θεότητα δὲν σημαίνει πὼς ἔχουν τὴν ἴδια ἀξία.

²⁵⁸ Ὅχι ἐπειδὴ δὲν θὰ πάθουμε τίποτα, ἀλλὰ ἐπειδὴ κα μμιὰ 'συμφορὰ' δὲν προκύπτει μέσα ἀπὸ τὴν ἐχθρότητα ἢ τὴν ἀδιαφορία Του, οὔτε εἶναι δυνατὸ νὰ μᾶς ζημιώσει οὐσιαστικὰ ἢ ἔστω νὰ μὴ μᾶς ὠφελήσει.

²⁵⁹ Πολλῶν, σημαίνει ἀσύγκριτη ὑπεροχὴ.

²⁶⁰ Ἡ ὁμολογία εἶναι μιὰ ἐνότητα.

²⁶¹ Ἡ ὁμολογία, ἂν εἶναι πραγματικὴ, θὰ ἀψηφίσει κινδύνους.

²⁶² Ἡ ἐνότητα εἶναι μιὰ ἀμοιβαιότητα.

²⁶³ Στὴν τέλεια ἐνότητα, ὁ Πατέρας ἀναγνωρίζει μέσα μου τὸν Χριστό.

²⁶⁴ Δὲν ἀνακοινώνονται 'ἀντίποινα' ἀλλὰ ἡ αἰώνια ἀντανάκλαση τῆς ἔγχρονης ἀπόφασής μου. Ἀρνήσομαι αὐτόν, σημαίνει τὸν ἀναγκάζω νὰ ὑπακούσει τὴν ἄρνησή μου. Ἡ ἔμφαση στὴν ἐνεργητικὴ

34 Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν.²⁶⁵ 35 ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς· 36 καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ.²⁶⁶

37 Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος· καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος.²⁶⁷ 38

διάθεση δείχνει τὴν προτεραιότητα τῆς σχέσης μαζί Του. Ἀρχὴ τῆς Τριάδας καὶ τοῦ κόσμου εἶναι ἡ πατρικὴ ἀγάπη γιὰ τὸν Χριστό.

²⁶⁵ Ἡ προειδοποίηση δὲν θὰ εἶχε νόημα, ἂν δὲν ἔνοιωθαν στὴν παρουσία Του εἰρήνη καὶ ἐνότητα. Προειδοποιεῖ, νὰ μὴ νομίζουν πὼς ἡ σχέση μὲ τοὺς Μαθητὲς εἶναι δυνατὸ νὰ γενικευθεῖ. Ὁ χωρισμὸς τῶν πολλῶν δὲν πρόκειται νὰ καταργηθεῖ ἐπειδὴ εἶναι αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ οἱ ἴδιοι θέλουν. Στὴν ἐνότητα συγκεντρώνεται τὸ ὅμοιο, ὑπαρκτὲς ἀποστάσεις ὀλοκληρώνονται, βεβαιώνονται καὶ γίνονται συνειδητές.

²⁶⁶ Ἡ ἀναφορὰ στὴν οἰκογένεια δὲν εἶναι τυχαία, ἀναδεικνύει ὡς σύγκρουση τὴν ἀπόσταση ἀνάμεσα στὴν πνευματικὴ καὶ τὴ βιολογικὴ σχέση. Ἡ πιὸ ἰσχυρὴ κοσμικὴ συγγένεια ὄχι μόνο δὲν ἀποβλέπει στὴν ἐνότητα μαζί Του, ἀλλὰ τὴν ἐχθρεύεται: ὅσο ἀνήκω στὴν οἰκογένεια, δὲν ἀνήκω στὸν Ἴδιο. Ἄν ἦμουν μαζί Του, δὲν θὰ εἶχα οἰκογένεια.

²⁶⁷ Συνεχίζεται ἡ ἀναφορὰ στὴν οἰκογένεια μέσα ἀπὸ τὴ σχέση γονέων καὶ παιδιῶν (ἡ συζυγικὴ σχέση ὡς ἀσθενέστερη παραμερίζεται). Ὅσον ἐμὲ, σημαίνει ὅτι στὴν περίπτωση διλήμματος θὰ προτιμοῦσε κανεὶς τὰ παιδιά του καὶ τὰ παιδιά τοὺς γονεῖς. Χαρακτηριστικὴ συμβολικὴ διήγηση εἶναι ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ, ποὺ ὅμως περιέχει ὑπερβολή, γι' αὐτὸ στὴν πράξη μᾶλλον ἀγνοεῖται. Ὁ Κίρκεγκωρ ἐπέμεινε ἰδιαίτερα ἐδῶ, ἀλλὰ ἴσως δὲν χρειάζονται τόσο δραματικοὶ ὅροι, ὅταν ἀρκεῖ νὰ σκεφτεῖ κανεὶς μιὰ ἀπλούστερη πραγματικότητα: ἂν δὲν διανοοῦμαι τὸν ἑαυτό μου χωρὶς οἰκογένεια, γιὰ ὅποιοδήποτε λόγο — ἐπειδὴ νοιώθω μοναξιά, ματαιότητα, κ.λπ. — δὲν εἶμαι ἄξιός Του. Ὅπως ὁ Ἴδιος κάνει τὰ πάντα μήπως θελήσω νὰ τὸν γνωρίσω, πιστεύω ἀληθινά, τὸν ἐμπιστεύομαι καὶ ἔχω ἀρχίσει νὰ τὸν γνωρίζω, ἂν κάνω τὰ πάντα γιὰ νὰ εἶμαι μαζί Του. Ποιὸς πλησιάζει τὸν Χριστὸ ἢ θέλει νὰ τὸ κάνει, καὶ ὅμως αἰσθάνεται τὴ ζωὴ του κενὴ ἂν δὲν

καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ²⁶⁸ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου,²⁶⁹ οὐκ ἔστι μου ἄξιος.²⁷⁰ 39 ὁ εὐρών τὴν ψυχὴν²⁷¹ αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν,²⁷² καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν.

40 Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται,²⁷³ καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με.²⁷⁴ 41 ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα

ἔχει παιδιά; Οἱ λειτουργίες, οἱ ἀγρυπνίες, οἱ προσευχές, ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα, συχνὰ ἢ γιὰ τοὺς περισσότερους δὲν εἶναι παρὰ ἓνα εἶδος 'πνευματικοῦ φόρου' ποὺ πληρώνουν δωροδοκῶντας τὸν Θεό, προσπαθῶντας γιὰ χάρη τῆς κοσμικότητας ποὺ προτιμοῦν, νὰ τὸν βάλουν στὴν ἄκρη χωρὶς νὰ χάσουν τὴν εὐνοιά Του.

²⁶⁸ Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ διαφορά τῶν δύο ληστῶν, δὲν ἀρκεῖ νὰ μὲ ἀνεβάζουν στὸν Σταυρό, χρειάζεται νὰ ξεκολλᾶ ἀπὸ τὸ ἀσήμαντο, νὰ ἀπλῶνομαι καὶ νὰ ὑψώνομαι πρὸς ὅπου δείχνει ὁ Σταυρός.

²⁶⁹ Πολλὰ καλλιεργοῦν ἐγγύτητα — οἱ θεολογικὲς ιδέες, ἡ κατάνυξη τῆς Λειτουργίας, οἱ Εἰκόνες — ὅμως δὲν βρίσκομαι ἀληθινὰ στὸν δρόμο μου, ὅσο δὲν ἔχω ἄμεση σχέση μαζί Του.

²⁷⁰ Τὸ γνωρίζει ἢ δὲν τὸ γνωρίζει, ἔχει ἀλλοῦ τὴν ἀξία του, δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἀξία ποὺ τοῦ δίνω.

²⁷¹ Πέρα ἀπὸ κάθε ἄλλη οὐσία της, ἡ ψυχὴ εἶναι αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο θέλει κανεὶς νὰ ὑπάρχει. Γιὰ παράδειγμα, ἂν δὲν διανοοῦμαι νὰ ζῶ ἀνελεύθερα, δὲν διστάζω νὰ ἀρνηθῶ ὅχι μόνο τὴν καλοπέραση ἀλλὰ τὴν ἴδια τὴν ἐπιβίωσή μου, ἀντὶ νὰ συμβιβαστῶ μὲ κάποια μορφὴ δουλείας.

²⁷² Ὅπουδῆποτε κι ἂν ἔχω τὴν ψυχὴ μου — σὲ οἰκογένεια ἢ 'ἐπιτυχία', σὲ ὁποιοδῆποτε ἔργο, ὅσοδῆποτε ὑψηλὸ — ἀναγκαῖα τὴν χάνω. Τίποτα δὲν ἔχει ἀπὸ μόνο του ἀξία. Χάνω τὴν ψυχὴ μου ἀνώφελα, ἂν μὲ ὅ,τι κάνω δὲν κατευθύνομαι στὸν Ἴδιο.

²⁷³ Οἱ Μαθητὲς Του βοηθοῦν νὰ μεγαλώσει οἰκειότητα μαζί Του. Διακρίνοντας ποιοὶ θέλουν νὰ τὸν γνωρίσουν, προσπαθοῦν νὰ τοὺς φέρουν σὲ πιὸ εὐνοϊκὸ σημεῖο γιὰ νὰ τὸν σκεφτοῦν.

²⁷⁴ Ὅποιος τὸν δέχεται, μαζί Του ἀναγνωρίζει τὴν Τριάδα.

προφήτου μισθὸν προφήτου λήψεται,²⁷⁵ καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου μισθὸν δικαίου λήψεται.²⁷⁶ 42 καὶ ὃς ἐὰν ποτίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ,²⁷⁷ ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.²⁷⁸

25. [Λουκ. 9, 3–5]

Μηδὲν αἴρετε εἰς τὴν ὁδόν, μήτε ράβδους μήτε πήραν μήτε ἄρτον μήτε ἀργύριον μήτε ἀνά δύο χιτῶνας ἔχειν.²⁷⁹ 4 καὶ εἰς ἣν ἂν

²⁷⁵ Ὁ δεχόμενος εἰς ὄνομα, δηλαδή ὅποιος ἀναγνωρίζει τὴν ταυτότητά Του καὶ τὴ δέχεται στὸν ἑαυτό του, δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸν ἴδιο οὔτε στὴν ἀξία οὔτε στὴ δύναμη.

²⁷⁶ Γνώση καὶ δικαιοσύνη στὴν τελειότητά τους ταυτίζονται, ἡ γνώση εἶναι ἀπλή κατάφαση, ἡ δικαιοσύνη καθολικὴ ἀντίληψη.

²⁷⁷ Ἄν ὁ δεχόμενος νοιώσει εὐγνωμοσύνη ὄχι κυρίως γιὰ τὸν Μαθητὴ, ἀλλὰ γιὰ τὴ σχέση μὲ τὸν Χριστό, θέλοντας νὰ ἀποκτήσει καὶ ὁ ἴδιος προσωπικὴ σχέση μαζί Του.

²⁷⁸ Θὰ ἀποκτήσει τὴν ἴδια σχέση. Μόνο αὐτὸς ὁ 'μισθὸς' ἱκανοποιεῖ.

²⁷⁹ Ὅποιος δὲν ἔγινε Μαθητὴς, δὲν βρίσκεται ἀκόμη στὸν δρόμο του (βλ. ἀκριβῶς πρὶν, Α' 24). Ἡ ἀπεξάρτηση ἀπὸ τὰ ἐδῶ φθάνει ὡς τὸ σημεῖο νὰ ἀρκεῖται κανεὶς στὰ ἐνδύματα πού φοράει. Ἔτσι ἔζησε ὁ ἴδιος (βλ. Β' 24): αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει. Ἡ προειδοποίησή Του σήμερα ἰδίως, ὅταν καὶ οἱ ἔφηβοι σχεδιάζουν τὴ σύνταξή τους!, ἀκούγεται οὐτοπικὴ. Ἄραγε, πρέπει νὰ σκεφτόμαστε συνεχῶς τὴν ἄλλη ζωὴ, νὰ τὴν ἀπολαμβάνουμε καὶ στὸ παρόν, ὅσο εἶναι δυνατό, χωρὶς νὰ φροντίζουμε παρὰ μόνο γιὰ τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα τῆς τωρινῆς κατάστασης καὶ ὄχι γιὰ τὸ αὔριο; Ἄν μείνω ἄστεγος, τί θὰ κάνω; Στὸν φόβο αὐτὸ ἀκριβῶς ἀναφέρεται ὁ Χριστός. Ἄς προσεχθεῖ ἰδίως ἡ συνέχεια, ὅτι ἂν σᾶς φιλοξενοῦν μὲ προθυμία, ἀπὸ ἀγάπη γιὰ τὸ Εὐαγγέλιο, ὄχι ἀπὸ φιλανθρωπία, ἄς μένετε λίγο μαζί τους καὶ μετὰ νὰ φεύγετε — μὴ φορτώνετε σὲ ἄλλους, μὴ λησμονεῖτε πῶς οἱ ἴδιοι ἀποφασίσατε

οικίαν εισέλθητε, ἐκεῖ μένετε καὶ ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθε. 5 καὶ ὅσοι ἐὰν μὴ δέξωνται ὑμᾶς, ἐξερχόμενοι ἀπὸ τῆς πόλεως ἐκείνης καὶ τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάξατε εἰς μαρτύριον ἐπ' αὐτούς.²⁸⁰

26. [Λουκ. 10, 2–16]

Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι.²⁸¹ δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ ὅπως ἐκβάλλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.

3 ὑπάγετε· ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς ἄρνας ἐν μέσῳ λύκων. 4 μὴ βαστάζετε βαλάντιον, μὴ πήραν, μηδὲ ὑποδήματα, καὶ μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσησθε.²⁸²

5 εἰς ἣν δ' ἂν οικίαν εισέρχησθε, πρῶτον λέγετε· εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.²⁸³ 6 καὶ ἐὰν ἧ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἐπαναπαύσεται ἐπ'

νὰ ἀγνοήσετε τὴν εὐημερία σας: ἀναλάβετε τὴν εὐθύνη τῆς ἀπόφασής σας. (Βλ. ἀκόμη τὶς σημειώσεις στὸ Α' 24, 9 κ.έ.)

²⁸⁰ Βλ. τὶς σημειώσεις στὸ Α' 24, 11 κ.έ.

²⁸¹ Αὐτὸ ἰσχύει μέχρι σήμερα, ὅταν ὑπάρχουν ὀργανωμένες Ἐκκλησίες καὶ πλῆθος ἱερέων καὶ θεολόγων, ἢ ἀφορᾷ μόνο τὶς συνθῆκες τῆς πρώτης ἀποστολικῆς περιόδου;

²⁸² Βλ. ἐπίσης Α' 25, 3. Ἡ ἀπεξάρτηση ἀπὸ τὰ πλάσματα χρειάζεται νὰ εἶναι ἀπόλυτη. Πῶς συμβιβάζεται ἡ 'ἀπαγόρευση' τοῦ ἀσπασμοῦ μὲ τὴν 'ἐντολή' τῆς ἀγάπης; Κατὰ τὴν ὁδόν: κάθε σχέση, ὅσο δῆποτε ἐγκάρδια, ἂν δημιουργεῖ μεροληψία παραμερίζεται. Ἀνακοινῶν τὰ Καλὰ Νέα μὲ ὅση δύναμη τὰ κάνω πράξη ὁ ἴδιος. Πῶς θὰ μπορούσα νὰ στηρίξω ἄλλους σὲ δρόμο πού ἀκολουθῶ μὲ μισὴ καρδιά εἶτε ὑποκριτικά;

²⁸³ Βλ. ἐπίσης Α' 24, 11 κ.έ.

αὐτὸν ἢ εἰρήνην ὑμῶν· εἰ δὲ μήγε, ἐφ' ὑμᾶς ἐπανακάμψει.²⁸⁴ 7 ἐν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ μένετε ἐσθίοντες καὶ πίνοντες τὰ παρ' αὐτῶν·²⁸⁵ ἄξιός γάρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἐστὶ·²⁸⁶ μὴ μεταβαίνετε ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν.²⁸⁷

8 καὶ εἰς ἣν ἂν πόλιν εἰσέρχησθε καὶ δέχωνται ὑμᾶς, ἐσθίετε τὰ παρατιθέμενα ὑμῖν,²⁸⁸ 9 καὶ θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενεῖς, καὶ λέγετε αὐτοῖς·²⁸⁹ ἤγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.²⁹⁰

²⁸⁴ Εἰρήνη εἶναι ὅ,τι μοιράζονται ὅσοι ἔχουν ἀληθινὴ ἐνότητα μεταξὺ τους. Ζωὴ τους εἶναι ἡ θεία ζωὴ.

²⁸⁵ Καὶ νέα ὑπενθύμιση γιὰ τὴν ἀκτημοσύνη. Προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀφοσίωση στὸ Εὐαγγέλιο καὶ ἀνήκει στὸ Εὐαγγέλιο — οἱ Μαθητὲς μεταδίδουν τὰ Καλὰ Νέα καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ἀκτημοσύνη. Ὅσοι βοηθοῦνται νὰ προσέλθουν στὸν Χριστό, φιλοξενῶντας μειώνουν τὴν ἐξάρτησή τους ἀπὸ τὴν περιουσία τους, ἐνῶ οἱ Μαθητὲς, ἐπειδὴ ἐξαρτῶνται γιὰ τὴ συντήρησή τους ἀπὸ ἐκείνους, σὰν νὰ ὑποχρεώνονται νὰ ὑπηρετήσουν τὸ Εὐαγγέλιο καὶ ἀκόμη ταπεινώνονται, ἐνῶ προστατεύουν τοὺς ἄλλους νὰ μὴ νοιώθουν ἄχρηστοι. Ἔτσι ἡ διδασχὴ γίνεται ἀφορμὴ ἐνότητας καὶ συνεργασίας.

²⁸⁶ Γιατί χρειάζεται ἡ ἐξήγηση, ἂν ὄχι ἐπειδὴ ἡ ταπείνωση ἀπὸ τὴν ἀκτημοσύνη κινδυνεύει νὰ τοὺς κάνει νὰ νοιώθουν ἀνάξιοι;

²⁸⁷ Τέτοιες ἀλλαγές ἴσως μοιάζουν ὀργανωμένη ἐπαιτεία, καὶ ἀκόμη χειρότερα, ἴσως τάλαιπωροῦν χωρὶς λόγο, μιὰ ποὺ σὲ κάθε περιοχὴ ἐλάχιστοι θὰ πίστευαν πραγματικά. Ἄν βρῆκες ἕνα σπίτι πρόθυμο, μὴ ζητᾶς περισσότερα!

²⁸⁸ Καλύτερα νὰ πεθάνεις ἀπὸ τὴν πεῖνα παρὰ νὰ ζητήσεις στέγη ὅπουδῆποτε ὁ θεὸς λόγος εἶναι ἀνεπιθύμητος.

²⁸⁹ Κύριος σκοπὸς εἶναι πάντα ἡ ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας.

²⁹⁰ Ἐδῶ ὡς βασιλεία ἀγαθότητας. Βλ. ἐπίσης Α' 20 κ.έ. Ἡ ἐγγύτητα σημαίνει πὼς ἡ προσωπικὴ σχέση μὲ τὸν Χριστό δὲν εἶναι κάτι μελλοντικόν.

10 εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν εἰσέρχησθε καὶ μὴ δέχωνται ὑμᾶς, ἐξελθόντες εἰς τὰς πλατείας αὐτῆς εἶπατε.²⁹¹ 11 καὶ τὸν κονιορτὸν τὸν κολληθέντα ἡμῖν ἀπὸ τῆς πόλεως ὑμῶν εἰς τοὺς πόδας ἡμῶν ἀπομασσόμεθα ὑμῖν· πλὴν τοῦτο γινώσκετε, ὅτι ἤγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.²⁹² 12 λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι Σοδόμοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀνεκτότερον ἔσται ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.²⁹³

13 οὐαὶ σοι, Χοραζὶν, οὐαὶ σοι, Βηθσαϊδᾶ· ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῶ καθήμενοι μετενόησαν. 14 πλὴν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν τῇ κρίσει ἢ ὑμῖν. 15 καὶ σύ, Καπερναοῦμ, ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα, ἕως ἄδου καταβιβασθήσῃ.

16 Ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει, καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με.²⁹⁴

²⁹¹ Βλ. Α' 24, 14, ὅπου ὁ Χριστὸς εἰσηγεῖται τὴν περιφρόνηση τέτοιων πόλεων καὶ τὴν ἀναχώρησιν ἀπὸ ἐκεῖ. Ὅμως ἐδῶ γίνεται κάτι σὰν δημόσια ἀποκήρυξις καὶ καταδίκη, ἢ ἀντίθεσις ἔχει πρὸς δραματικὸ χαρακτήρα καὶ ἀναδεικνύει ἀκόμα περισσότερο τοὺς ἀντικειμενικοὺς περιορισμοὺς τῆς συμπράξεως.

²⁹² Ἐδῶ ὡς βασιλεία δικαιοσύνης.

²⁹³ “Κα μὲν ἀ ἀπόδειξις ἀνθρώπινης ψυχῆς δὲν εἶναι τόσο μεγάλη ὅσο ὁ ἔρωτας γιὰ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ὅπως κανένα δὲν εἶναι τόσο μεγάλο δεῖγμα καὶ σημεῖο κτηνώδους καὶ ἄλογης ψυχῆς, ὅσο τὸ νὰ περιφρονεῖ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ,” εἰδοποιεῖ ὁ Χρυσόστομος, *Ἀναγνωσθεῖσης περικοπῆς, ‘Σαῦλος δὲ ἔτι ἐμπνέων’*, PG 51, 113–4· βλ. Γ. Βαλσάμης, *Ἡ Ἄλλη Ζωή*, σ. 157.

²⁹⁴ Οἱ μεταθέσεις τῆς ταυτότητας (ὑμῶν, ἐμέ, ἀποστείλαντά με) σημαίνουν κοινὴ φύση. Ὅταν συναντᾶται πραγματικὸ Ἀπόστολο, ὁ ἀρνητῆς δὲν ἀπορρίπτει ἀπλῶς μιὰ θεωρητικὴ διδασκαλία. Περαιτέρω, προηγεῖται σὰν μιὰ μυστικὴ συνεννόησις μετὰ τὸν Χριστὸ ἢ συγκατάθεσις νὰ ὑπομείνω ὅσα χρειάζονται γιὰ νὰ διορθώσω τὰ ἐλαττώματά μου καὶ νὰ ζήσω μαζί Του. Ἡ πίστις ἀρχίζει νὰ ὑπάρχει πολὺ πρὶν γίνῃ συνειδητῆ.

27. [Λουκ. 10, 18-20]

Ἐθεώρουν τὸν σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα.²⁹⁵ 19 ἰδοὺ δίδωμι ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήση. 20 πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται· χαίρετε δὲ ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς.²⁹⁶

28. [Ματθ. 11, 7-19]

Τί ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον; ἢ ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἡμφιεσμένον; ἰδοὺ οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων εἰσίν. 9 ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; προφήτην; ναὶ λέγω ὑμῖν, καὶ περισσώτερον προφήτου.²⁹⁷ 10 οὗτος γὰρ ἐστὶ περὶ οὗ γέγραπται· ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.

11 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν

²⁹⁵ Ἀφήνει νὰ συμπεράνουν καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν θεότητά Του, ἀπ' ὅπου δίνει ἐξουσία καὶ στοὺς ἴδιους νὰ μὴν ὑποκύπτουν στὴ δαιμονικὴ βία.

²⁹⁶ Ἡ συμβουλὴ ἔχει νόημα ἐπειδὴ ἀγνοοῦσαν σὲ ποιὸ βαθμὸ ἢ ζωὴ μαζί Του ὑπερβαίνει τὶς χαρὲς, τὶς συγκρούσεις, τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὶς ἀγωνίες τοῦ ἐφήμερου.

²⁹⁷ Συσχετίζει τὸ παρελθὸν μὲ τὸ πρόσωπό Του, ὅτι δὲν ἔρχεται ἀπορρίπτοντας ἀλλὰ ὀλοκληρώνοντας. Οἱ δύο 'ἐποχὲς' συνδέονται καὶ ἀντικειμενικά, ὅμως θέλει ἐπανερμηνεύοντας τὴν παράδοση νὰ τὴν κατευθύνει στὴν βάπτισμα τῶν ἐθνῶν.

οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστίν.²⁹⁸ 12 ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ἕως ἄρτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ βιασται ἀρπάζουσιν αὐτήν.²⁹⁹ 13 πάντες γὰρ οἱ προφηῆται καὶ ὁ νόμος³⁰⁰ ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν.³⁰¹ 14 καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι,³⁰² αὐτός ἐστίν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι.³⁰³ 15 ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.³⁰⁴

²⁹⁸ Προϊδεάζει γιὰ τὴ μεγάλη δύναμη τοῦ πνεύματος στὴν ἄλλη ζωή. Ὅσα θαυμαστά ζοῦμε σήμερα, εἶναι σὰν μιὰ σκιά μπροστὰ σὲ ἐκεῖνα.

²⁹⁹ Τί νόημα μπορεῖ νὰ ἔχει ὁ βιασμός, ὅταν ὁ ἴδιος κάνει τὰ πάντα νὰ μᾶς φέρει κοντὰ Του; Δὲν λέγεται βιασμός ἐπειδὴ συγκρούεται μὲ μία βούληση, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐπιταχύνει τὸν χρόνο. Γιατί ὁ Παντογνώστης νόμιζε ὅτι ἔπρεπε νὰ περιμένει καὶ δὲν κατάλαβε τὴν ἀγάπη ποὺ ἔχει τὸ πλάσμα Του; Τὴν καταλαβαίνει ὅταν τὴν ἔχω. Τὴν γνωρίζει πέρα ἀπὸ τὸν χρόνο, ἐπειδὴ ὑπάρχει ὁ χρόνος στὸν ὁποῖο προκύπτει. Ἐπομένως, μέσα στὸν χρόνο 'προσαρμόζεται' στὴν ὁρμὴ αὐτή, σὰν νὰ 'ὑποχρεώνεται' νὰ ἀποκριθεῖ πιὸ γρήγορα. Ὡς πρὸς τὴ βούληση νὰ ζήσει πιὸ κοντὰ ἢ πιὸ μακριά Του, κάθε ἄνθρωπος ἔχει ἐξουσία ἄνευ ὄρων ἐπάνω στὸν Θεό.

³⁰⁰ Καὶ ὁ νόμος στὴν πραγματικότητα ἐξηγεῖ, διδάσκει, εἰδοποιεῖ — δὲν διατάζει.

³⁰¹ Ἄν καὶ δὲν ἀπουσιάζει, τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀθέατο στὴν Παλαιὰ Διαθήκη μὲ τοὺς δικούς της ὅρους. Ἐκ τῶν ὑστέρων, ἀκολουθῶντας κριτήρια καὶ ἀρχές τῆς Καινῆς Διαθήκης, πολλὰ γίνονται ἀντιληπτά μὲ διαφορετικὸ τρόπο. Φυσικά, γιὰ ἓναν Ἑβραῖο αὐτὸ εἶναι ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Ἀπομάκρυνση ἢ προσέγγιση, ναί, ὅμως ὄχι παραχάραξη. Ἡ παραχάραξη δὲν εἶναι ἐρμηνεία, προϋποθέτει ἄσχετα κίνητρα καὶ ὄχι ἀγάπη γιὰ τὴν ἀλήθεια. Μέσα ἀπὸ δόλο καὶ παραχαράξεις ποτὲ δὲν θὰ προέκυπταν οἱ χριστιανικοὶ πολιτισμοί, κύριο γνώρισμα τῶν ὁποίων εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἀγάπη γιὰ κάθε εἶδος γνώσης.

³⁰² Ἄν μπορεῖτε νὰ τὸ καταλάβετε σωστά.

³⁰³ Ὁ Ἡλίας εἶναι πρόσωπο ἢ λειτούργημα;

³⁰⁴ Ἡ κατανόηση ὅσων λέγονται ἐδῶ, δὲν εἶναι προσιτὴ σὲ ὅλους.

16 Τίνι δὲ ὁμοιώσω τὴν γενεὰν ταύτην; ὁμοία ἐστὶ παιδίσις καθημένοις ἐν ἀγοραῖς, ἃ προσφωνοῦντα τοῖς ἐταίροις αὐτῶν λέγουσιν· 17 ἠϋλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὤρχήσασθε, ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκόφασθε.³⁰⁵ 18 ἦλθε γὰρ Ἰωάννης μῆτε ἐσθίων μῆτε πίνων, καὶ λέγουσι· δαιμόνιον ἔχει. 19 ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων,³⁰⁶ καὶ λέγουσιν· ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν. καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς.³⁰⁷

29. [Ματθ. 11, 25–30]

Ἐξομολογοῦμαι σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς,³⁰⁸ ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας

³⁰⁵ Ἡ παρομοίωση ἀναδεικνύει τὴν καλὴν διάθεση μὲ τὸν τρόπο τῶν παιδιῶν. Ἄς προσεχθεῖ ἡ οὐσία τοῦ ἐπιχειρήματος στὴν κοινὴ χαρὰ καὶ λύπη ὡς ἐκφράσεις φιλίας — χαρήκαμε γιὰ σᾶς, δὲν χαρήκατε μαζί μας, λυπηθήκαμε γιὰ σᾶς, δὲν λυπηθήκατε μαζί μας. Αὐτὴ εἶναι ἡ βάση τῶν σχέσεων, μάλιστα ἡ χαρὰ ὡς αὐτάρκης.

³⁰⁶ Διακρίνει τὴ δική Του ὡς ἐποχὴ ἀπόλαυσης μᾶλλον παρά δοκιμασίας. Ἡ ἀκτημοσύνη δὲν εἶναι ἄσκηση ἀλλὰ μιὰ φυσιολογικὴ συνέπεια καὶ σὰν ‘παρενέργεια’ ἀπὸ τὴ συγκέντρωση τῆς ἐπιθυμίας στὸν ἴδιο. Ἄναγκαῖα ἡ ζωὴ μου συγκεντρώνεται ὅπου βρίσκεται ἡ καρδιά μου παραμελῶντας τὰ ὑπόλοιπα. Ἡ ἀφοσίωση μπορεῖ νὰ φέρει ἀπόλαυση ἢ ταλαιπωρίες, ἀνάλογα μὲ τὶς συνθήκες.

³⁰⁷ Βλ. ἐπίσης Λουκ. 7, 24–35. Ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς, δηλαδὴ ἀπ’ ὅσους μποροῦν νὰ κατανοήσουν τὰ πράγματα. Ἐπικαλεῖται τὴν προσωπικὴ γνώση, σημαίνοντας καὶ πάλι, ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν ἀκουέτω.

³⁰⁸ Ἡ ὁμολογία δύναμης ἀντιστοιχεῖ στὴν παράδοση συνθήκη, πὼς ἡ κατανόηση τῶν σημαντικότερων δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν εὐφυΐα. Οἱ ἀποκαλύψεις ἀφοροῦν τὴν πατρικὴ ιδιότητα, μιὰ παιδαγωγικὴ μέριμνα ποὺ ἀγκαλιάζει τὸ σύνολο τῆς ὑπαρξης.

αὐτὰ νηπίους· 26 ναί, ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία³⁰⁹ ἔμ-
προσθὲν³¹⁰ σου.³¹¹

27 Πάντα³¹² μοι παρεδόθη³¹³ ὑπὸ τοῦ πατρός μου· καὶ οὐδεὶς³¹⁴
ἐπιγινώσκει³¹⁵ τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπι-
γινώσκει εἰ μὴ ὁ υἱός³¹⁶ καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι.³¹⁷

28 Δεῦτε πρὸς με³¹⁸ πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι,³¹⁹
κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς.³²⁰ 29 ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μά-

³⁰⁹ Ἐξήγηση χωρὶς ἐξήγηση. Ἀκούγεται παράδοξο νὰ μὴ συμβεῖ
μιὰ ἀποκάλυψη ποὺ ἄρκετο ἦταν ἔτοιμοι νὰ κατανοήσουν.

³¹⁰ Ἀνάλογα μὲ τις συνθηκῆς ποὺ εἶχε δημιουργήσει ὁ ἄνθρωπος,
καὶ ἀνάλογα μὲ τις ἀνάγκες καὶ δυνατότητες καθενὸς προσωπικά —
δὲν εἶναι αὐθαιρεσία.

³¹¹ Ἐξομολόγηση—ἀπάντηση: “ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ
Ἰησοῦς εἶπεν, ἐξομολογοῦμαι σοι, πάτερ” κ.λπ. Τί σημαίνει ἐδῶ ἡ
ἐξομολόγηση; Μεγαλύτερη ἐπίγνωση; Ἀναγνώριση; Συγκατάθεση;
Ἐκπληξη;

³¹² Ὅλες οἱ δυνάμεις καὶ ἡ φύση Του, καὶ ὀλόκληρη ἡ κτίση.

³¹³ Ἀνήκουν στὸν Ἴδιο, καὶ μόνο μέσα ἀπὸ τὸν Ἴδιο στὸν Πατέρα.

³¹⁴ Τὸ ἅγιο Πνεῦμα δὲν γνωρίζει τὸν Χριστό; Ὅμως τὸ ἅγιο Πνεῦ-
μα εἶναι ἀκριβῶς ἡ πατρικὴ γνώση τοῦ Χριστοῦ.

³¹⁵ Ἐχει τελειότητα γνώσης πέρα ἀπὸ κάθε πρόγευση.

³¹⁶ Τὸ ἅγιο Πνεῦμα οὔτε κἂν θὰ ὑπῆρχε χωρὶς τὸν Χριστό.

³¹⁷ Γιατί θὰ προτιμοῦσε ὁ Χριστὸς νὰ μὴν ἀποκαλύψει; Δὲν θέλει,
σημαίνει δὲν μπορεῖ: δὲν ὑπάρχει ἐκεῖνος ποὺ θὰ δεχόταν τὴν ἀπο-
κάλυψη.

³¹⁸ Οὔτε γιὰ τὴν ἀνάπαυση οὔτε γιὰ ὅτιδήποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὸν
Ἴδιο.

³¹⁹ Δὲν γίνεται νὰ ἰκανοποιηθῶ πραγματικά, ἂν δὲν προχωρήσω
στὸν Ἴδιο μόνο Του. Ἡ ἀνάπαυση τότε γίνεται κάτι δευτερεῦον, ἐπει-
δὴ μοῦ ἀρκεῖ ποὺ εἶμαι μαζί Του. Ἔτσι τὰ περιέχω ὅλα καὶ βρίσκο-
μαι πέρα ἀπ' ὅλα.

³²⁰ Ἡ σχέση μαζί Του δίνει χαρὰ καὶ πληρότητα. Ἄν εἶμαι ἀπο-
γοητευμένος, ἐξαντλημένος, λυπημένος, δὲν ἔχω θελήσει ἀκόμη νὰ

θετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρή-
σατε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· 30 ὁ γὰρ ζυγὸς μου χρηστὸς
καὶ τὸ φορτίον μου ἕλαφρόν ἐστιν.³²¹

30. [Ματθ. 12, 25–37]

Πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτὴν ἐρημοῦται, καὶ πᾶσα
πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτὴν οὐ σταθῆσεται. 26 καὶ εἰ ὁ
σατανᾶς τὸν σατανᾶν ἐκβάλλει, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη· πῶς οὖν
σταθῆσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; 27 καὶ εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ
ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβαλοῦσι; διὰ τοῦτο
αὐτοὶ κριταὶ ἔσονται ὑμῶν. 28 εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ
ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ
Θεοῦ.³²² 29 ἢ πῶς δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυ-

τὸν γνωρίσω ἢ τὸν λησμόνησα. Τὸ ἴδιο ἂν παίρνω χαρὰ ἀπ' ὅπουδῆ-
ποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἴδιο, δὲν θὰ ἀποφύγω τὴ θλίψη καὶ τὴν ἀπογοή-
τευση. Μιὰ κριτικὴ τῆς θρησκείας, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ πίστη
σημαίνει ἐγωϊσμό, ὁ ἄνθρωπος ἐπινόησε τὸν Θεὸ καὶ τὴν αἰώνια ζωὴ
γιὰ νὰ παρηγορηθεῖ ἀπὸ τὸν θάνατο, τὶς ἀσθένειες, κ.λπ., εἶναι ἄσχε-
τη. Ἄραγε, ὅταν κάτι μᾶς παρηγορεῖ σημαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχει; Τόσα
παρηγοροῦν σὲ διάφορες περιστάσεις καὶ δὲν εἶναι ἀνύπαρκτα, ἀπὸ
μιὰ συζήτηση μὲ φίλους καὶ ἓνα ταξίδι, μέχρι μιὰ ταινία στὴν τηλεό-
ραση. Ἐπειτα, ἡ θρησκεία δὲν κάνει ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ δίνει χαρὰ καὶ
παρηγοριά; Ὁ ἀσκητὴς ποῦ ζεῖ ταλαιπωρούμενος σὲ μιὰ καλύβα χω-
ρὶς οὔτε στοιχειώδεις ἀπολαύσεις, παρηγορεῖται; Ὁ Μάρτυρας πι-
στεύει στὸν Θεὸ γιὰ νὰ παρηγορηθεῖ; Ὁ κάθε πιστός, ποῦ ἐλέγχει
τὸν ἑαυτό του καὶ βασανίζεται ἀπὸ τὴ συνείδησή του γιὰ ἁμαρτίες,
ἀνάξιες ἐπιθυμίες, κ.λπ., πόσο παρηγορεῖται;

³²¹ Ἄν νοιώθω βάρος, κακία, καταναγκασμὸ, βρῖσκομαι σὲ ἄλλο
ζυγὸ, ὄχι στὸν δικό Του.

³²² Τὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀναγγέλει ἐδῶ ἡ ἀπώθηση τῶν πονη-
ρῶν δυνάμεων. Πρβλ. Α΄ 27, 20: πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ

ροῦ καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ ἀρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δήσῃ τὸν ἰσχυρόν; καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει.

30 ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστι, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει.³²³

31 Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται³²⁴ τοῖς ἀνθρώποις, ἡ δὲ τοῦ Πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις· 32 καὶ ὃς ἐὰν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου,³²⁵ ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου,³²⁶ οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.³²⁷

33 Ἦ ποιήσατε τὸ δένδρον καλόν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν, ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον σαπρόν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ σαπρόν· ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται.³²⁸ 34 γεννήμα-

πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται· χαίρετε δὲ ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

³²³ Μπορεῖ κανεὶς νὰ προχωρήσει στὸν ἴδιο ἢ μακριά Του. Ὅτιδήποτε περιέχει κάτι ἀγαθό, στὸν βαθμὸ πού τὸ περιέχει, ὁδηγεῖ στὸν ἴδιο καὶ τοῦ ἀνήκει.

³²⁴ Δὲν ὑπάρχει ἁμαρτία ἢ μῖσος γιὰ τὸν Θεό, πού νὰ μὴ μπορεῖ ὅποιος τὸ ἔχει, νὰ τὸ συγχωρήσει στὸν ἑαυτό του καὶ νὰ τὸ ξεπεράσει.

³²⁵ Ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀξίας τῆς ἀνθρώπινης φύσης.

³²⁶ Βλασφημία τοῦ Πνεύματος εἶναι ὅταν διαβάλλει τὰ πράγματα ἢ ἴδια ἢ ὑπαρξή μου. Ἄν κατηγορῶ ἓνα σπóρο ἀπαξίας πού ὁ ἴδιος βάζω μέσα τους, ἐν ὄψει ποιᾶς ποιότητας θὰ ζητήσω συγγνώμη ἀπὸ ποιόν; Γι' αὐτὸ ἡ βλασφημία τοῦ Πνεύματος δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀφεθεῖ.

³²⁷ Ἦ βλασφημία τοῦ Πνεύματος ὅσο καὶ ἡ ὑπέρβασή της συμβαίνουν ἀνεξήγητα. Τίποτα, οὔτε στὴν ἄλλη ζωὴ, δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιβάλει σχέσεις οὐσίας.

³²⁸ Δὲν ἔχει τόσο σημασία προτροπῆς ὅσο προειδοποίησης. Τονίζει τὴν ἀξία τοῦ καρποῦ προλαβαίνοντας τὴν ὑποκρισία. Ὡς προτροπὴ

τα ἐχιδνῶν, πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν πονηροὶ ὄντες; ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ. 35 ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει ἀγαθὰ, καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει πονηρά.

36 λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πᾶν³²⁹ ῥῆμα ἀργὸν³³⁰ ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσι περὶ αὐτοῦ λόγον³³¹ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.³³² 37 ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ καὶ ἐκ τῶν λόγων σου³³³ καταδικασθήσῃ.³³⁴

ἐξωθεῖ στὴν ὀλόφυχη πράξι, ὡς προειδοποίηση σημαίνει ὅτι ἀργὰ ἢ γρήγορα βρίσκεται κανεὶς ἀκέραιος στὸ καλὸ ἢ στὸ ἀντίθετο. Ἐφόσον ἡ ἀκεραιότητα εἶναι ἀναπόφευκτη, γιὰ ποιὸ λόγο θὰ ὑπῆρχε ἡ προτροπή, ἂν ὄχι γιὰ νὰ ἐπιταχύνει τὴν ἀπόφαση;

³²⁹ Χωρὶς ἐξαίρεση. Κανένας λόγος δὲν δικαιολογεῖται νὰ εἶναι ἀργός.

³³⁰ Ἀργὸς λόγος εἶναι ὁ ἄγονος: δὲν ἐκφράζει καὶ δὲν ἐμπνέει πραγματικὴ ἀξία.

³³¹ Ὑπὸ προϋποθέσεις (ποιές;) εἶναι ἀναπόφευκτο καὶ δικαιολογημένο.

³³² Ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως εἶναι ἡμέρα αὐτογνωσίας.

³³³ Ὁ ἴδιος κρίνεις τὸν ἑαυτό σου, ζεῖς στὴ σκέψη σου.

³³⁴ Βλ. ἐπίσης *Μᾶρκ.* 3, 23–30: πῶς δύναται σατανᾶς σατανᾶν ἐκβάλλειν; καὶ ἐὰν βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι ἢ βασιλεία ἐκείνη· καὶ ἐὰν οἰκία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι ἢ οἰκία ἐκείνη. καὶ εἰ ὁ σατανᾶς ἀνέστη ἐφ' ἑαυτὸν καὶ μεμέρισται, οὐ δύναται σταθῆναι, ἀλλὰ τέλος ἔχει. οὐδεὶς δύναται τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον τὸν ἰσχυρὸν δῆσῃ, καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει. Αἰμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πάντα ἀφεθήσεται τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων τὰ ἁμαρτήματα καὶ αἱ βλασφημίαι ὅσας ἐὰν βλασφημήσωσιν. ὃς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ' ἔνοχός ἐστιν αἰωνίου κρίσεως.

31. [Λουκ. 11, 17–26]

Πᾶσα βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν διαμερισθεῖσα, ἐρημοῦται, καὶ οἶκος ἐπὶ οἶκον, πίπτει. 18 εἰ δὲ καὶ ὁ σατανᾶς ἐφ' ἑαυτὸν διεμερίσθη, πῶς σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ, ὅτι λέγετε ἐν Βεελζεβούλ με ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια; 19 εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβαλοῦσι; διὰ τοῦτο αὐτοὶ κριταὶ ὑμῶν ἔσονται. 20 εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. 21 ὅταν ὁ ἰσχυρὸς καθωπλισμένος φυλάσῃ τὴν ἑαυτοῦ αὐλήν, ἐν εἰρήνῃ ἐστὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ· 22 ἐπὶ δὲ ὁ ἰσχυρότερος αὐτοῦ ἐπελθὼν νικήσῃ αὐτόν, τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ αἴρει, ἐφ' ἣ ἐπεποιθεῖ, καὶ τὰ σκῦλα αὐτοῦ διαδίδωσιν.

23 ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστι, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει. 24 ὅταν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων ζητοῦν ἀνάπαυσιν, καὶ μὴ εὐρίσκον λέγει· ὑποστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου ὅθεν ἐξῆλθον· 25 καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον. 26 τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ, καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χείρονα τῶν πρώτων.

32. [Ματθ. 12, 39–45]

Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ,³³⁵ καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰμὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου.³³⁶ 40

³³⁵ Ἡ πονηριὰ εἶναι ἡ καρδιὰ τῆς διαβολῆς, ὅπως ὅταν κατηγορῶ τὸν Θεὸ ὅτι δὲν δίνει σημεῖα. Σὰν νὰ ἤθελα νὰ τὸν γνωρίσω, ἀλλὰ μὲ ἐμπόδισε πού δὲν εἶδα σημεῖα...

³³⁶ Ἐπικαλεῖται τὴ διήγηση γιὰ τὸν Ἰωνᾶ ὡς προτύπωση τῆς δικῆς Του ταφῆς, δεῖχνοντας τὸ μέγεθος τῆς σκληρότητας καὶ τῆς ὑποκρι-

ὡσπερ γὰρ ἐγένετο Ἰωνᾶς ὁ προφήτης ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. 41 ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν, ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε. 42 βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινεῖ αὐτήν, ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Σολομῶνος ὧδε.

43 Ὅταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων ζητοῦν ἀνάπαυσιν, καὶ οὐχ εὐρίσκει.³³⁷ 44 τότε λέγει· εἰς τὸν οἶκόν μου ἐπιστρέψω ὅθεν ἐξῆλθον· καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει σχολάζοντα καὶ σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον. 45 τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ, καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χεῖρονα τῶν πρώτων. οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ τῇ πονηρᾷ ταύτῃ.

σίας τους. Ἀντίθετα μὲ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰωνᾶ, στὴ δική τους δόθηκαν περισσότερες ἀφορμὲς νὰ μεγαλῶνει ἡ πίστη, καὶ τὶς περιφρόνησαν. Σήμερα τὰ σημεῖα περισσεύουν, καμμιά φορὰ ἀγγίζουσιν τὰ ὅρια τῆς ἀπόδειξης. Ἄν κάποιος θέλει πραγματικὰ νὰ γνωρίσει τὴν ἀλήθεια, ἡ βοήθεια εἶναι μεγάλη. (Βλ. ὅσα γράφω στὶς Σημειώσεις γιὰ τὸ Σχολεῖο, 10 Μαρτίου, γιὰ τὴ σημασία τῆς ἀθεΐας, καὶ 12 Ἰουνίου, γιὰ μίαν πράγματι αὐστηρὴ ἀπόδειξη τῆς ὑπαρξῆς τοῦ Θεοῦ).

³³⁷ Βλ. τὶς σχετικὲς σημειώσεις στὸ Α' 31.

33. [Ίω. 12, 24–28]

Ἄμην ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει.³³⁸

25 ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ³³⁹ ἀπολέσει αὐτήν,³⁴⁰ καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ,³⁴¹ εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν.

26 ἐὰν ἐμοὶ διακονῆ τις, ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω, καὶ ὅπου εἰμι ἐγώ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται.³⁴² καὶ ἐὰν τις ἐμοὶ διακονῆ,³⁴³ τιμήσει αὐτὸν ὁ πατήρ.³⁴⁴

27 νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρρακται, καὶ τί εἶπω; πάτερ, σῶσον με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης. ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἤλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην.
28 πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα.³⁴⁵

³³⁸ Τὸ εὔρος τοῦ παραδείγματος ἀπὸ μόνο του δείχνει τὶς πραγματικὲς διαστάσεις τοῦ Πάθους ὡς γονιμότητας, τὴν ἴδια τὴ Δημιουργία σὰν μιὰ ταπείνωση τῆς θείας φύσης.

³³⁹ Ὅποιος κατανοεῖ τὸν ἑαυτό του ὑπὸ τοὺς ὅρους τῆς ἀσημαντότητας ποὺ χαρακτηρίζει τὸν ξεπεσμένο ἄνθρωπο.

³⁴⁰ Θὰ διαιωνίσει τὴν ἀποξένωσή του ἀπὸ τὴ θεία φύση, θὰ ἀπομείνει χωρὶς σκοπὸ καὶ ἱκανοποίηση.

³⁴¹ Στὸν ἀναστάσιμο χρόνο βρίσκομαι πέρα ἀπὸ οἴηση καὶ ταπεινοφροσύνη. Ἀπολαμβάνοντας τὴν θεία φύση ἀγνοῶ κάθε δικὴ μου ποιότητα καὶ ταυτότητα.

³⁴² Τοὺς προετοιμάζει γιὰ τὰ γεγονότα τοῦ Πάθους, ἐξηγγῶντας ὅτι ὡς Μαθητὲς Του θὰ ὑποστοῦν διώξεις καὶ θὰ ἔχουν θλίψεις.

³⁴³ Τί ὑπηρεσία θὰ μποροῦσα νὰ προσφέρω στὸν Ἴδιο, ἐκτὸς ἀπ' τὸ νὰ προσδεύω; Ἐγὼ εἶμαι τὸ ἔργο γιὰ τὸ ὁποῖο προσπαθεῖ. Γιὰ τίποτε ἄλλο, σημαντικὸ ἢ ἀσήμαντο, δὲν εἶμαι ἀπαραίτητος.

³⁴⁴ Πατρικὴ τιμὴ εἶναι τὸ Πνεῦμα ποὺ δίνεται στὸν Χριστό. Ἐνωμένος μαζί Του παίρνω τὸ ἴδιο Πνεῦμα.

34. [Ίω. 12, 44–50]

Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ πιστεύει εἰς ἐμέ, ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με,³⁴⁶ 45 καὶ ὁ θεωρῶν ἐμὲ θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με.³⁴⁷ 46 ἐγὼ φῶς³⁴⁸ εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων³⁴⁹ εἰς ἐμὲ ἐν τῇ σκοτίᾳ³⁵⁰ μὴ μείνη. ³⁵¹ 47 καὶ ἐάν τις μου ἀκούσῃ τῶν ρημάτων καὶ μὴ πιστεύσῃ, ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν· οὐ γὰρ ἦλθον ἵνα κρίνω

³⁴⁵ Δόξα εἶναι ἡ ἔνωση θαυμασμοῦ καὶ κατανόησης. Αὐτὸ σημαίνει στὴν Καινὴ Διαθήκη ἡ ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας. Βλ. καὶ τὴ συνέχεια: “ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ἐδόξασα καὶ πάλιν δοξάσω.” Ἡ ‘φωνή’ προσκαλεῖ στὴν ἐνότητα Πατέρα καὶ Υἱοῦ. Καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν κατὰ σάρκα γέννηση τοῦ Χριστοῦ, μὲ διάφορους τρόπους σὲ διάφορους βαθμοὺς ἡ θεία φύση ἀνοιγόταν στὸν ἄνθρωπο καὶ φώτιζε τὶς συνειδήσεις.

³⁴⁶ Γνωρίζοντας πὼς οἱ περισσότεροι ἀντιλαμβάνονται στὸ πρόσωπό Του μόνο τὴν ἀνθρώπινη μορφή, τοὺς προετοιμάζει γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τῆς ἄλλης πραγματικότητας, ἐξηγῶντας ὅτι δὲν θὰ πιστευαν πραγματικά, ἀν δὲν εἶχαν καμμιά αἴσθησι τῆς θείας φύσης.

³⁴⁷ Στὸν βαθμὸ πού κάποιος θὰ τὸν γνώριζε ἀληθινά, μέσα ἀπὸ τὸν ἴδιο θὰ ἀναγνώριζε τὴν πατρικὴ ἀρχή.

³⁴⁸ Χάρη στὸ φῶς βλέπουμε ὅλα τὰ ἄλλα.

³⁴⁹ Στὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο βαθμὸ ἡ ἀληθινὴ πίστις εἶναι γνώσι καὶ ἐμπειρία τῆς θείας φύσης. Μὲ κείμενα, εἰκόνες, τὴν εὐλάβεια τῆς σύναξης, μὲ ὅλες τὶς πολιτισμικὲς μορφὲς πού δημιουργεῖ ἡ Ἐκκλησία διαχρονικά, ἡ ἐμπειρία τῆς θεότητας ἀποκτᾶ καὶ ἀντικειμενικὴ ἔκφραση, ὅσοδήποτε ἀνίσχυρη. Ἡ αἰσθητικὴ πλευρὰ τῆς μεσολαβημένης ἐμπειρίας ποτὲ δὲν κυριαρχεῖ. Ἀκόμα καὶ ἡ μεσιτεία ἐπιμένει στὸν βαθμὸ πού διεγείρει πρωταρχικὲς ὁρμές, καὶ μάλιστα δίψα γιὰ σχέση καὶ ἐπίγνωση.

³⁵⁰ Σκοτάδι εἶναι νὰ ἐμποδίζεται ἡ κατεύθυνση, ἡ προσέγγιση, ἡ ἀντίληψη καὶ ἡ γνώσι.

³⁵¹ Ἐρχεται στὸν κόσμον σημαίνει ὅτι φέρνει στὸ σκοτάδι μιὰ ὑπερβολὴ γνώσης.

τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον.³⁵² 48 ὁ ἀθετῶν ἐμὲ καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ρήματά μου, ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν· ὁ λόγος δὲν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρίνει αὐτόν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.³⁵³ 49 ὅτι ἐγὼ ἐξ ἑμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα,³⁵⁴ ἀλλ' ὁ πέμψας με πατήρ αὐτός μοι ἐντολήν³⁵⁵ ἔδωκε τί εἴπω καὶ τί λαλήσω·³⁵⁶ 50 καὶ οἶδα³⁵⁷ ὅτι ἡ ἐντολή αὐτοῦ³⁵⁸ ζωὴ αἰώνιος ἐστίν. ἃ οὖν λαλῶ ἐγώ, καθὼς εἴρηκέ μοι ὁ πατήρ, οὕτω λαλῶ.

35. [Ματθ. 13, 4–9]

Ἴδου ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι. καὶ ἐν τῷ σπεῖρειν αὐτόν ἃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ ἐλθόντα τὰ πετεινὰ κατέ-

³⁵² Δηλώνει ὅτι δὲν εἶναι δικαστής, προφυλάσσει ἀπὸ τὸν φόβο, τὴ δουλικότητα καὶ τὴν πλαστότητα. Δὲν κρίνει κανένα, δὲν ἀπορρίπτει, δὲν διώχνει, δὲν τιμωρεῖ — ἀποδέχεται, πλησιάζει, προστατεύει, ἀνέχεται, συγχωρεῖ, στηρίζει... Τὸν ξεπεσμένο ἄνθρωπο τιμωρεῖ ἢ δική του ἀδιαφορία γιὰ τὴ ζωὴ μέσα στὴν ὁποία ὁ Χριστὸς προσπαθεῖ νὰ μεγαλώσει τὴ σχέση Του μὲ τὰ πλάσματά Του. Προϋπόθεση τῆς συνάντησης μαζί Του δὲν εἶναι ἡ ὑποταγή. Ὁ ὅμοιος ἀναγνωρίζει τὸν ὅμοιο ἤδη στὸν ἑαυτό του.

³⁵³ Στὸν λόγο βρίσκεται τὸ κριτήριο ποῦ ὑποστηρίζει γνήσια ἐπαφή μὲ τὰ πράγματα — χρειάζεται ὅμως νὰ μπορῶ νὰ ἀκούσω.

³⁵⁴ Ὅταν ἐπικαλεῖται ἄορατο Θεό, ταπεινώνει τὸν ἑαυτό Του. Ἡ συμφωνία δὲν εἶναι ὑποταγή, ἀλλὰ ἔνωση.

³⁵⁵ Δὲν τὴν ὀνομάζει ἐντολή ἐπειδὴ χρειάζεται νὰ ἐπιβληθεῖ, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ σπουδαιότητα τοῦ περιεχομένου τῆς κάνει ἀναγκαῖα τὴν μετάδοσή τῆς σὲ ὅποιον εἶναι ἔτοιμος νὰ καταλάβει.

³⁵⁶ Ἀνακοινώνει τὴ φύση Του, ποῦ εἶναι ἡ πατρικὴ φύση.

³⁵⁷ Ἔχω προσωπικὴ γνώση — ἄμεση, πλήρη, βέβαιη.

³⁵⁸ Ἐπειδὴ ὁ Πατέρας εἶναι ἀρχὴ τῆς Τριάδας καὶ τοῦ κόσμου.

φαγεν αὐτά·³⁵⁹ 5 ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλήν, καὶ εὐθέως ἐξανέτειλε διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάρους γῆς, 6 ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν ἐξηράνθη·³⁶⁰ 7 ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθιας, καὶ ἀνέβησαν αὐτὰ ἀκάνθια καὶ ἀπέπνιξαν αὐτά·³⁶¹ 8 ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλήν καὶ ἐδίδου καρπὸν ὃ μὲν ἑκατόν, ὃ δὲ ἐξήκοντα, ὃ δὲ τριᾶκοντα·³⁶² 9 ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.³⁶³

36. [Λουκ. 8, 5–8]

Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτοῦ. καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν ὃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ κατεπατήθη, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέφαγεν αὐτό· 6 καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν πέτραν, καὶ φυὲν ἐξηράνθη διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἰκμάδα· 7 καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν, καὶ συμφυεῖσαι αὐτὰ ἀκάνθια ἀπέπνιξαν αὐτό. 8 καὶ ἕτερον ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, καὶ φυὲν ἐποίησε καρπὸν ἑκατονταπλασίονα. [...] ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.³⁶⁴

³⁵⁹ Σὲ ἀναίσθητες ἀκοὴς ὁ λόγος ἀχρηστεύεται — ἡ δύναμή του καταρρέει, ἡ ἀξία του ἀφανίζεται.

³⁶⁰ Ἄν ὁ λόγος γίνεται ἀποδεκτὸς ἐπιφανειακά, χωρὶς ἔμπρακτη ἐμπειρία τῆς ἀξίας του, ἀργὰ ἢ γρήγορα ἐγκαταλείπεται ἢ καταντᾷ εἰ ἀφορμὴ ὑποκρισίας.

³⁶¹ Ὅταν ὁ ἀντίθετος ἀκούει τὸν λόγο, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἀντίθετο, ἢ ἀλήθεια διασύρεται, τὸ μῖσος δυναμώνει.

³⁶² Καλὴ γῆ εἶναι ἡ ψυχὴ ποὺ θέλει νὰ ὑπάρχει γιὰ τὸν λόγο. Καὶ πάλι, ἡ ἐπιθυμία αὐτὴ δὲν ἔχει πάντα ἴδια δύναμη, οὔτε κἂν στὸν ἴδιο ἄνθρωπο.

³⁶³ Βλ. ἐπίσης *Μᾶρκ.* 4, 3–9.

³⁶⁴ Βλ. τὶς σημειώσεις στὸ Α' 35.

37. [Ματθ. 13, 18–23]

Υμεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν τοῦ σπείραντος.³⁶⁵

19 παντός ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς βασιλείας καὶ μὴ συνιέντος, ἔρχεται ὁ πονηρὸς καὶ αἶρει τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν σπαρεῖς.

20 ὁ δὲ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ εὐθέως μετὰ χαρᾶς³⁶⁶ δεχόμενος καὶ λαμβάνων αὐτόν· 21 οὐκ ἔχει δὲ ρίζαν ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ πρόσκαιρός ἐστι, γενομένης δὲ θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον³⁶⁷ εὐθύς³⁶⁸ σκανδαλίζεται.

22 ὁ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ ἡ μέριμνα τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ ἡ ἀπάτη³⁶⁹ τοῦ πλοῦτου συμπνίγει τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος³⁷⁰ γίνεται.³⁷¹

³⁶⁵ Ἐξηγεῖ σὲ ὅσους μποροῦν νὰ καταλάβουν, γιὰ τοὺς ὑπόλοιπους δημιουργῶντας μέσα ἀπὸ τὴν ἀπορία μιὰ δυνατότητα.

³⁶⁶ Μὲ ρηχὸ παρορμητισμὸ δέχομαι τὸν λόγο σὰν μιὰ πολυτέλεια, ἡ καρδιά μου βρίσκεται ἀλλοῦ. Ὅταν εἶναι πραγματική, ἡ πίστη ἐξαντλεῖ τὴν ἐπιθυμία.

³⁶⁷ Στὶς περιπτώσεις πού χρειάζεται νὰ χάσω τὰ ὑπόλοιπα καὶ νὰ κρατήσω μόνο τὸν λόγο.

³⁶⁸ Χωρὶς νὰ μεσολαβεῖ ἀμφιβολία. Ὅ,τι ἔχασα εἶναι γιὰ μένα πιὸ σπουδαῖο ἀπὸ τὸν λόγο.

³⁶⁹ Ὁ πλοῦτος ἐξαπατᾷ ἐπειδὴ γίνεται ἀντιληπτὸς ὡς πηγὴ δύναμης ἐνῶ δὲν εἶναι. Μακριὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο ἀκόμη καὶ τὰ χαρίσματά Του ἀργὰ ἢ γρήγορα ἀπογοητεύουν.

³⁷⁰ Δὲν ἀπορρίπτεται ὡς ἰδεολογία ἀλλὰ ὡς ζωὴ — δὲν γίνεται πράξη.

³⁷¹ Ἀντίθεση στὸ Εὐαγγέλιο, ἀναισθησία πού ἀγνοεῖ τὸν λόγο καὶ ἀγκάθια πού τὸν ἀχρηστεύουν, εἶναι ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ἀξία τῶν πραγμάτων καὶ οἱ ἐξαρτήσεις ἀπὸ τὸ ἐφήμερο.

16 και οὔτοι ὁμοίως³⁷⁶ εἰσὶν οἱ ἐπὶ τὰ πετρῶδη σπειρόμενοι, οἱ ὅταν ἀκούσωσι τὸν λόγον, εὐθύς μετὰ χαρᾶς³⁷⁷ λαμβάνουσιν αὐτόν, 17 και οὐκ ἔχουσι ρίζαν ἐν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ πρόσκαιροί εἰσιν· εἴτα γενομένης θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον,³⁷⁸ εὐθύς σκανδαλίζονται.³⁷⁹

18 και οὔτοι εἰσιν οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας σπειρόμενοι, οἱ τὸν λόγον ἀκούοντες, 19 και αἱ μέριμναι τοῦ αἰῶνος τούτου και ἡ ἀπάτη³⁸⁰ τοῦ πλούτου και αἱ περὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθυμίαι³⁸¹ εἰσπορευόμεναι³⁸² συμπνίγουσι³⁸³ τὸν λόγον, και ἄκαρπος γίνεται.³⁸⁴

³⁷⁶ Ὁμοίως, δηλαδή ἡ πράξη τους ἐξηγεῖται μὲ τὸν ἴδιο τρόπο.

³⁷⁷ Ἡ χαρὰ εἶναι θεολογικὴ ἀρετὴ, φανερώνει ὅτι πίστεψαν στὸν λόγο ἀληθινά. Μικρὴ καρδιά σημαίνει μειονέκτημα ἀκεραιότητας. Ὁ Χριστὸς ἐξηγεῖ στὴ φίλη Του, ἐπειδὴ κινδύνευε ἀπὸ τὸ πρόβλημα αὐτὸ (βλ. Β' 89), *Μάρθα Μάρθα, μεριμνᾶς και τυρβάξῃ περὶ πολλά· ἐνὸς δέ ἐστι χρεία· Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἣτις οὐκ ἀφαιρεθῆσεται ἀπ' αὐτῆς. Ἡ εἰδοποίηση δὲν θὰ εἶχε νόημα, ἂν ἡ καρδιά ἦταν κάτι δεδομένο και ὄχι μορφὴ ἐλευθερίας.*

³⁷⁸ Ἀργὰ ἢ γρήγορα οἱ ἀρχές τῆς ἄλλης ζωῆς συγκρούονται μὲ τὶς κοσμικὲς ἀπαιτήσεις, και στὸν βαθμὸ πού ἐπιλέγει κανεὶς τὴν πρώτη, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποφέρει ταλαιπωρίες.

³⁷⁹ Μπαίνουν στὸν πειρασμὸ νὰ ὑποτιμῆσουν τὸν λόγο και νὰ προσέξουν ἄλλα.

³⁸⁰ Ἐπειδὴ ὁ πλοῦτος εὐνοεῖ ψευδαισθήσεις ἰσχύος. Ἄν Ἐκεῖνος δὲν θέλει νὰ ἔχω μεγάλη περιουσία, δὲν πρόκειται νὰ τὴν ἀποκτήσω ὅ,τι κι ἂν κάνω. Κι ἂν ἔχω, εἶναι ἐπειδὴ ὁ ἴδιος τὸ θέλει. Σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις καλὸ εἶναι νὰ ἀναζητᾶ τὸν λόγο ὅσων δίνει ἢ δὲν δίνει.

³⁸¹ Οἱ ἐπιθυμίες γιὰ ὅτιδήποτε, στὸν βαθμὸ πού δὲν σχετίζονται μὲ τὸν λόγο.

³⁸² Ἄν και προσωπικὲς ἐπιθυμίες, εἶναι σὰν νὰ ἔρχονται ἀπὸ ἔξω. Ἀφορῶντας τὰ κτίσματα ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τους, παρατείνουν τὴν ἄγνοια και διαφθείρουν.

³⁸³ Δὲν ἀφήνουν νὰ γίνει πλήρως συνειδητός.

³⁸⁴ Δὲν ἀπορρίπτεται ἀλλὰ παραμένει ἄγονος.

20 και οὗτοί εἰσιν οἱ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρέντες, οἵτινες ἀκούουσι τὸν λόγον και παραδέχονται,³⁸⁵ και καρποφοροῦσιν ἐν τριάκοντα και ἐν ἑξήκοντα και ἐν ἑκατόν.³⁸⁶

39. [Λουκ. 8, 10–18]

Ἑμῖν δέδοται³⁸⁷ γινῶναι τὰ μυστήρια³⁸⁸ τῆς βασιλείας³⁸⁹ τοῦ Θεοῦ, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι και ἀκούοντες μὴ συνιῶσιν.³⁹⁰

³⁸⁵ Τὸν κατανοοῦν και διαμορφώνονται μέσα του, ἀφήνονται νὰ ἐμπνέει τὴν πράξη τους.

³⁸⁶ Σημασία ἔχει ἡ ἐπιθυμία για τὸν λόγο, τὰ ὑπόλοιπα εἶναι χαρίσματα.

³⁸⁷ Ἡ ἴδια ἡ πίστη εἶναι χάρισμα, ἐπειδὴ και ἡ ἐλευθερία εἶναι χάρισμα. Ὅτιδήποτε ἔχω ἀναγκαῖα και ὀτιδήποτε ἀποφασίζω ἐλεύθερα, εἶναι ὅλα χαρίσματα. Ἀποφασίζω τὴ μορφή τοῦ χαρακτῆρα μου, ὅμως τὸ γεγονός ὅτι βρίσκομαι στὴν ὑπαρξὴ και μάλιστα ἔτσι πὺ νὰ μπορῶ νὰ ἔχω χαρακτῆρα, ἀλλὰ και τὸ ἴδιο τὸ περιεχόμενο τοῦ χαρακτῆρα μου, στὸν βαθμὸ τῆς ἀξίας του, εἶναι ἐπίσης χαρίσματα — οἱ ἀρετὲς εἶναι μετοχὲς στὴ θεία φύση. Περαιτέρω, ὁ λόγος δὲν ἀκούγεται στὸ κενό. Μαζὶ μὲ τὴν ἐσωτερικὴ δυνατότητα νὰ τὸν ἀρνηθῶ, δίνονται οἱ κατάλληλες συνθῆκες για νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ἀρνηση.

³⁸⁸ Καλοῦνται μυστήρια, ἐπειδὴ ἡ εὐφυΐα ἀπὸ μόνη της ἀδυνατεῖ νὰ τὰ γνωρίσει ἀληθινά. Τὴν ἐξήγησή τους θὰ μποροῦσε νὰ καταλάβει ὁποιοσδήποτε, ὅμως δίνεται στοὺς Μαθητὲς, ἐπειδὴ θὰ τὴν σεβαστοῦν ἔμπρακτα. Γι' αὐτὸ εἰδοποιεῖ ὅτι ἂν ἡ γνώση δὲν γίνεи ζωή, περιττεύει.

³⁸⁹ Και μόνο ὅτι ἐπιτρέπει ὁ Ἴδιος τὸ κακό, μάλιστα σὲ ἀκραῖες μορφές, ἀποδεικνύει πληρότητα ἰσχύος.

³⁹⁰ Ἡ παραβολὴ ἀναδεικνύει ὡς ἀναπόφευκτη και σταθερὴ τὴ διάκριση ἀνάμεσα στοὺς Μαθητὲς και τοὺς ὑπόλοιπους'.

11 ἔστι δὲ αὕτη ἡ παραβολή· ὁ σπόρος ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ· 12 οἱ δὲ παρὰ τὴν ὁδὸν εἰσιν οἱ ἀκούσαντες, εἶτα ἔρχεται ὁ διάβολος καὶ αἶρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν, ἵνα μὴ πιστεύσαντες σωθῶσιν.³⁹¹

13 οἱ δὲ ἐπὶ τῆς πέτρας οἱ ὅταν ἀκούσωσι, μετὰ χαρᾶς δέχονται τὸν λόγον, καὶ οὗτοι ρίζαν οὐκ ἔχουσιν, οἱ πρὸς καιρὸν πιστεύουσι καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ἀφίστανται.³⁹²

14 τὸ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας πεσόν, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκούσαντες, καὶ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου πορευόμενοι συμπνίγονται καὶ οὐ τελεσφοροῦσι.³⁹³

15 τὸ δὲ ἐν τῇ καλῇ γῆ, οὗτοί εἰσιν οἵτινες ἐν καρδίᾳ καλῇ καὶ ἀγαθῇ³⁹⁴ ἀκούσαντες τὸν λόγον κατέχουσι³⁹⁵ καὶ καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ.³⁹⁶

³⁹¹ Ἄραγε θὰ πιστεῦαν καὶ θὰ σώζονταν, ἂν ὁ διάβολος δὲν τοὺς προσέβαλλε; Τί σημαίνει ὅτι ἀφαιρεῖ τὸν λόγο ἀπὸ τὴν καρδιά τους; Ὅπως δείχνει ἡ ἐξήγηση, ἄκουσαν ἀλλὰ δὲν πίστεψαν, ἐπομένως ὁ διάβολος παραβίασε ἀνοιχτὲς θύρες. Ἡ παραβολὴ δὲν μεταθέτει σὲ ἐξωτερικὲς αἰτίες τὴν προσωπικὴ εὐθύνη, ἀλλὰ δείχνει μὲ ποιὸ τρόπο ὑποχωρεῖ κανεὶς στὴ δαιμονικὴ συνείδηση. Τὴν ἀπόρριψη τοῦ λόγου σφραγίζουν προσχήματα καὶ κουτοπονηριές.

³⁹² Βλ. τὶς σχετικὲς σημειώσεις στὸ Α΄ 38.

³⁹³ Βλ. ὅ.π.

³⁹⁴ Καλοσύνη καὶ πνευματικὴ ὁμορφιά εἶναι ἡ ἔνωση μαζί Του.

³⁹⁵ Τὸν ἔχουν τελείως δικό τους καὶ δὲν τὸν ἐγκαταλείπουν γιὰ τίποτα.

³⁹⁶ Ταλαιπωρίες καὶ θλίψεις συμβαίνουν ὡς τὸ τέλος, δὲν ἐμποδίζουν ὅμως τὴ σχέση μαζί Του, ἀντιθέτως. Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Ἐκκαρτ, “εἶναι καλὸ νὰ ἔχει ὁ ἄνθρωπος εἰρήνη στὴ ζωὴ του· ἂν ἔχει τὸν πόνο μέσα σὲ ὑπομονὴ εἶναι καλύτερο· ἀλλὰ ἂν ἔχει εἰρήνη μέσα στὸν πόνο, αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ καλό” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Μάϊστερ Ἐκκαρτ*, σ. 89).

16 Οὐδείς δὲ λύχνον ἄψας καλύπτει αὐτὸν σκεύει ἢ ὑποκάτω κλί-
νης τίθησιν, ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας ἐπιτίθησιν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι
βλέπωσι τὸ φῶς. 17 οὐ γάρ ἐστι κρυπτόν ὃ οὐ φανερόν γενήσε-
ται, οὐδὲ ἀπόκρυφον ὃ οὐ γνωσθήσεται καὶ εἰς φανερόν ἔλθῃ.

18 βλέπετε οὖν πῶς ἀκούετε.³⁹⁷ ὃς γὰρ ἐὰν ἔχη, δοθήσεται
αὐτῷ, καὶ ὃς ἐὰν μὴ ἔχη, καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.³⁹⁸

40. [Μαρκ. 21–32]

21 [...] μήτι ἔρχεται ὁ λύχνος ἵνα ὑπὸ τὸν μόδιον τεθῆῃ ἢ ὑπὸ
τὴν κλίνην; οὐχ ἵνα ἐπὶ τὴν λυχνίαν ἐπιτεθῆῃ; 22 οὐ γάρ ἐστι κρυ-
πτόν ὃ ἐὰν μὴ φανερωθῆῃ, οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον ἀλλ' ἵνα ἔλθῃ
εἰς φανερόν.³⁹⁹ 23 εἴ τις ἔχει ὧτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

24 [...] βλέπετε τί ἀκούετε.⁴⁰⁰ ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, μετρη-
θήσεται ὑμῖν, καὶ προστεθήσεται ὑμῖν τοῖς ἀκούουσιν.⁴⁰¹ 25 ὃς

³⁹⁷ Νὰ ἐξετάζετε τὴ σχέση σας μὲ τὰ πράγματα, τὴν ἀντίληψη καὶ
τὴ σκέψη σας, τὶς πεποιθήσεις, τὴ νοστοροπία καὶ τὸν χαρακτῆρα
σας.

³⁹⁸ Ἡ ἐξέταση τοῦ βίου ὡς αὐτογνωσία (βλέπετε πῶς ἀκούετε) με-
γαλώνει τὴν πίστη καὶ προστατεύει ἀπὸ ἀντίθετες ἐπιθυμίες καὶ ἀπὸ
θλίψεις.

³⁹⁹ Σημαντικὴ προσθήκη σὲ σύγκριση μὲ τὸ Α' 39. Ἡ ἀρχὴ εἶναι
ἀνεξήγητη καὶ ἐλεύθερη — δὲν ὑπάρχει γεγονὸς ἢ συνθήκη στὴν
ὁποία θὰ μποροῦσε νὰ ἀποδοθεῖ. Ἡ φανέρωση δὲν εἶναι μόνο φυσιο-
λογικὴ κατάληξη μιᾶς μυστικῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ ἐπίσης ὁ σκοπὸς τῆς.
Στὴ φανέρωση ἡ ἐνότητα τελειοποιεῖται.

⁴⁰⁰ Βλ. τὰ σχετικὰ σχόλια στὸ Α' 39.

⁴⁰¹ Μετρῶντας τὰ πράγματα κρίνεσαι ὁ ἴδιος, φανερώνεις τὴ φύση
σου ἀληθινὰ εἶτε ὑποκριτικά, καὶ πραγματοποιεῖς ἓνα καλὸ ἢ ἓνα
κακὸ ἐαυτό.

γὰρ ἂν ἔχη, δοθήσεται αὐτῶ· καὶ ὃς οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.⁴⁰²

26 [...] οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὡς ἂν ἄνθρωπος βάλῃ τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς, 27 καὶ καθεύδῃ καὶ ἐγείρηται νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ὁ σπόρος βλαστάνῃ καὶ μηκύνῃται ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός. 28 αὐτομάτῃ γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ, πρῶτον χόρτον, εἶτα στάχυν, εἶτα πλήρη σῖτον ἐν τῷ στάχυϊ. 29 ὅταν δὲ παραδῶ ὁ καρπός, εὐθέως ἀποστέλλει τὸ δρέπανον, ὅτι παρέστηκεν ὁ θερισμός.⁴⁰³

30 [...] πῶς ὁμοιώσωμεν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ; ἢ ἐν τίνι παραβολῇ παραβάλωμεν αὐτήν; 31 ὡς κόκκον σινάπεως, ὃς ὅταν σπαρῆ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερος πάντων τῶν σπερμάτων ἐστὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς· 32 καὶ ὅταν σπαρῆ, ἀναβαίνει καὶ γίνεται μείζων πάντων τῶν λαχάνων, καὶ ποιεῖ κλάδους μεγάλους, ὥστε δύνασθαι ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνοῦν.⁴⁰⁴

⁴⁰² Βλ. τὰ σχετικὰ σχόλια στὸ Α' 39.

⁴⁰³ Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Ἐκκαρτ, “σὲ ὅλα ὅσα κάνει κάποιος πρέπει νὰ στρέφει τὸ θέλημά του πρὸς τὸν Θεὸ καὶ κρατῶντας μόνον τὸν Θεὸ στὸν νοῦ του, νὰ προχωρεῖ χωρὶς ἀγωνία ἂν κάνει σωστὰ ἢ ἂν κάνει κάποιον λάθος. Ἄν ἓνας ζωγράφος ἔπρεπε νὰ σχεδιάσει ὅλες τὶς πινελιές μὲ τὴν πρώτη πινελιά, δὲν θὰ ζωγράφιζε τίποτα. Καὶ ἂν πηγαίνοντας κάπου, ἔπρεπε νὰ ρυθμίσουμε πρῶτα πῶς θὰ πατήσουμε τὸ μπροστινὸ πόδι, δὲν θὰ πηγαίναμε πουθενά. Ἀκολουθήστε λοιπὸν τὸ πρῶτο βῆμα καὶ συνεχίστε. Θὰ φτάσετε στὸ σωστὸ μέρος καὶ ὅλα εἶναι καλὰ” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Μάιστερ Ἐκκαρτ*, σ. 60).

⁴⁰⁴ Μεγάλωμα δὲν εἶναι ἡ περισσότερη ἐξουσία, ἀλλὰ ἡ ἐνότητα, ἡ χαρά, ἡ ἀγιότητα, ὁ θαυμασμός, ἡ ἡσυχία (βλ. ἐπίσης Γ. Βαλσάμης, *Σημειώσεις γιὰ τὸ Σχολεῖο*, 22 Ἰανουαρίου).

41. [Ματθ. 13, 24–30]

Ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ⁴⁰⁵ σπείραντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ· 25 ἐν δὲ τῷ καθεύδειν⁴⁰⁶ τοὺς ἀνθρώπους ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἔσπειρε ζιζάνια ἀνά μέσον τοῦ σίτου καὶ ἀπῆλθεν.⁴⁰⁷ 26 ὅτε δὲ ἐβλάστησεν ὁ χόρτος καὶ καρπὸν ἐποίησε, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια.⁴⁰⁸ 27 προσελθόντες δὲ οἱ δοῦλοι τοῦ οἰκοδεσπότης εἶπον αὐτῷ· κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ; πόθεν οὖν ἔχει ζιζάνια; 28 ὁ δὲ ἔφη αὐτοῖς· ἐχθρὸς ἀνθρώπου τοῦτο ἐποίησεν. οἱ δὲ δοῦλοι εἶπον αὐτῷ· θέλεις οὖν ἀπελθόντες συλλέξωμεν αὐτά; 29 ὁ δὲ ἔφη· οὐ, μήποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον.⁴⁰⁹ 30 ἄφετε συναυξάνεσθαι ἀμφοτέρα μέχρι τοῦ θερισμοῦ, καὶ ἐν καιρῷ τοῦ θερισμοῦ ἐρῶ τοῖς θερισταῖς· συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια

⁴⁰⁵ Δὲν πρέπει νὰ ὑποτιμηθεῖ ἡ ἔντονη σύνδεση μὲ τὸν ἀνθρώπο, ἀπ' ὅπου ὁ λόγος γιὰ βασιλεία τῶν οὐρανῶν (ἀντὶ γιὰ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὅπως στὸ Α' 40), ἀναδεικνύοντας τὴ δύναμη τῆς ἐλευθερίας, ἰδίως τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα ὡς 'χῶρο' τῆς ἀναστάσιμης μεταμόρφωσης.

⁴⁰⁶ Δὲν πρόκειται γιὰ ἀμέλεια, ὁ ὕπνος εἶναι μιὰ ἀνάγκη.

⁴⁰⁷ Ἡ ἐξαφάνιση τοῦ ἐχθροῦ σημαίνει τὴ δύναμη τῆς ἐλευθερίας νὰ ἐκλέγει τὸ ὑψηλὸ ἢ τὸ ἀντίθετο.

⁴⁰⁸ Μετὰ τὴν ἐργασία τὰ ἐλαττώματα μεγαλώνουν, ἐπειδὴ παίρνουν δύναμη ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ἔργο, ἀν νοιώθω ὅτι 'κάποιος εἶμαι' γιὰ κάτι ποῦ ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε νὰ κάνω δίνοντάς μου ὅλες τὶς ἀπαραίτητες ἰκανότητες καὶ συγκυρίες.

⁴⁰⁹ Εἶναι λάθος νὰ ὑπονομεύω ἕνα καλὸ ἔργο γιὰ νὰ ἐμποδίσω τὴν ἔπαρση τῶν συντελεστῶν του. Ὅσα ἐλαττώματα ἔρχονται στὴν ἐπιφάνεια ὡς παρενέργειες τοῦ ἔργου, εἶναι ἀκριβῶς αὐτό: ἐπιπλέον προβλήματα ποῦ συμφέρει νὰ μὴν ἀποφύγει ἀλλὰ νὰ ἀντιμετωπίσει ὅποιος τὰ ἔχει.

καὶ δῆσατε αὐτὰ εἰς δέσμας πρὸς τὸ κατακαῦσαι αὐτά, τὸν δὲ σῆτον συναγάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου.⁴¹⁰

42. [Ματθ. 13, 31–32]

Ὅμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ· 32 ὃ μικρότερον μὲν ἐστὶ πάντων τῶν σπερμάτων, ὅταν δὲ αὐξηθῆ, μεῖζον πάντων τῶν λαχάνων ἐστὶ καὶ γίνεται δένδρον, ὥστε ἐλθεῖν τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατασκηνοῦν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.⁴¹¹

43. [Λουκ. 13, 18–19]

Τίτι ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ τίτι ὁμοιώσω αὐτήν; 19 ὁμοία ἐστὶ κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔβαλεν εἰς κῆπον ἑαυτοῦ· καὶ ἠῦξεσε καὶ ἐγένετο εἰς δένδρον μέγα, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατεσκήνωσεν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.

⁴¹⁰ Ἄν τὸ καλὸ τελειοποιηθεῖ, καταργεῖ ἀπὸ μόνο του ὅση κακία προέκυψε στὰ μισὰ τῆς πορείας. Βελτιώσεις ποὺ δὲν προχωροῦν ὡς τὸ τέλος, δὲν ἀρκοῦν. Καὶ ἡ πιὸ μικρὴ ἀτέλεια εἶναι ἀπόσταση καὶ ἀπογοήτευση. (Βλ. ἀκόμη τὸ σχετικὸ σχόλιο στὸ Α' 46, 46.)

⁴¹¹ Βλ. τὰ σχετικὰ σχόλια στὸ Α' 40.

44. [Ματθ. 13, 33]

Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμη, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐνέκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον.⁴¹²

45. [Ματθ. 13, 37–43]

Ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.⁴¹³ 38 ὁ δὲ ἀγρός ἐστὶν ὁ κόσμος· τὸ δὲ καλὸν σπέρμα, οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας· τὰ δὲ ζιζάνια εἰσιν οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ.⁴¹⁴ 39 ὁ δὲ ἐχθρὸς ὁ σπείρας αὐτὰ ἐστὶν ὁ διάβολος· ὁ δὲ θερισμὸς συντέλεια τοῦ αἰῶνος ἐστὶν· οἱ δὲ θερισταὶ ἄγγελοι εἰσιν. 40 ὥσπερ οὖν συλλέγεται τὰ ζιζάνια καὶ πυρὶ καίεται, οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου. 41 ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα⁴¹⁵ καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν,⁴¹⁶ 42 καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός·⁴¹⁷ ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. 43 τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμ-

⁴¹² Βλ. ἐπίσης Λουκ. 13, 20–21. “Ὅλον” εἶναι ἡ ἐνότητα ὅσων φθάνουν στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, ἀλλὰ κυρίως ἡ προσωπικὴ μεταμόρφωση ἐκείνου ποὺ ἀκούει τὸν λόγο καὶ τὸν κάνει πράξη.

⁴¹³ Ὁ Θεὸς ποὺ γίνεται ἄνθρωπος καὶ ὁ ἄνθρωπος ποὺ γίνεται Θεός.

⁴¹⁴ Ὁ πονηρὸς ἑαυτὸς δὲν δημιουργεῖται πραγματοποιῶντας μόνο ἀνάξιες ἀλλὰ καὶ ἐχθρικές συνθηχες — πειράζοντας, ταλαιπωρῶντας, δοκιμάζοντας.

⁴¹⁵ Σκάνδαλα, ἐπειδὴ εἶναι στὴ φύση τους νὰ κλονίζουν τὴν ἐμπιστοσύνη.

⁴¹⁶ Ἀνομία δὲν εἶναι ἡ τυπικὴ παράβαση ἀλλὰ ἡ ἀναισθησία γιὰ τὴν οὐσία.

⁴¹⁷ Κάμινος τοῦ πυρός εἶναι ὁ ἑαυτὸς καὶ οἱ ὅμοιοί τους.

φουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν.⁴¹⁸ ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν ἀκουέτω.

46. [Ματθ. 13, 44–50]

Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῶ κεκρυμμένῳ ἐν τῷ ἀγρῷ, ὃν εὐρών ἄνθρωπος ἔκρυψε, καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς αὐτοῦ ὑπάγει καὶ πάντα⁴¹⁹ ὅσα ἔχει πωλεῖ καὶ ἀγοράζει τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον.

45 Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας· 46 ὃς εὐρών ἓνα πολύτιμον μαργαρίτην ἀπελθὼν πέπρακε πάντα⁴²⁰ ὅσα εἶχε καὶ ἠγόρασεν αὐτόν.

47 Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνη βληθείση εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐκ παντὸς γένους συναγαγούση· 48 ἦν, ὅτε ἐπληρώθη, ἀναβιβάσαντες αὐτὴν ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν καὶ καθίσαντες συνέλεξαν τὰ καλὰ εἰς ἀγγεῖα, τὰ δὲ σαπρὰ ἔξω

⁴¹⁸ Ἦδη τῶρα συμβαίνει, ὅμως ἀποκτάει μονιμότητα καὶ τελειότητα.

⁴¹⁹ Κοσμικὲς σχέσεις, υἱεία, περιουσία, καταξίωση, ἀργὰ ἢ γρήγορα ἀπογοητεύουν. Τίποτα δὲν ἀναπληρῶνει τὴ θεία γνῶση.

⁴²⁰ Δὲν γίνεται νὰ ζήσω μαζί Του ἂν ἐξαρτῶμαι ἀπ' ὀτιδήποτε ἄλλο, κακὸ ἢ καλὸ. Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Ἐκκαρτ, “ἂν ἔμπαινε τὸ παραμικρὸ ἀνάμεσα στὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ, ἀκόμη καὶ τὸ μέγεθος μιᾶς τρίχας, δὲν θὰ μπορούσαν ποτὲ νὰ ἐνωθοῦν σωστά. Ἄν αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὰ σωματικὰ πράγματα, ἰσχύει πολὺ περισσότερο γιὰ τὰ πνευματικὰ. Ὁ Βοήθιος λέει, ἂν εἶναι νὰ μάθεις καθαρὰ τὴν ἀλήθεια, διῶξε χαρὰ καὶ λύπη, τὸν φόβο, τὴν ἐπιθυμία ἢ τὴν ἐλπίδα. Ἡ χαρὰ καὶ ἡ λύπη εἶναι ἓνα μέσο, ὁ φόβος καὶ ἡ ἐπιθυμία, εἶναι ὅλα μέσα. Ὅσο τὰ βλέπετε καὶ σὰς βλέπουν, δὲν μπορείτε νὰ δεῖτε τὸν Θεό” (Γ. Βαλσάμης, *Μάιστερ Ἐκκαρτ*, σ. 57 κ.έ.).

ἔβαλον. 49 οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος.⁴²¹ ἐξελεύσονται οἱ ἄγγελοι καὶ ἀφοριοῦσι τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων, 50 καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.⁴²²

47. [Ματθ. 13, 52]

Διὰ τοῦτο πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότη, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά.⁴²³

48. [Ματθ. 15, 10–11]

Ἀκούετε καὶ συνίετε.⁴²⁴ 11 οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ⁴²⁵ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.⁴²⁶

⁴²¹ Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν τερματίζει τὴν τωρινὴ ὀδυνηρὴ συνύπαρξιν τῶν ἀνόμοιων.

⁴²² Στὸν βαθμὸς ποῦ γεννιέται θλίψη, φόβος, ντροπὴ, ἀνία, ματαιότητα, ἄγνοια, τάλαιπωρία, ἀπελπισία, δημιουργεῖται ἡ κόλαση ἤδη τώρα.

⁴²³ Ὁ γνήσιος 'γραμματεὺς' (λόγιος, ἐρευνητὴς καὶ ἐρμηνευτὴς) δὲν τεκμηριώνει ἀπλῶς τὴ θεωρία στὸ ἐργαστήριο, τὴν κάνει πράξη στὴ ζωὴ του, μὲ τὸ παράδειγμά του καλῶντας περισσότερους νὰ κάνουν τὸ ἴδιο.

⁴²⁴ Νὰ παρακολουθεῖτε ὅ,τι ἀκοῦτε γιὰ νὰ καταλαβαίνετε, μὴ βάζετε τὸ δικό σας στὴ θέση του.

⁴²⁵ Γίνομαι κοινὸς ὅταν ἔχω ἀσήμαντες ἀπαιτήσεις ἀπὸ τις σχέσεις μου, ἔτσι ποῦ καθέννας μπορεῖ νὰ τις ικανοποιήσει. Ὁ Θεὸς συγκαταβαίνει ἀκόμα καὶ στὸ κακὸ χωρὶς νὰ τὸ συμερίζεται. Ἄν τὸ μῖσος ἦταν ἓνας πυροβολισμὸς, ὁ Θεὸς θὰ ἦταν τὸ ὄπλο, τὸ χέρι, ἢ δύναμη

49. [Μαρκ. 7, 14–15]

Ἀκούετε μου πάντες⁴²⁷ καὶ συνίετε. 15 οὐδέν⁴²⁸ ἔστιν ἕξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰσπορευόμενον εἰς αὐτὸν ὃ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι, ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενά ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον.⁴²⁹

50. [Ματθ. 15, 16–20]

Ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; 17 οὐπω νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ στόμα εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται; 18 τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχεται, κάκεινα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. 19 ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι. 20 ταῦτά ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον· τὸ δὲ ἀνίπτους χερσὶ φαγεῖν οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.⁴³⁰

στή σκανδάλη καὶ ἀκόμα ἢ δύναμη ποῦ ἐπιτρέπει τὴ βούληση γιὰ φόνο — ἀλλὰ ὄχι ἢ ἴδια ἢ βούληση γιὰ φόνο.

⁴²⁶ Ἡ διπλὴ λειτουργία τοῦ στόματος δείχνει πόσο ἄσχετο εἶναι νὰ ἀντιμετωπίζεται ὁ ἄνθρωπος σὰν μιὰ τυπικὴ συνθήκη χωρὶς ἐσωτερικότητα, καὶ πόσο χρειάζεται γιὰ τὴν κατανόηση τῆς ἐσωτερικότητας ἢ γνώση τῶν κεντρικῶν ἐπιθυμιῶν.

⁴²⁷ Ποιὸς δὲν μπορεῖ νὰ συνειδητοποιήσῃ τὴν ἀλήθεια αὐτή;

⁴²⁸ Καμμιά αἴσθηση, ἰδέα, συμπεριφορά, τίποτα ποῦ δὲν προέρχεται ἐσωτερικὰ καὶ αὐθόρμητα.

⁴²⁹ Βλ. τὰ σχετικὰ σχόλια στὸ Α΄ 48.

⁴³⁰ Μοιάζει αὐτονόητο, ἐνῶ δὲν εἶναι. Χρειάζεται νὰ κατανοήσω τίς προϋποθέσεις γιὰ τὴ δημιουργία ἐθίμων, ταμποῦ, προκαταλήψεων, κ.λπ.

51. [Μαρκ. 7, 18–23]

Οὕτω καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; οὐπω νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι; 19 ὅτι οὐκ εἰσπορεύεται αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν κοιλίαν, καὶ εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται, καθαρρίζον πάντα τὰ βρώματα. 20 [...] τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορευόμενον, ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. 21 ἔσωθεν γὰρ ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, φόνοι, 22 κλοπαί, πλεονεξίαι, πονηρίαι, δόλος, ἀσέλγεια, ὀφθαλμὸς πονηρός, βλασφημία, ὑπερηφανία, ἀφροσύνη· 23 πάντα ταῦτα τὰ πονηρὰ ἔσωθεν ἐκπορεύεται καὶ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

52. [Ματθ. 16, 24–28]

Εἴ τις⁴³¹ θέλει ὀπίσω⁴³² μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν⁴³³ καὶ ἄρατω⁴³⁴ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι. 25 ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν·⁴³⁵ ὃς δ' ἂν ἀπο-

⁴³¹ Δὲν γνωρίζει οὔτε ὁ Ἰδιος τί θὰ ἀποφασίσω, τὸ γνωρίζει ἐπειδὴ ὑπῆρξε ἡ ἀπόφαση. Κι ἂν γνώριζε, πῶς θὰ τὸν ἄφηγε ἡ ἐλευθερία μου νὰ ἀλλάξει τὰ πράγματα ἀπὸ μόνος Του; Περαιτέρω, δὲν ἀρκεῖ νὰ γνωρίζει, χρειάζεται νὰ ζήσω τὴν πορεία γιὰ τὴν ἀπόφαση, νὰ βεβαιωθῶ γιὰ τὶς ἐπιλογές μου ἔμπρακτα, νὰ μάθω καὶ νὰ θελήσω τὶς συνέπειές τους.

⁴³² Ἀπεριόριστη ἐμπιστοσύνη εἶναι ἀπαραίτητη: ὁ δρόμος φανερώνεται σταδιακὰ καὶ μὲ ἀπροσδόκητες στροφές, σὰν μέσα ἀπὸ ὁμίχλη.

⁴³³ Ἐφόσον ἀκολουθῶ ἄγνωστο δρόμο, πρέπει νὰ εἶμαι συνεχῶς ἔτοιμος γιὰ ὅλα.

⁴³⁴ Νὰ ἀναλάβεις τὴν κακοποίησή σου, νὰ τὴν θελήσεις.

⁴³⁵ Σωτήρια ἀπώλεια τῆς ψυχῆς εἶναι αὐτὸ ποὺ κάνει ὁ ἀθλητῆς τὴν ὥρα τῆς μεγάλης προσπάθειας, ὅταν ξεπερνᾷ τὰ μέτρα τῆς καταπόνησης καὶ ἀγνοεῖ τὶς ὑπόλοιπες ἐπιθυμίες του.

λέση τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὐρήσει αὐτήν.⁴³⁶ 26 τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῆ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; 27 μέλλει γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καὶ τότε ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν αὐτοῦ.⁴³⁷ 28 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται⁴³⁸ θανάτου⁴³⁹ ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

⁴³⁶ Θὰ βρεθῆϊ σὲ κατάσταση τόσο ταιριαστὴ καὶ ἐπιθυμητὴ, ὥστε ἀποκλείεται νὰ ζητήσῃ ὀτιδήποτε ἄλλο. Ἡ συμπόρευση μαζί Του παίρνει ἄγνωστους καὶ συχνὰ ἀνεπιθύμητους δρόμους, καταλήγοντας ὅμως ὄχι σὲ κάτι ξένο, ἀλλὰ στὸ πιὸ δικό μου, μὲ ἀπαλλάσσει ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν πλάνη καὶ τὴν ἀπογοήτευση.

⁴³⁷ Ἡ πράξη ἀποφασίζει. Σὰν μιὰ ἐνιαία δύναμη ὁ βίος συγκεντρώνεται στὸ τέλος του: θὰ μπορέσω νὰ μείνω μαζί Του ἢ θὰ φύγω ντροπιασμένος;

⁴³⁸ Δὲν ὑπάρχει θάνατος ἀλλὰ κάτι ποὺ μοιάζει μὲ θάνατο καὶ δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ σώματος τῆς ταπείνωσης, μεταμόρφωση καὶ μετάβαση. Γιὰ τὶς 'ἐπιστημονικὲς' ἀμφιβολίες περὶ ὑπάρξεως τῆς ψυχῆς, βλ. ὅσα γράφω στὶς *Σημειώσεις γιὰ τὸ Σχολεῖο*, 30 Νοεμβρίου.

⁴³⁹ Ἡ ἀπόσταση ποὺ μὲ χωρίζει ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσης, δηλαδή ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς αὐτογνωσίας, ὅταν θὰ βεβαιωθῶ ἂν μπορῶ νὰ μείνω μαζί Του, εἶναι ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὸν θάνατό μου. Οἱ τινὲς τῶν ὧδε ἐστηκότων, εἶναι ὅσοι 'πρὶν' καὶ 'μετὰ' τὸν Χριστὸ μέχρι σήμερα σὲ κάθε ἐποχὴ τὸν συναντοῦν σὲ μιὰ 'προκαταβολικὴ' Δευτέρα Παρουσία, ποὺ ἐπαναλαμβάνεται στὴ ζωὴ τους συχνά, ἀπ' ὅπου γνωρίζουν ὅτι δὲν εἶναι ἀπλὸ νὰ σταθεῖς κοντὰ Του: χρειάζεται ἀγνότητα καὶ παρρησία.

53. [Λουκ. 9, 23–27]

Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔρχεσθαι,⁴⁴⁰ ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καθ' ἡμέραν⁴⁴¹ καὶ ἀκολουθείτω μοι. 24 ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν.⁴⁴² ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, οὗτος σώσει αὐτήν. 25 τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος κερδήσας τὸν κόσμον ὅλον, ἑαυτὸν δὲ ἀπολέσας ἢ ζημιωθεῖς; 26 ὃς γὰρ ἐὰν ἐπαισχυθῆ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους, τοῦτον ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυθήσεται ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων.⁴⁴³ 27 λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς, εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων, οἳ οὐ μὴ γεύσονται θανάτου ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.⁴⁴⁴

54. [Μαρκ. 8, 34–38]

Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι. 35 ὃς γὰρ ἂν

⁴⁴⁰ Τί εἶναι πιὸ σωστό, ἔρχεσθαι ἢ ἐλθεῖν; Ἡ Γραφή πάντως προτείνει καὶ τὰ δύο, τὸ νὰ ἔρχομαι ὅσο τὸ νὰ ἔρθω, δείχνοντας τὴν ὀριστική ἀπόφαση ἐνωμένη με τὴν παιδεία.

⁴⁴¹ Καὶ ἐδῶ φαίνεται ὁ διπλὸς χρόνος, ἡ κρισιμότητα τῆς ἀπόφασης (ἀπαρνησάσθω, ἀράτω) καὶ ἡ διάρκεια τῆς πράξης (καθ' ἡμέραν).

⁴⁴² Ἡ ἀληθινή μετάνοια προϋποθέτει πόνους. Πῶς θὰ προχωρήσω, ἂν δὲν φύγω ἀπ' ὅπου βρίσκομαι; Ὁ Θεὸς ὑπάρχει παντοῦ: πῶς θὰ φύγω ἀπὸ τὴν ἄγνοια;

⁴⁴³ Ἐκεῖνος δὲν τιμωρεῖ οὔτε ἀπορρίπτει, με σώζει ἢ με καταδικάζει ὁ ἑαυτός μου — καὶ ὅμως εἶμαι καὶ δὲν εἶμαι ὁ σωτήρας μου: ὁ ἴδιος εἶναι τὸ περιεχόμενο καὶ ἀκόμα ἡ δυνατότητα τῆς σωτηρίας ποὺ ἀποφασίζω γιὰ τὸν ἑαυτό μου.

⁴⁴⁴ Βλ. τὰ σχετικὰ σχόλια στὸ Α' 52.

θέλη τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, οὗτος σώσει αὐτήν. 36 τί γὰρ ὠφελήσῃ ἄνθρωπον ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον, καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; 37 ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; 38 ὃς γὰρ ἐὰν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμούς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ,⁴⁴⁵ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται αὐτὸν ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων.⁴⁴⁶

55. [Μαρκ. 9, 1]

Ἄμην λέγω ὑμῖν ὅτι εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει.⁴⁴⁷

56. [Ματθ. 18, 3–20]

Ἄμην λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά,⁴⁴⁸ οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.⁴⁴⁹ 4 ὅστις

⁴⁴⁵ Ἡ προσθήκη (ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ) παύει νὰ ἔχει νόημα, ἂν ἡ γενεὰ ἐρμηνευθεῖ στενά. Ἀὐτὴ ἐδῶ ἢ γενεὰ εἶναι τὸ σύνολο τοῦ ἔκπτωτου χρόνου, στὸ τέλος τοῦ ὁποίου ἀποβλέπουν ἀνυπομονῶντας ὅσοι ἔχουν ἀρχίσει νὰ γνωρίζουν τὴ ζωὴ μαζί Του. Ἀποκαλεῖ τὴν ξεπεσμένη ἀνθρωπότητα μοιχαλίδα, ἐπειδὴ προδίδει τὴν ἀρχὴ της.

⁴⁴⁶ Βλ. τὰ σχετικὰ σχόλια στὰ Α' 52 καὶ 53.

⁴⁴⁷ Βλ. τὰ σχετικὰ σχόλια στὸ Α' 52.

⁴⁴⁸ Ὡς τὰ παιδιά στὴν ταπεινοφροσύνη καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη — οὔτε στὴν ἄγνοια, οὔτε στὴν ἀπειρία, οὔτε σὲ ὅποιοδήποτε μειονέκτημα. Εἶναι πραγματικὴ ἢ ἀρετὴ στὰ παιδιά, ἢ ὀφείλεται στὴ φυσικὴ τους ἀδυναμία καὶ στὴν ἐξάρτηση ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους; Λέει, γίνετε σ' ἂν τὰ παιδιά, ὄχι παιδιά. Ὅτι καλὸ ἔχουν τὰ παιδιά ἀπὸ μό-

οὖν ταπεινώσει ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.⁴⁵⁰ 5 καὶ ὅς ἐάν δέξηται παιδίον τοιοῦτον⁴⁵¹ ἐν⁴⁵² ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται.⁴⁵³ 6 ὅς δ' ἂν σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει αὐτῷ ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνικὸς εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης. 7 Οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων· ἀνάγκη⁴⁵⁴ γάρ ἐστιν ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται.

8 εἰ δὲ ἡ χεὶρ σου ἢ ὁ πούς σου σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτὰ καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλὸν σοὶ ἐστὶν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν⁴⁵⁵ χωλὸν ἢ κυλλόν, ἢ δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. 9 καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμὸς σου σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλὸν σοὶ ἐστὶ μονόφθαλμον εἰς τὴν ζωὴν

νη τὴν ἡλικία, σὰν ἓνα σύμπτωμα, νὰ τὸ ἀποκτήσω ἐσωτερικά, οὐσιαστικά, τέλεια καὶ συνειδητά.

⁴⁴⁹ Ὁ 'πορτιέρης' ποὺ ἀπαγορεύει τὴν εἴσοδο, εἶναι ὁ ἑαυτός. Γίνεται νὰ βρεθῶ ἐκεῖ, ἂν δὲν θέλω νὰ πάω;

⁴⁵⁰ Δὲν θὰ συμβεῖ διαφορετικά. Ἄν εἶμαι 'κάποιος', δὲν γίνεται νὰ ἐνωθῶ μὲ αὐτὸν ποὺ εἶναι τὰ πάντα. Ὁ Ἐκκαρτ ἐξηγεῖ πῶς "ἡ δίκαιη ψυχὴ θὰ εἶναι ἴση μὲ τὸν Θεὸ καὶ πλάι στὸν Θεό — ἀκριβῶς ἴση, οὔτε πιὸ κάτω οὔτε πιὸ πάνω. Ποιοὶ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι μαζί Του; Αὐτοὶ ποὺ δὲν εἶναι τίποτα, δὲν εἶναι ἴσοι μὲ τίποτα, μόνο αὐτοὶ εἶναι ἴσοι μὲ τὸν Θεό" (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Μάιστερ Ἐκκαρτ*, σ. 177).

⁴⁵¹ Μόνο σχηματικά μιλοῦντας ἀναφερόμαστε σὲ 'παιδιά', γιὰ ὀρισμένες ιδιότητες ἀρκετὰ κοινὲς σὲ μικρὲς ἡλικίες καὶ ὑποτιμῶντας τὰ ιδιώματα τῆς προσωπικότητας, ποὺ εἶναι ὅμως τὰ πιὸ σημαντικά.

⁴⁵² Μὴν περιμένω πολλὰ ἢ κάποιον ἄλλο, εἶναι ὁ ἴδιος.

⁴⁵³ Κυριολεκτικά.

⁴⁵⁴ Τὴν ἀνάγκη δημιουργεῖ ὁ ἴδιος δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται, δὲν ἀποτελεῖ 'θεῖο σχέδιο'.

⁴⁵⁵ Ἡ ἄλλη ζωὴ, ἢ ζωὴ μαζί Του, εἶναι ἡ μόνη πραγματική.

είσελθειν, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.⁴⁵⁶

10 ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσητε ἐνὸς⁴⁵⁷ τῶν μικρῶν τούτων.⁴⁵⁸ λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντός βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.⁴⁵⁹ 11 ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου σῶσαι τὸ ἀπολωλός.⁴⁶⁰ 12 Τί ὑμῖν δοκεῖ; ἐὰν γένηται τινι ἀνθρώπῳ ἑκατὸν πρόβατα καὶ πλανηθῆ ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐχὶ ἀφείς τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα ἐπὶ τὰ ὄρη, πορευθεὶς ζητεῖ τὸ πλανώμενον; 13 καὶ ἐὰν γένηται εὐρεῖν αὐτό, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι χαίρει ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοῖς ἐνενήκοντα ἐννέα τοῖς μὴ πεπλανημένοις. 14 οὕτως οὐκ ἔστι θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν τούτων.

15 Ἐὰν δὲ ἀμαρτήσῃ εἰς σέ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε καὶ ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου· ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας

⁴⁵⁶ Ἐκούσια ἀναπηρία εἶναι ἡ ἐμπειρία τῆς ἀλήθειας τῶν πραγμάτων, ἐπειδὴ παραμερίζει τις ἄλλες ἐπιθυμίες. Τίποτα δὲν εἶναι πιὸ πολύτιμο ἀπὸ τὴν φωτισμένη συνείδηση.

⁴⁵⁷ Τὸ ζήτημα ἔχει καθοριστικὴ σπουδαιότητα, ἡ συγκεκριμένη ἀποτυχία δὲν ἀναπληρώνεται ἀπὸ ἄλλα ἔργα ἢ ἀρετές.

⁴⁵⁸ Νὰ μὴν περιφρονήσω τὸν μικρὸ δὲν εἶναι νὰ ἀνεχθῶ τὴ μικρότητα, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο, νὰ μὴν κουρασθῶ νὰ τὸν στηρίξω μήπως ἀποκτήσῃ μεγαλύτερη πίστη, γιὰ τὴν ὁποία δηλώνεται, ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τ ε λ ε ι ο ι, ὥσπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν (βλ. Α' 1, 48).

⁴⁵⁹ Ἡ μεσολάβηση τῶν ἀγγέλων δὲν εἶναι κάτι ἀναγκαῖο, φανερώνει πὼς ἡ θεία μέριμνα προσφέρεται πρὸς ὅλους καὶ τοὺς ἄγγελους, ἐνεργοποιῶντας τὴν ἀγαθότητα τῆς φύσης τους, δίνοντάς της κατεύθυνση καὶ περιεχόμενο.

⁴⁶⁰ Βλ. ὁμοίως Α' 22· Α' 24, 16· κ.ά.

τὸν ἀδελφόν σου.⁴⁶¹ 16 ἔάν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἔτι ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα.⁴⁶² 17 ἔάν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπέ τῇ ἐκκλησίᾳ· ἔάν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης.⁴⁶³

18 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν,⁴⁶⁴ ὅσα ἔάν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἔάν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ.⁴⁶⁵

19 Πάλιν ἀμὴν λέγω ὑμῖν⁴⁶⁶ ὅτι ἔάν δύο ὑμῶν⁴⁶⁷ συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντός⁴⁶⁸ πράγματος⁴⁶⁹ οὗ ἔάν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.⁴⁷⁰ 20 οὗ

⁴⁶¹ Βοήθησες νὰ συγχωρήσει τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ ἐμπιστευθεῖ τὶς σχέσεις του.

⁴⁶² Τῆ συγγνώμη διευκολύνει ἢ ἐπιείκεια καὶ ἢ διάκριση τῆς προσωπικῆς συζήτησης. Ἄν αὐτὴ ἀπέτυχε, σὲ τί θὰ ἤλπιζε κανεὶς; Μὲ τὸ δεύτερο βῆμα τῆς προσπάθειας γιὰ νουθεσία ἀποδεικνύεται πὼς ἡ συμφιλίωση εἶναι ἀδύνατη.

⁴⁶³ Ἡ Ἐκκλησία σφραγίζει τὴ διαίρεση ἐξηγῶντας ὅτι ὅπου ὑπάρχει ἐνότητα, προσβάλλοντας ἕναν ἀπομακρύνομαι ἀπ' ὅλους.

⁴⁶⁴ Ἐντονη βεβαίωση, ἐπειδὴ ἀναφέρεται σὲ ζήτημα ποὺ δὲν γίνεται νὰ τεκμηριωθεῖ ἀντικειμενικά.

⁴⁶⁵ Ἰσχυρὴ εἰδοποίηση πὼς οἱ ἐδῶ σχέσεις ἔχουν αἰώνιες συνέπειες.

⁴⁶⁶ Καὶ πάλι ἐγγυᾶται προσωπικὰ μιὰ πραγματικότητα, ἢ ἐπαλήθευση τῆς ὁποίας χρειάζεται ἄλλο καιρό.

⁴⁶⁷ Ὅσων πιστεύουν στὸν Χριστό.

⁴⁶⁸ Ἐντυπωσιακὴ ἢ καθολικὴ ἀναφορά, ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἐξαιρέσεις.

⁴⁶⁹ Γιὰ ὁποιοδήποτε ζήτημα.

⁴⁷⁰ Ἄν δὲν ἔγινε ὅ,τι ζήτησα, δὲν τὸ θέλω πραγματικά, ἢ θέλω κάτι ἄλλο ἀκόμα περισσότερο. Χρειάζεται ὅμως νὰ μὴ θίγω τὴν ἐλευθερία ἄλλων. Γιὰ παράδειγμα, δὲν γίνεται νὰ ζητήσω νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι!

γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.⁴⁷¹

57. [Ματθ. 18, 23–35]

Διὰ τοῦτο ὠμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησε⁴⁷² συναῖραι λόγον⁴⁷³ μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ. 24 ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν προσηνέχθη αὐτῷ εἷς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων. 25 μὴ ἔχοντας δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦπραθῆναι καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα καὶ πάντα ὅσα εἶχε,⁴⁷⁴ καὶ ἀποδοθῆναι. 26 πεσὼν οὖν ὁ δοῦλος προσεκύνη αὐτῷ λέγων· κύριε, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ καὶ πάντα σοὶ ἀποδώσω. 27 σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἀπέλυσεν αὐτὸν καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ.⁴⁷⁵ 28

⁴⁷¹ Ἄν ὁ ἴδιος βρῖσκεται σὲ μία σχέση, ὅ,τι ζητηθεῖ μέσα στὴ σχέση αὐτὴ καὶ γιὰ τὴν σχέση, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ δοθεῖ. Ὅμως τί θὰ ἔλειπε ὅταν εἶμαι μαζί Του; Βλ. Α' 74, 22–23: *πάλιν δὲ ὄψομαι ὑμᾶς καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδιά, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἶρει ἀφ' ὑμῶν. καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε οὐδὲν...* Ἡ φανέρωσή Του ἀνάμεσά μας σημαίνει ὅτι δὲν γίνεται νὰ δημιουργηθεῖ σχέση μαζί Του, ἂν μεταξύ μας παραμένουμε ἄσχετοι.

⁴⁷² Ἡ ἐλευθερία εἶναι ἐπίσης χάρισμα, ἐπομένως ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐλευθερία μας, εἶναι κι αὐτὰ ἐν μέρει χαρίσματα. Ἀκόμα καὶ ὁ χαρακτήρας, ἡ προσωπικότητα, ὅ,τι πιὸ δικό μου, ἔχει στὴν ἐλευθερία μου τὴν αἰτία τῆς ὑπαρξῆς του, ἀλλὰ ὄχι τῆς δυνατότητάς του, οὔτε ἂν τοῦ περιεχομένου του, ἐφόσον ἡ ἀνθρώπινη φύση εἶναι μιὰ μετοχὴ στὴ θεία φύση.

⁴⁷³ Νὰ συνομιλήσει μαζί τους ἄμεσα, οἱ δοῦλοι νὰ γίνουν ἀρχές.

⁴⁷⁴ Οὔτε αὐτὰ μᾶς ἀνήκουν, εἶναι χαρίσματα.

⁴⁷⁵ Τί θὰ μπορούσε νὰ ἀποδώσει; Τὸ δάνειο 'παραγράφεται', ὅμως δὲν ἔχω κάτι δικό μου νὰ δώσω γιὰ νὰ ξεπληρώσω. Θὰ χρησιμοποιήσω τὸ χάρισμα, ἢ θὰ τὸ περιφρονήσω;

ἐξεληθὼν δὲ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος εὔρεν ἓνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὠφείλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια, καὶ κρατήσας αὐτὸν ἔπνιγε λέγων· ἀπόδος μοι εἴ τι ὀφείλεις. 29 πεσὼν οὖν ὁ σύνδουλος αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ παρεκάλει αὐτὸν λέγων· μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ καὶ ἀποδώσω σοι. 30 ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν, ἀλλὰ ἀπεληθὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν ἕως οὗ ἀποδοῦναι τὸ ὀφειλόμενον. 31 ἰδόντες δὲ οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ τὰ γενόμενα ἐλυπήθησαν σφόδρα, καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν τῷ κυρίῳ ἑαυτῶν πάντα τὰ γενόμενα. 32 τότε προσκαλεσάμενος αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ λέγει αὐτῷ· δοῦλε πονηρέ, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ παρεκάλεισάς με. 33 οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς καὶ ἐγὼ σε ἠλέησα; 34 καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς ἕως οὗ ἀποδοῦναι πᾶν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ. 35 οὕτω καὶ ὁ πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν⁴⁷⁶ τὰ παραπτώματα αὐτῶν.

58. [Ματθ. 20, 1–16]

Ὅμοια γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότη, ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα πρωτὶ μισθώσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ. 2 καὶ συμφωνήσας μετὰ τῶν ἐργατῶν ἐκ δηναρίου τὴν ἡμέραν ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ. 3 καὶ ἐξεληθὼν περὶ τρίτην ὥραν εἶδεν ἄλλους ἐστῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀργούς, 4 καὶ ἐκείνοις εἶπεν· ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν

⁴⁷⁶ Ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν, σημαίνει ὅτι δὲν μὲ καταδικάζει ἡ δικαιοσύνη Του καὶ δὲν μὲ σώζει ἡ ἐπιείκειά Του. Αὐτὸ ποὺ μοιάζει δική Του ὀργὴ εἶναι ἡ δική μου σκληρότητα. Τὸ γεγονός ὅτι ὑπῆρξε ἡ παραβολή, δείχνει ὅτι καθένας ἔχει ἀξίες νὰ ἀκολουθήσει καὶ μέσα τους νὰ γίνεи καλύτερος, σὰν μιὰ δυνατότητα ποὺ μπορεῖ νὰ πραγματοποιήσει ἢ νὰ περιφρονήσει. Τὴν περιφρόνηση τῆς δυνατότητας αὐτῆς ὀνομάζουμε χυδαιότητα.

ἀμπελῶνα, καὶ ὃ ἐὰν ἦ δίκαιον δώσω ὑμῖν. οἱ δὲ ἀπῆλθον. 5 πάλιν ἐξεληθῶν περὶ ἕκτην καὶ ἐνάτην ὥραν ἐποίησεν ὡσαύτως. 6 περὶ δὲ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν ἐξεληθῶν εὗρεν ἄλλους ἐστῶτας ἀργούς, καὶ λέγει αὐτοῖς· τί ὧδε ἐστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί; 7 λέγουσιν αὐτῷ· ὅτι οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθίωσατο. λέγει αὐτοῖς· ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὃ ἐὰν ἦ δίκαιον λήψεσθε. 8 ὀψίας δὲ γενομένης λέγει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ· κάλεσον τοὺς ἐργάτας καὶ ἀπόδος αὐτοῖς τὸν μισθόν, ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων. 9 καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν ἔλαβον ἀνὰ δηνάριον. 10 ἐλθόντες δὲ οἱ πρῶτοι ἐνόμισαν ὅτι πλείονα λήφονται, καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνὰ δηνάριον. 11 λαβόντες δὲ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότη 12 λέγοντες ὅτι οὗτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας τοῖς βασιτάσασι τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα.⁴⁷⁷ 13 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν ἐνὶ αὐτῶν· ἐταῖρε, οὐκ ἀδικῶ σε· οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησάς μοι; 14 ἄρον τὸ σὸν καὶ ὑπάγε· θέλω δὲ τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί· 15 ἢ οὐκ ἔξεστί μοι ποιῆσαι ὃ θέλω ἐν τοῖς ἐμοῖς, εἰ ὁ ὀφθαλμὸς σου πονηρός ἐστιν ὅτι ἐγὼ ἀγαθὸς εἰμι;⁴⁷⁸ 16 Οὕτως ἔσσονται οἱ ἔσχατοι πρῶτοι καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι· πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.

59. [Ματθ. 20, 25–28]

Οἴδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. 26 οὐχ οὕτως ἔσται ἐν ὑμῖν,

⁴⁷⁷ Τὸ θέμα αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται στὴν παραβολὴ τοῦ ἀσώτου. Ἡ ἄλλη ζωὴ δὲν εἶναι ἀμοιβὴ ἀλλὰ δῶρο, ποὺ μπορῶ νὰ ἀρνηθῶ.

⁴⁷⁸ Καὶ ὅμως γίνεται νὰ ἔχω τόση κακία ὥστε νὰ φθονῶ τὸ ἀγαθό. Ἡ παραβολὴ ἀναφέρεται στὶς συνθήκες τοῦ ἐκπτώτου χρόνου. Ἡ μικρότητα καὶ ἡ διαφθορὰ δὲν ἔχουν θέση στὴ ζωὴ μαζί Του.

ἀλλ' ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι, ἔσται ὑμῶν διάκονος,
 27 καὶ ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔσται ὑμῶν δοῦλος.⁴⁷⁹
 28 ὥσπερ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἤλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ
 διακονῆσαι καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον⁴⁸⁰ ἀντὶ πολλῶν.

60. [Ματθ. 21, 28–40]

Τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ; ἀνθρωπός τις εἶχε τέκνα δύο, καὶ προσελ-
 θὼν τῷ πρώτῳ εἶπε· τέκνον, ὕπαγε σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ
 ἀμπελῶνί μου. 29 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· οὐ θέλω· ὕστερον δὲ
 μεταμεληθεὶς ἀπῆλθε. 30 καὶ προσελθὼν τῷ δευτέρῳ εἶπεν
 ὡσαύτως. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· ἐγώ, κύριε· καὶ οὐκ ἀπῆλθε. 31
 τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πατρός; [...] ἀμὴν λέγω
 ὑμῖν ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν⁴⁸¹ ὑμᾶς εἰς τὴν
 βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. 32 ἤλθε γὰρ πρὸς ὑμᾶς Ἰωάννης ἐν ὁδῷ δι-
 καιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ· οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ πόρ-

⁴⁷⁹ Ἀνώτερος εἶναι ὁποῖος ὑπολογίζει τοὺς ἄλλους περισσότερο ἀπὸ
 τὸν ἑαυτό του. Στὴν ἐπιστολὴ Πρὸς Διόγνητον (5, 5) δηλώνεται γιὰ
 τοὺς χριστιανούς ὅτι “πᾶσα ξένη πατρίς ἐστὶν αὐτῶν, καὶ πᾶσα πα-
 τρίς ξένη.” Ὁ ἅγιος Χριστόφορος εἰκονίζεται μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν
 Χριστό, μὲ ἓνα μικρούλη Χριστὸ νὰ τὸν εὐλογεῖ σὰν παιδάκι καθι-
 σμένος στὸν ὦμο του! Ἡ ἴδια ἡ Δημιουργία δὲν προκύπτει ‘ἀφ’ ὑψη-
 λοῦ’ ἀλλὰ μὲ θαυμασμό. Καὶ στὰ δικά μας ἔργα, ὅταν φτιάχνουμε
 κάτι ἀξιόλογο χαίρομαστε πὺ ὑπάρχει καὶ ἀδιαφοροῦμε γιὰ τὶς τα-
 λαιπωρίες πὺ ἀπαιτήθηκαν γιὰ νὰ γίνει.

⁴⁸⁰ Ποιός εἶναι παραλήπτῃς, ἂν ὄχι καθέννας πὺ βασανίζει τὸν
 ἑαυτό του μὲ τὴν κακία του; Σὲ κάθε ξεπεσμένο ἀνθρώπο κακοποι-
 εῖται ὁ Χριστός.

⁴⁸¹ Ἡ σωτηρία δὲν εἶναι ἀγώνας ταχύτητας. Ἡ σύγκριση σημαίνει
 ὅτι κινοῦνται ἀντίθετα: δὲν ζητάει νὰ ἀνταγωνιστοῦν ὅσους ὑπερέ-
 χουν, ἀλλὰ νὰ διδαχθοῦν.

ναι ἐπίστευσαν αὐτῷ· ὑμεῖς δὲ ἰδόντες⁴⁸² οὐ μετεμελήθητε ὕστερον⁴⁸³ τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ.

33 Ἄλλην παραβολὴν ἀκούσατε. ἄνθρωπός τις ἦν οἰκοδεσπότης, ὅστις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέβηκε καὶ ὠρυξεν ἐν αὐτῷ ληνὸν καὶ ὠκοδόμησε πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς καὶ ἀπεδήμησεν. 34 ὅτε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργοὺς λαβεῖν τοὺς καρποὺς αὐτοῦ. 35 καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν. 36 πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων, καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύτως. 37 ὕστερον δὲ ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ λέγων· ἐντραπήσονται τὸν υἱὸν μου. 38 οἱ δὲ γεωργοὶ ἰδόντες τὸν υἱὸν εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτὸν καὶ κατάσχωμεν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. 39 καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, καὶ ἀπέκτειναν. 40 Ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις;

61. [Μαρκ. 12, 1–11]

Ἄμπελῶνα ἐφύτευσεν ἄνθρωπος καὶ περιέβηκε φραγμὸν καὶ ὠρυξεν ὑπολήνιον καὶ ὠκοδόμησε πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς καὶ ἀπεδήμησε. 2 καὶ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργοὺς τῷ καιρῷ δοῦλον, ἵνα παρὰ τῶν γεωργῶν λάβῃ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος. 3 καὶ λαβόντες αὐτὸν ἔδειραν καὶ ἀπέστειλαν κενόν. 4 καὶ πάλιν ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς ἄλλον δοῦλον· κάκεῖνον λιθοβολήσαντες ἐκεφαλαίωσαν καὶ ἀπέστειλαν ἠτιμωμένον. 5 καὶ πάλιν ἄλλον ἀπέστειλε· κάκεῖνον ἀπέκτειναν, καὶ πολλοὺς ἄλ-

⁴⁸² Γιατί ἐπέμειναν, ἂν καὶ κατάλαβαν ὅτι ἔσφαλαν;

⁴⁸³ Ἡ πίστη δὲν προκύπτει ὡς κεραυνὸς ἐν αἰθρίᾳ, ἕνας καλύτερος ἑαυτὸς ἤδη μεγαλώνει προτοῦ ἀρχίσω νὰ πιστεύω συνειδητά.

λους, οὓς μὲν δέροντες, οὓς δὲ ἀποκτείνοντες. 6 ἔτι οὖν ἓνα υἱὸν ἔχων, ἀγαπητὸν αὐτοῦ, ἀπέστειλε καὶ αὐτὸν ἔσχατον πρὸς αὐτοὺς λέγων ὅτι ἐντραπήσονται τὸν υἱὸν μου. 7 ἐκεῖνοι δὲ οἱ γεωργοί, θεασάμενοι αὐτὸν ἐρχόμενον, πρὸς ἑαυτοὺς εἶπον ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία. 8 καὶ λαβόντες ἀπέκτειναν αὐτόν καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος. 9 τί οὖν ποιήσει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος; ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς τούτους, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις. 10 οὐδὲ τὴν γραφὴν ταύτην ἀνέγνωτε, λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· 11 παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν;

62. [Λουκ. 20, 9–18]

Ἄνθρωπός τις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς καὶ ἀπεδήμησε χρόνους ἰκανοὺς. 10 καὶ ἐν τῷ καιρῷ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργοὺς δοῦλον ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος δώσωσιν αὐτῷ· οἱ δὲ γεωργοὶ δείραντες αὐτὸν ἐξαπέστειλαν κενόν. 11 καὶ προσέθετο αὐτοῖς πέμψαι ἕτερον δοῦλον. οἱ δὲ κἀκεῖνον δείραντες καὶ ἀτιμάσαντες ἐξαπέστειλαν κενόν. 12 καὶ προσέθετο πέμψαι τρίτον. οἱ δὲ καὶ τοῦτον τραυματίσαντες ἐξέβαλον. 13 εἶπε δὲ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος· τί ποιήσω; πέμψω τὸν υἱὸν μου τὸν ἀγαπητόν· ἴσως τοῦτον ἰδόντες ἐντραπήσονται. 14 ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ γεωργοὶ διελογίζοντο πρὸς ἑαυτοὺς λέγοντες· οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν, ἵνα ἡμῶν γένηται ἡ κληρονομία. 15 καὶ ἐκβαλόντες αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος ἀπέκτειναν. τί οὖν ποιήσει αὐτοῖς ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος; 16 ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς τούτους, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις. [...] 17 [...] τί οὖν ἐστι τὸ γεγραμμένον τοῦτο, λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας; 18 πᾶς ὁ πεσὼν ἐπ' ἐκεῖνον τὸν λίθον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν.

63. [Ματθ. 21, 42-44]

Οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς γραφαῖς, λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν; 43 διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν ὅτι ἀρθθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνει⁴⁸⁴ ποιοῦντι τοὺς καρποὺς⁴⁸⁵ αὐτῆς· 44 καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμηῇ αὐτόν.

64. [Ματθ. 22, 2-14]

Ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ. 3 καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους, καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν. 4 πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους λέγων· εἴπατε τοῖς κεκλημένοις· ἰδοὺ τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασα, οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ πάντα ἔτοιμα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους. 5 οἱ δὲ ἀμελήσαντες ἀπῆλθον, ὁ μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὁ δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ· 6 οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν. 7 ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ὠργίσθη, καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἀπώλεσε τοὺς φρονεῖς ἐκείνους καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησε. 8 τότε λέγει τοῖς

⁴⁸⁴ Ἐδῶ γίνεται πῶς φανερόν πὼς οἱ 'ἄλλοι', στοὺς ὁποίους θὰ δοθεῖ ὁ ἀμπελώνας, εἶναι συγκεκριμένο ἔθνος. Ἄλλοῦ προφητεύεται ἡ ταυτότητά του (βλ. Β' 260, γιὰ τὴ συνάντησιν τοῦ Χριστοῦ με τοὺς Ἑλληνας). Ἡ προφητεία ἐπαληθεύτηκε με τὴ βάπτισιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. (Βλ. ὅσα γράφω στοὺς Ἀρχαίους Ἑλληνας, σ. 17 κ.έ., στὸ κεφ. 'Οἱ πρῶτοι χριστιανοί').

⁴⁸⁵ Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν διαφαίνεται στὴ ζωὴ τῶν ἀγίων καὶ στὴν ταυτότητα τῶν πολιτισμῶν, ὅπως οἱ ἐνέργειες ἐκδηλώνουν περιέχοντας τὴν ἀρχὴ καὶ οὐσία τους.

δούλοις αὐτοῦ· ὁ μὲν γάμος ἕτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι· 9 πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους ἐὰν εὕρητε καλέσατε εἰς τοὺς γάμους, 10 καὶ ἐξελθόντες οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁδοὺς συνήγαγον πάντας ὅσους εὗρον, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς· καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων. 11 εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου, 12 καὶ λέγει αὐτῷ· ἐταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου;⁴⁸⁶ ὁ δὲ ἐφίμωθη.⁴⁸⁷ 13 τότε εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς διακόνοις· δήσαντες αὐτοῦ πόδας καὶ χεῖρας⁴⁸⁸ ἄρατε αὐτὸν καὶ ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὁδόντων.⁴⁸⁹ 14 πολλοὶ γὰρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.⁴⁹⁰

65. [Ματθ. 22, 29–32]

Πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ.⁴⁹¹ 30 ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν οὔτε ἐκγαμίζονται,⁴⁹² ἀλλ' ὡς ἄγγελοι Θεοῦ ἐν οὐρανῷ εἰσι. 31 περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ρηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λέγο-

⁴⁸⁶ Χωρὶς ἐπίγνωση τῶν πραγμάτων, χωρὶς σεβασμό.

⁴⁸⁷ Κι ἂν μίλαγε, θὰ προσπαθοῦσε νὰ δικαιολογήσει τὰ ἀδικαιολόγητα. Τὸ ἔνδυμα τοῦ γάμου συμβολίζει μιὰ οὐσία, ὄχι μιὰ ἐξωτερικότητα.

⁴⁸⁸ Ἡ ἀμετανοησία βεβαιώνεται. Ὅμως γιατί ἀποφεύγω τὸ πιὸ ἐπιθυμητό;

⁴⁸⁹ Χαρακτηριστικὴ ἔκφραση γιὰ τὴν ὑπαρξὴ ποὺ ἔχασε τὴν ἀξία της.

⁴⁹⁰ Ὁ μεγάλος ἀριθμὸς δὲν σώζεται. Ἐκλεκτοὶ εἶναι ὅσοι ἀφήνονται στὴ θεία βούληση ἐλεύθερα — δὲν εἶναι 'προορισμένοι'.

⁴⁹¹ Καὶ ἀγνωῶντας τὶς Γραφές, ἂν εἶχαν σωστὴ σκέψη θὰ καταλάβαιναν τὴν ἀπόσταση τῆς μεροληψίας ἀπὸ τὴν πραγματικότητα.

⁴⁹² Δὲν παντρεύονται καὶ δὲν δίνονται σὲ γάμο.

ντος, 32 ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ; οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων.

66. [Μάρκ. 12, 24–27]

Οὐ διὰ τοῦτο πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ; 25 ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι οἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. 26 περὶ δὲ τῶν νεκρῶν ὅτι ἐγείρονται, οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ βίβλῳ Μωϋσέως, ἐπὶ τοῦ βάτου πῶς εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεὸς λέγων, ἐγώ ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ; 27 οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων· ὑμεῖς οὖν πολὺ πλανᾶσθε.

67. [Λουκ. 20, 34–38]

Οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου γαμοῦσι καὶ ἐγαμίζονται· 35 οἱ δὲ καταξιωθέντες τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν καὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν⁴⁹³ οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται· 36 οὔτε γὰρ ἀποθανεῖν ἔτι δύνανται·⁴⁹⁴ ἰσάγγελοι⁴⁹⁵ γὰρ εἰσι καὶ υἱοὶ εἰσι τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες.⁴⁹⁶ 37 ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροί, καὶ Μωϋσῆς ἐμήνυσεν ἐπὶ τῆς βάτου, ὡς λέγει Κύριον τὸν

⁴⁹³ Νεκρὸς εἶναι ὁ ἀποξενωμένος ἀπὸ τῆς θεῖας φύσης.

⁴⁹⁴ Συνδέοντας τὸν γάμο μὲ τὴν ἀναπαραγωγή τῆς ξεπεσμένης ἀνθρωπότητας, ὁ Χριστὸς μειώνει δραματικὰ τὴν ἀξία ποῦ ἔχει γιὰ μᾶς ἡ οἰκογένεια.

⁴⁹⁵ Ἀπὸ τοὺς Ἄγγελους διακρίνονται μόνο γιὰ τὴν ἐμπειρία τῆς πτώσης.

⁴⁹⁶ Ἡ Ἀνάσταση σημαίνει τὴν ἔνωση μαζί Του.

Θεὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Θεὸν Ἰσαάκ καὶ τὸν Θεὸν Ἰακώβ. 38 Θεὸς δὲ οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων· πάντες γὰρ αὐτῷ⁴⁹⁷ ζῶσιν.

68. [Ματθ. 22, 37–40]

Ἀγαπήσεις Κύριον⁴⁹⁸ τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου.⁴⁹⁹ 38 αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. 39 δευτέρα δὲ ὁμοία⁵⁰⁰ αὐτῇ· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.⁵⁰¹ 40 ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται.⁵⁰²

69. [Μᾶρκ. 12, 29–31]

Πρώτη πάντων ἐντολή· ἄκουε, Ἰσραήλ,⁵⁰³ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν Κύριος εἷς ἐστὶ.⁵⁰⁴ 30 καὶ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ

⁴⁹⁷ Βεβαιώνει ὅτι δὲν πέθαναν ὅσοι δὲν εἶναι πιά μαζί μας.

⁴⁹⁸ Ἡ ἀναγνώριση τῆς Ἀρχῆς δὲν παύει. Γίνομαι Ἐκεῖνος καὶ γίνεται ἐγὼ πέρα ἀπὸ ταυτότητες, ἀλλὰ χωρὶς νὰ συγχέονται οἱ ταυτότητες.

⁴⁹⁹ Μόνο μέσα στὸν ἴδιο ἀναγνωρίζεται ἡ ἀληθινὴ φύση τῶν πραγμάτων, οἱ μεροληψίες καταρρέουν, οἱ βιολογικὲς οἰκογένειες καταργοῦνται.

⁵⁰⁰ Ὅμοια, ἐπειδὴ ἀφορᾷ τὴν ἀγάπη, δευτέρη, ἐπειδὴ πραγματοποιεῖται μετὰ ἀπὸ τὴν πρώτη καὶ μέσα της.

⁵⁰¹ Οὔτε περισσότερο οὔτε λιγότερο, τὸν βαθμὸ ἀποφασίζει ἡ τήρηση τῆς πρώτης.

⁵⁰² Ὁ Νόμος καὶ οἱ Προφῆτες ἔχουν ἀξία στὸν βαθμὸ πού ἐρμηνεύονται μὲ τοὺς ὅρους αὐτῶν τῶν ἐντολῶν.

⁵⁰³ Ὁ Ἰσραήλ δὲν ἦταν 'ἐκλεκτός' λαὸς ἐπειδὴ ἀπολάμβανε μιὰ μεροληπτικὴ σχέση, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶχε δυνατότητες νὰ γίνεῖ Ἀπόστολος.

ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου. αὕτη πρώτη ἐντολή. 31 καὶ δευτέρα ὁμοία, αὕτη ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. μείζων τούτων ἄλλη ἐντολή οὐκ ἔστι.

70. [Ἰω. 14, 1-7]

Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδιά· πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε.⁵⁰⁵ 2 ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρός μου μοναὶ πολλαὶ εἰσιν· εἰ δὲ μὴ, εἶπον ἂν ὑμῖν· πορεύομαι ἐτοιμάσαι τόπον ὑμῖν· 3 καὶ ἐὰν πορευθῶ καὶ ἐτοιμάσω ὑμῖν τόπον, πάλιν ἔρχομαι καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἑμαυτόν, ἵνα ὅπου εἰμι ἐγώ, καὶ ὑμεῖς ᾔτε.⁵⁰⁶ 4 καὶ ὅπου ἐγώ ὑπάγω οἴδατε, καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε.⁵⁰⁷ [...] 6

⁵⁰⁴ Τί θὰ σήμαινε ἡ ἐξήγηση αὐτή, ἰδίως ὅταν ἀφορᾷ τὸν μονοθεϊστικὸ Ἰσραήλ, ἂν ὄχι ἐμπειρία ὑπεροχῆς τῆς θείας παρουσίας πέρα ἀπὸ τὰ πλάσματα; Ἡ ἀπεξάρτηση ἀπὸ κάθε ‘κοσμικῆ’ σχέση, σημαντικὴ ἢ ἀσήμαντη, ὑποβάλλεται ὡς αὐτονόητη. Μέσα στὴν ὑπέρβασή της φανερώνονται τὰ μέτρα της καὶ ἀναγνωρίζεται ἡ ἀληθινὴ ἀξία τῆς κοσμικότητας.

⁵⁰⁵ Ἄν ἡ πρόταση διαβασεῖ ἀπομονωμένη, μοιάζει νὰ ἀποκρούει τὴ θεότητα τοῦ Χριστοῦ, πὺ ὅμως ὁμολογεῖται στὴ συνέχεια. Ὁ Χριστὸς ἀναφέρεται στὸν Θεὸ μὲ τὸν τρόπο πὺ εἶχαν συνηθίσει οἱ ἀκροατές Του, ἀμέσως μετὰ δηλώνοντας γιὰ τὴν θεία φύση ὅτι εἶναι δική Του, ὅτι ὁ Ἰδιος εἶναι ἡ Ὁδός, ἡ Ἀλήθεια καὶ ἡ Ζωή. Ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ δημιούργησε τὸν κόσμον μέσα στὸν ἑαυτό Του, συγκεντρώνει τὰ πλάσματα στὴν θεία φύση καὶ ἔτσι στὴν πατρικὴ Ἀρχή.

⁵⁰⁶ Θὰ εἴμαστε μαζί σὲ κάθε περίπτωση: ἂν δὲν ὑπῆρχαν πολλὲς μονές, θὰ τίς δημιουργοῦσα. Εἶναι μιὰ μεταφορὰ γιὰ τὴ βεβαιότητα τῆς σχέσης μαζί Του, ὡς πρὸς τὴ δική Του πράξη καὶ πρόθεση.

⁵⁰⁷ Καὶ προηγουμένως βρισκόταν μαζί τους. Ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ὁ Χριστὸς γεννιέται σὲ κάθε ἄνθρωπο ἀνάλογα μὲ τὴ βούληση καθενός. Σὲ ἄλλους μεγαλώνει λίγο, παραμένοντας ἀφανής, σὲ ἄλλους τόσο πὺ φθάνουν νὰ παρατηροῦν πὺς ἐκδηλώνεται μέσα τους

[...] Ἐγὼ εἶμι ἡ ὁδὸς⁵⁰⁸ καὶ ἡ ἀλήθεια⁵⁰⁹ καὶ ἡ ζωὴ⁵¹⁰ οὐδεὶς⁵¹¹ ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα⁵¹² εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. 7 εἰ ἐγνώκετέ με, καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώκετε ἄν.⁵¹³ καὶ ἀπ' ἄρτι γινώσκετε αὐτὸν καὶ ἐωράκατε αὐτόν.⁵¹⁴

71. [Ἰω. 14, 15–31]

Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε,⁵¹⁵ 16 καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω⁵¹⁶ τὸν πατέρα καὶ ἄλλον παράκλητον⁵¹⁷ δώσει

καὶ γύρω τους, ὅμως πάντα σὲ ὅλους εἶναι τὸ πιὸ δικό τους, ὁ πιὸ ἀληθινὸς ἑαυτὸς τους, δὲν εἶναι δύναμη 'κατοχῆς'.

⁵⁰⁸ Ὅλα ὅσα συμβαίνουν στὴ ζωὴ μας κατευθύνουν στὸν Ἰδιο.

⁵⁰⁹ Τὸ νόημα τῆς ὑπαρξῆς, ὅλων τῶν πραγμάτων — ἡ συνειδητότητα, ἡ ἐπίγνωση, ἡ ἀλήθεια — δὲν εἶναι ἔννοιες καὶ συναισθήματα, εἶναι ὁ Ἰδιος.

⁵¹⁰ Τὸ εἶδος καὶ τὸ μέγεθος τῆς παρουσίας Του φανερώνει τὴν ἀξία ποὺ δίνει στὰ πράγματα.

⁵¹¹ Ἦδη 'πρὸ' Χριστοῦ. Ὁ Ἰδιος εἶναι ὁ λόγος καὶ ἡ τελειότητα κάθε ἀληθινῆς σχέσης.

⁵¹² Μέσα Του ἀναγνωρίζεται ἡ πατρικὴ ἀρχὴ τῆς κίνησης ποὺ δημιουργεῖ τὸν κόσμο.

⁵¹³ Θὰ καταλαβαίνατε πὼς ἔχω τὴν ἴδια φύση μὲ Ἐκεῖνον.

⁵¹⁴ Ἐπομένως ἔχουν μιὰ γνώση ποὺ ἀκόμη δὲν συνειδητοποίησαν;

⁵¹⁵ Ἡ ἀναφορὰ στὴν ἀγάπη σημαίνει πὼς οἱ ἐντολὲς δὲν εἶναι διαταγὲς ἀλλὰ κρίσιμες συμβουλές, δεῖκτες γιὰ δρόμους ποὺ ἂν θέλω νὰ φθάσω στὸν προορισμό μου, δὲν μπορῶ νὰ ἀγνοήσω.

⁵¹⁶ Τὸ Πνεῦμα ἀποστέλλεται ὅπως ἐκπορεύεται, μέσα ἀπὸ τὸν Χριστό.

⁵¹⁷ Παράκλητος εἶναι ἀκόμη πιὸ πρωταρχικὰ ὁ Ἰδιος, ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ μέσα του χαρίζεται τὸ Πνεῦμα στὸν ἄνθρωπο. Πρβλ. *Β΄ Κορ.* 3, 17: "ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν".

ὕμῖν,⁵¹⁸ ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα,⁵¹⁹ 17 τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας,⁵²⁰ ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν,⁵²¹ ὅτι οὐ θεωρεῖ⁵²² αὐτὸ οὐδὲ γινώσκει⁵²³ αὐτό· ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτό,⁵²⁴ ὅτι παρ' ὑμῖν μένει καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται.⁵²⁵ 18 οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς· ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς.⁵²⁶

19 ἔτι μικρὸν καὶ ὁ κόσμος με οὐκέτι θεωρεῖ, ὑμεῖς δὲ θεωρεῖτέ με, ὅτι ἐγὼ ζῶ καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε.⁵²⁷ 20 ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ⁵²⁸ γνῶσεσθε ὑμεῖς ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ μου καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοὶ κἀγὼ ἐν ὑμῖν.

21 ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με· ὁ δὲ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου, καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτὸν⁵²⁹ καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν.⁵³⁰ [...]

⁵¹⁸ Ἀπὸ τῆς χαρακτηριστικῆς ἀναφορῆς στὴν Τριάδα ὡς συλλειτουργία.

⁵¹⁹ Τὸ Πνεῦμα εἶναι πάντα τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐντολὴ σημαίνει ὅτι ἀποκλείεται νὰ ἔχουν τὸ Πνεῦμα, ἂν δὲν γίνουν Ἐκεῖνος.

⁵²⁰ Ἀλήθεια εἶναι ἡ ἐνότητα μαζί Του καὶ ἡ γνώση Του.

⁵²¹ Ὁ κόσμος σημαίνει ἐδῶ τὴν ἀποξένωση, τὸ σύνολο ὄσων δὲν νοιάζονται νὰ γνωρίσουν τὴν ἀρχὴ τους.

⁵²² Δὲν ἔχει τὴν ἐμπειρία του, ἔστω ἀδιευκρίνιστη.

⁵²³ Δὲν ἔχει ἐπίγνωση τῆς θείας παρουσίας.

⁵²⁴ Τὰ συμφραζόμενα σημαίνουν ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν ἀρχὴ μιᾶς γνώσης πρὸς τὸ παρὸν μειονεκτεῖ.

⁵²⁵ Στὴ γνώση αὐτὴ ἀνήκει ἡ ἐμπειρία τῆς θείας θεωρίας. Θὰ τοὺς δοθεῖ ἀργότερα (ἔσται).

⁵²⁶ Φανερώνεται στὴν ἐνότητα μαζί Του μέσα στὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Βλ. Α΄ 56, 20: οὐ γὰρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συννηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἶμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.

⁵²⁷ Ἔχουν ἀτελεῖ ἡ γνώση.

⁵²⁸ Ὅταν ἀποκτήσουν ἐπίγνωση τῆς θεότητάς Του.

⁵²⁹ Ἐμεῖς ἀγαπᾶμε ἐπειδὴ Ἐκεῖνος πρῶτος μᾶς ἀγάπησε: Α΄ Ἰω. 4, 19. Ἡ ἐμφαση στὴν εὐθύνη τῆς ἐλευθερίας σημαίνει ὅτι τὸν δεχό-

23 [...] ⁵³¹ εάν τις αγαπήσει με, τὸν λόγον μου τηρήσει, ⁵³² καὶ ὁ πατήρ μου αγαπήσει αὐτόν, ⁵³³ καὶ πρὸς αὐτόν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. ⁵³⁴

24 ὁ μὴ αγαπῶν με τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ. ⁵³⁵ καὶ ὁ λόγος ὃν ἀκούετε οὐκ ἔστιν ἐμός, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με πατρός. ⁵³⁶ 25 ταῦτα λελάληκα ὑμῖν παρ' ὑμῖν μένων· 26 ὁ δὲ παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὃ πέμψει ὁ πατήρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ⁵³⁷ ἐκεῖ-

μαστε σὰν νὰ εἶχαμε κινηθεῖ ἐμεῖς πρῶτοι πρὸς τὸν ἴδιο. Ἡ ἀπάντηση στὴν πρωτοβουλία Του εἶναι ἐπίσης ἀρχή — ἔχει τὴν αἰτία τῆς στὸν ἑαυτό της.

⁵³⁰ Παρουσιάζεται μόνο ἂν γνωρίζει ὅτι δὲν θὰ γίνει φορτικός.

⁵³¹ Βλ. 22–23: “λέγει αὐτῷ Ἰούδας, οὐχ ὁ Ἰσκαριώτης· Κύριε, καὶ τί γέγονεν ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίζειν σεαυτὸν καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ...” Ἡ ἀπορία προϋποθέτει ὑποτίμηση τῶν προσωπικῶν σχέσεων. “Καὶ τί γέγονεν”, σημαίνει ποιές εἶναι οἱ ἀντικειμενικὲς συνέπειες, πέρα ἀπὸ τὸ προφανές ὅτι ἐκεῖνοι θὰ τὸν δοῦν ἐνῶ ὁ κόσμος θὰ τὸν ἀγνοήσει. Περιμένει καταδίκη, τιμωρίες, κ.λπ. Ὁ Χριστὸς ἐπαναφέρει τὴ συζήτηση στὸ οὐσιῶδες.

⁵³² Δὲν ἀναγγέλλει καθήκοντα. Οἱ ἐντολὲς σημαίνουν φυσιολογικοὺς τρόπους καὶ ἀναγκαῖες ἀρχὲς ἐνότητας, ὅπως αὐθόρμητα συμπαρίσταται στοὺς φίλους μου.

⁵³³ Δὲν ἀναφέρει ἐδῶ τὸν ἑαυτό Του, ἐπειδὴ ὁ Πατέρας εὐλογεῖ τὸν κόσμον μὲ τὴν ἀγάπη Του ἀκριβῶς γιὰ τὸν Χριστό.

⁵³⁴ Ἡ διαφορὰ τῶν Μαθητῶν ἀπὸ τὸν ‘κόσμο’ εἶναι ἡ ἐνότητα τοῦ Πνεύματος.

⁵³⁵ Μοιάζει πλεονασμός, ὅμως ἔτσι βεβαιώνει πὼς ἡ συνέπεια προκύπτει χωρὶς καταναγκασμό, χάρη στὴ σχέση μαζί Του.

⁵³⁶ Οἱ συχνὲς ἀναφορὲς στὴν πατρικὴ ἀρχὴ σημαίνουν ὅτι ἀκόμα δὲν εἶχε ἀποκαλύψει τὴ φύση Του. Ἀναφέρεται στὴν τριαδικότητα προετοιμάζοντάς τους νὰ τὴν ἀναγνωρίσουν ὅταν ἀποκαλυφθεῖ.

⁵³⁷ Τὸ Πνεῦμα δίνεται στὸν Χριστό. Ἐν τῷ ὀνόματί μου: στὴν ἐνότητα μὲ τὸν ἴδιο, γιὰ νὰ γίνει καθένας τους ὁ μονογενὴς Υἱός. Ὁ Θεὸς μὲ γνωρίζει σὰν νὰ μὴν ὑπῆρχε κανένας ἄλλος παρὰ μόνον ἐγώ.

νος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει⁵³⁸ ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν.⁵³⁹

27 εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν.⁵⁴⁰ μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία μηδὲ δειλιάτω.⁵⁴¹ 28 ἠκούσατε ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν, ὑπάγω καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς· εἰ ἠγαπᾶτέ με, ἐχάρητε ἂν ὅτι εἶπον, πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα· ὅτι ὁ πατήρ μου μεῖζων μου ἐστίν.⁵⁴² 29 καὶ νῦν εἶρηκα ὑμῖν πρὶν γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται πιστεύσητε.

30 οὐκέτι πολλὰ λαλήσω μεθ' ὑμῶν· ἔρχεται γὰρ ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων, καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν· 31 ἀλλ' ἵνα γινῶ ὁ κόσμος ὅτι ἀγαπῶ τὸν πατέρα, καὶ καθὼς ἐνετείλατό μοι ὁ πατήρ, οὕτω ποιῶ.⁵⁴³ ἐγείρεσθε ἄγωμεν ἐντεῦθεν.⁵⁴⁴

⁵³⁸ Ὅτι τοὺς βοηθήσει νὰ ἀνανεώσουν τὴν ἀνθρώπινη φύση. Ἀνθρώπινη φύση εἶναι ἡ ἐνότητα μαζί Του.

⁵³⁹ Ἡ ἐπανάληψη τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας (ὑμῖν, ὑμᾶς, κ.λπ.) σημαίνει τὴ θέση τοῦ ἀνθρώπου στὴν κορυφὴ τῆς Δημιουργίας, ὁ πληθυντικὸς τὴν εὐθύνη ὅλων νὰ μὴ ἀγνοήσουμε τὸ θεῖο θέλημα.

⁵⁴⁰ Δικὴ Του εἰρήνη εἶναι ἡ χαρὰ τῆς σχέσης μαζί Του. Ὅχι μόνο δὲν ἀποφεύγει ἀλλὰ προκαλεῖ ὅλες τὶς δυνατὲς διαιρέσεις καὶ ἀποστάσεις ἀπ' ὅσους ἀρκοῦνται σὲ κατώτερες ἐπιθυμίες.

⁵⁴¹ Στὸν βαθμὸ πού ἀποξενώνει ἀπὸ τὸν περίγυρο, ἡ σχέση μαζί Του προκαλεῖ τάλαιπωρίες, ἀκόμα καὶ διώξεις.

⁵⁴² Ἄν χωριστεῖ ἀπ' ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ ἀλλοῦ, ἡ δήλωση αὐτὴ ἐπιτρέπει παρεξηγήσεις. Καὶ ἐδῶ ὅμως ὑπάρχουν στοιχεῖα πού ὁδηγοῦν σὲ ἔγκυρη ἐρμηνεία. Γιατί θὰ ἔπρεπε νὰ χαροῦν πού ὁ Πατέρας εἶναι μεγαλύτερος, ἂν ὄχι ἐπειδὴ ἐκεῖ βρίσκεται ὁ Ἴδιος στὸ ὕψος πού ἐγκατέλειψε μὲ τὴν Ἐνανθρώπηση;

⁵⁴³ Ἡ συγκεκριμένη ὑπακοὴ σημαίνει ἐνότητα, ἐπομένως χαρὰ καὶ ἐμπιστοσύνη.

⁵⁴⁴ Κυρίως εἶναι πρόσκληση νὰ ἀνακτῆσουν τὴ σκέψη τους μαζί Του.

72. [Ίω. 15, 1–27]

Ἐγὼ εἶμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή,⁵⁴⁵ καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστι. 2 πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν,⁵⁴⁶ αἶρει αὐτό,⁵⁴⁷ καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον, καθαίρει⁵⁴⁸ αὐτό, ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ. 3 ἤδη ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε διὰ τὸν λόγον⁵⁴⁹ ὃν λελάληκα ὑμῖν.

4 μείνατε⁵⁵⁰ ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν ὑμῖν.⁵⁵¹ καθὼς τὸ κλῆμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἄφ' ἑαυτοῦ, ἐὰν μὴ μείνῃ ἐν τῇ ἀμπέλῳ,

⁵⁴⁵ Χρησιμοποιεῖ τὴν ἄμπελο γιὰ νὰ δείξει πὼς ἡ ἔνωση μαζί Του εἶναι μιὰ ὑπερβολὴ ἀπόλαυσης.

⁵⁴⁶ Ἀπόδειξη ὅτι πιστεύω ἀληθινά, εἶναι ἡ ἐνότητα τοῦ Πνεύματος καὶ οἱ ἐνέργειες ποὺ τὴν ἐκδηλώνουν.

⁵⁴⁷ Ὅποιος δὲν θέλει νὰ βρισκεται μαζί Του, θὰ ἔχει ὅλες τὶς εὐκαιρίες ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐλευθερία του.

⁵⁴⁸ Ἡ ὁμοιότητα τῶν κινήσεων, ἀκόμα καὶ ἠχητικὴ (καθαίρει / αἶρει) σημαίνει ὅτι καὶ οἱ δικοὶ Του ταλαιπωροῦνται ἀπὸ ἓναν ἑαυτὸ ποὺ χρειάζεται νὰ ξεπεράσουν. Ὁ Παῦλος ἐξομολογεῖται, “συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσίν μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με ἐν τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσίν μου. ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; χάρις δὲ τῷ θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. ἄρα οὖν αὐτὸς ἐγὼ τῷ μὲν νοῦ δουλεύω νόμῳ θεοῦ, τῇ δὲ σαρκὶ νόμῳ ἁμαρτίας” (Ρωμ. 7, 22–25).

⁵⁴⁹ Γνωρίζοντας τί συμβαίνει καὶ τί πρόκειται νὰ συμβεῖ, σὰν νὰ πραγματοποιήσαν τὴν ἐξέλιξή τους προκαταβολικά.

⁵⁵⁰ Καταλαβαίνω ὅτι μένω μέσα Του, ἐπειδὴ ἀναγνωρίζω τὶς ἐνέργειές Του σὲ μένα καὶ ἀποκτῶ χαρά, ἡσυχία, ἐμπιστοσύνη καὶ δύναμη.

⁵⁵¹ Ἄς μείνουμε ἐνωμένοι: δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κάνει μόνος Του. Ὅσο δὲν ἔχω τὴν ἐπιθυμία μου στὸν ἴδιο πέρα ἀπ' ὅλα τὰ πλάσματα, τὸν ἀναγκάζω νὰ φύγει.

οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς, ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μείνητε.⁵⁵² ὃ ἐγὼ εἶμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα. ὁ μένων ἐν ἐμοὶ καὶ ἐν αὐτῷ, οὗτος φέρει καρπὸν πολὺν, ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν. ὃ ἐὰν μὴ τις μείνη ἐν ἐμοί, ἐβλήθη ἔξω ὡς τὸ κλήμα καὶ ἐξηράνθη, καὶ συνάγουσιν αὐτὰ καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλουσι, καὶ καίεται.

7 ἐὰν μείνητε ἐν ἐμοὶ καὶ τὰ ρήματά μου ἐν ὑμῖν μείνη,⁵⁵³ ὃ ἐὰν θέλητε αἰτήσασθε, καὶ γενήσεται ὑμῖν. 8 ἐν τούτῳ⁵⁵⁴ ἔδοξάσθη ὁ πατήρ μου, ἵνα καρπὸν πολὺν φέρητε, καὶ γενήσεσθε ἐμοὶ μαθηταί.⁵⁵⁵ 9 καθὼς ἠγάπησέ με ὁ πατήρ, καὶ ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς·⁵⁵⁶ μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ.⁵⁵⁷

10 ἐὰν τὰς ἐντολάς⁵⁵⁸ μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου, καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολάς⁵⁵⁹ τοῦ πατρός μου τηρήκα καὶ μένω

⁵⁵² Μοιάζει νὰ εἰσηγεῖται τὸν ἑαυτὸ Του ὡς ἀπλὸ μέσο γιὰ νὰ πετύχει κάποιος ὅσα θέλει. Ἀπὸ τὴ συνέχεια γίνεται φανερὸ ὅτι καρπὸς εἶναι ἡ ζωὴ, ἀκαρπία ἡ νεκρὴ ψυχὴ. Μακριὰ Του ἡ χαρὰ εἶναι μικρὴ καὶ προσωρινή. Τὸ ἀγαθὸ γεννιέται στὴ σχέση μαζί Του καὶ εἶναι μιὰ δική Του φανέρωση.

⁵⁵³ Ἕνας ὀρισμὸς πραγματικῆς ἐνότητος. Ἄν Ἐκεῖνος γίνῃ ἀρχὴ τοῦ βίου μου καὶ ἐγὼ ἀρχὴ τῶν λόγων Του, ἔχουμε κοινὸ θέλημα: μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ ζητήσω ὅ,τι δὲν θέλει, Τοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀρνηθεῖ αὐτὸ πὸν θέλω.

⁵⁵⁴ Δόξα, γνώση, ἐπίγνωση, εἶναι ἡ ἔνωση μαζί Του.

⁵⁵⁵ Μαθητεύω στὸν ἴδιον ἂν ξεφορτώνομαι τὴν κακία μου καὶ ὑποδέχομαι τὶς δυνάμεις Του ἐνωμένος μαζί Του.

⁵⁵⁶ Πατρικὴ ἀγάπη εἶναι ἡ μετάδοση τῆς θείας φύσης.

⁵⁵⁷ Δὲν εἶναι καθῆκον (εὐχάριστο ἢ δυσάρεστο), ἀλλὰ ὅ,τι πιὸ αὐθόρμητο, ταιριαστὸ καὶ φυσιολογικό.

⁵⁵⁸ Ἄν ἀπομακρύνετε ὅτιδήποτε ξένο στὴν ἀνθρώπινη φύση.

⁵⁵⁹ Ἐπειδὴ οἱ ἐντολὲς δὲν εἶναι διαταγές, τὴν τήρησή τους δὲν ἀποδεικνύει μιὰ πειθαρχία ἀλλὰ ἡ ἀμεριμνία, ἡ ἐμπιστοσύνη, ἡ ἀπόλαυση καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη. Ὅσα κάνω δυσφορῶντας — προσευχές, νηστεῖες, ἀγρυπνίες, ἡ συμμετοχὴ στὰ Μυστήρια... — ὅσο ἱερά' κι ἂν εἶναι, παραβαίνουν τὶς ἐντολὲς ὅπως οἱ ἁμαρτίες.

αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ. 11 Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ ἐν ὑμῖν μείνη καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῆ.

12 αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμή, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς. 13 μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. 14 ὑμεῖς φίλοι μου ἔστε, ἐὰν ποιῆτε ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν.⁵⁶⁰

15 οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους, ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος.⁵⁶¹ ὑμᾶς δὲ εἶρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς μου⁵⁶² ἐγνώρισά ὑμῖν.⁵⁶³

⁵⁶⁰ Στὴν ἰδανικὴ περίπτωση γινόμαστε ὅλοι ἓνα, ὅμως εἶναι ἀδύνατο νὰ θυσιάσω γιὰ κάποιον ποὺ δὲν θέλει νὰ εἶναι φίλος μου: ξεπερνᾶ τὸν ἑαυτό μου στὸν βαθμὸ ποὺ ὑπάρχει δυνατότητα νὰ ἀνοίγομαι στὸν ἄλλο.

⁵⁶¹ Ἡ φιλία θέλει γνώση, συνεννόηση, συμφωνία, συνεργασία, ἐπαφή, συνάντηση — δὲν εἶναι οἶκτος. Ἀποβλέπει στὴν ἐνότητα καὶ τὴν πραγματοποιεῖ. Ἡ φιλία εἶναι ὁ ἴδιος.

⁵⁶² Πάντα ἐγνώρισά ὑμῖν, δηλαδὴ τὸν ἑαυτό Του. "Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Ἐκκαρτ, "γι' αὐτὸ ἐγίνε ἀνθρωπος, γιὰ νὰ γεννηθῶ ἐγὼ Θεός. Γι' αὐτὸ πέθανε ὁ Θεός, γιὰ νὰ πεθάνω ἐγὼ γιὰ ὅλο τὸν κόσμον καὶ γιὰ ὅλα τὰ δημιουργημένα πράγματα. Ἔτσι πρέπει νὰ καταλαβαίνουμε αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ Κύριός μας, "Ὅλα ὅσα ἄκουσα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, σᾶς τὰ ἀποκάλυψα. Τί ἀκούει ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα του; Ὁ Πατέρας δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ γεννάει, ὁ Υἱὸς δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ γεννιέται. Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας καὶ ὅλα ὅσα εἶναι, τὴν ἀπύθμενη θεία φύση καὶ οὐσία, τὴν γεννάει ἀμέσως στὸν μονογενῆ Υἱό του. Αὐτὸ λοιπὸν ἀκούει ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ αὐτὸ μᾶς ἔχει ἀποκαλύψει, γιὰ νὰ γίνουμε ὁ ἴδιος Υἱός. Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Υἱός, τὰ ἔχει ἀπὸ τὸν Πατέρα Του, οὐσία καὶ φύση, γιὰ νὰ γίνουμε ὁ ἴδιος ὁ μονογενῆς Υἱός. Κανεὶς δὲν ἔχει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἀν δὲν εἶναι ὁ μονογενῆς Υἱός" (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Μάιστερ Ἐκκαρτ*, σ. 121–2).

⁵⁶³ Ἄν δὲν γνωρίζει μὲ βεβαιότητα πὼς εἶναι ἐπιθυμητός, θὰ παραινεῖ ἀόρατος σὰν ἀνύπαρκτος.

16 οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς,⁵⁶⁴ καὶ ἔθηκα⁵⁶⁵ ὑμᾶς ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε⁵⁶⁶ καὶ καρπὸν φέρητε, καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένη, ἵνα ὅ,τι ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα⁵⁶⁷ ἐν τῷ ὀνόματί μου,⁵⁶⁸ δῶ ὑμῖν.⁵⁶⁹

17 Ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν,⁵⁷⁰ ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.⁵⁷¹ 18 εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, γινώσκετε ὅτι ἐμὲ πρῶτον ὑμῶν μεμίσηκεν.⁵⁷² 19 εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει.⁵⁷³

⁵⁶⁴ Καλεῖ νὰ συνειδητοποιήσω ποῦ βρίσκεται ἡ ἀρχὴ γιὰ ὅλα καὶ γιὰ τὴν προσωπικὴ μου πρόοδο, πῶς προσεγγίζεται τὸ νόημα ὧσων συμβαίνουν.

⁵⁶⁵ Σᾶς ἔδωσα ὅλες τὶς ἀντικειμενικὲς προϋποθέσεις.

⁵⁶⁶ Στὴν ἐγκατάλειψη τοῦ ἀσήμαντου.

⁵⁶⁷ Ἡ προσευχὴ ἅς γίνεται ὀλόψυχα, διαφορετικὰ περιττεύει.

⁵⁶⁸ Ὅνομά Του εἶναι ἡ ἐπίγνωση τῆς ταυτότητάς Του. Παραμονὴ στὸ ὄνομά Του εἶναι οἱ ἐπιθυμίες ποὺ ταιριάζουν στὴ φύση Του.

⁵⁶⁹ Ὅλα χαρίζονται, δὲν ὑπάρχουν 'ἐπιτεύγματα'. Ὅσο νομίζω ὅτι ὁ ἴδιος 'κατορθώνω' κάτι, ὀτιδήποτε, τόσο δὲν μπορῶ νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὴν ἀχαριστία.

⁵⁷⁰ Ὅνομάζονται 'ἐντολές' γιὰ τὴν κρισιμότητα τοῦ περιεχομένου τους, ἐπειδὴ ἡ ἀθέτησή τους ἀποδεικνύει μικρὴ ἢ ἀνύπαρκτη βούληση νὰ ζήσουμε μαζί Του. Ἡ τήρησή τους προσέρχεται ἀπὸ ἐνθουσιασμό καὶ αὐθρομητισμό, δὲν εἶναι μιὰ ἐξωτερικὴ συμμόρφωση.

⁵⁷¹ Ἡ ἀγάπη εἶναι ὁ προορισμός. Καλύτερα νὰ μὴν πιστεύω στὸν Χριστό, παρὰ νὰ μὴν ἔχω ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι ἓνα συναίσθημα, εἶναι ὁ ἴδιος.

⁵⁷² Καὶ πρὶν ἀκόμα οἱ ἄνθρωποι μάθουν τὸ ὄνομά Του, στὸν βαθμὸ ποὺ δημιουργοῦσαν σχέσεις πραγματικῆς ἐνότητας, ἀγαποῦσαν καὶ γνώριζαν τὸν ἴδιο. Βλ. ὅσα γράφω σχετικὰ στοὺς Ἀρχαίους Ἑλληνες, σ. 309 κ.έ., στὸ κεφ. "Ἐκλινας Οὐρανοῦς".

⁵⁷³ Ὁ 'κόσμος' εἶναι ἄλλος ὅρος γιὰ τὴν ἀπόσταση, τὸ δημιούργημα χωρισμένο ἀπὸ τὸν Δημιουργό. Στὸν 'κόσμο' δὲν ἀνήκει τὸ σύνολο τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ὅσοι ἀποξενώθηκαν ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων.

ὅτι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος.⁵⁷⁴

20 μνημονεύετε τοῦ λόγου οὗ ἐγὼ⁵⁷⁵ εἶπον ὑμῖν· οὐκ ἔστι δοῦλος⁵⁷⁶ μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ. εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν· εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν. 21 ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσουσιν ὑμῖν διὰ τὸ ὄνομά μου, ὅτι οὐκ οἶδασι τὸν πέμψαντά με.⁵⁷⁷

22 εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἀμαρτίαν οὐκ εἶχον.⁵⁷⁸ νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν. 23 ὁ ἐμὲ μισῶν καὶ τὸν πατέρα μου μισεῖ.⁵⁷⁹ 24 εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν

⁵⁷⁴ Ὁμοιος ὁμοίω. Γι' αὐτὸ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μ. Βασιλείου παρατηρεῖ ὅτι μᾶλλον δὲν χρειάζεται ἡ ἀσκητικὴ ἀπόφαση, "ὅσους δὲν συνεχίζουσι νὰ βυθίζονται στὶς ἀνθρώπινες ἀπάτες, ἡ ἄστατη καὶ ἀνεμόδαρτη κίνηση τῶν πραγμάτων τοὺς ἀπωθεῖ ἀπὸ μόνῃ τῆς" (Γρηγόριος Νύσσης, *Εἰς τὸν βίον Μωϋσέως*, κεφ. 2, ἐν. 9: Γ. Βαλσάμης, *Κιβωτός*, σ. 187).

⁵⁷⁵ Ὁ πλεονασμὸς δείχνει τὴν κρισιμότητα τῆς συμβουλῆς.

⁵⁷⁶ Προηγούμενος τοὺς ἀποκαλεῖ φίλους, ἐδῶ καταχρηστικὰ δούλους, σημαίνοντας ὅτι δὲν θὰ ἀποκτήσουν μεγαλύτερη ἰσχὺ ἀπ' ὅση τοὺς δίνει.

⁵⁷⁷ Ἄγνοοῦν τὴ φύση Του.

⁵⁷⁸ Θὰ τοὺς δικαιολογοῦσε ἡ ἄγνοια, ὅχι ἐπειδὴ δὲν προέχει ἡ αὐθόρμητη διάθεση καὶ ὁ χαρακτήρας καθενός, ἀλλὰ στὸν βαθμὸ πού τὴν προσωπικότητα διαμορφώνουν ἐξωτερικὲς συνθῆκες. Γι' αὐτὸ στὴ συνέχεια μιλάει γιὰ πρόφαση.

⁵⁷⁹ "Εἶναι φανερό", εἰδοποιεῖ ὁ Συμεών, "αὐτὸς πού δὲν μπορεῖ νὰ ἀγαπήσει, δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ πιστέψει" (Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος, *Ἠθικός 5*, *ΕΣΝΘ*, τ. 2, σ. 212: Γ. Βαλσάμης, *Οἱ Ἀρχαῖοι Ἑλληνες*, σ. 205). Νὰ εἶμαι ἄθεος ἢ ἀγνωστικιστὴς δὲν ἔχει τίποτα λογικὸ καὶ ἀξιοσέβαστο. Δύο χιλιάδες χρόνια μετὰ τὴ βάπτισι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τὴ γέννησι τῆς χριστιανοσύνης, μετὰ ἀπὸ τόσους μάρτυρες, σοφοὺς, ἁγίους, θαύματα, καὶ μιὰ πολιτισμικὴ δημιουργία πού θαυμάζει ἢ φθονεῖ ὁ πλανήτης, ἡ περιφρόνησι τοῦ χριστιανισμοῦ

αὐτοῖς ἃ οὐδεὶς ἄλλος πεποίηκεν, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ καὶ ἐωράκασι καὶ μεμισήκασι καὶ ἐμὲ καὶ τὸν πατέρα μου.⁵⁸⁰ 25 ἄλλ' ἵνα πληρωθῆ ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν,⁵⁸¹ ὅτι ἐμίσησάν με δωρεάν. 26 ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας⁵⁸² ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ· 27 καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἐστε.⁵⁸³

73. [Ἰω. 16, 1–16]

Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα μὴ σκανδαλισθῆτε.⁵⁸⁴ 2 ἀποσυναγωγῶν⁵⁸⁵ ποιήσουσιν ὑμᾶς· ἀλλ' ἔρχεται ὥρα ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτείνων ὑμᾶς δόξῃ λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ. 3 καὶ ταῦτα ποιήσουσιν, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν τὸν πατέρα οὐδὲ ἐμέ. 4 ἀλλὰ ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα, μνημονεύετε αὐτῶν ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν.⁵⁸⁶ ταῦτα δὲ ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον, ὅτι μεθ' ὑμῶν

ἀποδεικνύει καθαρὴ ἀνοησία, ὑποκρισία καὶ φανατισμὸς. (Περὶ σόφτε-
ρα γράφω σὺς *Σημειώσεις γιὰ τὸ Σχολεῖο*, 10 Μαρτίου.)

⁵⁸⁰ Μόνο γνωρίζοντας τὸν Χριστὸ γνωρίζω τὴν Τριάδα.

⁵⁸¹ Ἡ ἴδια ἡ δικὴ τους παράδοση περιέχει τὴν καταδίκη τους: δό-
θηκε ὑπερβολὴ βοήθειας καὶ τὴν ἀχρήστευσαν.

⁵⁸² Καλεῖται Παράκλητος ἐπειδὴ τίποτα δὲν ἱκανοποιεῖ ὀριστικὰ
ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀλήθεια.

⁵⁸³ Τί ἄλλο θὰ κινητοποιοῦσε τοὺς Μαθητές, ἂν δὲν μποροῦσε νὰ
τὸ κάνει ἡ σχέση τους μαζί Του;

⁵⁸⁴ Ἡ ἀνακοίνωση τοῦ μέλλοντος ἐμποδίζει τὸν σκανδαλισμὸς. Ἄν
ἐμπιστεύομαι πραγματικὰ τῇ θεῖα βούληση, τὰ δεινὰ γίνονται γιὰ
μένα σὰν ἀγαθὰ, ἔχω μόνο νὰ κατανοήσω πῶς ἀκριβῶς με βοηθοῦν.

⁵⁸⁵ Θὰ γίνετε ξένα σώματα, μιάσματα.

⁵⁸⁶ Ἐτσι θὰ μπορέσουν νὰ γονιμοποιήσουν τὶς ταλαιπωρίες τους.

ἤμην.⁵⁸⁷ 5 νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με ποῦ ὑπάγεις;⁵⁸⁸ 6 ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν. 7 ἀλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω ὑμῖν· συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω. ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς.⁵⁸⁹ 8 καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας καὶ περὶ δικαιοσύνης καὶ περὶ κρίσεως. 9 περὶ ἁμαρτίας μὲν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ·⁵⁹⁰ 10 περὶ δικαιοσύνης δέ, ὅτι πρὸς τὸν πατέρα μου ὑπάγω καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με·⁵⁹¹ 11 περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται.⁵⁹²

⁵⁸⁷ Δὲν ἐξηγεῖ μόνο τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ σχεδὸν ἀπολογεῖται, ἐγκαινιάζοντας ἐποχὴ μεγάλης οἰκειότητος μαζί Του.

⁵⁸⁸ Τὸ 'ποῦ' σημαίνει ἐδῶ 'γιατί'. Δημιουργεῖ ἓνα ἐρώτημα γιὰ νὰ προκαλέσει τὴ σκέψη, καὶ φανερώνει ἀκόμα περισσότερο ἀπ' ὅσα διανοήθηκαν νὰ ζητήσουν, ταυτόχρονα ἐνισχύοντάς τους ποῦ λυπό-ντουσαν ἐπειδὴ θὰ ἔφευγε.

⁵⁸⁹ Ὅσο βρίσκεται ἀπέναντί μου, ἡ ἐνότητα δὲν τελειοποιεῖται. Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Ἴνκαρτ, "ὅταν γεννήθηκα ἀπὸ τὸν Θεό, ὅλα τὰ πράγματα εἶπαν ὑπάρχει Θεός, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ μὲ κάνει μακάριο, γιὰτὶ μὲ κάνει νὰ γνωρίζω τὸν ἑαυτό μου σὰν ἓνα πλάσμα. Διασχίζοντας καὶ περνώντας πέρα, ἐκεῖ ὅπου στεκόμουν ἐλεύθερος ἀπὸ τὴ θέλησή μου, ἀπὸ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ, ἀπ' ὅλα τὰ ἔργα Του καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό, ἐκεῖ εἶμαι πέρα ἀπ' ὅλα τὰ πλάσματα, καὶ δὲν εἶμαι οὔτε Θεὸς οὔτε πλάσμα, ἀλλὰ εἶμαι ὅ,τι ἤμουν, ὅ,τι εἶμαι καὶ ὅ,τι θὰ μείνω γιὰ πάντα" (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Μάιστερ Ἴνκαρτ*, σ. 196).

⁵⁹⁰ Ἡ ἀπιστία τους δὲν βρισκόταν στὶς ιδέες. Ἀποξενώθηκαν στὴν πράξη, κατάντησαν νὰ ἔχουν ὀργὴ ἀντὶ γιὰ εὐχαριστία.

⁵⁹¹ Ἀναφέρεται στὴ νομικὴ θρησκευτικὴ τὴν ἀρχαίου Ἰσραὴλ ἐπαναλαμβάνοντας ὅτι ἂν πίστευαν πραγματικὰ στὴν ἴδια τὴ δική τους προηγούμενη παράδοση, δὲν θὰ ἀμφέβαλλαν γιὰ τὴν ταυτότητά Του.

⁵⁹² Ὡς χρόνος καὶ τόπος ἀποξένωσης ὁ κόσμος ἔχει κριθεῖ. Στους δαίμονες καὶ σὲ ὅσους προσέρχονται στὴ δαιμονικὴ συνείδηση ἐπι-τράπηκε νὰ ὑπάρχουν κι αὐτοὶ ὅπως θέλουν.

12 ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν⁵⁹³ ἄρτι. 13 ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὀδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν· οὐ γὰρ λαλήσει ἄφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ λαλήσει,⁵⁹⁴ καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν.⁵⁹⁵ 14 ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγ-

⁵⁹³ Δὲν μπορεῖτε νὰ τὰ κρατήσετε ἔτσι ποῦ νὰ μὴν περιφρονηθοῦν στὴν πράξη. Ἡ ἀπλή κατανόηση δὲν ἀρκεῖ. Ἦδη ὅσα εἰπώθηκαν στὸν κύκλο τῶν Μαθητῶν, γιὰ τοὺς ὑπόλοιπους ἀποσιωπήθηκαν σὲ παραβολές. Οἱ ἴδιοι οἱ Μαθητὲς ὕστεροῦσαν σὲ εὐαισθησία. Ἡ ἀλήθεια δὲν 'ἐπιπλέει' στὴ συνείδηση, διαμορφώνει τὸν ἄνθρωπο, ἀνασυντάσσει τὴ μνήμη, κατευθύνει τὴ βούληση, ἐξυψώνει τὸ συναίσθημα, καὶ ὅλες τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς τὶς οἰκειοποιεῖται ἀναγεννητικά. Ὁ Λόγος εἶναι παράκλητος, ἐπειδὴ ἡ ἀλήθεια χαρίζει δύναμη. Τὸ Πνεῦμα ὀδηγεῖ ἀπὸ ἀλήθεια σὲ μεγαλύτερη ἀλήθεια.

⁵⁹⁴ Δὲν σημαίνει 'κατωτερότητα' τοῦ Πνεύματος καὶ ἄγνοια, ὅπως δὲν μειώνει τὸν Χριστὸ ἡ ὁμολογία ὅτι φανερώνει ὅσα ἀκούει ἀπὸ τὸν Πατέρα. Τέτοιες παραδοχὲς ἀπλῶς βεβαιώνουν τὴν ἀρχὴ τῆς Τριάδας ὡς ἀρχὴ ἐνότητος, δείχνουν ὅτι ὅλα ἀνάγονται στὴ γόνιμη κίνηση τῆς πατρικῆς ἀποκάλυψης, δὲν ὑπάρχει ἀπλή 'συμφωνία' καὶ 'ἰσοτιμία' αὐτόνομων ὄντοτήτων. Καὶ ὅπως τὰ ἄλλα δύο πρόσωπα δὲν γνωρίζουν ἀπὸ μόνονα τους, ἀλλὰ ἀκούγοντας ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἔτσι ὁ Πατέρας δὲν γνωρίζει ἀπὸ μόνος Του ἀλλὰ ἐπειδὴ μιλάει στὰ ἄλλα δύο πρόσωπα. Ὁ Πατέρας δὲν θὰ ὑπῆρχε, ἂν δὲν εἶχε Λόγο νὰ ὑπάρχει. Μὲ τὴν ἔννοια αὐτὴ ὁ Χριστὸς εἶναι θεμέλιο καὶ αἰτία τῆς ἴδιας τῆς πατρικῆς ἀρχῆς, εἶναι ὁ προορισμὸς καὶ τὸ νόημά της. (Βλ. ἐπίσης ὅσα γράφω στὸν *Χρόνο καὶ Δημιουργία*, σ. 435 κ.έ.) Μὲ τὴν ἔννοια αὐτὴ ἀποδεικνύεται κάπως εὐλογο τὸ ἀπλοϊκὸ ἐρώτημα, ποῖος δημιούργησε τὸν Θεό. Ἄν ὅλα ἔχουν μιὰ αἰτία, γιατί δὲν θὰ εἶχε ὁ Ἰδιος; Ἡ Τριάδα ἐξηγεῖ τὸν Θεὸ σὰν μιὰ ἐσωτερικὴ γονιμότητα.

⁵⁹⁵ 'Ἐρχόμενα' δὲν εἶναι κυρίως οἱ ἀντικειμενικὲς ἱστορικὲς ἐξελίξεις, ὅσο οἱ προσωπικὲς εὐκαιρίες ἢ κίνδυνοι τῆς πνευματικῆς προόδου. Γι' αὐτὸ ζητοῦμε ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ μᾶς φωτίσει, νὰ ἀνοίξει τὸν νοῦ μας νὰ ἀντιληφθοῦμε τὰ πράγματα σωστά. Τὸ κάνει ὅποτε κρίνει, καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρξει αἴτημα. Εἶναι σὰν νὰ μᾶς κατευθύνει φανερώ-

γελεῖ ὑμῖν. 15 πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ ἐμά ἐστι.⁵⁹⁶ διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήφεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. 16 μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με, ὅτι ἐγὼ ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα.

74. [Ἰω. 16, 19–28]

Περὶ τούτου ζητεῖτε μετ' ἀλλήλων ὅτι εἶπον, μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με;⁵⁹⁷ 20 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται· ὑμεῖς δὲ λυπηθήσεσθε, ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται· 21 ἡ γυνὴ ὅταν τίκτη, λύπην ἔχει, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς· ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκέτι μνημονεῦει τῆς θλίψεως διὰ τὴν χαρὰν ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον. 22 καὶ ὑμεῖς οὖν λύπην μὲν νῦν ἔχετε· πάλιν δὲ ὄψομαι ὑμᾶς καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδιά, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἴρει ἀφ' ὑμῶν. 23 καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε οὐδέν.⁵⁹⁸

νοντας ξαφνικὰ τὶς συνθῆκες ἀπὸ μιᾶ πλευρᾶ πού ὡς τότε παρέμενε ἀόρατη ἐνῶ ἦταν ἡ πιὸ κρίσιμη καὶ συχνὰ ὀλοφάνερη! Ἄν δὲν θέλει, δὲν μπορῶ νὰ ἀντιληφθῶ οὔτε τὸ ἀπλούστερο — νόησή μου εἶναι ὁ Ἰδιος.

⁵⁹⁶ Δὲν νοεῖται Πατέρας χωρὶς Υἱό, γι' αὐτὸ ὁ Υἱὸς ὀνομάζεται Λόγος, δηλαδὴ Σκοπός, Αἰτία, Σχέση, Νόημα, Φανέρωση.

⁵⁹⁷ Καὶ μόνο αὐτὴ ἡ ἀπορία θὰ ἀρκοῦσε γιὰ νὰ συμπεράνει κανεὶς πόσο περιορισμένη ἦταν ἡ συμμετοχὴ τῶν Μαθητῶν στὸ ἔργο Του. Τόσο λίγο κατανοοῦσαν τί συνέβαινε, ὥστε εἶναι ἐντυπωσιακὸ ὅτι παρ' ὅλα αὐτὰ συνέχιζαν νὰ τὸν ἀκολουθοῦν!

⁵⁹⁸ Δὲν θὰ ζητήσουμε τίποτα, ἐπειδὴ τὰ πάντα εἶναι ὁ Ἰδιος. Ἡ 'ἡμέρα ἐκείνη' εἶναι κάθε στιγμή. Ἦδη τώρα μποροῦμε νὰ ἔχουμε τὰ πάντα ἀπὸ τὸν Ἰδιο — καὶ πέρα ἀπ' ὅλα τὸν Ἰδιο μόνο Του. Ὁ Πορφύριος ἐξηγεῖ ὅτι "ἅμα γνωρίσεις καὶ ἀγαπήσεις τὸν Χριστό, ζεῖς στὸν Παράδεισο. Ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Παράδεισος. Ὁ Παράδεισος ἀρχί-

ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν.⁵⁹⁹ 24 ἕως ἄρτι οὐκ ἠτήσατε οὐδὲν⁶⁰⁰ ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε καὶ λήψεσθε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ᾗ πεπληρωμένη.⁶⁰¹

25 Ταῦτα ἐν παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν· ἀλλ' ἔρχεται ὥρα ὅτε οὐκέτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παρρησίᾳ περὶ τοῦ πατρὸς ἀναγγελοῦ ὑμῖν.⁶⁰² 26 ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐν τῷ ὀνόματί μου αἰτήσεσθε· καὶ οὐ λέγω ὑμῖν ὅτι ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα περὶ ὑμῶν· 27 αὐτὸς γὰρ ὁ πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πεφιλήκατε, καὶ πεπιστεύκατε ὅτι ἐγὼ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον.⁶⁰³ 28 ἐξῆλθον παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον· πάλιν ἀφίημι τὸν κόσμον καὶ πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα.

75. [Ἰω. 17, 1–26]

Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα· δόξασόν σου τὸν υἱόν, ἵνα καὶ ὁ υἱός σου δοξάσῃ σε,⁶⁰⁴ 2 καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός,

ζει ἀπὸ ἐδῶ. [...] Ζωὴ χωρὶς Χριστοῦ εἶναι θάνατος, εἶναι κόλαση, δὲν εἶναι ζωὴ [...] Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ” (βλ. Πορφύριος Καυσοκαλυβίτης, *Τὸ Μυστικὸν εἶναι ἡ Εὐχαριστία*, σ. 41 καὶ 44.)

⁵⁹⁹ Ὁ Πατέρας δίνει στὸν Χριστὸ τὰ πάντα. Ζητάω στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ σημαίνει ὅτι ἐνωμένος μαζί Του εἶμαι Ἐκεῖνος.

⁶⁰⁰ Ἀκόμη πιὸ ὀξεῖα ἀναφορὰ στὴν ἀπόσταση ἀπὸ τοὺς Μαθητές, πόσο μακρινοὶ παρέμεναν ἀπὸ τὸν ἴδιο καὶ τὸ ἔργο Του.

⁶⁰¹ Πληρότητα χαρᾶς σημαίνει πληρότητα αἰτήματος, ὅταν ζητάει κανεὶς τὸν ἴδιο καὶ δὲν ἀρκεῖται σὲ τίποτα λιγότερο.

⁶⁰² Συχνὰ τοὺς μιλάει ὅπως σὲ ἄσχετους.

⁶⁰³ Ἐφόσον ὁ Πατέρας δίνει τὰ πάντα στὸν Χριστό, εἶναι φυσικὸ νὰ ἀγαπάει τὸ ἴδιο ὅσους ἐνώθησαν μαζί Του.

⁶⁰⁴ Ἀκατανόητο αἶτημα, ἂν ἐπιμείνω στὴν ὥρα τῆς Σταύρωσης, ὅμως ἐδῶ ἐννοεῖται ἐπίσης ἡ Ἀνάληψη, ἡ βάπτισμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ ἐξάπλωση τῆς χριστιανοσύνης.

ἵνα πᾶν⁶⁰⁵ ὃ δέδωκας αὐτῷ δώσῃ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον. 3 αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωή,⁶⁰⁶ ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν⁶⁰⁷ καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν.

4 ἐγὼ σε ἐδόξεσα ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ ἔργον ἐτελείωσα ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω· 5 καὶ νῦν δόξασόν με σύ, πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ⁶⁰⁸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί. 6 ἐφανερώσά σου τὸ ὄνομα⁶⁰⁹ τοῖς ἀνθρώποις οὓς δέδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου. σοὶ ἦσαν καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκας, καὶ τὸν λόγον σου τετηρήκασι. 7 νῦν ἔγνωκαν ὅτι πάντα ὅσα δέδωκάς μοι παρὰ σοῦ ἐστίν· 8 ὅτι τὰ ρήματα ἃ δέδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς, καὶ αὐτοὶ ἔλαβον, καὶ ἔγνωσαν ἀληθῶς ὅτι παρὰ σοῦ ἐξῆλθον, καὶ ἐπίστευσαν ὅτι σύ με ἀπέστειλας.

9 ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ· οὐ περὶ τοῦ κόσμου ἐρωτῶ, ἀλλὰ περὶ ὧν δέδωκάς μοι,⁶¹⁰ ὅτι σοὶ εἶσι, 10 καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστὶ καὶ τὰ σὰ ἐμά, καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς. 11 καὶ οὐκέτι εἶμι ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὗτοι ἐν τῷ κόσμῳ εἶσι, καὶ ἐγὼ πρὸς σὲ ἔρχομαι. πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου ᾧ δέδωκάς μοι,⁶¹¹ ἵνα ὡσιν ἐν καθῶς ἡμεῖς.

⁶⁰⁵ Καὶ τὸ κακὸ συμβάλλει ἄθελά του στὸ θεῖο σχέδιο καὶ δοξάζει τὸν Θεό. Μὲ τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξή του τὸ κακὸ ἀποδεικνύει τὴν ἐλευθερία πὺ χαρίζεται στὰ ἔλλογα πλάσματα.

⁶⁰⁶ Δὲν εἶναι ἡ ἀπλή ἀθανασία ἀλλὰ ἡ ἔνωση μαζί Του.

⁶⁰⁷ Ἐπιμένοντας στὴ θεότητα τοῦ Πατέρα, ἀνακοινώνει ἔμμεσα τὴ δική Του, ὅτι ἀρχὴ τῆς Τριάδας εἶναι ἡ μοναδικὴ πατρικὴ κίνηση πρὸς τὸν ἴδιο.

⁶⁰⁸ Ἡ διαφορὰ δὲν εἶναι χρονολογικὴ, σημαίνει τὴν ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὸν κόσμο σχέση με τὸν Πατέρα.

⁶⁰⁹ Φανέρωσε τὴν πατρικὴ βούληση, μάλιστα σὲ σχέση με τὴν Τριάδα.

⁶¹⁰ Δὲν μπορεῖ νὰ βοηθήσει τοὺς ὑπόλοιπους, ἂν δὲν θέλουν.

⁶¹¹ Νὰ τοὺς συγκρατήσῃ στὴν ἐπίγνωση τῆς ταυτότητάς Του.

12 ὅτε ἤμην μετ' αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου· οὓς δέδωκάς μοι ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ.⁶¹²

13 νῦν δὲ πρὸς σὲ ἔρχομαι, καὶ ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ ἵνα ἔχωσι τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπληρωμένην⁶¹³ ἐν αὐτοῖς.⁶¹⁴

14 ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου,⁶¹⁵ καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτούς,⁶¹⁶ ὅτι οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου,⁶¹⁷ καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου.⁶¹⁸ 15 οὐκ ἐρωτῶ ἵνα ἄρῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου,⁶¹⁹ ἀλλ' ἵνα τηρήσης αὐτοὺς ἐκ τοῦ πονηροῦ.⁶²⁰ 16 ἐκ τοῦ κόσμου

⁶¹² Ἐκπλήρωση τῆς Γραφῆς δὲν εἶναι ἡ ἀπλή ἐπαλήθευση ἀλλὰ ἡ ὀλοκλήρωσή της. Ἡ Γραφὴ ἀρχίζει σὰν μιὰ παράδοση καὶ ὀλοκληρώνεται ὡς προσωπικὴ πράξη, ἀλλιῶς ἀχρηστεύεται. Γραφὴ εἶναι καὶ ἡ Δημιουργία.

⁶¹³ Ἡ πληρότητα βρίσκεται στὸ ὅτι ἐρχόταν πιά στὸν Πατέρα.

⁶¹⁴ Νὰ γίνεи δική τους ὅπως ἦταν δική Του — νὰ γίνουи Ἐκεῖνος.

⁶¹⁵ Δὲν ἔδωσε μιὰ διδασκαλία, ἔδωσε τὸν ἑαυτό Του.

⁶¹⁶ Ὁ 'κόσμος' σημαίνει καὶ ἐδῶ τὸ σύνολο ὅσων ἀποξενώθηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχή τους.

⁶¹⁷ Δὲν προέρχονται ἀπὸ τὸν κόσμο: θέλησαν νὰ γνωρίσουν τὴν ἀληθινὴ τους προέλευση καὶ ἀνέκτησαν τὴ μνήμη τους. Τί νόημα θὰ εἶχαν οἱ ἀντικειμενικὲς ἀποδείξεις; Τί νόημα θὰ εἶχε ἓνας πατέρας-συμπέρασμα, χωρὶς ζωντανὴ σχέση μαζί του, χωρὶς οἰκειότητα καὶ ἀμεσότητα, ἂν δὲν τὸν θυμᾶμαι καὶ οὔτε κἂν ἐνδιαφέρομαι νὰ τὸν γνωρίσω;

⁶¹⁸ Ὅσοι δέχτηκαν πραγματικὰ τὸν Λόγο, στὸν βαθμὸ ποὺ ἐνώθη-καν μαζί Του εἶναι ἅγιοι καὶ ἄκτιστοι ὅπως ὁ Ἰδιος.

⁶¹⁹ Κανεὶς δὲν σώζεται μὲ τὴν ἀλλαγὴ ἐξωτερικῶν συνθηκῶν.

⁶²⁰ Ὅσο γίνεται νὰ μὴν ὑπάρξουи πειρασμοί. Ὅχι μόνο δὲν ζητάει βεβαιώσεις 'ἀτσάλινης' πίστευς, ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ ἔχουμε τὴ μικρότερη δυνατὴ ταλαιπωρία.

οὐκ εἰσί, καθὼς ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰμί.⁶²¹ 17 ἀγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου.⁶²² ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστι.⁶²³

18 καθὼς ἐμὲ ἀπέστειλας εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἐγὼ ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον.⁶²⁴ 19 καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἀγιάζω ἐμαυτόν,⁶²⁵ ἵνα καὶ αὐτοὶ ὣσιν ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ.⁶²⁶

20 Οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευσόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ, 21 ἵνα πάντες ἔν ὧσι, καθὼς σύ, πάτερ, ἐν ἐμοὶ καὶ ἐγὼ ἐν σοί,⁶²⁷ ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἔν ὧσιν, ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ ὅτι σύ με ἀπέστειλας.⁶²⁸

22 καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὣσιν ἐν καθὼς ἡμεῖς ἔν ἐσμεν, 23 ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σύ ἐν ἐμοί, ἵνα ὣσι τετελειωμένοι εἰς ἔν, καὶ ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος ὅτι σύ με ἀπέστειλας καὶ ἡγάπησας αὐτοὺς καθὼς ἐμὲ ἡγάπησας.

⁶²¹ Οἱ ἐλλείψεις τους παραμένουν πολλές, ὅμως ἐδῶ ἀναγνωρίζει τὴ γνησιότητα τῆς πρόθεσής τους καὶ ὅσα κυφορεῖ.

⁶²² Κάνε τὴν πράξη τους συνειδητή, οἱ σωστὲς ιδέες νὰ ὑποστηρίζουν τὰ βιώματα καὶ τὸ ἔργο.

⁶²³ Ἡ ἀλήθεια ἐδῶ σημαίνει μιὰ ἐνότητα ιδεῶν, πράξης καὶ βιωμάτων.

⁶²⁴ Ἄνθρωπος εἶναι ὁ ἅγιος. Μὲ τὸν βίον τῶν ἀγίων ἐπεκτείνεται ὁ βίος τοῦ Χριστοῦ καὶ πολλαπλασιάζεται ἡ ἀνθρωπότητα.

⁶²⁵ Σὲ κάθε ἅγιο εἶναι ὁ Χριστὸς ποὺ ἀγιάζει τὸν ἑαυτό Του.

⁶²⁶ Νὰ ἔχουν ἀγιότητα στὴν ἐνότητα ἔργων καὶ συνείδησης.

⁶²⁷ Δὲν γίνεται ἀληθινὴ ἐνότητα μεταξύ μας ὅσο δὲν ὑπάρχει μαζί Του, καὶ ἀντιστρόφως. Ἡ ἐνότητα εἶναι ὁ ἴδιος.

⁶²⁸ Ἡ πεποίθηση, ὅσοδήποτε ὀρθή, δὲν ὠφελεῖ ἀπὸ μόνη της. Ἀκόμη χειρότερα, ἡ ἀπλὴ ὀρθοδοξία εὐνοεῖ ἐντυπώσεις ἐγκυρότητας ἐκεῖ ποὺ δὲν ὑπάρχει παρὰ ἀποτυχία. Σῶζει μόνον ἡ ἀμεση σχέση μαζί Του.

24 πάτερ, οὓς δέδωκάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ κάκεινοι ὡσι μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν ἣν δέδωκάς μοι, ⁶²⁹ ὅτι ἠγάπησάς με πρὸ ⁶³⁰ καταβολῆς κόσμου.

25 πάτερ δίκαιε, ⁶³¹ καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω, ἐγὼ δέ σε ἔγνω, καὶ οὗτοι ἔγνωσαν ὅτι σύ με ἀπέστειλας· 26 καὶ ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου καὶ γνωρίσω, ἵνα ⁶³² ἡ ἀγάπη ἣν ἠγάπησάς με ἐν αὐτοῖς ᾗ, καὶ ἐγὼ ἐν αὐτοῖς.

76. [Ματθ. 23, 2–39]

Ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. 3 πάντα οὖν ὅσα ἐὰν εἴπωσιν ὑμῖν τηρεῖν, τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε, ⁶³³ κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε· λέγουσι γάρ, καὶ οὐ ποιοῦσι. 4 δεσμεύουσι γάρ φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους τῶν ἀνθρώπων, ⁶³⁴ τῷ δὲ δακτύλῳ

⁶²⁹ Ἡ ὄραση τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ μακαριότητα τῶν ἔλλογων πλασμάτων, καὶ εἶναι αὐτογνωσία, ἡσυχία, ἐνότητα, μετοχή στίς θεῖες δυνάμεις, ἀγιότητα, ἀγαθὴ ἀκεραιότητα.

⁶³⁰ Δὲν ἔχει χρονολογικὴ ἀλλὰ ὑπαρξιακὴ σημασία: δὲν χρειάζομαι τὰ πλάσματα γιὰ νὰ ἀποκτήσω σχέση μαζὶ Του. Ἄν καὶ δὲν τὰ χρειάζομαι, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν τὰ ἀγαπᾶω μέσα Του. Στίς ἐδῶ συνθῆκες τὰ πλάσματα εἶναι τὸ πρῶτο ποὺ συναντάω, καὶ ἀγνοῶντας ὅτι κάθε ἀξία τους, μεγάλη ἢ μικρὴ, εἶναι ὁ ἴδιος.

⁶³¹ Ὁ χαρακτηρισμὸς σημαίνει ἀκόμη πῶς ἡ ἀπόφασή Του νὰ παραμείνει γιὰ τοὺς πολλοὺς ἀόρατος σὰν ἀνύπαρκτος, δὲν εἶναι ἀδικη.

⁶³² Δὲν δηλώνει ἀποτελεσμα, εἰδοποιεῖ πῶς φανερώνεται ἡ πατρικὴ ἀρχή.

⁶³³ Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ διαβάλλουμε τὰ πλάσματα γιὰ τὴν ἀπουσία ἀκεραιότητος. Κάθε ἀξία ὅπουδήποτε καὶ σὲ ὅποιο βαθμὸ ὑπάρχει εἶναι σεβαστή.

⁶³⁴ Πρβλ. Α' 29, 28–30: δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ ἐγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ'

αὐτῶν οὐ θέλουσι κινήσαι αὐτά.⁶³⁵ 5 πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιῶσι πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις. πλατύνουσι γὰρ τὰ φυλακτήρια αὐτῶν καὶ μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν, 6 φιλοῦσι δὲ τὴν πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δείπνοις καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς 7 καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ραββὶ ραββί.

8 ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε ραββί· εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστὶν ὁ διδάσκαλος, ὁ Χριστός· πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε. 9 καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γὰρ ἐστὶν ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. 10 μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί· εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστὶν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστός.⁶³⁶ 11 ὁ δὲ μείζων ὑμῶν ἔσται ὑμῶν διάκονος.⁶³⁷ 12 ὅστις δὲ ὑψώσει ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὅστις ταπεινώσει ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.⁶³⁸

13 Οὐαὶ δὲ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κατεσθίετε τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν καὶ προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι· διὰ τοῦτο λήψεσθε περισσότερον κρίμα. 14 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν

ὑμᾶς καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶξός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαιυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστός καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν.

⁶³⁵ Δὲν προσπαθοῦν νὰ τηρήσουν οἱ ἴδιοι ὅσα ἀπαιτοῦν ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Παριστάνοντας τοὺς ἀδιάφθορους νομίζουν ὅτι συγκαλύπτουν τὴν περιφρόνησή τους γιὰ τὴν ἀλήθεια.

⁶³⁶ Ὅλα τὰ δίνει ὁ Ἰδιος — ἅμεσα εἴτε μέσα ἀπὸ ἄλλους διδάσκει, στηρίζει, ὁδηγεῖ.

⁶³⁷ Ἄς σκεφτοῦμε τὴ θέση ποὺ ἔχει συνήθως ἡ μητέρα στὴν οἰκογένεια. Τὸ ἴδιο στὴν Ἐκκλησία, ἀπολαμβάνει μεγαλύτερη τιμὴ ὅποιος οὔτε κἀν ἐνδιαφέρεται νὰ τὸν τιμήσουν.

⁶³⁸ Ἡ ταπείνωση δὲν εἶναι μιὰ ἠθικολογικὴ τεχνικὴ, ὅπως οὔτε ἡ ὑψωση. Ὅστις, εἶναι ὁ ἑαυτός, ὁ χαρακτήρας. Μὲ τὴν προειδοποίηση αὐτὴ ὁ Χριστὸς βοηθᾷ νὰ ἀναγνωρίζεται ἡ ταυτότητα ἑπαρσης καὶ ταπεινοφροσύνης ὡς πρὸς τὴν προέλευσή τους στὴν ἐλευθερία.

τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· ὑμεῖς γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν. 15 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον, καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν.⁶³⁹

16 Οὐαὶ ὑμῖν, ὀδηγοὶ τυφλοί, οἱ λέγοντες ὃς ἂν ὁμόση ἐν τῷ ναῶ, οὐδὲν ἐστίν, ὃς δ' ἂν ὁμόση ἐν τῷ χρυσοῦ τοῦ ναοῦ, ὀφείλει. 17 μωροὶ καὶ τυφλοί· τίς γὰρ μείζων ἐστίν, ὁ χρυσὸς ἢ ὁ ναὸς ὁ ἀγιάζων τὸν χρυσόν; 18 καί· ὃς ἂν ὁμόση ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδὲν ἐστίν, ὃς δ' ἂν ὁμόση ἐν τῷ δώρῳ τῷ ἐπάνω αὐτοῦ, ὀφείλει. 19 μωροὶ καὶ τυφλοί· τί γὰρ μεῖζον, τὸ δῶρον ἢ τὸ θυσιαστήριον τὸ ἀγιάζον τὸ δῶρον; 20 ὁ οὖν ὁμόσας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ὁμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἐπάνω αὐτοῦ· 21 καὶ ὁ ὁμόσας ἐν τῷ ναῶ ὁμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ κατοικήσαντι αὐτόν· 22 καὶ ὁ ὁμόσας ἐν τῷ οὐρανῷ ὁμνύει ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω αὐτοῦ.

23 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον, καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν πίστιν· ταῦτα δὲ ἔδει ποιῆσαι κάκεινα μὴ ἀφιέναι. 24 ὀδηγοὶ τυφλοί, οἱ διυλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες.

25 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροφίδος, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ἐξ ἀρπαγῆς καὶ ἀδικίας. 26 Φαρισαῖε τυφλέ, καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροφίδος, ἵνα γένηται

⁶³⁹ Κατανοεῖται ὅπως τὸ Α΄ 56, 7: *ἀνάγκη γάρ ἐστιν ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται*. Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι δίνουν ἀφορμὲς καὶ ἐξωθοῦν, δὲν εὐθύνονται γιὰ τὴν ἀπώλεια κανενός.

καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτῶν καθαρὸν.⁶⁴⁰ 27 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι παρομοιάζετε τάφοις κεκονιαμένοις, οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνονται ὠραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας. 28 οὕτω καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν δὲ μεστοὶ ἐστε ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας.

29 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν καὶ κοσμεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων, 30 καὶ λέγετε· εἰ ἡμεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἡμεν κοινωνοὶ αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν. 31 ὥστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς ὅτι υἱοὶ ἐστε τῶν φονευσάντων τοὺς προφήτας. 32 καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν.⁶⁴¹

33 ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν.⁶⁴² πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γεέννης;⁶⁴³ 34 διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενεῖτε

⁶⁴⁰ Αὕτη εἶναι ἡ σειρά τῆς προόδου. Τὸ ἀντίστροφο σημαίνει ἀφέλεια εἶτε ὑποκρισία. Καμμιά ἐξωτερικὴ συνθήκη, κακὴ ἢ καλὴ, δὲν βοηθάει τὸν προβληματικὸ ἄνθρωπο, σημειώνει ὁ Ἐκκαρτ: “δὲν ἐμποδίζεται μόνο ἀπὸ τὴν κακὴν παρέα, ἀκόμα καὶ ἡ καλοσύνη τοῦ εἶναι ἐμπόδιο, ὄχι μόνο ὁ δρόμος ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκκλησία, καὶ ὄχι μόνο οἱ κακὲς κουβέντες καὶ πράξεις ἀλλὰ ἐπίσης οἱ καλὲς κουβέντες καὶ πράξεις. Γιατὶ τὸ ἐμπόδιο εἶναι μέσα του, γιατί μέσα του ὁ Θεὸς δὲν ἔχει γίνεи ὅλα τὰ πράγματα” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Μάιστερ Ἐκκαρτ*, σ. 25).

⁶⁴¹ Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ Χριστὸς ἀποσυνδέει τὴν πατρότητα ἀπὸ σχέσεις αἵματος ἢ σύμβασης καὶ τὴν χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ περιγράψει τὴν πνευματικὴν ἐνότητα.

⁶⁴² Ἐντυπωσιακὰ ἔντονος ἐπικρίσεις! Πόσο ἄσχετη μὲ τὴν πραγματικότητα ἡ εἰκόνα ἐνὸς Ἰησοῦ μονίμως γαλήνιου!

⁶⁴³ Τὴν κρίση ἐκφέρει ὁ ἑαυτός, ἐπομένως δὲν τίθεται ζήτημα δικῆς Του ἐπιείκειας. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ ἀπορία, πῶς φύγητε. Ἄν ἦταν στὸ χέρι Του, κανεὶς δὲν θὰ ἀπέμενε μακριὰ Του.

καὶ σταυρώσετε, καὶ ἐξ αὐτῶν μαστιγώσετε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, 35 ὅπως ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυνόμενον ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἰαβὲλ τοῦ δικαίου ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφρονεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου.⁶⁴⁴ 36 ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἤξει ταῦτα πάντα ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην.⁶⁴⁵ 37 Ἰερουσαλὴμ Ἰερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτένουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν· ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου ὃν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ νοσσία ἐαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε. 38 ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. 39 λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ με ἴδητε ἀπ' ἄρτι ἕως ἂν εἴπητε, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

77. [Μᾶρκ. 12, 38–40]

Βλέπετε ἀπὸ τῶν γραμματέων τῶν θελόντων ἐν στολαῖς περιπατεῖν καὶ ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς 39 καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δείπνοις. 40 οἱ κατεσθιόντες τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν καὶ προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι, οὗτοι λήφονται περισσότερο κρῖμα.⁶⁴⁶

⁶⁴⁴ Ἄν κριτήριο στὴν ἀξιολόγηση τῶν πραγμάτων ἦταν ἡ ἐδῶ ἀπόλαυση, δὲν θὰ συνέβαιναν κακοποιήσεις. Δικό Του κριτήριο εἶναι ἡ ζωὴ μαζί Του. Χρειάζεται νὰ κάνω τὸ κακὸ ποὺ θέλω νὰ κάνω γιὰ νὰ ἀποκτήσω αὐτογνωσία.

⁶⁴⁵ Κάθε γενεὰ εἶναι ἡ τελευταία.

⁶⁴⁶ Βλ. ἐπίσης Λουκ. 20, 46–47.

78. [Λουκ. 11, 39–52]

Νῦν ὑμεῖς οἱ Φαρισαῖοι τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πίνακος καθαρίζετε, τὸ δὲ ἔσωθεν ὑμῶν γέμει ἀρπαγῆς καὶ πονηρίας. 40 ἄφρονες, οὐχ ὁ ποιήσας τὸ ἔξωθεν καὶ τὸ ἔσωθεν ἐποίησε; 41 πλὴν τὰ ἐνόντα δότε ἐλεημοσύνην,⁶⁴⁷ καὶ ἰδοὺ ἅπαντα⁶⁴⁸ καθαρά ὑμῖν ἔσται.

42 ἀλλ' οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύσμον καὶ τὸ πῆγανον καὶ πᾶν λάχανον, καὶ παρέρχεσθε τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ· ταῦτα δὲ ἔδει ποιῆσαι, κἀκεῖνα μὴ ἀφιέναι. 43 οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν πρωτοκαθεδρίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ τοὺς ἀσπασμούς ἐν ταῖς ἀγοραῖς. 44 οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἐστὲ ὡς τὰ μνημεῖα τὰ ἄδηλα, καὶ οἱ ἄνθρωποι περιπατοῦντες ἐπάνω οὐκ οἶδασιν. [...]

46 [...] Καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς οὐαὶ, ὅτι φορτίζετε τοὺς ἀνθρώπους φορτία δυσβάστακτα, καὶ αὐτοὶ ἐνὶ τῶν δακτύλων ὑμῶν οὐ προσψάυετε τοῖς φορτίοις. 47 οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν προφητῶν, οἱ δὲ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς. 48 ἄρα μαρτυρεῖτε καὶ συνευδοκεῖτε τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπέκτειναν αὐτούς, ὑμεῖς δὲ οἰκοδομεῖτε αὐτῶν τὰ μνημεῖα.⁶⁴⁹ 49 διὰ τοῦτο καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εἶπεν· ἀποστελῶ εἰς αὐτοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλους, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενοῦσι καὶ ἐκδιώξουσιν, 50 ἵνα ἐκζητηθῇ τὸ αἷμα

⁶⁴⁷ Ἡ φροντίδα γιὰ τοὺς ἄλλους εἶναι ἰσχυρὴ ἀπόδειξη ἐνότητας μετὰ τὸν Ἰδιο, ἂν γίνεταί μετὰ χαρὰ, “ἰλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ θεός” (Β' Κορ. 9, 7). Ἡ χαρὰ σημαίνει πὼς ὁ ἄλλος εἶναι αὐτοσκοπός: μόνη ὁδὸς γιὰ τὸν Ἰδιο εἶναι ὁ Ἰδιος.

⁶⁴⁸ Γίνεσαι ἀνίκανος γιὰ τὸ κακό, ἐνῶ καὶ καταστάσεις πού μπορεῖ προηγουμένως νὰ ἔμοιαζαν οὐδέτερες ἢ φορτικές, ἀλλάζουν ὄψη.

⁶⁴⁹ Πρὸβλ. Β' 25: ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἐαυτῶν νεκρούς.

πάντων τῶν προφητῶν τὸ ἐκχυνόμενον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης, 51 ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἰαβελ ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου τοῦ ἀπολομένου μεταξὺ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ οἴκου· ναί, λέγω ὑμῖν, ἐκζητηθήσεται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης.

52 οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ εἰσήλθετε, καὶ τοὺς εἰσερχομένους ἐκωλύσατε.⁶⁵⁰

79. [Λουκ. 12, 1–12]

Προσέχετε ἑαυτοῖς ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, ἣτις ἐστὶν ὑπόκρισις. 2 οὐδὲν δὲ συγκεκαλυμμένον ἐστὶν ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται, καὶ κρυπτόν ὃ οὐ γνωσθήσεται· 3 ἀνθ' ὧν ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶπατε, ἐν τῷ φωτὶ ἀκουσθήσεται, καὶ ὃ πρὸς τὸ οὖς ἐλάλησατε ἐν τοῖς ταμείοις, κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δωματίων.⁶⁵¹

4 Λέγω δὲ ὑμῖν τοῖς φίλοις μου·⁶⁵² μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, καὶ μετὰ ταῦτα μὴ ἐχόντων περισσώτερόν τι ποιῆσαι. 5 ὑποδείξω δὲ ὑμῖν τίνα φοβηθῆτε· φοβήθητε τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι ἔχοντα ἐξουσίαν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γέενναν· ναί, λέγω ὑμῖν, τοῦτον φοβήθητε.⁶⁵³

⁶⁵⁰ Ὅτι τὸ ἐμπόδιο δὲν ἦταν καθοριστικό, ἀποδεικνύει ἡ ἴδια ἡ Ἐνανθρώπησις. Ἡ δυνατότητα γιὰ γνώση τελειοποιήθηκε, οἱ εἰσερχόμενοι δὲν ἀυξήθηκαν.

⁶⁵¹ Προφυλάσσει ἀπὸ τὴν ὑποκρισία, οἱ κουτοπονηριᾶς περιττεύουν. Καὶ πάλι, ζητούμενο δὲν εἶναι νὰ μὴν κρύβω τίποτα, ἀλλὰ νὰ μὴν κρύβομαι ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου.

⁶⁵² Ὁ Θεὸς κάνει διακρίσεις; Ἀσφαλῶς! Χωρὶς νὰ μεροληπτεῖ, γι' αὐτὸ οὔτε ἐξισώνει ἀδικαιολόγητα.

⁶⁵³ Ἀνακοινώνεται μιὰ αἰωνιότητα ζωντανοῦ θάνατου.

6 οὐχὶ πέντε στρουθία πωλεῖται ἄσσαρίων δύο; καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπιλελησμένον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· 7 ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ὑμῶν πᾶσαι ἠρίθμηνται. μὴ οὖν φοβεῖσθε πολλῶν⁶⁵⁴ στρουθίων διαφέρετε.⁶⁵⁵

8 λέγω δὲ ὑμῖν· πᾶς ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογήσῃ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ· 9 ὁ δὲ ἀρνησάμενός με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ἀπαρνηθήσεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ.⁶⁵⁶

10 καὶ πᾶς ὃς ἐρεῖ λόγον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ⁶⁵⁷ τῷ δὲ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα βλασφημήσαντι οὐκ ἀφεθήσεται.

11 ὅταν δὲ προσφέρωσιν ὑμᾶς ἐπὶ τὰς συναγωγὰς καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, μὴ μεριμνᾶτε πῶς ἢ τί ἀπολογήσησθε ἢ τί εἴπητε· 12 τὸ γὰρ Ἅγιον Πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἃ δεῖ εἰπεῖν.⁶⁵⁸

⁶⁵⁴ Μὲ τὴν ἔκφραση αὐτὴ δηλώνει ἀσύγκριτη διαφορά.

⁶⁵⁵ Ἄν ἔχω βεβαιωθεῖ ὅτι ἐνδιαφέρεται γιὰ μένα καὶ μὲ φροντίζει, δὲν φοβᾶμαι τίς λεγόμενες 'συμφορές', καταλαβαίνω σὲ ὅλα δύναμη βοήθειας καὶ στὸν ἑαυτὸ μου τὸν μόνο κίνδυνο.

⁶⁵⁶ Καθένας ἐπιλέγει τοὺς δικούς του.

⁶⁵⁷ Βλασφημία τοῦ Πνεύματος εἶναι ἡ τύφλωση γιὰ τὴν ἀγαθότητα ποὺ δημιουργεῖ τὸν κόσμο. Μπορῶ νὰ προσβάλω τὸν Θεὸ μέσα ἀπὸ τὰ πλάσματα, ἐπειδὴ τὸν συναντῶ καὶ στὰ πλάσματα, ἔστω ἀμυδρά. "Ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ὃν ἐώρακεν, τὸν θεὸν ὃν οὐκ ἐώρακεν οὐ δύναται ἀγαπᾶν": Α' Ἰω. 4, 20.

⁶⁵⁸ Τὸ προσχεδιασμένο μοιάζει καμμιά φορὰ πλαστό, ἐνῶ ὁ αὐτοσχέδιος λόγος ἔχει μεγαλύτερη ἀμεσότητα καὶ εὐελιξία, προσαρμόζεται στὶς διαθέσεις καὶ τίς ἀνάγκες τῆς στιγμῆς. Ἔτσι τοὺς προφυλάσσει νὰ μὴν κατηγορηθοῦν ἄδικα, καὶ ταυτόχρονα φροντίζει γιὰ τοὺς ἴδιους τοὺς καχύποπτους, νὰ ἀκούσουν ἓνα λόγο ποὺ θὰ εἶναι ὅσο γίνεται πιὸ πειστικός.

80. [Λουκ. 12, 15]

Ὅρατε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ πάσης πλεονεξίας· ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἢ ζωῇ αὐτοῦ ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ.⁶⁵⁹

81. [Λουκ. 12, 16–40]

Ἄνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα· 17 καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ λέγων· τί ποιήσω, ὅτι οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου; 18 καὶ εἶπε· τοῦτο ποιήσω· καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας καὶ μείζονας οἰκοδομήσω, καὶ συνάξω ἐκεῖ πάντα τὰ γενήματά μου καὶ τὰ ἀγαθὰ μου, 19 καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· ψυχῇ, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου. 20 εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Θεός· ἄφρον, ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν⁶⁶⁰ ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἡτοίμασας τίνοι ἔσται;⁶⁶¹ 21 οὕτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ, καὶ μὴ εἰς Θεὸν πλουτῶν.

22 [...] διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν,⁶⁶² μὴ μεριμνᾶτε⁶⁶³ τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσησθε.⁶⁶⁴ 23 οὐχὶ ἡ ψυχὴ

⁶⁵⁹ Τὸ Α' 81 μπορεῖ νὰ διαβαστεῖ καὶ ὡς σχόλιο στὴ συμβουλὴ νὰ μὴ φοβᾶται κανεὶς ἂν τοῦ λείψει τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο. Φοβᾶμαι τίς στερήσεις ὅσο ἀγνοῶ ποιὸς μὲ φροντίζει μὲ ὅλα καὶ μὲ τίς στερήσεις.

⁶⁶⁰ Τὸ τρίτο πληθυντικὸ συγκαλύπτει τὸ ὑποκείμενο σημαίνοντας ὅτι ὁ πλούσιος θὰ νοιώσει τὸν θάνατο σὰν μιὰ ἀκατανόητη βία.

⁶⁶¹ Τὸ ἐρώτημα ἀφορᾷ τὸν πλουτισμὸ ὡς ἔκφραση ἀνασφάλειας καὶ πλεονεξίας, οὔτε κἂν τὴν περιουσία ποὺ ὑποστηρίζει μιὰ ἀνετη διαβίωση.

⁶⁶² Ἐξηγεῖ στοὺς Μαθητές.

⁶⁶³ Μὴν ἀνησυχεῖτε, μὴν ἔχετε ἀγωνία. Ἡ μέριμνα, ἡ ἀνασφάλεια, ἡ πλεονεξία, ἀποδεικνύουν πὼς ἀκόμη δὲν ἐμπιστεύομαι τὸν Θεὸ ἀρκετά.

πλείον ἐστι τῆς τροφῆς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος; 24 κατανοήσατε τοὺς κόρακας, ὅτι οὐ σπεύρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν, οἷς οὐκ ἔστι ταμεῖον οὐδὲ ἀποθήκη, καὶ ὁ Θεὸς τρέφει αὐτούς· πόσω μᾶλλον ὑμεῖς διαφέρετε τῶν πετεινῶν; 25 τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἓνα; 26 εἰ οὖν οὔτε ἐλάχιστον δύνασθε,⁶⁶⁵ τί περὶ τῶν λοιπῶν μεριμνᾶτε;

27 κατανοήσατε τὰ κρίνα πῶς ἀξάνει· οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει· λέγω δὲ ὑμῖν, οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων. 28 εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ, σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον, ὁ Θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσι, πόσω μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;

29 καὶ ὑμεῖς μὴ ζητεῖτε τί φάγητε καὶ τί πίητε, καὶ μὴ μετεωρίζεσθε· 30 ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπιζητεῖ· ὑμῶν δὲ ὁ πατήρ οἶδεν ὅτι χρήζετε τούτων· 31 πλὴν ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.⁶⁶⁶

⁶⁶⁴ Μοιάζει νὰ συνδέει ἔντονα τὴν ψυχὴ μὲ τὸ φαγητό, ὅμως ἀναφέρεται στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐμεῖς προσεγγίζουμε συνήθως τὴ ζωὴ, περιορίζοντας τὴν ψυχὴ στὴ θέληση γιὰ δύναμη.

⁶⁶⁵ Ὅλα εἶναι χαρίσματα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κατεύθυνση ποὺ δίνω στὴ βούλησή μου: χωρὶς τὸν Θεὸ δὲν θὰ ἦταν δυνατὴ καμμιά ἐπιτυχία, οὔτε κἂν ἡ ἀπλὴ προσπάθεια.

⁶⁶⁶ Δὲν εἶναι μοιρολατρεία ἀλλὰ ὑποταγὴ τῆς θέλησης γιὰ δύναμη στὴ θέληση γιὰ γνώση. Ἄν ἡ ἀλήθεια δὲν μετράει ὅσα σχετίζονται μὲ τὴν ἐπιβίωση, τὴν ἀσφάλεια, τὴν ἄνεση, τὴ δύναμη, κ.λπ., ἡ βιομέριμα διογκώνεται καὶ εὐτελίζει. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος τῆς φιλανθρωπίας, ὅχι ὅτι ἐνισχύω τοὺς ἀδύναμους, κάτι ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἔχει προβλέψει ὁ Ἰδιος μὲ ἕκατὸ τρόπους, ἀλλὰ ὅτι δὲν νοιάζομαι μόνο γιὰ μένα. Βοηθάω χωρὶς νὰ φοβᾶμαι γιὰ τὴ μείωση τῆς περιουσίας μου, ὅταν ἡ σκέψη μου βρίσκεται μαζί Του.

32 μὴ φοβοῦ τὸ μικρὸν ποίμνιον·⁶⁶⁷ ὅτι⁶⁶⁸ εὐδόκησεν ὁ πατὴρ ὑμῶν δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν.⁶⁶⁹

33 Πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν καὶ δότε ἐλεημοσύνην.⁶⁷⁰ ποιήσατε ἑαυτοῖς βαλλάντια μὴ παλαιούμενα, θησαυρὸν ἀνεκλειπτον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπου κλέπτῃς οὐκ ἐγγίζει οὐδὲ σὴς διαφθείρει· 34 ὅπου γὰρ ἐστὶν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδιά ὑμῶν ἔσται.

35 ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι⁶⁷¹ καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι·⁶⁷² 36 καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν κύριον ἑαυτῶν, πότε ἀναλύσει ἐκ τῶν γάμων, ἵνα ἐλθόντος καὶ κρούσαντος εὐθέως ἀνοίξωσιν αὐτῷ. 37 μακάριοι οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, οὓς ἐλθὼν ὁ κύριος εὐρήσει γρηγοροῦντας. ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι περιζώσεται καὶ ἀνακλινεῖ αὐτούς, καὶ παρελθὼν διακονήσει αὐτοῖς.⁶⁷³ 38 καὶ ἐὰν ἔλθῃ ἐν τῇ δευτέρᾳ φυλακῇ καὶ ἐν τῇ τρίτῃ

⁶⁶⁷ Ἄς μὴ συνδέουμε τὴν ἰσχὺ μὲ τὸ πλῆθος. Τώρα ποὺ ὁ χριστιανισμὸς συγκεντρώνει δισεκατομμύρια πιστοὺς σὲ ὅλο τὸν κόσμο, πάλι ἓνα μικρὸ μέρος πιστεύει ἀληθινά. Ὁ ἀριθμὸς αὐτός, ὅσοδήποτε μικρός, δὲν κινδυνεύει.

⁶⁶⁸ Ἐπειδὴ.

⁶⁶⁹ Ἡ ζωὴ μαζί Του ἀφορᾷ ὅλους, ὅμως δὲν θέλουν ὅλοι! Γιατί θὰ ἀπέφευγε κανεὶς τὴν ἴδια τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς; Προφανῶς ἡ ἐλευθερία μας εἶναι ἱκανὴ γιὰ τὸν μεγαλύτερο παραλογισμό.

⁶⁷⁰ Πῶς θὰ ἐπιβιώσω ἂν τὰ δώσω ὅλα; Ὅμως αὐτὸ εἶναι τὸ ζητούμενο, ὅχι νὰ εἶμαι ἄπορος, ἀλλὰ νὰ μὴ μὲ νοιάζει ἢ ἐπιβίωση! Ὅπως ἓνα παιδί ξεχνάει νὰ φάει ἀπορροφημένο ἀπὸ τὸ παιχνίδι.

⁶⁷¹ Μὴ μᾶς καταβάλλουν οἱ ἀντιξοότητες, νὰ εἴμαστε ἕτοιμοι γιὰ ὅλα ἔχοντας τὴ σκέψη μας πέρα ἀπ' ὅλα.

⁶⁷² Πιστεύω πραγματικὰ μόνο ἂν μὲ συναρπάξει ἢ σχέση μαζί Του, ὅταν ἀγαπᾷ τὴν ἴδια τὴν ἀγάπη. Γι' αὐτὸ εἰδοποιεῖ ὅτι, ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος· καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος (Α' 24, 37).

⁶⁷³ Προφανῶς εἶναι ἓνας διαφορετικὸς 'Κύριος'.

φυλακῆ ἔλθη καὶ εὖρη οὕτω, μακάριοί εἰσιν οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι. 39 τοῦτο δὲ γινώσκετε ὅτι εἰ ἦδει ὁ οἰκοδεσπότης ποία ὥρα ὁ κλέπτῃς ἔρχεται, ἐγγρηγόρησεν ἂν καὶ οὐκ ἂν ἀφῆκε διορυγῆναι τὸν οἶκον αὐτοῦ. 40 καὶ ὑμεῖς οὖν γίνεσθε ἔτοιμοι.⁶⁷⁴ ὅτι ἢ ὥρα οὐ δοκεῖτε ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

82. [Λουκ. 12, 42–53]

Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ τοῦ διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον; 43 μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει οὕτω ποιοῦντα. 44 ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν.

45 ἐὰν δὲ εἴπη ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, χρονίζει ὁ κύριός μου ἔρχεσθαι, καὶ ἄρξηται τύπτειν τοὺς παῖδας καὶ τὰς παιδίσκας, ἐσθίειν τε καὶ πίνειν καὶ μεθύσκεσθαι, 46 ἤξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἣ οὐ προσδοκᾷ καὶ ἐν ὥρᾳ ἣ οὐ γινώσκει, καὶ διχοτομήσει αὐτόν,⁶⁷⁵ καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει.

47 ἐκεῖνος δὲ ὁ δοῦλος, ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ καὶ μὴ ἐτοιμάσας μὴδὲ ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαρήσεται πολλάς· 48 ὁ δὲ μὴ γνοὺς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγας. παντὶ δὲ ᾧ ἐδόθη πολὺ, πολὺ ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ, καὶ ᾧ παρέθεντο πολὺ, περισσότερον αἰτήσουσιν αὐτόν.

49 Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν,⁶⁷⁶ καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη; 50 βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι ἕως

⁶⁷⁴ Ἄς μὴν ξεπέσουμε νὰ μᾶς ἀρκεῖ οτιδήποτε δὲν εἶναι ὁ ἴδιος.

⁶⁷⁵ Ἡ διχοτόμηση σημαίνει ἀποξένωση.

⁶⁷⁶ Ἐξωτερικὴ εἰρήνη μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ἢ νὰ μὴν ὑπάρχει, ὅμως ἡ πνευματικὴ διαίρεση δὲν ἀποφεύγεται — σὲ γειτονιές, πόλεις, χῶ-

οὗ τελεσθῆ.⁶⁷⁷ 51 δοκεῖτε ὅτι εἰρήνην παρεγενόμην δοῦναι ἐν τῇ γῆ; οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἢ διαμερισμόν.⁶⁷⁸ 52 ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν πέντε ἐν οἴκῳ ἐνὶ διαμεμερισμένοι, τρεῖς ἐπὶ δυσὶ καὶ δύο ἐπὶ τρισί· 53 διαμερισθῆσονται πατήρ ἐπὶ υἱῷ καὶ υἱὸς ἐπὶ πατρί, μήτηρ ἐπὶ θυγατρὶ καὶ θυγάτηρ ἐπὶ μητρὶ,⁶⁷⁹ πενθερὰ ἐπὶ τὴν νύμφην αὐτῆς καὶ νύμφη ἐπὶ τὴν πενθερὰν αὐτῆς.⁶⁸⁰

83. [Λουκ. 12, 54–59]

Ὅταν ἴδῃτε τὴν νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἀπὸ δυσμῶν, εὐθέως λέγετε, ὄμβρος ἔρχεται, καὶ γίνεται οὕτω· 55 καὶ ὅταν νότον πνέοντα, λέγετε ὅτι καύσων ἔσται, καὶ γίνεται. 56 ὑποκριταί, τὸ πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς οἴδατε δοκιμάζειν, τὸν δὲ καιρὸν τοῦτον πῶς οὐ δοκιμάζετε; 57 τί δὲ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν οὐ κρίνετε τὸ δίκαιον; 58 ὡς γὰρ ὑπάγεις μετὰ τοῦ ἀντιδίκου σου ἐπ' ἄρχοντα, ἐν τῇ ὁδῷ δὸς ἐργασίαν ἀπηλλάχθαι ἀπ' αὐτοῦ, μήποτε κατασύρῃ σε πρὸς τὸν κριτὴν, καὶ ὁ κριτὴς σε παραδῶ τῷ

ρες, ἀκόμα καὶ στὴν οἰκογένεια. Ὁ ἴδιος ἐπιδιώκει κάθε δυνατὴ ἀπόσταση καὶ κάθε δυνατὴ προσέγγιση, κατευθύνοντας μὲ ἔνταση τὴν ἱστορία στὶς σταθερὲς μορφές της.

⁶⁷⁷ Ἡ φωτιὰ τῆς διαίρεσης εἶναι τὸ βάπτισμα ποὺ χρειάζεται νὰ υπομείνει, καὶ εἶναι γιὰ τὸν ἴδιο βάπτισμα, ἐπειδὴ ὅ,τι κάνει ὅπουδήποτε, τὸ κάνει στὸν ἑαυτό Του.

⁶⁷⁸ Κύριος σκοπὸς εἶναι ὁ διαχωρισμὸς τῶν ἀνόμοιων — νὰ ἐνωθοῦν μαζί Του ὅσοι τὸν ἀγαπήσουν, νὰ ἀφεθοῦν μὲ τοὺς ὁμοίους τους οἱ ὑπόλοιποι.

⁶⁷⁹ Ὅλες οἱ βιολογικὲς καὶ κοσμικὲς ἐνότητες, καὶ οἱ πιὸ θεμελιώδεις, ἀποδεικνύονται προσωρινὲς καὶ καταρρέουν.

⁶⁸⁰ Ἀκραίας ἔντασης ἔμφαση στὴ διαίρεση. Ἐκπλήσσει πόσο ἀγνωστοῦνται αὐτὲς οἱ προειδοποιήσεις. Εἶναι φανερό ὅτι ὅποιος δὲν θέλει, δὲν θὰ ἀκούσει ὅσο ἀπλὸς κι ἂν εἶναι ὁ λόγος, γι' αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται, ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν ἀκουέτω.

πράκτορι, και ὁ πράκτωρ σε βαλεῖ εἰς φυλακὴν. 59 λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν ἕως οὗ και τὸ ἔσχατον λεπτόν ἀποδοῖς.

84. [Λουκ. 13, 2-5]

Δοκεῖτε ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι οὗτοι ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς Γαλιλαίους ἐγένοντο, ὅτι τοιαῦτα πεπόνθασιν; 3 οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοῆτε, πάντες ὡσαύτως ἀπολεῖσθε. 4 ἢ ἐκεῖνοι οἱ δέκα και ὀκτώ, ἐφ' οὓς ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν τῷ Σιλωὰμ και ἀπέκτεινεν αὐτούς, δοκεῖτε ὅτι οὗτοι ὀφειλέται ἐγένοντο παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἱερουσαλήμ; 5 οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήσητε, πάντες ὁμοίως ἀπολεῖσθε.

85. [Λουκ. 13, 6-9]

Συκῆν εἶχε τις ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ πεφυτευμένην, και ἦλθε ζητῶν καρπὸν ἐν αὐτῇ, και οὐχ εὔρεν. 7 εἶπε δὲ πρὸς τὸν ἀμπελουργόν· ἰδοὺ τρία ἔτη ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ, και οὐχ εὐρίσκω· ἔκκοψον αὐτήν· ἵνατί και τὴν γῆν καταργεῖ; 8 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ· κύριε, ἄφες αὐτήν και τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως ὅτου σκάψω περὶ αὐτήν και βάλω κόπρια. 9 κἂν μὲν ποιήσῃ καρπὸν· εἰ δὲ μήγε, εἰς τὸ μέλλον ἐκκόψεις αὐτήν.

86. [Λουκ. 14, 8-11]

Ὅταν κληθῆς ὑπὸ τινος εἰς γάμους, μὴ κατακλιθῆς εἰς τὴν πρωτοκλισίαν, μήποτε ἐντιμότερός σου ἢ κεκλημένος ὑπ' αὐτοῦ, 9 και ἐλθὼν ὁ σὲ και αὐτὸν καλέσας ἐρεῖ σοι· δὸς τούτῳ τόπον· και τότε ἄρξῃ μετ' αἰσχύνῃς τὸν ἔσχατον τόπον κατέχειν. 10 ἀλλ' ὅταν κληθῆς, πορευθεὶς ἀνάπεσε εἰς τὸν ἔσχατον τόπον,

ἵνα ὅταν ἔλθῃ ὁ κεκληκώς σε εἶπῃ σοι· φίλε, προσανάβηθι ἀνώτερον· τότε ἔσται σοι δόξα ἐνώπιον τῶν συνανακειμένων σοι.⁶⁸¹ 11 ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.

87. [Λουκ. 14, 12–14]

Ὅταν ποιῆς ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φώνει τοὺς φίλους σου μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου μηδὲ γείτονας πλουσίους, μήποτε καὶ αὐτοὶ σε ἀντικαλέσωσι, καὶ γενήσεται σοι ἀνταπόδομα. 13 ἀλλ' ὅταν ποιῆς δοχὴν, κάλει πτωχοὺς, ἀναπήρους, χωλοὺς, τυφλοὺς, 14 καὶ μακάριος ἔσῃ, ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναί σοι.⁶⁸² ἀνταποδοθήσεται γάρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων.

88. [Λουκ. 14, 16–24]

Ἄνθρωπός τις ἐποίησε δεῖπνον μέγα καὶ ἐκάλεσε πολλούς· 17 καὶ ἀπέστειλε τὸν δοῦλον αὐτοῦ τῇ ὥρᾳ τοῦ δείπνου εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις· ἔρχεσθε, ὅτι ἤδη ἔτοιμά ἐστι πάντα. 18 καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες. ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ· ἀγρὸν ἠγόρασα, καὶ ἔχω ἀνάγκη ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον. 19 καὶ ἕτερος εἶπε· ζεύγη βοῶν ἠγόρασα πέντε, καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρη-

⁶⁸¹ Δὲν γίνεται νὰ ἔχω μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό μου, ἂν κατάλαβα ὅτι ὅσα θεωροῦνται 'ἐπιτεύγματα' εἶναι ὅλα συγκεντρώσεις χαρισμάτων. Ἄν νομίζω πῶς ὁ ἴδιος ἔκανα κάτι σπουδαῖο, ἢ 'ταπεινοφροσύνη' μου δὲν θὰ εἶναι ἄλλο ἀπὸ μιὰ ὑποκριτικὴ καὶ ἀποκρουστικὴ συγκατάβαση.

⁶⁸² Πρβλ. Α' 24: δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε.

τημένον. 20 και ἕτερος εἶπε· γυναῖκα ἔγημα, και διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι ἐλθεῖν.

21 και παραγενόμενος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἀπήγγειλε τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα. τότε ὀργισθεὶς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπε τῷ δούλῳ αὐτοῦ· ἔξελθε ταχέως εἰς τὰς πλατείας και ρύμας τῆς πόλεως, και τοὺς πτωχοὺς και ἀναπήρους και χωλοὺς και τυφλοὺς εἰσάγαγε ὧδε. 22 και εἶπεν ὁ δοῦλος· κύριε, γέγονεν ὡς ἐπέταξας, και ἔτι τόπος ἐστί. 23 και εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δοῦλον· ἔξελθε εἰς τὰς ὁδοὺς και φραγμοὺς και ἀνάγκασον⁶⁸³ εἰσελθεῖν, ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκος μου. 24 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν κεκλημένων γεύσεται μου τοῦ δείπνου.

89. [Λουκ. 16, 15–18]

Ἔμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ Θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν· ὅτι τὸ ἐν ἀνθρώποις⁶⁸⁴ ὑψηλὸν βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

16 ὁ νόμος και οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου⁶⁸⁵ ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εὐαγγελίζεται, και πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται.⁶⁸⁶

17 εὐκοπώτερον δὲ ἐστί τὸν οὐρανὸν και τὴν γῆν παρελθεῖν ἢ τοῦ νόμου μίαν κεραιάν πεσεῖν.⁶⁸⁷

⁶⁸³ Ἀνάγκη σημαίνει δὲν ὑπάρχει ἄλλος δρόμος. Ὅμως ἄλλο νὰ βρεθῶ μαζί Του και ἄλλο νὰ παραμείνω! Ἄς προσεχθεῖ ἡ ὁμοία παραβολή, γιὰ τὸν βασιλέα ποὺ καλοῦσε στοὺς γάμους του μὲ τὴ βία. Ἐν τέλει ὁποῖος δὲν εἶχε κατάλληλο ἔνδυμα διώχθηκε. Ἡ βία εἶναι σὰν ἀπελπισμένη εὐκαιρία, ἡ μετάνοια δὲν εἶναι βέβαιη.

⁶⁸⁴ Ἡ καταξίωση ποὺ ὑπακούει σὲ ἄκοσμικὰ κριτήρια.

⁶⁸⁵ Τὴν ὀριακότητα τοῦ Ἰωάννη δείχνει τὸ ἐπίθετο ἄροδρομος.

⁶⁸⁶ Ἐξωθεῖται νὰ τὴ ζητήσει ὁλόψυχα.

18 Πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμῶν ἑτέραν μοιχεύει, καὶ πᾶς ὁ ἀπολελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς γαμῶν μοιχεύει.⁶⁸⁸

90. [Λουκ. 14, 26–35]

Εἴ τις ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ μισεῖ⁶⁸⁹ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφούς καὶ

⁶⁸⁷ Τὸ ἀντίθετο στὸ Ἰσλάμ, ὅπου ζητήθηκε προσχηματικὴ σχέση με τὴν Παλαιὰ καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη. “Γιὰ τὴν πολιτικὴ ὀρθότητα καὶ πολυπολιτισμικότητα, τὸ Ἰσλάμ εἶναι ἀπλῶς ἄλλη μιὰ θρησκεία. Ἄν θέλεις, δὲν θὰ δυσκολευτεῖς νὰ μάθεις ὅτι εἶναι μιὰ κακότεχνη ψευδοθρησκευτικὴ ἐπινόηση τοῦ ἐργαστηρίου. Δὲν ἔχει ρίζες σὲ κανένα λαό, γι’ αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ ἱκανοποιήσει παρὰ μόνο ὑπανάπτους πληθυσμούς, τὴ διαφθορὰ τῶν ὁποίων ἐπιτείνει στὸν βαθμὸ ἀκριβῶς τῆς εὐσέβειάς τους. Τὸ Κοράνι προῆλθε ὡς κουρελοῦ παραμορφωμένων ἐβραϊκῶν καὶ χριστιανικῶν ἰδεῶν, μὲ σκοπὸ νὰ ὑποβάλει τὴν ἰδέα μιᾶς ἀλήθειας ποὺ περιέχει καὶ ξεπερνάει τὶς προηγούμενες, μήπως ἔτσι γινόταν δυνατὸ νὰ συσπειρωθοῦν οἱ Ἄραβες γιὰ νὰ κατακτήσουν τὸ Βυζάντιο. Φυσικὰ πολλοὶ μουσουλμάνοι ἔχουν ἀρετές, κι αὐτὸ ἀποδεικνύει πὼς ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία μπορεῖ νὰ ξεπερνάει ἀκόμη καὶ θεμελιώδεις ἐπιρροές” (βλ. Γ. Βαλσάμης, Σημειώσεις γιὰ τὸ Σχολεῖο, 2 Φεβρουαρίου).

⁶⁸⁸ Ἄπ’ ὅπου προέρχεται τόσο ἡ δυσκολία τῶν πιστῶν ζευγαριῶν νὰ χωρίζουν ὅσο καὶ ἡ τάση τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἐμποδίζει τὸ διαζύγιο. Ὁ λόγος τῆς προειδοποίησης εἶναι φανερὸς στὶς πρῶτες φράσεις τοῦ Α' 90: *εἴ τις ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφάς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναται μου μαθητῆς εἶναι.* Ἄν ὑπῆρξε γάμος, εἶναι δυνατὸ νὰ ἐγκαταλειφθεῖ πρὸς τὸ χειρότερο, μὲ ἀλλαγὲς συντρόφων, ἢ πρὸς τὸ ἀνώτερο, ποὺ εἶναι ἡ σχέση μαζί Του. Στὴ δεύτερη περίπτωση ἐγκατάλειψη δὲν εἶναι ὁ χωρισμὸς ἀλλὰ ἡ τελειότητα, ὅταν στὸν γάμο ἀπολαμβάνω τὴν ἀγάπη ὅσο καὶ ὅπως ἀκριβῶς πέρα ἀπὸ τὸν γάμο.

τάς ἀδελφάς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναται μου μαθητῆς εἶναι. 27 καὶ ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναται εἶναί μου μαθητῆς.⁶⁹⁰

28 τίς γὰρ ἐξ ὑμῶν, θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι, οὐχὶ πρῶτον καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ πρὸς ἀπαρτισμόν; 29 ἵνα μήποτε, θέντος αὐτοῦ θεμέλιον καὶ μὴ ἰσχύσαντος ἐκτελέσαι, πάντες οἱ θεωροῦντες ἄρξωνται αὐτῷ ἐμπαίξειν, 30 λέγοντες ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο οἰκοδομεῖν καὶ οὐκ ἴσχυσεν ἐκτελέσαι; 31 ἢ τίς βασιλεύς, πορευόμενος συμβαλεῖν ἐτέρῳ βασιλεῖ εἰς πόλεμον, οὐχὶ πρῶτον καθίσας βουλευέται εἰ δυνατός ἐστιν ἐν δέκα χιλιάσιν ἀπαντῆσαι τῷ μετὰ εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν; 32 εἰ δὲ μήγε, ἔτι πόρρω αὐτοῦ ὄντος πρεσβεῖαν ἀποστείλας ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνην. 33 οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι⁶⁹¹ τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται⁶⁹² εἶναί

⁶⁸⁹ Ἐκπληκτικὰ ἔντονη ἀπόρριψη τῶν οἰκογενειακῶν σχέσεων. Τὸ μῖσος δὲν ἀφορᾷ τὰ πρόσωπα ἀλλὰ τίς σχέσεις αἵματος. Χρειάζεται νὰ μισῶ τὸν πατέρα μου ὡς πατέρα μου — ὄχι ὡς πρόσωπο. Καθένας μπορεῖ νὰ σκεφτεῖ καὶ νὰ παραδεχτεῖ μὲ εἰλικρίνεια: θὰ τὸ ἀγαποῦσα ἔτσι, ἂν δὲν ἦταν δικό μου παιδί, μητέρα μου, πατέρας μου, ἀδελφός μου; Ἄν ναι, γιατί δὲν ἀγαπάω τόσους ἄλλους, ποὺ δὲν εἶναι συγγενεῖς μου; Ἡ οἰκογένεια εἶναι μιὰ δυνατότητα νὰ ἀρνηθῶ τὸν ἴδιο, ἢ ἀλλιῶς νὰ συνδεθῶ μὲ τοὺς 'ξένους' ὅσο ἀκριβῶς μὲ τοὺς 'δικούς' μου.

⁶⁹⁰ Ἀπ' ὅπου ἡ οἰκογένεια, χωρὶς νὰ διαλυθεῖ, ἀφήνεται καὶ καταργεῖται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀξία της — ἂν εἶναι ἀξία της ἢ ἀγάπη. Κάθε μεροληψία ἀποβάλλεται.

⁶⁹¹ Ἄν δὲν ἔχει τὴ σκέψη του συγκεντρωμένη στὸν ἴδιο. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς θυσίας τοῦ Ἀβραάμ. Ἀπὸ ἐδῶ προέρχεται ἐπίσης ὁ μοναχισμὸς ὡς ἡ καρδιὰ τῆς Ἐκκλησίας. "Μοναχισμὸς ὑπῆρχε, ἀνοργάνωτος, ἤδη στὶς ἀρχὲς τῆς νέας θρησκείας, καὶ πολλὰ σημεῖα τῆς Βίβλου θεμελιώνουν τὴν ἄσκησι. Ὁ μοναχὸς δὲν ὀνομάζεται ἔτσι ἐπειδὴ ἔγινε μισάνθρωπος, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀποφεύγει τὴν εὐτέλεια στὶς σχέσεις του καὶ ἀκολουθεῖ περισσότερο ἀπ' ὅλους τὴν ἐρωτικὴ ὁδὸ, ἢ αὐτὸ ἐλπίζει νὰ κατορθώσῃ. Ἀκόμα καὶ ὁ ἐρημίτης, δὲν ἀπομακρύνε-

μου μαθητής. 34 καλὸν τὸ ἄλλας· ἐὰν δὲ καὶ τὸ ἄλλας μωρανθῆ, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται; 35 οὔτε εἰς γῆν οὔτε εἰς κοπρίαν εὐθετόν ἐστίν· ἔξω βάλλουσιν αὐτό. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.

91. [Λουκ. 15, 4–32]

Τίς ἀνθρωπος ἐξ ὑμῶν ἔχων ἑκατὸν πρόβατα, καὶ ἀπολέσας ἐν ἐξ αὐτῶν, οὐ καταλείπει τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολωλὸς ἕως οὗ εὔρη αὐτό; 5 καὶ εὔρων ἐπιτίθησιν ἐπὶ τοὺς ὠμούς αὐτοῦ χαίρων, 6 καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν οἶκον συγκαλεῖ τοὺς φίλους καὶ τοὺς γείτονας λέγων αὐτοῖς· συγχάρητέ μοι ὅτι εὔρον τὸ πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλὸς. 7 λέγω ὑμῖν ὅτι οὕτω χαρὰ ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι ἢ ἐπὶ ἐνενήκοντα ἐννέα δικαίοις,⁶⁹³ οἵτινες οὐ χρεῖαν ἔχουσι μετανοίας. 8 Ἡ τίς γυνὴ δραχμὰς ἔχουσα δέκα, ἐὰν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν, οὐχὶ ἅπτει λύχνον καὶ σαροῖ τὴν οἰκίαν καὶ ζητεῖ ἐπιμελῶς ἕως ὅτου εὔρη; 9 καὶ εὔρουσα συγκαλεῖ τὰς φίλας καὶ τὰς γείτονας λέγουσα· συγχάρητέ μοι ὅτι εὔρον τὴν δραχμὴν ἣν ἀπώλεσα. 10 οὕτω, λέγω ὑμῖν, χαρὰ γίνεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.

ται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἀλλὰ ἀπὸ τὴν μικρότητες ποὺ ταλαιπωροῦν τὸ κοινόβιο, προσπαθῶντας νὰ ἀνοίξει περισσότερο τὸ πνεῦμα του καὶ νὰ γίνῃ πιὸ ἐρωτικός. Παραξενεύει ἢ χρῆση τοῦ ὄρου αὐτοῦ, ὅσους παραξενεύει, ἐπειδὴ ὡς ἀνέραστοι ἀγνοοῦν ὅτι ὁ ἔρωτας προχωράει πέρα ἀπ' ὅλες τὴν ἐπιθυμίες καὶ ὅλα τὰ συναισθήματα, καὶ φυσικὰ δὲν ἔχει νὰ κάνει μὲ τὸ σέξ" (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Σημειώσεις γιὰ τὸ Σχολεῖο*, 12 Ἰουνίου).

⁶⁹² Κι ἂν ἔχει καλὴ πρόθεση, δὲν ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ πλάσματα. Μόνο ἢ ἐλευθερία αὐτὴ θὰ πραγματοποιοῦσε τὴν προαίρεσή του.

⁶⁹³ Ἡ σύγκριση ὡς προτίμηση ἐνὸς ἀπὸ ἐνενήκοντα ἐννέα, σημαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχει σύγκριση. Μὲ κάθε ἀπώλεια χάνονται ὅλα.

11 Εἶπε δέ· ἄνθρωπός τις εἶχε δύο υἱούς. 12 καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πατρί· πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας. καὶ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον. 13 καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν, καὶ ἐκεῖ διεσκόρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ζῶν ἀσώτως. 14 δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὸς κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ αὐτὸς ἤρξατο ὑστερεῖσθαι. 15 καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἐνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης, καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγρούς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους. 16 καὶ ἐπεθύμει γεμίσει τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κερατίων ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι, καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ. 17 εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν εἶπε· πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρός μου περισσεύουσιν ἄρτων, ἐγὼ δὲ λιμῷ ἀπόλλυμαι. 18 ἀναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ ἐρῶ αὐτῷ· πάτερ, ἤμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου. 19 οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱὸς σου· ποίησόν με ὡς ἓνα τῶν μισθίων σου.

20 καὶ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ. ἔτι δὲ αὐτοῦ μακράν ἀπέχοντος εἶδεν αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἐσπλαγχνίσθη, καὶ δραμῶν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. 21 εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ υἱός· πάτερ, ἤμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱὸς σου. 22 εἶπε δὲ ὁ πατὴρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ· ἐξενέγκατε τὴν στολὴν τὴν πρώτην καὶ ἐνδύσατε αὐτόν, καὶ δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας, 23 καὶ ἐνέγκαντες τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν θύσατε, καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν, 24 ὅτι οὗτος ὁ υἱὸς μου νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησε, καὶ ἀπολωλὼς ἦν καὶ εὐρέθη. καὶ ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι.

25 Ἦν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῷ· καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισε τῇ οἰκίᾳ ἤκουσε συμφωνίας καὶ χορῶν, 26 καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα τῶν παιδῶν ἐπυνθάνετο τί εἶη ταῦτα. 27 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἦκει καὶ ἔθυσεν ὁ πατὴρ σου τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτὸν ἀπέλαβεν. 28 ὠργίσθη δὲ καὶ οὐκ ἤθελεν εἰσελθεῖν. ὁ οὖν πατὴρ αὐτοῦ ἐξεληθὼν παρεκάλει αὐτόν. 29 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ πατρί· ἰδοὺ το-

σαῦτα ἔτη δουλεύω σοι καὶ οὐδέποτε ἐντολήν σου παρήλθον, καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ· 30 ὅτε δὲ ὁ υἱός σου οὗτος, ὁ καταφαγών σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν, ἤλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν. 31 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· τέκνον, σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστίν· 32 εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησε, καὶ ἀπολωλὼς ἦν καὶ εὐρέθη.

92. [Λουκ. 16, 1–13]

Ἄνθρωπός τις ἦν πλούσιος, ὃς εἶχεν οἰκονόμον, καὶ οὗτος διεβλήθη αὐτῷ ὡς διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ 2 καὶ φωνήσας αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ· τί τοῦτο ἀκούω περὶ σοῦ; ἀπόδος τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας σου· οὐ γὰρ δύνη ἔτι οἰκονομεῖν. 3 εἶπε δὲ ἐν ἑαυτῷ ὁ οἰκονόμος· τί ποιήσω, ὅτι ὁ κύριός μου ἀφαιρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ' ἐμοῦ; σκάπτειν οὐκ ἰσχύω, ἐπαιτεῖν αἰσχύνομαι· 4 ἔγνων τί ποιήσω, ἵνα, ὅταν μετασταθῶ ἐκ τῆς οἰκονομίας, δέξωνταί με εἰς τοὺς οἴκους ἑαυτῶν. 5 καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα ἕκαστον τῶν χρεωφειλετῶν τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ ἔλεγε τῷ πρώτῳ· πόσον ὀφείλεις σὺ τῷ κυρίῳ μου; 6 ὁ δὲ εἶπεν· ἑκατὸν βάτους ἐλαίου. καὶ εἶπεν αὐτῷ· δέξαι σου τὸ γράμμα καὶ καθίσας ταχέως γράψον πεντήκοντα. 7 ἔπειτα ἐτέρῳ εἶπε· σὺ δὲ πόσον ὀφείλεις; ὁ δὲ εἶπεν· ἑκατὸν κόρους σίτου. καὶ λέγει αὐτῷ· δέξαι σου τὸ γράμμα καὶ γράψον ὀγδοήκοντα. 8 καὶ ἐπήνεσεν ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας, ὅτι φρονίμως ἐποίησεν· ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτός εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν εἰσι.⁶⁹⁴

⁶⁹⁴ Ἐντυπωσιακὴ προβολὴ τῆς σύνεσης. Ἄς τὸ προσέξουν ἰδίως ὅσοι τείνουν νὰ σκέφτονται μὲ μονοκονδυλιές, ἀπορρίπτοντας ἢ ἐγκρίνοντας συνολικά. Ἀκόμη κι ὅταν δὲν ὑπηρετεῖ ἀγαθὸς σκοπός, ἡ σύνεση ὡς τέτοια δὲν χάνει τὴν ἀξία της. Σ' αὐτὸ μοιάζει νὰ ἀντιτί-

9 καὶ γὰρ ὑμῖν λέγω· ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα, ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς.⁶⁹⁵ 10 ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ καὶ ἐν πολλῷ πιστὸς ἐστί, καὶ ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἀδικὸς καὶ ἐν πολλῷ ἀδικὸς ἐστίν. 11 εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾶ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ἀληθινὸν τίς ὑμῖν πιστεύσει; 12 καὶ εἰ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ὑμέτερον τίς ὑμῖν δώσει;

13 οὐδεὶς οἰκέτης δύναται δυοὶ κυρίοις δουλεύειν.⁶⁹⁶ ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἐνὸς ἀντιθέεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾶ.

93. [Λουκ. 16, 19–31]

Ἄνθρωπος δέ τις ἦν πλούσιος, καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον εὐφραϊνόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς. 20 πτωχὸς δέ τις ἦν ὀνόματι Λάζαρος, ὃς ἐβέβλητο πρὸς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ ἡλκωμένος 21 καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψιγίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἀπέλειχον τὰ ἔλκη αὐτοῦ. 22 ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον Ἀβραάμ· ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλούσιος καὶ ἐτάφη. 23 καὶ ἐν τῷ ἄδη ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὄρᾳ τὸν Ἀβραάμ ἀπὸ μακρόθεν καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ. 24 καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπε· πάτερ Ἀβραάμ, ἐλέησόν με καὶ πέμψον

θεται ἡ πλατωνικὴ υπόδειξη ὅτι “πᾶσα ἐπιστήμη χωριζομένη δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται” (Μενέξ. 246e–247a), ὅπου ὅμως κριτήριον εἶναι ἡ προσωπικότητα, ὅχι ἡ ποιότητα τῆς ἴδιας τῆς γνώσης. Καὶ πάλι, ἔστω ἔτσι, δὲν παύει νὰ ἀποκαλεῖται ἐπιστήμη, ὅσο ἄσχημα κι ἂν τὴ χρησιμοποιεῖ κανεὶς.

⁶⁹⁵ Ἐντυπωσιακὰ ὡμὴ ὑπεράσπιση τῆς ἐλευθερίας.

⁶⁹⁶ Ἡ ψυχὴ χρειάζεται ἀκεραιότητα, ἀγαθὴ εἴτε δαιμονικὴ.

Λάζαρον⁶⁹⁷ ἵνα βιάσῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου, ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ. 25 εἶπε δὲ Ἀβραάμ· τέκνον, μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά· νῦν δὲ ὧδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾷσαι· 26 καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ θέλοντες διαβῆναι ἔνθεν πρὸς ὑμᾶς μὴ δύνωνται, μηδὲ οἱ ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσιν.⁶⁹⁸ 27 εἶπε δέ· ἐρωτῶ οὖν σε, πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου· 28 ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφούς· ὅπως διαμαρτύρηται αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου. 29 λέγει αὐτῷ Ἀβραάμ· ἔχουσι Μωϋσέα καὶ τοὺς προφήτας· ἀκουσάτωσαν αὐτῶν. 30 ὁ δὲ εἶπεν· οὐχί, πάτερ Ἀβραάμ, ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν πορευθῆ πρὸς αὐτούς, μετανοήσουσιν. 31 εἶπε δὲ αὐτῷ· εἰ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ πεισθίσονται.⁶⁹⁹

⁶⁹⁷ Εἶναι χαρακτηριστικὸς ὁ τρόπος τῆς 'χλιαρῆς' συνειδήσεως νὰ ἀποφεύγει τὴν πραγματικότητα, μέσα σὲ ἐγωκεντρισμὸ καὶ αὐτολύπηση.

⁶⁹⁸ Πρωταρχικὰ τὸ χάσμα δὲν βρίσκεται ἔξω, οὔτε ἔχει ἀποφασιστικὴ σημασία ἀν ἐκφράζεται ἐπίσης ἐξωτερικά. Χάσμα εἶναι οἱ κρίσιμες ἀποστάσεις τῶν συνειδήσεων.

⁶⁹⁹ Τὸ 'εὐλογο' αἶτημα τοῦ πλούσιου ἐπαναλαμβάνεται μέχρι σήμερα, ἀκόμη καὶ ἀπ' ὄσους ἀποροῦν, γιατί δὲν ἐμφανίζεται σὲ ὅλους ὁ Χριστὸς νὰ πιστέψουν. Ὅμως ἤδη τὸ ἔκανε! Ἄν συνέβαινε στὶς ἡμέρες μας ἡ Ἐνανθρώπηση, δὲν θὰ ἀκολουθοῦσε ἡ Σταύρωση ἀλλὰ ἀκόμα χειρότερα ἢ ἀδιαφορία, ἢ περιφρόνηση τοῦ Ἡρώδη εἴτε ἢ ἀνώφελη 'ἀποδοχὴ' τοῦ Πιλάτου. Ἀπὸ ἐξωτερικὲς συνθηκῆς δὲν προκύπτει εὐσέβεια οὔτε ἡ ἀπουσία της. Ἄν ὅμως ἀποφάσιζε νὰ φανερωθεῖ σὲ ὅλους μὲ δύναμη, ὅχι μὲ 'ταπεινὴ' μορφὴ, δὲν θὰ ἐξαπλωνόταν εὐσέβεια ἀλλὰ μιὰ ἐπιφανειακὴ ὑποταγὴ, κάποιου βαθμοῦ ὑποδούλωση.

94. [Ματθ. 24, 4-44]

Βλέπετε μή τις ὑμᾶς πλανήσῃ. 5 πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τοῦ ὀνόματί μου λέγοντες, ἐγὼ εἰμι ὁ Χριστός, καὶ πολλοὺς πλανήσουσι.⁷⁰⁰

6 μελλήσετε δὲ ἀκούειν πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων· ὁρᾶτε μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ πάντα γενέσθαι, ἀλλ' οὐπω ἐστὶ τὸ τέλος.⁷⁰¹ 7 ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ λοιμοὶ καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους· 8 πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων.

9 τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλιψὶν καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν διὰ τὸ ὄνομά μου.⁷⁰² 10 καὶ τότε σκανδαλισθήσονται πολλοὶ καὶ ἀλλήλους παραδώσουσι καὶ μισήσουσιν ἀλλήλους. 11 καὶ πολλοὶ ψευδοπροφήται ἐγερθήσονται καὶ πλανήσουσι πολλοὺς, 12 καὶ διὰ τὸ πλη-

⁷⁰⁰ Ἄραγε εἶναι δυνατὸ αὐτὴ ἡ συμβουλή νὰ προφυλάξει ὅσους θὰ μποροῦσαν νὰ ἐξαπατηθοῦν; Μιὰ ἐγρήγορση εὐνοεῖται καὶ ἔχει νόημα γιὰ ὅποιον θὰ μπορέσει νὰ ἀντιληφθεῖ τὰ πράγματα.

⁷⁰¹ Γιὰ νὰ προκύψει ἡ συγκεκριμένη παρεξήγηση, χρειάζεται οἱ πόλεμοι νὰ εἶναι παγκόσμιοι καὶ νὰ ἔχουν ἀκραία σφοδρότητα.

⁷⁰² Γιατί θὰ μισοῦσε ὁ κόσμος τοὺς χριστιανούς, ἂν ξέσπαγαν παγκόσμιες συρράξεις, φυσικὲς καταστροφὲς καὶ πανδημίες; Μήπως ἂν ὁ κόσμος ἦταν πρόθυμος νὰ δεχτεῖ τὸν Χριστὸ καὶ τὸν δέχτηκε ὄχι γιὰ τὸν ἴδιο, ἀλλὰ γιὰ τὰ ἀγαθὰ Του; Φαίνεται πὼς ὁ ἀδύναμος Χριστός, ὁ Ἐσταυρωμένος, στὸ τέλος τοῦ χρόνου θὰ ξαναγίνει σκάνδαλο.

θυνθήναι τὴν ἀνομίαν φυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν.⁷⁰³ 13 ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.⁷⁰⁴

14 καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ τότε ἕξει τὸ τέλος.⁷⁰⁵

15 Ὅταν οὖν ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως τὸ ρηθὲν διὰ Δανιὴλ τοῦ προφήτου ἐστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ⁷⁰⁶ — ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω — 16 τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν ἐπὶ τὰ ὄρη, 17 ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβαινέτω ἄραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, 18 καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ μὴ ἐπιστρεφάτω ὀπίσω ἄραι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ. 19 οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

20 προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος μηδὲ σαββάτῳ. 21 ἔσται γὰρ τότε θλίψις μεγάλη, οἷα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἕως τοῦ νῦν οὐδ' οὐ μὴ γένηται. 22 καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ· διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι.

23 τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, ἰδοὺ ὧδε ὁ Χριστὸς ἢ ὧδε, μὴ πιστεύσητε· 24 ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφήται καὶ δώσουσι σημεῖα μεγάλα καὶ τέρατα, ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς. 25 Ἴδου προεῖρηκα ὑμῖν.

⁷⁰³ Ὑποχωρεῖ ἡ ἀγάπη, ὄχι ἡ πίστη: θὰ πιστεύουν στὸν Θεὸ ὅπως χρειάζεται γιὰ νὰ μποροῦν νὰ τὸν μισοῦν, θὰ ἀποκτήσουν δαιμονικὴ συνείδηση.

⁷⁰⁴ Γιατί θὰ ὑπέφερε ὡς τὸ τέλος χωρὶς νὰ ψυχραθεῖ, ἂν ὄχι ἐπειδὴ ξεπερνᾷ τοὺς σκανδαλισμοὺς μὲ τὴν εἰλικρίνεια καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη του;

⁷⁰⁵ Στὴ σημερινὴ παγκοσμιοποίηση ὑπάρχει ἔθνος ποὺ δὲν ἄκουσε τὰ Καλὰ Νέα;

⁷⁰⁶ Προφητεία γιὰ τὴν παρακμὴ τῆς ἱερωσύνης.

26 ἐὰν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν, ἰδοὺ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐστί, μὴ ἐξέλθητε, ἰδοὺ ἐν τοῖς ταμείοις, μὴ πιστεύσητε· 27 ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπή ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.⁷⁰⁷ 28 ὅπου γὰρ ἐὰν ᾦ τὸ πτώμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἄετοί.

29 εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. 30 καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τότε κόφονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς καὶ ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. 31 καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος φωνῆς μεγάλης, καὶ ἐπισυνάξουσι τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως ἄκρων αὐτῶν.

32 Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολὴν. ὅταν ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς γένηται ἀπαλὸς καὶ τὰ φύλλα ἐκφύη, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος· 33 οὕτω καὶ ὑμεῖς ὅταν ἴδητε ταῦτα πάντα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἐπὶ θύραις.

34 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται.⁷⁰⁸

35 ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι.

36 περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ ὁ πατήρ μου ὁ μόνος. 37 ὥσπερ δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. 38 ὥσπερ γὰρ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς πρὸ τοῦ κατακλισμοῦ τρώγοντες καὶ πίνοντες, γαμοῦντες καὶ ἐκγαμίζοντες,

⁷⁰⁷ Ἐπειδὴ θὰ φανερωθεῖ ἀνάμεσά μας.

⁷⁰⁸ Ὅλα πραγματοποιοῦνται στὴ ζωὴ καθενὸς προσωπικά.

ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, 39 καὶ οὐκ ἔγνωσαν ἕως ἧλθεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἦρεν ἅπαντας, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

40 τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ, ὁ εἷς παραλαμβάνεται καὶ ὁ εἷς ἀφίεται· 41 δύο ἀλήθουςαι ἐν τῷ μυλῶνι, μία παραλαμβάνεται καὶ μία ἀφίεται.

42 γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποία ὥρα ὁ Κύριος ὑμῶν ἔρχεται. 43 Ἐκεῖνο δὲ γινώσκετε ὅτι εἰ ἦδει ὁ οἰκοδεσπότης ποία φυλακῆ ὁ κλέπτῃς ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἂν καὶ οὐκ ἂν εἶασε διορυγῆναι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. 44 διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἔτοιμοι, ὅτι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

95. [Μᾶρκ. 13, 5–37]

Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ. 6 πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέγοντες ὅτι ἐγὼ εἰμι, καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν. 7 ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ γενέσθαι, ἀλλ' οὕτω τὸ τέλος. 8 ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, καὶ ἔσονται σεισμοὶ κατὰ τόπους, καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ ταραχαί. 9 ἀρχαὶ ὠδίνων ταῦτα.

Βλέπετε δὲ ὑμεῖς ἑαυτοὺς. παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν δαρήσεσθε, καὶ ἐπὶ ἡγεμόνων καὶ βασιλέων σταθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. 10 καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη δεῖ πρῶτον κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον. 11 ὅταν δὲ ἀγάγωσιν ὑμᾶς παραδιδόντες, μὴ προμεριμνᾶτε τί λαλήσητε, μηδὲ μελετᾶτε, ἀλλ' ὃ ἐὰν δοθῇ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τοῦτο λαλεῖτε· οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.

12 παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς καὶ θανατώσουσιν

αυτούς. 13 και ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.

14 Ὅταν δὲ ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως τὸ ρηθὲν ὑπὸ Δανιὴλ τοῦ προφήτου ἐστὼς ὅπου οὐ δεῖ — ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω — τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη, 15 ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβάτω εἰς τὴν οἰκίαν μηδὲ εἰσελθέτω ἄραι τι ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, 16 καὶ ὁ εἰς τὸν ἀγρὸν ὧν μὴ ἐπιστρεφάτω εἰς τὰ ὀπίσω ἄραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. 17 οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. 18 προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος. 19 ἔσονται γὰρ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι θλιψίς, οἷα οὐ γέγονε τοιαύτη ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως ἧς ἔκτισεν ὁ Θεὸς ἕως τοῦ νῦν καὶ οὐ μὴ γένηται. 20 καὶ εἰ μὴ ἐκολόβωσε Κύριος τὰς ἡμέρας, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς οὓς ἐξελέξατο ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας.

21 καὶ τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, ἰδοὺ ὧδε ὁ Χριστός, ἰδοὺ ἐκεῖ, μὴ πιστεύετε. 22 ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφήται καὶ δώσουσι σημεῖα καὶ τέρατα πρὸς τὸ ἀποπλανᾶν, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς. 23 ὑμεῖς δὲ βλέπετε· ἰδοὺ προεῖρηκα ὑμῖν ἅπαντα. 24 ἀλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, μετὰ τὴν θλιψὶν ἐκείνην ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, 25 καὶ οἱ ἀστέρες ἔσονται ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πίπτοντες, καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς σαλευθήσονται.⁷⁰⁹ 26 καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλαις μετὰ δυνάμεως πολλῆς καὶ δόξης. 27 καὶ τότε ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ καὶ ἐπισυνάξει τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρου τῆς γῆς ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ.

⁷⁰⁹ Ὅλα μποροῦν νὰ ἐρμηνευθοῦν συμβολικά, ὅτι δὲν ἀφοροῦν ἀντικειμενικὴ κατάρρευση ἀλλὰ τὸν προσωπικὸ συγκλονισμὸ πὺ προκαλεῖ ἡ παροδικότητα τῶν πραγμάτων, ἡ φθορὰ καὶ ὁ θάνατος.

28 Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολὴν. ὅταν αὐτῆς ὁ κλάδος ἤδη γένηται ἀπαλὸς καὶ ἐκφύῃ τὰ φύλλα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν· 29 οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ταῦτα γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἐπὶ θύραις. 30 ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη μέχρις οὗ πάντα ταῦτα γένηται.

31 ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ ἐμοὶ λόγοι οὐ μὴ παρελεύσονται.

32 Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἢ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ υἱός,⁷¹⁰ εἰ μὴ ὁ πατήρ. 33 Βλέπετε,⁷¹¹ ἀγρυπνεῖτε⁷¹² καὶ προσεύχεσθε·⁷¹³ οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ καιρὸς ἐστίν. 34 ὡς ἄνθρωπος ἀπόδημος, ἀφείς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, καὶ δούς τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἐκάστῳ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ τῷ θυρωρῷ ἐνετείλατο ἵνα γρηγορῇ. 35 γρηγορεῖτε οὖν· οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται, ὅφθῃ ἢ μεσονυκτίου ἢ ἀλεκτοροφωνίας ἢ πρωτῆ· 36 μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης εὕρη ὑμᾶς καθεύδοντας. 37 ἅ δὲ ὑμῖν λέγω, πᾶσι λέγω· γρηγορεῖτε.⁷¹⁴

⁷¹⁰ Ὡς ἐνωμένος μετὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση.

⁷¹¹ Ἡ ὄραση εἶναι ὁ λόγος τῆς ἀγρυπνίας καὶ τῆς προσευχῆς.

⁷¹² Ἀγρυπνία εἶναι νὰ παραμένεις στὴν ὄραση.

⁷¹³ Προσευχὴ εἶναι ἡ ἀγρυπνη ὄραση.

⁷¹⁴ Ἐγρήγορση εἶναι νὰ ἔχω μνήμη καὶ αἰσθησὴ τοῦ Θεοῦ. Πραγματοποιεῖται λιγότερο ὡς ἀναμονὴ καὶ περισσότερο ὡς ἀπόλαυση. Αὐτὸ δείχνει, γιὰ παράδειγμα, ἡ παραβολὴ τῶν δέκα παρθένων. Λόγος τῆς ἐγρήγορσης εἶναι ἡ ἐνότητα. Ἐνότητα εἶναι ἡ δωρεὰ τῆς θείας φύσης.

96. [Λουκ. 21, 8-36]

Βλέπετε μὴ πλανηθῆτε· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέγοντες ὅτι ἐγὼ εἰμι καὶ ὁ καιρὸς ἤγγικε. μὴ οὖν πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν. 9 ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκαταστασίας, μὴ πτοηθῆτε· δεῖ γὰρ ταῦτα γενέσθαι πρῶτον, ἀλλ' οὐκ εὐθέως τὸ τέλος. 10 τότε ἔλεγεν αὐτοῖς· ἐγερθήσεται ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, 11 σεισμοὶ τε μεγάλοι κατὰ τόπους καὶ λιμοὶ καὶ λοιμοὶ ἔσονται, φόβητρά τε καὶ σημεῖα ἀπ' οὐρανοῦ μέγала ἔσται. 12 πρὸ δὲ τούτων πάντων ἐπιβαλοῦσιν ἐφ' ὑμᾶς τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ διώξουσι, παραδιδόντες εἰς συναγωγὰς καὶ φυλακάς, ἀγομένους ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου· 13 ἀποβήσεται δὲ ὑμῖν εἰς μαρτύριον. 14 θέσθε οὖν εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν μὴ προμελετᾶν ἀπολογηθῆναι.⁷¹⁵ 15 ἐγὼ⁷¹⁶ γὰρ δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν, ἣ οὐ δυνήσονται ἀντειπεῖν οὐδὲ ἀντιστῆναι πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν. 16 παραδοθήσεσθε δὲ καὶ ὑπὸ γονέων καὶ συγγενῶν καὶ φίλων καὶ ἀδελφῶν,⁷¹⁷ καὶ θανατώσουσιν ἐξ ὑμῶν, 17 καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· 18 καὶ θριξὲς ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται.⁷¹⁸ 19 ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.⁷¹⁹

⁷¹⁵ Ἡ συμβουλή ἐπαναλαμβάνεται, σημαίνοντας ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν ἔγκυρο λόγο, γιὰ τὴν ἐλευθερία, τὴν ἀμεσότητα, τὴ συνεννόηση, τὴν ἐξήγηση καὶ τὴν πειθῶ. Αὐτὸ συνδέει ἀκόμα περισσότερο τὸν λόγο τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ σκέψη.

⁷¹⁶ Ἄλλοτε ἡ παρέμβαση αὐτὴ σχετίζεται μετὰ τὸ Πνεῦμα, ποὺ ἐπίσης στέλνει ὁ Ἰδιος.

⁷¹⁷ Ἐπόμενο, ἐφόσον ὁ λόγος Του μειώνει τὴν ἀξία τῶν δεσμῶν αἵματος.

⁷¹⁸ Τίποτα δὲν συμβαίνει χωρὶς τὴ θέληση ἢ τὴ συγκατάθεσή Του.

⁷¹⁹ Κτήση τῆς ψυχῆς εἶναι νὰ μὴ νοιώθεις ξένος στὴ ζωὴ σου.

20 ὅταν δὲ ἴδῃτε κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέδων τὴν Ἱερουσαλήμ, τότε γινώτε ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς. 21 τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη, καὶ οἱ ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκχωρείτωσαν, καὶ οἱ ἐν ταῖς χώραις μὴ εἰσερχέσθωσαν εἰς αὐτήν, 22 ὅτι ἡμέραι ἐκδικήσεως αὐταὶ εἰσι τοῦ πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα. 23 οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις· ἔσται γὰρ τότε ἀνάγκη μεγάλη ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὀργὴ τῷ λαῷ τούτῳ, 24 καὶ πεσοῦνται στόματι μαχαίρας, καὶ αἰχμαλωτισθήσονται εἰς πάντα τὰ ἔθνη, καὶ Ἱερουσαλήμ ἔσται πατουμένη ὑπὸ ἐθνῶν ἄχρι πληρωθῶσι καιροὶ ἐθνῶν.

25 Καὶ ἔσται σημεῖα ἐν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἄστροις, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ ἠχούσης θαλάσσης καὶ σάλου, 26 ἀποψυχόντων ἀνθρώπων ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ· αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. 27 καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. 28 ἀρχομένων δὲ τούτων γίνεσθαι ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν, διότι ἐγγίξει ἡ ἀπολύτρωσις ὑμῶν.⁷²⁰

29 [...] ἴδετε τὴν συκῆν καὶ πάντα τὰ δένδρα. 30 ὅταν προβάλωσιν ἤδη, βλέποντες ἀφ' ἑαυτῶν γινώσκετε ὅτι ἤδη ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν. 31 οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδῃτε ταῦτα γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. 32 ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἕως ἂν πάντα γένηται.⁷²¹ 33 ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. 34 προσέχετε δὲ ἑαυτοῖς μήποτε βαρηθῶσιν⁷²² ὑμῶν αἱ

⁷²⁰ Ἐκπληκτικὴ περιγραφὴ τῆς ἀντίθεσης ἀνάμεσα στὴν κατάρρευση τῆς κοσμικῆς συγκρότησης καὶ τὴν ἰσχὺ ὅσων θέλησαν νὰ τὸν γνωρίσουν.

⁷²¹ Καὶ αὕτῃ ἡ προειδοποίησις ἐπαναλαμβάνεται: τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ταυτίζεται μὲ τὸ τέλος τῆς ζωῆς καθενός.

⁷²² Ἡ σκέψη μας ἅς παραμένει συγκεντρωμένη στὸν Λόγο.

καρδίαί ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιοτικάϊς, καὶ αἰφνίδιος ἐφ' ὑμᾶς ἐπιστῆ ἡ ἡμέρα ἐκείνη· 35 ὡς παγίς γὰρ ἐπελεύσεται ἐπὶ πάντας⁷²³ τοὺς καθημένους ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς. 36 ἀγρυπνεῖτε οὖν ἐν παντὶ καιρῷ δεόμενοι ἵνα καταξιωθῆτε ἐκφυγεῖν⁷²⁴ πάντα τὰ μέλλοντα γίνεσθαι καὶ σταθῆναι⁷²⁵ ἔμπροσθεν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

97. [Λουκ. 17, 20–21]

Οὐκ ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ μετὰ παρατηρήσεως, 21 οὐδὲ ἐροῦσιν ἰδοὺ ὧδε ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ· ἰδοὺ γὰρ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν.⁷²⁶

98. [Λουκ. 17, 22–37]

Ἐλεύσονται ἡμέραι ὅτε ἐπιθυμήσετε μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἰδεῖν, καὶ οὐκ ὄψεσθε. 23 καὶ ἐροῦσιν ὑμῖν· ἰδοὺ ὧδε, ἰδοὺ ἐκεῖ· μὴ ἀπέλθῃτε μηδὲ διώξητε. 24 ὥσπερ γὰρ

⁷²³ Μερικοὶ Πατέρες ἰσχυρίζονται ὅτι στὴ Δευτέρα Παρουσία θὰ τὸν δοῦν μόνο ὅσοι τὸν ἀγάπησαν. Ἡ εἰκασία εἶναι εὐλογία καὶ ἐνδεχομένως σωστή, βεβαιώνεται ἀπὸ τὴν Βίβλο σὲ μερικὰ σημεῖα, σὲ ἄλλα ὄχι. Βλ. χαρακτηριστικά, Β' 225 καὶ Α' 94. Προσωπικὰ πιστεύω ὅτι δὲν ἀλλάζει κάτι σημαντικό, ἂν τὸν δοῦν καὶ ὅσοι δὲν τὸν ἀγάπησαν. Τί ἀξία ἔχει ἡ ἀπλή ἐμπειρία ὅτι ὑπάρχει, ἂν δὲν θέλω νὰ βρίσκομαι μαζί Του;

⁷²⁴ Μὴν παρασυρθοῦν καὶ χάσουν τὴν ἐγρήγορσή τους, ὡς ἐὰν τὰ μέλλοντα γίνεσθαι τοὺς ἀπειλοῦσαν.

⁷²⁵ Ὅλοι θὰ τὸν δοῦν, λίγοι θέλησαν νὰ τὸν δοῦν, λίγοι θὰ ζητήσουν καὶ θὰ μπορέσουν νὰ ζήσουν μαζί Του.

⁷²⁶ Οἱ ἴδιες συνθηκὲς εὐνοοῦν διαφορετικὰ βιώματα, ἀνάλογα μὲ τὸν χαρακτῆρα καθενός.

ἡ ἀστραπὴ ἀστράπτουσα ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανὸν εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν λάμπει, οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ.

25 πρῶτον δὲ δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης. 26 καὶ καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Νῶε οὕτως ἔσται καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου· 27 ἦσθιον, ἔπινον, ἐγάμουν, ἐξεγαμίζοντο, ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθε ὁ Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, καὶ ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἀπώλεσεν ἅπαντας. 28 ὁμοίως καὶ ὡς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Λῶτ· ἦσθιον, ἔπινον, ἠγόραζον, ἐπώλουν, ἐφύτευον, ὠκοδόμουν· 29 ἡ δὲ ἡμέρα ἐξῆλθε Λῶτ ἀπὸ Σοδόμων, ἔβρεξε πῦρ καὶ θεῖον ἀπ' οὐρανοῦ καὶ ἀπώλεσεν ἅπαντας.

30 κατὰ τὰ αὐτὰ ἔσται ἡ ἡμέρα ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαλύπτεται. 31 ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὅς ἐσται ἐπὶ τοῦ δώματος καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴ καταβάτω ἄραι αὐτά, καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ ὁμοίως μὴ ἐπιστρεφάτω εἰς τὰ ὀπίσω. 32 μνημονεύετε τῆς γυναικὸς Λῶτ. 33 ὅς ἐὰν ζητήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν, καὶ ὅς ἐὰν ἀπολέσῃ αὐτήν, ζωογονήσει αὐτήν. 34 λέγω ὑμῖν, ταύτη τῇ νυκτὶ δύο ἔσσονται ἐπὶ κλίνης μιᾶς, εἷς παραληφθήσεται καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται· 35 δύο ἔσσονται ἀλήθουσαι ἐπὶ τὸ αὐτό, μία παραληφθήσεται καὶ ἡ ἕτέρα ἀφεθήσεται· 36 δύο ἐν τῷ ἀγρῷ, εἷς παραληφθήσεται καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται. 37 [...] Ὅπου τὸ σῶμα, ἐκεῖ ἐπισυναχθήσονται καὶ οἱ ἄετοί.

99. [Λουκ. 18, 2–8]

Κριτὴς τις ἦν ἐν τινὶ πόλει τὸν Θεὸν μὴ φοβούμενος καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρέπόμενος. 3 χήρα δὲ ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, καὶ ἤρχετο πρὸς αὐτὸν λέγουσα· ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου. 4 καὶ οὐκ ἠθέλησεν ἐπὶ χρόνον· μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν ἐν ἑαυτῷ· εἰ καὶ τὸν Θεὸν οὐ φοβοῦμαι καὶ ἄνθρωπον οὐκ ἐντρέπομαι, 5 διὰ γε τὸ παρέχειν μοι κόπον τὴν χήραν ταύτην ἐκδικήσω αὐ-

τήν, ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐρχομένη ὑποπιάζῃ με. 6 εἶπε δὲ ὁ Κύριος· ἀκούσατε τί ὁ κριτῆς τῆς ἀδικίας λέγει· 7 ὁ δὲ Θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ μακροθυμῶν ἐπ' αὐτοῖς; 8 λέγω ὑμῖν ὅτι ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει. πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἄρα εὐρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς;⁷²⁷

100. [Λουκ. 18, 10–14]

Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερόν προσεύξασθαι, ὁ εἷς Φαρισαῖος καὶ ὁ ἕτερος τελώνης. 11 ὁ Φαρισαῖος σταθεὶς πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα προσήχετο· ὁ Θεός, εὐχαριστῶ σοι ὅτι οὐκ εἰμι ὡσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης· 12 νηστεύω δις τοῦ σαββάτου, ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι. 13 καὶ ὁ τελώνης μακρόθεν ἐστὼς οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπᾶραι, ἀλλ' ἔτυπτεν εἰς τὸ στήθος αὐτοῦ λέγων· ὁ Θεός, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. 14 λέγω ὑμῖν, κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἢ γὰρ ἐκεῖνος· ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.⁷²⁸

⁷²⁷ Ἐντυπωσιακὴ προειδοποίηση ὅτι ἐλάχιστοι ἔχουν πραγματικὴ πίστη.

⁷²⁸ Ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν μπορεῖ νὰ προσποιεῖται, γι' αὐτὸ ἃς προσεχθεῖ τὸ παράδειγμα τοῦ τελώνη, γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ ταπεινοφροσύνη δὲν ἦταν καθῆκον — μάλιστα ἡ διευκρίνιση, οὗτος δεδικαιωμένος ἢ γὰρ ἐκεῖνος, δηλαδὴ ὅτι ἔγινε πιὸ ἀποδεκτὸς σὲ σύγκριση μὲ τὸν ἄλλο: ἡ τελειότητα δὲν βρίσκεται στὴν ἴδια τὴν ταπεινοφροσύνη, ἀλλὰ στὴν ἐπίγνωση τῆς θείας παρουσίας (βλ. π.χ. Α' 75).

101. [Ματθ. 24, 45–51]

Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος, ὃν κατέστησεν ὁ κύριος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ τοῦ διδόναι αὐτοῖς τὴν τροφήν ἐν καιρῷ; 46 μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει ποιοῦντα οὕτως. 47 ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν. 48 ἐὰν δὲ εἴπη ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, χρονίζει ὁ κύριός μου ἐλθεῖν, 49 καὶ ἄρξηται τύπτειν τοὺς συνδούλους αὐτοῦ, ἐσθίη δὲ καὶ πίνη μετὰ τῶν μεθυόντων, 50 ἥξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἧ οὐ προσδοκᾷ καὶ ἐν ὥρᾳ ἧ οὐ γινώσκει, 51 καὶ διχοτομήσει αὐτόν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν θήσει.⁷²⁹ ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

102. [Ματθ. 25, 1–13]

Τότε ὁμοιωθήσεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέκα παρθένοις,⁷³⁰ αἵτινες λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας⁷³¹ αὐτῶν ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν τοῦ νυμφίου. 2 πέντε δὲ ἦσαν ἐξ αὐτῶν φρόνιμοι καὶ αἱ πέντε μωραί. 3 αἵτινες μωραὶ λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας ἑαυτῶν οὐκ ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν ἔλαιον· 4 αἱ δὲ φρόνιμοι ἔλαβον ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις αὐτῶν μετὰ τῶν λαμπάδων αὐτῶν. 5 χρονίζοντος δὲ τοῦ νυμφίου ἐνύσταξαν πᾶσαι καὶ ἐκάθειδον.

6 μέσης δὲ νυκτὸς κραυγὴ γέγονεν· ἰδοὺ ὁ νυμφίος ἔρχεται, ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ. 7 τότε ἠγέρθησαν πᾶσαι αἱ παρθέ-

⁷²⁹ Μιὰ καλὴ πλευρὰ δὲν ὠφελεῖ ἀρκετά, ἡ ψυχὴ χρειάζεται ἀκεραιότητα. Ἡ διχοτόμησις ὅμως δὲν συμβαίνει ὡς τιμωρία, τὴν δημιουργεῖ ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ.

⁷³⁰ Μιὰ ἐρμηνεῖα τῆς παραβολῆς προτείνω στὰ *Στοιχεῖα*, σ. 87 κ.έ.

⁷³¹ Οἱ λαμπάδες εἶναι οἱ λυχνίες, τὰ φαναράκια ποὺ καίνε λάδι.

νοι ἐκεῖναι καὶ ἐκόσμησαν⁷³² τὰς λαμπάδας αὐτῶν. 8 αἱ δὲ μωραὶ ταῖς φρονίμοις εἶπον· ὁδοὶ ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν, ὅτι αἱ λαμπάδες ἡμῶν σβέννυνται. 9 ἀπεκρίθησαν δὲ αἱ φρόνιμοι λέγουσαι· μήποτε οὐκ ἀρκέσει ἡμῖν καὶ ὑμῖν· πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράσατε ἑαυταῖς.

10 ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν ἀγοράσαι⁷³³ ἦλθεν ὁ νυμφίος καὶ αἱ ἔτοιμοι εἰσῆλθον μετ’ αὐτοῦ εἰς τοὺς γάμους, καὶ ἐκλείσθη ἡ θύρα. 11 ὕστερον δὲ ἔρχονται καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι λέγουσαι· κύριε κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν. 12 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς.⁷³⁴ 13 γρηγορεῖτε οὖν,⁷³⁵ ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν ἐν ἧ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

103. [Ματθ. 25, 14–30]

Ὡσπερ γὰρ ἄνθρωπος ἀποδημῶν⁷³⁶ ἐκάλεσε τοὺς ἰδίους δούλους καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, 15 καὶ ὧ μὲν ἔδωκε πέντε τάλαντα, ὧ δὲ δύο, ὧ δὲ ἓν, ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν,⁷³⁷ καὶ ἀπεδήμησεν εὐθέως. 16 πορευθεὶς δὲ ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν εἰργάσατο ἐν αὐτοῖς καὶ ἐποίησεν ἄλλα πέντε τάλαντα. 17 ὡσαύτως καὶ ὁ τὰ δύο ἐκέρδησε καὶ αὐτὸς ἄλλα δύο. 18 ὁ δὲ τὸ ἐν λαβὼν ἀπελθὼν ὠρυξεν ἐν τῇ γῆ καὶ ἀπέκρυψε τὸ ἀργύριον τοῦ κυρίου αὐτοῦ.

⁷³² Στολισμὸς τῆς λαμπάδας εἶναι τὸ φῶς.

⁷³³ Ὁ καλὸς τοὺς ἐρχόταν, ἐκεῖνες ἔφευγαν...

⁷³⁴ Ἡ ἄγνοια εἶναι ἀπόστασις.

⁷³⁵ Ἡ ἐντολὴ τῆς ἐγρηγορήσεως ἐπαναλαμβάνεται δείχνοντας ὅτι ἀπὸ ἐδῶ κρίνονται ὅλα, πόσο ἀνοίγεται κανεὶς στὴν οὐσία τῶν ἀγαθῶν.

⁷³⁶ Συνεχῆς ἔμφασις στὴν ἀορασίᾳ πού τὸν κάνει νὰ μοιάζει μακρινὸς ἢ ἀνύπαρκτος. Δυνατότητες νὰ συνειδητοποιήσω ποιά σχέση θέλω μαζὶ Του.

⁷³⁷ Ἡ ἰδιαίτερη δύναμη ἀφορᾷ τὴν προοπτικὴ ἰδιαίτερου ἔργου.

19 μετὰ δὲ χρόνον πολὺν⁷³⁸ ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων καὶ συναίρει μετ' αὐτῶν λόγον. 20 καὶ προσελθὼν ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν προσήνεγκεν ἄλλα πέντε τάλαντα λέγων· κύριε, πέντε τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς. 21 ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ· εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ· ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός,⁷³⁹ ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν⁷⁴⁰ τοῦ κυρίου σου. 22 προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα λαβὼν εἶπε· κύριε, δύο τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε ἄλλα δύο τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς. 23 ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ· εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ· ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου.

24 προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὸ ἐν τάλαντον εἰληφώς εἶπε· κύριε· ἔγνων σε ὅτι σκληρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων ὄπου οὐκ ἔσπειρας καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας.⁷⁴¹ 25 καὶ φοβηθεὶς ἀπελθὼν ἔκρυψα τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῆ.⁷⁴² ἴδε ἔχεις τὸ σόν. 26 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ κύριος αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ· πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρὲ· ἦδεις ὅτι θερίζω ὄπου οὐκ ἔσπειρα καὶ συνάγω ὅθεν οὐ διεσκόρπισα. 27 ἔδει οὖν σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζί-

⁷³⁸ Δείχνει πὼς εἶχαν ἀκέραιη εὐθύνη γιὰ τὸ ἔργο (οἱ ἀντικειμενικὲς συνθηκῆς τοὺς ὑποστήριζαν ὅλους). Ἄν εἶναι ὄντως ἀδύνατο νὰ τὸ κάνω, αὐτὸ σημαίνει πὼς ὁ Θεὸς δὲν ἐνδιαφέρεται νὰ τὸ κάνω. Καὶ οἱ ἀντικειμενικὲς συνθηκῆς, οἱ εὐκαιρίες, τὰ ἐμπόδια, εἶναι ὅλα χαρίσματα.

⁷³⁹ Τὰ ἐκτίμησες καὶ τὰ πρόσεξες, δὲν τὰ περιφρόνησες, δὲν τὰ πρόδωσες.

⁷⁴⁰ Ἡ εἴσοδος στὴν ἴδια χαρὰ σημαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχει κύριος καὶ δοῦλος, ἡ ἐξουσία εἶναι συλλογικὴ.

⁷⁴¹ Τὸ χάρισμα ἔγινε ἀντιληπτὸ σὰν παγίδα, ἔργο κακίας καὶ ἀδικίας.

⁷⁴² Ἡ δημιουργικότητα χρειάζεται χαρὰ, θάρρος, εὐγνωμοσύνη, οἰκειότητα, συναρπαγή, ἐλευθερία. Τὴν ὑπονομεύει ὁ φόβος, ἡ δουλεία, ἡ ἀπροσεξία, ἡ ἀνία, ἡ ἀποξένωση.

ταις,⁷⁴³ καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ. 28 ἄρατε οὖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον⁷⁴⁴ καὶ δότε τῷ ἔχοντι τὰ δέκα τάλαντα.⁷⁴⁵ 29 τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.⁷⁴⁶ 30 καὶ τὸν ἀχρεῖον δοῦλον ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.⁷⁴⁷

104. [Ματθ. 25, 31–46]

Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, 32 καὶ συναχθήσεται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη,⁷⁴⁸ καὶ ἀφοριεῖ⁷⁴⁹ αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων⁷⁵⁰ ὡςπερ ὁ ποιμὴν

⁷⁴³ Μὲ ἔργο χωρὶς ἔργο, ὅταν κάποιος δὲν εἶναι δημιουργικὸς καὶ καταβάλλει ἐλάχιστη προσπάθεια. Ἀκόμη κι αὐτὸ εἶναι προτιμότερο ἀπὸ τὴν παραίτηση, εἶναι σχεδὸν σὰν ἄσκηση, μὲ ὑπομονή καὶ ἐλπίδα.

⁷⁴⁴ Στὴν πραγματικότητα δὲν ἀφαιρέθηκε τίποτα ποὺ δὲν εἶχε ἤδη ἐγκαταλείψει ὁ ἴδιος. Ἔθαψε τὸ χάρισμά του στὸ χῶμα σὰν πτῶμα.

⁷⁴⁵ Ὅ,τι ἀχρήστευες γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου, θὰ τὸ ἀξιοποιήσει ἐκεῖνος ποὺ ζεῖ δημιουργικά.

⁷⁴⁶ Ἡ ὑπερβολή (καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται) φανερώνει τὴν οὐσία τῆς δημιουργίας ὡς ἀγάπης γιὰ τὸ περισσότερο, τὸ καλύτερο καὶ τὸ ὑψηλότερο.

⁷⁴⁷ Στὴν ἀποξένωση τὸν τελευταῖο λόγο ἔχει ὁ φόβος.

⁷⁴⁸ Συχνὰ ἡ διήγηση αὐτὴ ἐρμηνεύεται σὰν μιὰ συγκέντρωση τεράστιων πληθυσμῶν. Ὅμως ὁ Χριστὸς μέσα στὴ θεία φύση Του φανερώνεται πάντα προσωπικά. Ἄν αὐτὸ συμβεῖ μὲ πολλοὺς ταυτόχρονα, δὲν ἀλλάζει τὴν οὐσία, ὅτι γιὰ καθένα, ὅπως γιὰ τὸν Ἴδιο, ὁρατὸς εἶναι πάντα ἕνας.

⁷⁴⁹ Σὲ ὅλους ἐπιτρέπει νὰ βρεθοῦν μὲ τοὺς ὁμοίους τους ὅπως θέλουν, κοντὰ στὸν Ἴδιο εἴτε μακριὰ Του.

ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων, 33 καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων.

34 τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ· δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.⁷⁵¹ 35 ἐπέινασα γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίφησα, καὶ ἐποτίσατέ με, ξένος ἦμην, καὶ συνηγάγετέ με, 36 γυμνός, καὶ περιεβάλετέ με, ἥσθενησα, καὶ ἐπεσκέφασθέ με, ἐν φυλακῇ ἦμην, καὶ ἤλθετε πρὸς με. 37 τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι λέγοντες· κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα καὶ ἐθρέψαμεν, ἢ διψῶντα καὶ ἐποτίσαμεν; 38 πότε δέ σε εἶδομεν ξένον καὶ συνηγάγομεν, ἢ γυμνὸν καὶ περιεβάλομεν; 39 πότε δέ σε εἶδομεν ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ ἤλθομεν πρὸς σε; 40 καὶ ἀποκριθῆεις ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ’ ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.

41 τότε ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων· πορεύεσθε ἀπ’ ἐμοῦ οἱ κατηγοραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. 42 ἐπέινασα γάρ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίφησα, καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με, 43 ξένος ἦμην, καὶ οὐ συνηγάγετέ με, γυμνός, καὶ οὐ περιεβάλετέ με, ἀσθενῆς καὶ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐκ ἐπεσκέφασθέ με. 44 τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ καὶ αὐτοὶ λέγοντες· κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα ἢ διψῶντα ἢ ξένον ἢ γυμνὸν ἢ ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐ διηκονήσαμεν σοι; 45 τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς λέγων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ’ ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε. 46 καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.

⁷⁵⁰ Ἡ ὀριστική διαμονὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ ὁμοιότητα, ἐνότητα καὶ ἀκεραιότητα.

⁷⁵¹ Ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἐπειδὴ ὁ Ἰδιος εἶναι ἡ οὐσία τῆς Δημιουργίας.

105. [Λουκ. 19, 12-27]

Ἄνθρωπός τις εὐγενῆς ἐπορεύθη εἰς χώραν μακρὰν λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν καὶ ὑποστρέψαι. 13 καλέσας δὲ δέκα δούλους ἑαυτοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς δέκα μνᾶς καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· πραγματεύσασθε ἐν ᾧ ἔρχομαι. 14 οἱ δὲ πολῖται αὐτοῦ ἐμίσουν αὐτόν, καὶ ἀπέστειλαν πρεσβείαν ὀπίσω αὐτοῦ λέγοντες· οὐ θέλομεν τοῦτον βασιλεῦσαι ἐφ' ἡμᾶς. 15 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτόν λαβόντα τὴν βασιλείαν, καὶ εἶπε φωνηθῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους τούτους οἷς ἔδωκε τὸ ἀργύριον, ἵνα ἐπιγνῶ τίς τί διεπραγματεύσατο. 16 παρεγένετο δὲ ὁ πρῶτος λέγων· κύριε, ἡ μνᾶ σου προσειργάσατο δέκα μνᾶς. 17 καὶ εἶπεν αὐτῷ· εὖ, ἀγαθὴ δὲ δοῦλε· ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πιστὸς ἐγένου, ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων. 18 καὶ ἦλθεν ὁ δεύτερος λέγων· κύριε, ἡ μνᾶ σου ἐποίησε πέντε μνᾶς. 19 εἶπε δὲ καὶ τούτῳ· καὶ σὺ γίνου ἐπάνω πέντε πόλεων. 20 καὶ ἕτερος ἦλθε λέγων· κύριε, ἰδοὺ ἡ μνᾶ σου, ἣν εἶχον ἀποκειμένην ἐν σουδαρίῳ. 21 ἐφοβούμενη γάρ σε, ὅτι ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἶ· αἴρεις ὃ οὐκ ἔθηκας, καὶ θερίζεις ὃ οὐκ ἔσπειρας, καὶ συνάγεις ὅθεν οὐ διεσκόρπισας. 22 λέγει αὐτῷ· ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε, πονηρὲ δοῦλε. ἦδεις ὅτι ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἰμι ἐγώ, αἴρων ὃ οὐκ ἔθηκα, καὶ θερίζων ὃ οὐκ ἔσπειρα, καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισα· 23 καὶ διατί οὐκ ἔδωκας τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τὴν τράπεζαν, καὶ ἐγὼ ἐλθὼν σὺν τόκῳ ἂν ἔπραξα αὐτό; 24 καὶ τοῖς παρεστῶσιν εἶπεν. ἄρατε ἀπ' αὐτοῦ τὴν μνᾶν καὶ δότε τῷ τὰς δέκα μνᾶς ἔχοντι. 25 καὶ εἶπον αὐτῷ· κύριε, ἔχει δέκα μνᾶς. 26 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. 27 πλὴν τοὺς ἐχθρούς μου ἐκείνους, τοὺς μὴ θελήσαντάς με βασιλεῦσαι ἐπ' αὐτούς, ἀγάγετε ὧδε καὶ κατασφάξατε αὐτούς ἔμπροσθέν μου.

B'

Με διπλή όψη

1. [Λουκ. 2, 49]

Τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ἤδευτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου¹ δεῖ εἶναί με;²

2. [Ματθ. 3, 15]

Ἄφες ἄρτι· οὕτω γὰρ πρόπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην.³

¹ [Ἐντυπωσιακὴ δῆλωση ἀπόστασης ἀπὸ τῆ βιολογικῆ Του οἰκογένεια.]

² Βλ. Λουκ. 2, 40–51: τὸ δὲ παιδίον ἠῤῥξανε καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι πληρούμενον σοφίας, καὶ χάρις Θεοῦ ἦν ἐπ’ αὐτό. 41 Καὶ ἐπορεύοντο οἱ γονεῖς αὐτοῦ κατ’ ἔτος εἰς Ἱερουσαλήμ τῇ ἑορτῇ τοῦ πάσχα. 42 καὶ ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δώδεκα, ἀναβάντων αὐτῶν εἰς Ἱερουσόλυμα κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἑορτῆς 43 καὶ τελειωσάντων τὰς ἡμέρας, ἐν τῷ ὑποστρέφειν αὐτοὺς ὑπέμεινε Ἰησοῦς ὁ παῖς ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ ἔγνω Ἰωσήφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ. 44 νομίσαντες δὲ αὐτὸν ἐν τῇ συνοδίᾳ εἶναι ἤλθον ἡμέρας ὁδὸν καὶ ἀνεζήτησαν αὐτὸν ἐν τοῖς συγγενέσι καὶ ἐν τοῖς γνωστοῖς· 45 καὶ μὴ εὐρόντες αὐτὸν ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ ζητοῦντες αὐτόν. 46 καὶ ἐγένετο μεθ’ ἡμέρας τρεῖς εὔρον αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ καθεζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων καὶ ἀκούοντα αὐτῶν καὶ ἐπερωτῶντα αὐτούς· 47 ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ ἐπὶ τῇ συνέσει καὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ. 48 καὶ ἰδόντες αὐτὸν ἐξεπλάγησαν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἶπε· τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως; ἰδοὺ ὁ πατήρ σου καὶ γὰρ ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε. 49 καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ἤδευτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου δεῖ εἶναί με; 50 καὶ αὐτοὶ οὐ συνῆκαν τὸ ρῆμα ὃ ἐλάλησεν αὐτοῖς. 51 καὶ κατέβη μετ’ αὐτῶν καὶ ἦλθεν εἰς Ναζαρέτ, καὶ ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς.

³ Βλ. Ματθ. 3, 13–16: τότε παραγίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ’ αὐτοῦ.

3. [Ματθ. 4, 4]

Γέγραπται,⁴ οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ρήματι ἐκπορευομένῳ διὰ⁵ στόματος Θεοῦ.⁶

4. [Ματθ. 4, 7]

Πάλιν γέγραπται, οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον⁷ τὸν Θεόν σου.⁸

14 ὁ δὲ Ἰωάννης διεκώλυεν αὐτὸν λέγων· ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με; 15 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτόν· ἄφες ἄρτι· οὕτω γὰρ πρέπει ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην· τότε ἀφίησιν αὐτόν· 16 καὶ βαπτισθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἀνέβη εὐθύς ἀπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ ἰδοὺ ἀνεώχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν.

[“Ἐχε το αὐτὸ σὰν βέβαιον σημάδι”, συμβουλεύει ὁ Ἐκκαρτ, “ὅποιοι οδῆποτε ἀγαθὸ, ἂν δὲν ἀνέχεται ἢ ἂν καταστρέφει ἓνα ἄλλο ἀγαθὸ, ἀκόμη κι ἓνα μικρότερο ἀγαθὸ, δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν Θεό. Θᾶπρεπε νὰ φέρει αὐξηση, ὅχι καταστροφή” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Μάιστερ Ἐκκαρτ*, σ. 26).]

⁴ [Ἐπισημαίνει ὅτι ὅποιος ἤθελε, μπορούσε νὰ γνωρίζει τὸ σωστὸ καὶ νὰ τὸ κάνει πράξη. Ταυτόχρονα συνδέει τὸν ἑαυτὸ Του μὲ τὴν προηγούμενη παράδοση τοῦ Ἰσραήλ.]

⁵ [Στόμα Θεοῦ εἶναι κάθε ἅγιος, οἱ Γραφές, κ.λπ.]

⁶ Βλ. *Ματθ.* 4, 1–4: τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχηθι εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου, 2 καὶ νηστεύσας ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ νύκτας τεσσαράκοντα ὕστερον ἐπείνασε. 3 καὶ προσελθὼν αὐτῷ ὁ πειράζων εἶπεν· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, εἰπέ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται. 4 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε· *γέγραπται, οὐκ ἐπ' ἄρτω* κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης *Λουκ.* 4, 1–4.]

⁷ [Ἐντονη καὶ βέβαιη ἀναφορὰ στὴ θεότητά Του.]

⁸ Βλ. *Ματθ.* 4, 5–7: τότε παραλαμβάνει αὐτόν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ ἴστησιν αὐτόν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ 6 καὶ λέγει

5. [Ματθ. 4, 10]

Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ· γέγραπται γάρ, Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.⁹

6. [Λουκ. 4, 43]

Καὶ ταῖς ἐτέραις πόλεσιν¹⁰ εὐαγγελίσασθαι με δεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· ὅτι εἰς τοῦτο ἀπέσταλμαι.¹¹

αὐτῷ· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, βάλε σεαυτὸν κάτω· γέγραπται γάρ ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου. 7 ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· πάλιν γέγραπται, κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης Λουκ. 4, 9–12.]

⁹ Βλ. Ματθ. 4, 8–11: πάλιν παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν καὶ δείκνυσιν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν 9 καὶ λέγει αὐτῷ· ταῦτα πάντα σοι δώσω, ἐὰν πεσῶν προσκυνήσῃς μοι. 10 τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ· γέγραπται γάρ, Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. 11 Τότε ἀφήσιν αὐτὸν ὁ διάβολος, καὶ ἰδοὺ ἄγγελοι προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ. [Βλ. ἐπίσης Λουκ. 4, 5–8.]

¹⁰ [Παντοῦ.]

¹¹ Βλ. Λουκ. 4, 38–44: ἀναστὰς δὲ ἐκ τῆς συναγωγῆς εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος. πενθερὰ δὲ τοῦ Σίμωνος ἦν συνεχομένη πυρετῷ μεγάλῳ, καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν περὶ αὐτῆς. 39 καὶ ἐπιστὰς ἐπάνω αὐτῆς ἐπετίμησε τῷ πυρετῷ, καὶ ἀφῆκεν αὐτήν· παραχρῆμα δὲ ἀναστᾶσα διηκόνει αὐτοῖς. 40 Δύνοντος δὲ τοῦ ἡλίου πάντες ὅσοι εἶχον ἀσθενοῦντας νόσοις ποικίλαις ἤγαγον αὐτοὺς πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ ἐνὶ ἐκάστῳ αὐτῶν τὰς χεῖρας ἐπιτιθεὶς ἐθεράπευσεν αὐτούς. 41 ἐξῆρχετο δὲ καὶ δαιμόνια ἀπὸ πολλῶν κραυγάζοντα καὶ λέγοντα ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ εἶα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι ᾔδεισαν τὸν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι. 42 γενομένης δὲ ἡμέρας ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἔρημον τόπον· καὶ οἱ ὄχλοι ἐπεζήτουν αὐτόν, καὶ ἦλθον ἕως αὐτοῦ

7. [Ίω. 1, 39]

Τί ζητεῖτε;¹²

8. [Ίω. 1, 40]

Ἔρχεσθε καὶ ἴδετε.¹³

9. [Ίω. 1, 43]

Σὺ εἶ Σίμων ὁ υἱὸς Ἰωνᾶ, σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς, ὃ ἐρμηνεύεται Πέτρος.¹⁴

καὶ κατεῖχον αὐτὸν τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἀπ' αὐτῶν. 43 ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὅτι καὶ ταῖς ἐτέραις πόλεσιν εὐαγγελίσασθαι με δεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· ὅτι εἰς τοῦτο ἀπέσταλμαι. 44 καὶ ἦν κηρύσσων εἰς τὰς συναγωγὰς τῆς Γαλιλαίας.

¹² Βλ. Ίω. 1, 35–39: τῇ ἐπαύριον πάλιν εἰστήκει ὁ Ἰωάννης καὶ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο, 36 καὶ ἐμβλέψας τῷ Ἰησοῦ περιπατοῦντι λέγει· ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ. 37 καὶ ἤκουσαν αὐτοῦ οἱ δύο μαθηταὶ λαλοῦντος, καὶ ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ. 38 στραφεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς καὶ θεασάμενος αὐτοὺς ἀκολουθοῦντας λέγει αὐτοῖς· 39 τί ζητεῖτε;

¹³ Βλ. Ίω. 1, 40–42: λέγει αὐτοῖς· ἔρχεσθε καὶ ἴδετε. ἤλθον οὖν καὶ εἶδον ποῦ μένει, καὶ παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην· ὥρα ἦν ὡς δεκάτη. 41 ἦν Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου εἷς ἐκ τῶν δύο τῶν ἀκουσάντων παρὰ Ἰωάννου καὶ ἀκολουθησάντων αὐτῷ. 42 εὕρισκει οὗτος πρῶτος τὸν ἀδελφὸν τὸν ἴδιον Σίμωνα καὶ λέγει αὐτῷ· εὕρηκαμεν τὸν Μεσσίαν· ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον Χριστός.

¹⁴ Βλ. Ίω. 1, 43: καὶ ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. ἐμβλέψας αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς εἶπε· σὺ εἶ Σίμων κ.λπ.

10. [Ίω. 1, 44]

Ἀκολούθει μοι.¹⁵

11. [Ίω. 1, 48–52]

Ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης,¹⁶ ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι. 49 [...] Πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι, ὄντα ὑπὸ τὴν συκῆν εἶδόν σε. [...] 51 [...] Ὅτι εἶπόν σοι, εἶδόν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς, πιστεύεις; μείζω τούτων ὄψει.¹⁷ 52 [...] ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεωγότα, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ¹⁸ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.¹⁹

¹⁵ Βλ. Ίω. 1, 44–45: τῆ ἐπαύριον ἠθέλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· καὶ εὕρισκει Φίλιππον καὶ λέγει αὐτῷ· ἀκολούθει μοι. 45 ἦν δὲ ὁ Φίλιππος ἀπὸ Βηθσαϊδά, ἐκ τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου.

¹⁶ [Ὁ Ἰσραήλ δὲν εἶναι φυλετικὸ γένος ἀλλὰ πνευματικὸ, Ἰσραηλίτης εἶναι ὁ ἅγιος, ὅποιος ἐπιστρέφει στὴ γνήσια ἀνθρώπινη φύση.]

¹⁷ [Δὲν θέλει νὰ ἀσχολούμαστε μὲ τὰ θαύματα ἀλλὰ μὲ τὸν ἀγγελικὸ βίον, ὅπου βρῖσκεται καὶ ὁ λόγος τῶν θαυμάτων.]

¹⁸ [Χάρη στὴν ἐνότητά σας μαζί μου θὰ ἀποκτήσετε ἐμπειρία τῆς θείας φύσης καὶ δὲν θὰ ἀμφιβάλλετε ποιὸς εἶμαι.]

¹⁹ Βλ. Ίω. 1, 46–51: εὕρισκει Φίλιππος τὸν Ναθαναὴλ καὶ λέγει αὐτῷ· ὃν ἔγραψε Μωϋσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφηταί, εὐρήκαμεν, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ. 47 καὶ εἶπεν αὐτῷ Ναθαναὴλ· ἐκ Ναζαρέτ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι; λέγει αὐτῷ Φίλιππος· ἔρχου καὶ ἴδε. 48 εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὸν Ναθαναὴλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ· ἴδε ἀληθῶς [...] 49 λέγει αὐτῷ Ναθαναὴλ· πόθεν με γινώσκεις; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ· πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι [...] 50 ἀπεκρίθη Ναθαναὴλ καὶ λέγει αὐτῷ· ραββί, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. 51 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ· ὅτι εἶπόν σοι κ.λπ.

12. [Ίω. 2, 4]

Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι;²⁰ οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου.²¹

13. [Ίω. 2, 7]

Γεμίσατε τὰς ὑδρίας ὕδατος. [...] 8 [...] Ἀντλήσατε νῦν καὶ φέρετε τῷ ἀρχιτρικλίνῳ.²²

14. [Λουκ. 5, 10]

Μὴ φοβοῦ· ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔση ζωγρῶν.²³

²⁰ [Ἐντυπωσιακὴ περιφρόνηση τῶν φύλων καὶ τῶν βιολογικῶν σχέσεων. Τέλεια ἐνότητα δημιουργεῖ ἡ πνευματικὴ συγγένεια.]

²¹ Βλ. Ίω. 2, 1–5: καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ· 2 ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον. 3 καὶ ὑστερήσαντος οἴνου λέγει ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ πρὸς αὐτόν· οἶνον οὐκ ἔχουσι. 4 λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· τί ἐμοὶ καὶ σοί [...] 5 λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνοις· ὅ,τι ἂν λέγῃ ὑμῖν, ποιήσατε.

²² Βλ. Ίω. 2, 6–10: ἦσαν δὲ ἐκεῖ ὑδρίαὶ λίθιναι ἕξ κείμεναι κατὰ τὸν καθαρισμόν τῶν Ἰουδαίων, χωροῦσαι ἀνά μετρητάς δύο ἢ τρεῖς. 7 λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· γεμίσατε τὰς ὑδρίας ὕδατος. καὶ ἐγένετο αὐτὰς ἕως ἄνω. 8 καὶ λέγει αὐτοῖς· ἀντλήσατε νῦν καὶ φέρετε τῷ ἀρχιτρικλίνῳ. καὶ ἤνεγκαν. 9 ὡς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιτρικλίνος τὸ ὕδωρ οἴνον γεγεννημένον — καὶ οὐκ ἤδει πόθιν ἐστίν· οἱ δὲ διάκονοι ἤδεισαν οἱ ἠντληκότες τὸ ὕδωρ — φωνεῖ τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιτρικλίνος 10 καὶ λέγει αὐτῷ· πᾶς ἄνθρωπος πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθησι, καὶ ὅταν μεθυσθῶσι, τότε τὸν ἐλάσσω· σὺ τετήρηκας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι.

²³ Βλ. Λουκ. 5, 1–11: ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν ὄχλον ἐπικεῖσθαι αὐτῷ τοῦ ἀκούειν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὸς ἦν ἐστῶς παρὰ τὴν λίμνην Γεν-

15. [Ματθ. 4, 19]

Δεῦτε ὀπίσω μου καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων.²⁴

16. [Μαρκ. 1, 17]

Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι²⁵ ἀλιεῖς ἀνθρώπων.²⁶

νησαρέτ, 2 καὶ εἶδε δύο πλοῖα ἐστῶτα παρὰ τὴν λίμνην· οἱ δὲ ἀλιεῖς ἀποβάντες ἀπ' αὐτῶν ἀπέπλυναν τὰ δίκτυα. 3 ἐμβὰς δὲ εἰς ἓν τῶν πλοίων, ὃ ἦν τοῦ Σίμωνος, ἠρώτησεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπαναγαγεῖν ὀλίγον· καὶ καθίσας ἐδίδασκεν ἐκ τοῦ πλοίου τοὺς ὄχλους. 4 ὡς δὲ ἐπαύσατο λαλῶν, εἶπε πρὸς τὸν Σίμωνα· ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν. 5 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Σίμων εἶπεν αὐτῷ· ἐπιστάτα, δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κοπιάσαντες οὐδὲν ἐλάβομεν· ἐπὶ δὲ τῷ ρήματί σου χαλάσω τὸ δίκτυον. 6 καὶ τοῦτο ποιήσαντες συνέκλεισαν πλῆθος ἰχθύων πολὺ· διερρήγνυτο δὲ τὸ δίκτυον αὐτῶν. 7 καὶ κατένευσαν τοῖς μετόχοις τοῖς ἐν τῷ ἐτέρῳ πλοίῳ τοῦ ἐλθόντος συλλαβέσθαι αὐτοῖς· καὶ ἦλθον καὶ ἔπλησαν ἀμφοτέρα τὰ πλοῖα, ὥστε βυθίζεσθαι αὐτά. 8 ἰδὼν δὲ Σίμων Πέτρος προσέπεσε τοῖς γόνασιν Ἰησοῦ λέγων· ἔξελθε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλὸς εἰμι, Κύριε· 9 θάμβος γὰρ περιέσχεν αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἄγρα τῶν ἰχθύων ἧ συνέλαβον, 10 ὁμοίως δὲ καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, υἱοὺς Ζεβεδαίου, οἱ ἦσαν κοινωνοὶ τῷ Σίμωνι. καὶ εἶπε πρὸς τὸν Σίμωνα ὁ Ἰησοῦς· μὴ φοβοῦ· ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔσῃ ζω-
ρῶν. 11 καὶ καταγαγόντες τὰ πλοῖα ἐπὶ τὴν γῆν, ἀφέντες ἅπαντα ἠκολούθησαν αὐτῷ.

²⁴ Βλ. Ματθ. 4, 18–20: Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδε δύο ἀδελφούς, Σίμωνα τὸν λεγόμενον Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν γὰρ ἀλιεῖς· 19 καὶ λέγει αὐτοῖς· δεῦτε ὀπίσω μου καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων. 20 οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ.

17. [Μᾶρκ. 1, 25]

Φιμώθητι καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ.²⁷

18. [Ματθ. 8, 3–4]

Θέλω, καθαρίσθητι. [...] ὅρα μηδενὶ εἶπης,²⁸ ἀλλὰ ὑπαγε σε-
αυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ καὶ προσένεγκε τὸ δῶρον ὃ προσέταξε Μωσῆς
εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.²⁹

²⁵ [‘Θὰ σᾶς κάνω νὰ γίνετε’, δηλαδή, ‘θὰ δώσω ὅ,τι χρειάζεται
γιὰ νὰ πραγματοποιήσετε οἱ ἴδιοι τὴν ἀπόφασή σας, νὰ τὸ κάνετε μὲ
τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἐπιθυμία σας’.]

²⁶ Βλ. Μᾶρκ. 1, 16–18: 16 Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς
Γαλιλαίας εἶδε Σίμωνα καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τοῦ Σίμωνος,
βάλλοντας ἀμφίβληστρον ἐν τῇ θαλάσῃ· ἦσαν γὰρ ἀλιεῖς· 17 καὶ
εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι
ἀλιεῖς ἀνθρώπων. 18 καὶ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα αὐτῶν ἠκολού-
θησαν αὐτῷ.

²⁷ Βλ. Μᾶρκ. 1, 21–27: καὶ εἰσπορεύονται εἰς Καπερναοῦμ· καὶ εὐ-
θέως τοῖς σάββασιν εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν ἐδίδασκε. 22 καὶ
ἔξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν
ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς. 23 καὶ ἦν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἄν-
θρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ, καὶ ἀνέκραξε 24 λέγων· ἔα, τί ἡμῖν
καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἤλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ
ἅγιος τοῦ Θεοῦ. 25 καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς λέγων· *φιμώθητι
καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ*. 26 καὶ σπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρ-
τον καὶ κράξαν φωνῇ μεγάλη ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ. 27 καὶ ἐθαμβήθησαν
πάντες, ὥστε συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς λέγοντας· τί ἐστι τοῦτο; τίς ἢ
διδαχὴ ἢ καινὴ αὕτη, ὅτι κατ’ ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκα-
θάρτοις ἐπιτάσσει, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ; [Βλ. ἐπίσης Λουκ. 4, 33–
37.]

²⁸ [Ἄν δὲν ἤθελε νὰ μαθευτοῦν, δὲν θὰ ἔκανε θαύματα. Δὲν ζήτησε
ἀπὸ ‘μετριοφροσύνης’ νὰ μὴν εἰπωθεῖ, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸ μάθει πρῶτα ὁ

19. [Ματθ. 8, 7]

Ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν.³⁰

20. [Ματθ. 8, 10–12]

Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὔρον.³¹
11 λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἤξουσιν
καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ βα-
σιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, 12 οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται
εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς
τῶν ὀδόντων.³²

Ναός, νὰ μὴν προσβληθοῦν οἱ Ἰερεῖς, στὴν μεταστροφή τῶν ὁποίων
ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐλπίζει. (Πρβλ. Β' 167).]

²⁹ Βλ. *Ματθ.* 8, 1–4: Καταβάντι δὲ αὐτῶ ἀπὸ τοῦ ὄρους ἠκολούθη-
σαν αὐτῶ ὄχλοι πολλοί. 2 Καὶ ἰδοὺ λεπρὸς ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῶ
λέγων· Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρῖσαι. 3 καὶ ἐκτείνας τὴν
χεῖρα ἤψατο αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς λέγων· θέλω, καθαρῖσθητι. καὶ εὐθέως
ἐκαθαρίσθη αὐτοῦ ἡ λέπρα. 4 καὶ λέγει αὐτῶ ὁ Ἰησοῦς· ὄρα μηδενὶ
εἴπῃς, κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης *Μᾶρκ.* 1, 40–45· *Λουκ.* 5, 12–16.]

³⁰ Βλ. *Ματθ.* 8, 5–8: Εἰσελθόντι δὲ αὐτῶ εἰς Καπερναοὺμ προσῆλθεν
αὐτῶ ἐκατόνταρχος παρακαλῶν αὐτόν καὶ λέγων· 6 Κύριε, ὁ παῖς
μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος. 7 καὶ
λέγει αὐτῶ ὁ Ἰησοῦς· ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν. 8 καὶ ἀποκρι-
θεὶς ὁ ἐκατόνταρχος ἔφη· Κύριε, οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς ἵνα μου ὑπὸ τὴν
στέγην εἰσέλθῃς· ἀλλὰ μόνον εἰπέ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου.

³¹ [Βλ. ἐπίσης *Λουκ.* 7, 9.]

³² Βλ. *Ματθ.* 8, 8–10: καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἐκατόνταρχος ἔφη· Κύριε,
οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς· ἀλλὰ μόνον εἰπέ
λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου. 9 καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ
ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ' ἑμαυτὸν στρατιώτας, καὶ λέγω τούτῳ, πορεύθητι,
καὶ πορεύεται, καὶ ἄλλῳ, ἔρχου, καὶ ἔρχεται, καὶ τῷ δούλῳ μου, ποί-

21. [Ματθ. 8, 13]

Ὑπαγε, καὶ ὡς ἐπίστευσας γεννηθήτω σοι.³³

22. [Λουκ. 7, 13]

Μὴ κλαῖε.³⁴

23. [Λουκ. 7, 14]

Νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι.³⁵

ησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ. 10 ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασε καὶ εἶπε τοῖς ἀκολουθοῦσιν· ἀμήν λέγω ὑμῖν, κ.λπ.

³³ Βλ. ὁλόκληρο τὸν στίχο: καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ ἑκατοντάρχῳ· ὕπαγε, καὶ ὡς ἐπίστευσας γεννηθήτω σοι. καὶ ἰάθη ὁ παῖς αὐτοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκεῖνη.

³⁴ Βλ. Λουκ. 7, 11–13: καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἑξῆς ἐπορεύετο εἰς πόλιν καλουμένην Ναΐν· καὶ συνεπορεύοντο αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἱκανοὶ καὶ ὄχλος πολὺς. 12 ὡς δὲ ἤγγισε τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, καὶ ἰδοὺ ἐξεκομίζετο τεθνηκῶς υἱὸς μονογενῆς τῇ μητρὶ αὐτοῦ, καὶ αὕτη ἦν χήρα, καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἱκανὸς ἦν σὺν αὐτῇ. 13 καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ Κύριος ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτῇ καὶ εἶπεν αὐτῇ· μὴ κλαῖε.

³⁵ Βλ. Λουκ. 7, 14–17: καὶ προσελθὼν ἤψατο τῆς σοροῦ, οἱ δὲ βαστάζοντες ἔστησαν, καὶ εἶπε· νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι. 15 καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρὸς καὶ ἤρξατο λαλεῖν, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ. 16 ἔλαβε δὲ φόβος πάντας καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεόν, λέγοντες ὅτι προφήτης μέγας ἐγήγερται ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι ἐπεσκέφατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. 17 καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ περὶ αὐτοῦ καὶ ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ.

24. [Ματθ. 8, 20]

Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ.³⁶

25. [Ματθ. 8, 22]

Ἀκολούθει μοι, καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς.³⁷

26. [Λουκ. 9, 59–60]

Ἀκολούθει μοι [...] 60 [...] ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς· σὺ δὲ ἀπελθὼν διάγγελλε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.³⁸

27. [Λουκ. 9, 62]

Οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω εὐθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.³⁹

³⁶ Βλ. *Ματθ.* 8, 18–20: Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς πολλοὺς ὄχλους περὶ αὐτὸν ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν. 19 Καὶ προσελθὼν εἰς γραμματεὺς εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ. 20 καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· αἱ ἀλώπεκες κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης *Λουκ.* 9, 57–58.]

³⁷ Βλ. *Ματθ.* 8, 21–22: ἕτερος δὲ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ· Κύριε, ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου. 22 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ἀκολούθει μοι, κ.λπ.

³⁸ Βλ. *Λουκ.* 9, 59: [...] ὁ δὲ εἶπε· Κύριε, ἐπίτρεψόν μοι ἀπελθόντι πρῶτον θάψαι τὸν πατέρα μου.

28. [Μᾶρκ. 4, 35]

Διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν.⁴⁰

29. [Λουκ. 8, 22]

Διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης.⁴¹

30. [Μᾶρκ. 4, 39]

Σιώπα, πεφίμωσο.⁴²

³⁹ Βλ. Λουκ. 9, 61–62: εἶπε δὲ καὶ ἕτερος· ἀκολουθήσω σοι, Κύριε· πρῶτον δὲ ἐπίτρεψόν μοι ἀποτάξασθαι τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου. 62 εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτόν· οὐδεὶς ἐπιβαλὼν κ.λπ.

⁴⁰ Βλ. Μᾶρκ. 4, 35–36: καὶ λέγει αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὀψίας γενομένης· διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν. 36 καὶ ἀφέντες τὸν ὄχλον παραλαμβάνουσιν αὐτόν ὡς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ· καὶ ἄλλα δὲ πλοῖα ἦν μετ' αὐτοῦ.

⁴¹ Βλ. Λουκ. 8, 22–23: καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν καὶ αὐτὸς ἐνέβη εἰς πλοῖον καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης· καὶ ἀνήχθησαν. 23 πλεόντων δὲ αὐτῶν ἀφύπνωσε. καὶ κατέβη λαῖλαψ ἀνέμου εἰς τὴν λίμνην, καὶ συνεπληροῦντο καὶ ἐκινδύνευον.

⁴² Βλ. Μᾶρκ. 4, 37–39: καὶ γίνεται λαῖλαψ ἀνέμου μεγάλης, τὰ δὲ κύματα ἐπέβαλλεν εἰς τὸ πλοῖον, ὥστε ἤδη αὐτὸ βυθίζεσθαι. 38 καὶ ἦν αὐτὸς ἐπὶ τῇ πρύμνῃ ἐπὶ τὸ προσκεφάλαιον καθεύδων· καὶ διεγείρουσιν αὐτόν καὶ λέγουσιν αὐτῷ· διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλύμεθα; 39 καὶ διεγερθεὶς ἐπετίμησε τῷ ἀνέμῳ καὶ εἶπε τῇ θαλάσῃ· σιώπα, πεφίμωσο. καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.

31. [Μᾶρκ. 4, 40]

Τί δειλοί ἐστε οὕτω; πῶς οὐκ ἔχετε πίστιν;⁴³

32. [Ματθ. 8, 26]

Τί δειλοί ἐστε, ὀλιγόπιστοι;⁴⁴

33. [Λουκ. 8, 25]

Ποῦ ἐστιν ἡ πίστις ὑμῶν;⁴⁵

⁴³ Βλ. Μᾶρκ. 4, 40–41: καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τί δειλοί ἐστε οὕτω; πῶς οὐκ ἔχετε πίστιν; 41 καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν καὶ ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;

⁴⁴ Βλ. Ματθ. 8, 23–27: Καὶ ἐμβάντι αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. 24 καὶ ἰδοὺ σεισμὸς μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων· αὐτὸς δὲ ἐκάθευδε. 25 καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἤγειραν αὐτὸν λέγοντες· Κύριε, σῶσον ἡμᾶς, ἀπολλύμεθα. 26 καὶ λέγει αὐτοῖς· τί δειλοί ἐστε, ὀλιγόπιστοι; τότε ἐγερθεὶς ἐπετίμησε τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσῃ, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη. 27 οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐθαύμασαν λέγοντες· ποταπός ἐστιν οὗτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;

⁴⁵ Βλ. Λουκ. 8, 24–25: 24 προσελθόντες δὲ διήγειραν αὐτὸν λέγοντες· ἐπιστάτα ἐπιστάτα, ἀπολλύμεθα. ὁ δὲ ἐγερθεὶς ἐπετίμησε τῷ ἀνέμῳ καὶ τῷ κλύδωνι τοῦ ὕδατος, καὶ ἐπαύσαντο, καὶ ἐγένετο γαλήνη. 25 εἶπε δὲ αὐτοῖς· ποῦ ἐστιν ἡ πίστις ὑμῶν; φοβηθέντες δὲ ἐθαύμασαν λέγοντες πρὸς ἀλλήλους· τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτάσσει καὶ τῷ ὕδατι, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ;

34. [Μᾶρκ. 5, 8]

Ἐξελθε τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον ἐκ τοῦ ἀνθρώπου.⁴⁶

35. [Μᾶρκ. 5, 9]

Τί ὄνομά σοι;⁴⁷

36. [Ματθ. 8, 32]

Ὑπάγετε.⁴⁸

⁴⁶ Βλ. Μᾶρκ. 5, 1–8: ἦλθον εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσηνῶν. 2 καὶ ἐξελθόντος αὐτοῦ ἐκ τοῦ πλοίου εὐθέως ἀπήντησεν αὐτῷ ἐκ τῶν μνημείων ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ, 3 ὃς τὴν κατοίκησιν εἶχεν ἐν τοῖς μνήμασι, καὶ οὔτε ἀλύσειν οὐδεὶς ἠδύνατο αὐτὸν δῆσαι, 4 διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκις πέδαις καὶ ἀλύσει δεδέσθαι, καὶ διεσπᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ τὰς ἀλύσεις καὶ τὰς πέδας συντετριφθαι, καὶ οὐδεὶς ἴσχυεν αὐτὸν δαμάσαι· 5 καὶ διὰ παντὸς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τοῖς μνήμασι καὶ ἐν τοῖς ὄρεσιν ἦν κράζων καὶ κατὰ κόπτων ἑαυτὸν λίθοις. 6 ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ μακρόθεν ἔδραμε καὶ προσεκύνησεν αὐτόν, 7 καὶ κράξας φωνῇ μεγάλη λέγει· τί ἐμοὶ καὶ σοί, Ἰησοῦ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου; ὀρκίζω σε τὸν Θεόν, μὴ με βασανίσῃς. 8 ἔλεγε γὰρ αὐτῷ· ἔξελθε κ.λπ.

⁴⁷ Βλ. Μᾶρκ. 5, 9–12: 9 καὶ ἐπηρώτα αὐτόν· τί ὄνομά σοι; καὶ ἀπεκρίθη λέγων· λεγεὼν ὄνομά μοι, ὅτι πολλοὶ ἐσμεν. 10 καὶ παρεκάλει αὐτόν πολλὰ ἵνα μὴ ἀποστείλῃ αὐτοὺς ἔξω τῆς χώρας. 11 ἦν δὲ ἐκεῖ ἀγέλη χοίρων μεγάλη βοσκομένη πρὸς τῷ ὄρει· 12 καὶ παρεκάλεσαν αὐτόν πάντες οἱ δαίμονες λέγοντες· πέμψον ἡμᾶς εἰς τοὺς χοίρους, ἵνα εἰς αὐτοὺς εἰσέλθωμεν. [Βλ. ἐπίσης Λουκ. 8, 26–34.]

[Δημιουργεῖ δυνατότητες αὐτογνωσίας. Θέλει νὰ παρακολουθοῦμε ὅσα συμβαίνουν στὴ ζωὴ μας, νὰ προχωρᾶμε συνειδητὰ καὶ ὑπεύθυνα.]

37. [Μάρκ. 5, 19]

Ἔπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου πρὸς τοὺς σοὺς καὶ ἀνάγγειλον αὐτοῖς ὅσα σοι ὁ Κύριος πεποίηκε καὶ ἠλέησέ σε.⁴⁹

⁴⁸ Βλ. *Ματθ.* 8, 28–34: Καὶ ἐλθόντι αὐτῶ εἰς τὸ πέραν εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσηνῶν ὑπήντησαν αὐτῶ δύο δαιμονιζόμενοι ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης. 29 καὶ ἰδοὺ ἔκραξαν λέγοντες· τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ Θεοῦ; ἤλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσει ἡμᾶς; 30 ἦν δὲ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη χοίρων πολλῶν βοσκομένη. 31 οἱ δὲ δαίμονες παρεκάλουν αὐτὸν λέγοντες· εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων. 32 καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὑπάγετε. οἱ δὲ ἐξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων· καὶ ἰδοὺ ὠρμησε πᾶσα ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων κατὰ τοῦ κρημοῦ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖς ὕδασι. 33 οἱ δὲ βόσκοντες ἔφυγον, καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν πάντα καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων. 34 καὶ ἰδοὺ πᾶσα ἡ πόλις ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν τῷ Ἰησοῦ, καὶ ἰδόντες αὐτὸν παρεκάλεσαν ὅπως μεταβῆ ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.

⁴⁹ *Μάρκ.* 5, 13–19: καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς εὐθέως ὁ Ἰησοῦς. καὶ ἐξελθόντα τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ὠρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημοῦ εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν δὲ ὡς δισχίλιοι· καὶ ἐπνίγοντο ἐν τῇ θαλάσῃ. 14 καὶ οἱ βόσκοντες τοὺς χοίρους ἔφυγον καὶ ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς· καὶ ἐξῆλθον ἰδεῖν τί ἐστὶ τὸ γεγονός. 15 καὶ ἔρχονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ θεωροῦσι τὸν δαιμονιζόμενον καθήμενον καὶ ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα, τὸν ἐσχηκότα τὸν λεγεῶνα, καὶ ἐφοβήθησαν. 16 καὶ διηγήσαντο αὐτοῖς οἱ ἰδόντες πῶς ἐγένετο τῷ δαιμονιζομένῳ καὶ περὶ τῶν χοίρων. 17 καὶ ἤρξαντο παρακαλεῖν αὐτὸν ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν. 18 καὶ ἐμβαίνοντος αὐτοῦ εἰς τὸ πλοῖον παρεκάλει αὐτὸν ὁ δαιμονισθεὶς ἵνα μετ' αὐτοῦ ἦ. 19 καὶ οὐκ ἀφῆκεν αὐτόν, ἀλλὰ λέγει αὐτῷ· ὕπαγε κ.λπ.

38. [Λουκ. 8, 39]

Υπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου καὶ διηγοῦ ὅσα ἐποίησέ σοι ὁ Θεός.⁵⁰

39. [Ίω. 5, 6]

Θέλεις ὑγιῆς γενέσθαι;⁵¹

⁵⁰ Βλ. Λουκ. 8, 35–39: 35 ἐξῆλθον δὲ ἰδεῖν τὸ γεγονός, καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ εὔρον καθήμενον τὸν ἄνθρωπον, ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει, ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐφοβήθησαν. 36 ἀπήγγειλαν δὲ αὐτοῖς οἱ ἰδόντες πῶς ἐσώθη ὁ δαιμονισθεὶς. 37 καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν ἅπαν τὸ πλῆθος τῆς περιχώρου τῶν Γαδαρηνῶν ἀπελθεῖν ἀπ' αὐτῶν, ὅτι φόβῳ μεγάλῳ συνείχοντο· αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον ὑπέστρεψεν. 38 ἐδέετο δὲ αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ, ἀφ' οὗ ἐξεληλύθει τὰ δαιμόνια, εἶναι σὺν αὐτῷ· ἀπέλυσε δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς λέγων· 39 ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου καὶ διηγοῦ ὅσα ἐποίησέ σοι ὁ Θεός. καὶ ἀπῆλθε καθ' ὅλην τὴν πόλιν κηρύσσων ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς.

⁵¹ Βλ. Ίω. 5, 2–6: ἔστι δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρᾳ, ἣ ἐπιλεγομένη ἐβραϊστὶ Βηθεσδά, πέντε στοὰς ἔχουσα. 3 ἐν ταύταις κατέκειτο πλῆθος πολὺ τῶν ἀσθενούντων, τυφλῶν, χωλῶν, ξηρῶν, ἐκδεχομένων τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν. 4 ἄγγελος γὰρ κατὰ καιρὸν κατέβαινεν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ, καὶ ἐταράσσετο τὸ ὕδωρ· ὁ οὖν πρῶτος ἐμβὰς μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὕδατος ὑγιῆς ἐγένετο ὡς δῆποτε κατείχετο νοσήματι. 5 ἦν δέ τις ἄνθρωπος ἐκεῖ τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτη ἔχων ἐν τῇ ἀσθενείᾳ αὐτοῦ. 6 τοῦτον ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς κατακαίμενον, καὶ γνοὺς ὅτι πολὺν ἤδη χρόνον ἔχει, λέγει αὐτῷ· θέλεις ὑγιῆς γενέσθαι;

40. [Ίω. 5, 8]

Ἔγειρε, ἄρον τὸν κράβαττόν σου καὶ περιπάτει.⁵²

41. [Ίω. 5, 14]

Ἴδε ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν σοί τι γένηται.⁵³

42. [Ίω. 5, 17]

Ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὼ ἐργάζομαι.⁵⁴

⁵² Βλ. Ίω. 5, 7–9: ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν· Κύριε, ἀνθρωπον οὐκ ἔχω, ἵνα ὅταν ταραχθῆ τὸ ὕδωρ, βάλῃ με εἰς τὴν κολυμβήθραν· ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι ἐγώ, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει. 8 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἔγειρε, ἄρον τὸν κράβαττόν σου καὶ περιπάτει. 9 καὶ εὐθέως ἐγένετο ὑγιῆς ὁ ἀνθρωπος, καὶ ἦρε τὸν κράβαττον αὐτοῦ καὶ περιεπάτει. ἦν δὲ σάββατον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ.

⁵³ Βλ. Ίω. 5, 12–14: ἠρώτησαν οὖν αὐτόν· τίς ἐστὶν ὁ ἀνθρωπος ὁ εἰπὼν σοι, ἄρον τὸν κράβαττόν σου καὶ περιπάτει; 13 ὁ δὲ ἰαθεὶς οὐκ ἤδει τίς ἐστίν· ὁ γὰρ Ἰησοῦς ἐξένευσε ὄχλου ὄντος ἐν τῷ τόπῳ. 14 μετὰ ταῦτα εὗρίσκει αὐτόν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἴδε κ.λπ.

⁵⁴ Βλ. Ίω. 5, 15–18: ἀπῆλθεν ὁ ἀνθρωπος καὶ ἀνήγγειλε τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ ποιήσας αὐτόν ὑγιῆ. 16 καὶ διὰ τοῦτο ἐδίωκον τὸν Ἰησοῦν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἐζήτουν αὐτόν ἀποκτεῖναι, ὅτι ταῦτα ἐποίει ἐν σαββάτῳ. 17 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς· ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὼ ἐργάζομαι. 18 διὰ τοῦτο οὖν μᾶλλον ἐζήτουν αὐτόν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, ὅτι οὐ μόνον ἔλυε τὸ σάββατον, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ.

43. [Ίω. 7, 6–8]

Ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὐπω πάρεστιν, ὁ δὲ καιρὸς ὁ ὑμέτερος πάντοτέ ἐστιν ἔτοιμος. 7 οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς· ἐμὲ δὲ μισεῖ, ὅτι ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ αὐτοῦ ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρά ἐστιν. 8 ὑμεῖς ἀνάβητε εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην· ἐγὼ οὐπω ἀναβαίνω εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην, ὅτι ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὐπω πεπλήρωται.⁵⁵

44. [Ματθ. 9, 2]

Θάρσει, τέκνον· ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.⁵⁶

45. [Ματθ. 9, 4–6]

Ἵνα τί ὑμεῖς ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; 5 τί γάρ ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, ἔγειρε καὶ περιπάτει; 6 Ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς

⁵⁵ Βλ. Ίω. 7, 1–6: καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς μετὰ ταῦτα ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· οὐ γὰρ ἤθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι. 2 ἦν δὲ ἐγγὺς ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων ἡ σκηνοπηγία. 3 εἶπον οὖν πρὸς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ· μετὰβηθι ἐντεῦθεν καὶ ὑπάγε εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα καὶ οἱ μαθηταὶ σου θεωρήσωσι τὰ ἔργα σου ἃ ποιεῖς· 4 οὐδεὶς γὰρ ἐν κρυπτῷ τι ποιεῖ καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρρησίᾳ εἶναι. εἰ ταῦτα ποιεῖς, φανέρωσον σεαυτὸν τῷ κόσμῳ. 5 οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν. 6 λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς κ.λπ.

⁵⁶ Βλ. Ματθ. 9, 1–2: Καὶ ἐμβὰς εἰς πλοῖον διεπέρασε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. 2 Καὶ ἰδοὺ προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον· καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν εἶπε τῷ παραλυτικῷ· θάρσει, κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης Μᾶρκ. 2, 5.]

τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας [...] ἐγερθεὶς ἄρόν σου τὴν κλίνην καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου.⁵⁷

46. [Ματθ. 9, 9]

Ἀκολούθει μοι.⁵⁸

47. [Μᾶρκ. 5, 30]

Τίς μου ἤψατο τῶν ἱματίων;⁵⁹

⁵⁷ Βλ. *Ματθ.* 9, 3–8: καὶ ἰδοὺ τινες τῶν γραμματέων εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· οὗτος βλασφημεῖ. 4 καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν εἶπεν· ἵνα τί ὑμεῖς ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; 5 τί γὰρ ἐστὶν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, ἔργριζε καὶ περιπάτει; 6 ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας — τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ· ἐγερθεὶς ἄρόν σου τὴν κλίνην καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου. 7 καὶ ἐγερθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. 8 ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐθαύμασαν καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις. [Βλ. ἐπίσης *Μᾶρκ.* 2, 6–12· *Λουκ.* 5, 21–26.]

⁵⁸ Βλ. *Ματθ.* 9, 9–10: Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, Ματθαῖον λεγόμενον, καὶ λέγει αὐτῷ· ἀκολούθει μοι. καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ. 10 Καὶ ἐγένετο αὐτοῦ ἀνακειμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἰδοὺ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐλθόντες συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. [Βλ. ἐπίσης *Μᾶρκ.* 2, 13–15· *Λουκ.* 5, 27–32.]

⁵⁹ Βλ. *Μᾶρκ.* 5, 25–30: 25 Καὶ γυνὴ τις οὖσα ἐν ρύσει αἵματος ἔτη δώδεκα, 26 καὶ πολλὰ παθοῦσα ὑπὸ πολλῶν ἰατρῶν καὶ δαπανήσασα τὰ παρ' ἑαυτῆς πάντα, καὶ μηδὲν ὠφεληθεῖσα, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα, 27 ἀκούσασα περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἐλθοῦσα ἐν τῷ ὄχλῳ ὀπισθεν ἤψατο τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· 28 ἔλεγε γὰρ ἐν ἑαυτῇ ὅτι ἐὰν ἄψωμαι κἂν τῶν ἱματίων αὐτοῦ, σωθήσομαι. 29 καὶ εὐθέως ἐξηράνθη

48. [Λουκ. 8, 45]

Τίς ὁ ἀψάμενός μου;⁶⁰

49. [Λουκ. 8, 46]

Ἦψατό μου τις· ἐγὼ γὰρ ἔγνω δύναμιν ἐξελθοῦσαν ἀπ' ἐμοῦ.⁶¹

50. [Λουκ. 8, 48]

Θάρσει, θύγατερ, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· πορεύου εἰς εἰρήνην.⁶²

ἡ πηγὴ τοῦ αἵματος αὐτῆς, καὶ ἔγνω τῷ σώματι ὅτι ἴαται ἀπὸ τῆς μάστιγος. 30 καὶ εὐθέως ὁ Ἰησοῦς ἐπιγνοὺς ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἐξελθοῦσαν, ἐπιστραφεὶς ἐν τῷ ὄχλῳ ἔλεγε· τίς μου ἦψατο τῶν ἱματίων;

⁶⁰ Βλ. Λουκ. 8, 43–45: καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ρύσει αἵματος ἀπὸ ἐτῶν δώδεκα, ἣτις ἰατροῖς προσαναλώσασα ὅλον τὸν βίον οὐκ ἴσχυσεν ὑπ' οὐδενὸς θεραπευθῆναι, 44 προσελθοῦσα ὀπισθεν ἦψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, καὶ παραχρῆμα ἔστη ἡ ρύσις τοῦ αἵματος αὐτῆς. 45 καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· τίς ὁ ἀψάμενός μου;

⁶¹ Βλ. Λουκ. 8, 45–46: ἀρνούμενων δὲ πάντων εἶπεν ὁ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ· ἐπιστάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσί σε καὶ ἀποθλίβουσι, καὶ λέγεις τίς ὁ ἀψάμενός μου; 46 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· ἦψατό μου τις κ.λπ.

⁶² Βλ. Λουκ. 8, 47–48: ἰδοῦσα δὲ ἡ γυνὴ ὅτι οὐκ ἔλαθε, τρέμουσα ἦλθε καὶ προσπεσοῦσα αὐτῷ δι' ἣν αἰτίαν ἦψατο αὐτοῦ ἀπήγγειλεν αὐτῷ ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ ὡς ἰάθη παραχρῆμα. 48 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ· θάρσει κ.λπ.

55. [Λουκ. 8, 52]

Μὴ κλαίετε· οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.⁶⁷

56. [Μᾶρκ. 5, 39]

Τί θορυβεῖσθε καὶ κλαίετε; τὸ παιδίον οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.⁶⁸

57. [Ματθ. 9, 24]

Ἄναχωρεῖτε· οὐ γὰρ ἀπέθανε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει.⁶⁹

⁶⁶ Βλ. Λουκ. 8, 49–50: ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἔρχεται τις παρὰ τοῦ ἀρχισυναγώγου λέγων αὐτῷ ὅτι τέθνηκεν ἡ θυγάτηρ σου· μὴ σκύλλε τὸν διδάσκαλον. 50 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀκούσας ἀπεκρίθη αὐτῷ λέγων· μὴ φοβοῦ κ.λπ.

⁶⁷ Βλ. Λουκ. 8, 51–53: ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν οἰκίαν οὐκ ἀφῆκεν εἰσελθεῖν οὐδένα εἰ μὴ Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον καὶ τὸν πατέρα τῆς παιδὸς καὶ τὴν μητέρα. 52 ἔκλειον δὲ πάντες καὶ ἐκόπτοντο αὐτήν. ὁ δὲ εἶπε· μὴ κλαίετε· οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει. 53 καὶ κατεγέλων αὐτοῦ, εἰδότες ὅτι ἀπέθανεν.

⁶⁸ Βλ. Μᾶρκ. 5, 37–39: καὶ οὐκ ἀφῆκεν αὐτῷ οὐδένα συνακολουθεῖν εἰ μὴ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου. 38 καὶ ἔρχεται εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχισυναγώγου, καὶ θεωρεῖ θόρυβον, καὶ κλαίοντας καὶ ἀλαλάζοντας πολλά, 39 καὶ εἰσελθὼν λέγει αὐτοῖς· τί θορυβεῖσθε [...] καὶ κατεγέλων αὐτοῦ.

⁶⁹ Βλ. Ματθ. 9, 18–26: Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς ἰδοὺ ἄρχων εἷς προσελθὼν προσεκύνη αὐτῷ λέγων ὅτι ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν· ἀλλὰ ἐλθὼν ἐπίθες τὴν χεῖρά σου ἐπ' αὐτήν καὶ ζήσεται. 19 καὶ ἐγερθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. [...] 23 Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος καὶ ἰδὼν τοὺς αὐλητὰς καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον, λέγει αὐτοῖς· 24 ἀναχω-

58. [Μᾶρκ. 5, 41]

Ταλιθά, κοῦμι· [...] τὸ κοράσιον, σοὶ λέγω, ἔγειρε.⁷⁰

59. [Λουκ. 8, 54]

Ἡ παῖς, ἐγείρου.⁷¹

60. [Ματθ. 9, 28–29]

Πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; [...] κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν.⁷²

ρεῖτε· οὐ γὰρ ἀπέθανε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει. καὶ κατεγέλων αὐτοῦ. 25 ὅτε δὲ ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος, εἰσελθὼν ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἠγέρθη τὸ κοράσιον. 26 καὶ ἐξῆλθεν ἡ φήμη αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν ἐκείνην.

⁷⁰ Βλ. Μᾶρκ. 5, 40–43: 40 ὁ δὲ ἐκβαλὼν πάντας παραλαμβάνει τὸν πατέρα τοῦ παιδίου καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ, καὶ εἰσπορεύεται ὅπου ἦν τὸ παιδίον ἀνακειμένον, 41 καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς τοῦ παιδίου λέγει αὐτῇ· ταλιθά, κοῦμι· ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, τὸ κοράσιον, σοὶ λέγω, ἔγειρε. 42 καὶ εὐθέως ἀνέστη τὸ κοράσιον καὶ περιεπάτει· ἦν γὰρ ἐτῶν δώδεκα. καὶ ἐξέστησαν ἐκστάσει μεγάλη. 43 καὶ διεστείλατο αὐτοῖς πολλὰ ἵνα μηδεὶς γινῶ τοῦτο· καὶ εἶπε δοθῆναι αὐτῇ φαγεῖν.

⁷¹ Βλ. Λουκ. 8, 54–55: αὐτὸς δὲ ἐκβαλὼν ἔξω πάντας καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς ἐφώνησε λέγων· ἡ παῖς, ἐγείρου. 55 καὶ ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα αὐτῆς, καὶ ἀνέστη παραχρῆμα, καὶ διέταξεν αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν. 56 καὶ ἐξέστησαν οἱ γονεῖς αὐτοῖς. ὁ δὲ παρήγγειλεν αὐτοῖς μηδενὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός.

⁷² Βλ. Ματθ. 9, 27–29: Καὶ παράγοντι ἐκεῖθεν τῷ Ἰησοῦ ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοὶ κράζοντες καὶ λέγοντες· ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὲ Δαυὶδ. 28 ἔλθόντι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοὶ, καὶ

61. [Ματθ. 9, 30]

Ὅρατε μηδεὶς γινωσκέτω.⁷³

62. [Λουκ. 13, 12]

Γύναι, ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου.⁷⁴

63. [Ματθ. 9, 37–38]

Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι. 38 δεήθητε⁷⁵ οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ ὅπως ἐκβάλλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.⁷⁶

λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; λέγουσιν αὐτῷ· ναί, Κύριε. 29 τότε ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν λέγων· κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν.

⁷³ Βλ. Ματθ. 9, 29–30: τότε ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν λέγων· κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν. 30 καὶ ἀνεψύχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί· καὶ ἐνεβριμήσατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων· ὁρατε, κ.λπ.

⁷⁴ Βλ. Λουκ. 12, 10–13: ἦν δὲ διδάσκων ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν ἐν τοῖς σάββασι. 11 καὶ ἰδοὺ γυνὴ ἦν πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας ἔτη δέκα καὶ ὀκτώ, καὶ ἦν συγκύπτουσα καὶ μὴ δυναμένη ἀνακῦψαι εἰς τὸ παντελές. 12 ἰδὼν δὲ αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς προσεφώνησε καὶ εἶπεν αὐτῇ· γύναι, ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου· 13 καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ τὰς χεῖρας· καὶ παραχρῆμα ἀνωρθώθη καὶ ἐδόξαζε τὸν Θεόν.

⁷⁵ [Ἡ προσευχὴ δὲν ἐνεργοποιεῖ μιὰ πρόνοια πὸν διαφοροτικὰ θὰ παρέμενε ἀργή, εἶναι ἓνας τρόπος νὰ συμμετέχω στὴ θεία βούληση.]

⁷⁶ Βλ. Ματθ. 9, 36–37: Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους ἐσπλαγχνίσθη περὶ αὐτῶν, ὅτι ἦσαν ἐκλελυμένοι καὶ ἐρριμμένοι ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα. 37 τότε λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, κ.λπ.

64. [Ματθ. 11, 4–6]

Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννη ἃ ἀκούετε καὶ βλέπετε· 5 τυφλοὶ ἀναβλέπουσι καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ κωφοὶ ἀκούουσι, νεκροὶ ἐγείρονται καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται· 6 καὶ μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῆ ἐν ἐμοί.⁷⁷

65. [Ματθ. 11, 21–24]

Οὐαὶ σοι, Χοραζὶν, οὐαὶ σοι, Βηθσαϊδᾶ· ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγενήθησαν αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῶ καθήμεναι μετενόησαν. 22 πλὴν λέγω ὑμῖν, Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ ὑμῖν. 23 καὶ σὺ Καπερναοὺμ, ἣ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθείσα, ἕως ἄδου καταβιβασθήσῃ· ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγενήθησαν αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν σοί, ἔμειναν ἂν μέχρι τῆς σήμερον. 24 πλὴν λέγω ὑμῖν ὅτι γῆ Σοδόμων ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ σοί.⁷⁸

66. [Ματθ. 12, 3–8]

Οὐκ ἀνέγνωτε τί ἐποίησε Δαυῖδ ὅτε ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ; 4 πῶς εἰσηλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἐξὸν ἦν αὐτῷ φαγεῖν οὐδὲ τοῖς μετ'

⁷⁷ Βλ. Ματθ. 11, 2–4: Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀκούσας ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ, πέμψας δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ 3 εἶπεν αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν; 4 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· πορευθέντες, κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης Λουκ. 7, 20–23.]

⁷⁸ Βλ. Ματθ. 11, 20: Τότε ἤρξατο ὀνειδίζειν τὰς πόλεις ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλεῖσται δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν· 21 οὐαὶ σοι, κ.λπ.

αὐτοῦ, εἰ μὴ μόνοις τοῖς ἱερεῦσι; 5 ἢ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ ὅτι τοῖς σάββασι οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον βεβηλοῦσι, καὶ ἀναίτιοι εἰσι; 6 λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι τοῦ ἱεροῦ μεῖζόν ἐστιν ὧδε.⁷⁹ 7 εἰ δὲ ἐγνώκετε τί ἐστὶν ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν, οὐκ ἂν κατεδικάσατε τοὺς ἀναιτίους. 8 κύριος γάρ ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.⁸⁰

67. [Μᾶρκ. 2, 25–28]

Οὐδέποτε ἀνέγνωτε τί ἐποίησε Δαυὶδ ὅτε χρεῖαν ἔσχε καὶ ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ; 26 πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ Ἀβιάθαρ ἀρχιερέως καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἔξεστι φαγεῖν εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι, καὶ ἔδωκε καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ οὔσι; 27 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον· 28 ὥστε κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.

68. [Ματθ. 12, 11–12]

Τίς ἔσται ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος ὃς ἔξει πρόβατον ἓν, καὶ ἐὰν ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς σάββασι εἰς βόθυνον, οὐχὶ κρατήσῃ αὐτὸ καὶ ἐγε-

⁷⁹ [Ἐντυπωσιακὴ ὑποτίμηση τῆς ἱερωσύνης καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν.]

⁸⁰ Βλ. Ματθ. 12, 1–3: ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς σάββασι διὰ τῶν σπορίμων· οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπείνασαν, καὶ ἤρξαντο τίλλειν στάχυας καὶ ἐσθίειν. 2 οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἰδόντες εἶπον αὐτῷ· ἰδοὺ οἱ μαθηταὶ σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεστι ποιεῖν ἐν σαββάτῳ. 3 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· οὐκ ἀνέγνωτε, κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης Λουκ. 6, 1–5.]

ρεῖ; 12 πόσω οὖν διαφέρει ἄνθρωπος προβάτου; ὥστε ἕξεστι τοῖς σάββασιν καλῶς ποιεῖν.⁸¹

69. [Μᾶρκ. 3, 4]

Ἐξεστι τοῖς σάββασιν ἀγαθοποιῆσαι ἢ κακοποιῆσαι; ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀποκτεῖναι;⁸²

70. [Λουκ. 13, 15–16]

Ἵποκριτά, ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαββάτῳ οὐ λύει τὸν βοῦν αὐτοῦ ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης καὶ ἀπαγαγὼν ποτίζει; 16 ταύτην δέ, θυγατέρα Ἀβραάμ οὖσαν, ἣν ἔδησεν ὁ σατανᾶς ἰδοὺ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, οὐκ ἔδει λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;⁸³

⁸¹ Βλ. *Ματθ.* 12, 9–11: Καὶ μεταβάς ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν. 10 καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος ἦν ἐκεῖ τὴν χεῖρα ἔχων ξηράν· καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν λέγοντες· εἰ ἕξεστι τοῖς σάββασιν θεραπεύειν; ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ. 11 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· τίς ἔσται κ.λπ.

⁸² Βλ. ἐπίσης *Λουκ.* 6, 9.

⁸³ Βλ. *Λουκ.* 12, 14–17: 14 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος, ἀγανακτῶν ὅτι τῷ σαββάτῳ ἐθεράπευσεν ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγε τῷ ὄχλῳ· ἕξ ἡμέραι εἰσὶν ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν ταύταις οὖν ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε, καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου. 15 ἀπεκρίθη οὖν αὐτῷ ὁ Κύριος καὶ εἶπεν· ὑποκριτά [...] 17 καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ κατηγοροῦντο πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἔχαιρεν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐνδόξοις τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτοῦ.

71. [Λουκ. 13, 32–35]

Πορευθέντες εἶπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ· ἰδοὺ ἐκβάλλω δαιμόνια καὶ ἰάσεις ἐπιτελῶ σήμερον καὶ αὔριον, καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι· 33 πλὴν δεῖ με σήμερον καὶ αὔριον καὶ τῇ ἐχομένῃ πορεύεσθαι, ὅτι οὐκ ἐνδέχεται προφήτην ἀπολέσθαι ἔξω Ἰερουσαλήμ. 34 Ἰερουσαλήμ Ἰερουσαλήμ, ἣ ἀποκτένουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξει τὰ τέκνα σου ὃν τρόπον ὄρνις τὴν ἑαυτῆς νοσσιὰν ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθέλησατε. 35 ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ με ἴδητε ἕως ἂν ἦξῃ ὅτε εἶπητε· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.⁸⁴

72. [Λουκ. 14, 3]

Εἰ ἔξεστι τῷ σαββάτῳ θεραπεύειν;⁸⁵

73. [Λουκ. 14, 5]

Τίνος ὑμῶν υἱὸς ἢ βοῦς εἰς φρέαρ ἐμπεσεῖται, καὶ οὐκ εὐθέως ἀνασπάσει αὐτὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;⁸⁶

⁸⁴ Βλ. Λουκ. 13, 31–32: Ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ προσῆλθάν τινες Φαρισαῖοι λέγοντες αὐτῷ, Ἐξελθε καὶ πορεύου ἐντεῦθεν, ὅτι Ἡρώδης θέλει σε ἀποκτεῖναι. καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Πορευθέντες εἶπατε κ.λπ.

⁸⁵ Βλ. Λουκ. 14, 1–3: καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς οἶκόν τινος τῶν ἀρχόντων τῶν Φαρισαίων σαββάτῳ φαγεῖν ἄρτον, καὶ αὐτοὶ ἦσαν παρατηρούμενοι αὐτόν. 2 καὶ ἰδοὺ ἀνθρωπὸς τις ἦν ὑδρωπικὸς ἔμπροσθεν αὐτοῦ. 3 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς τοὺς νομικοὺς καὶ Φαρισαίους λέγων· εἰ ἔξεστι τῷ σαββάτῳ θεραπεύειν; οἱ δὲ ἠσύχασαν.

74. [Λουκ. 6, 8]

Ἔγειρε καὶ στῆθι εἰς τὸ μέσον.⁸⁷

75. [Ματθ. 12, 13]

Ἐκτεινόν σου τὴν χεῖρα.⁸⁸

76. [Ματθ. 12, 48]

Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου;⁸⁹

⁸⁶ Βλ. Λουκ. 14, 4–6: καὶ ἐπιλαβόμενος ἴασατο αὐτὸν καὶ ἀπέλυσε. 5 καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς εἶπε· τίνας ὑμῶν [...] 6 καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἀνταποκριθῆναι αὐτῷ πρὸς ταῦτα.

⁸⁷ Βλ. Λουκ. 6, 6–8: ἐγένετο δὲ καὶ ἐν ἐτέρῳ σαββάτῳ εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ διδάσκειν· καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος, καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἡ δεξιὰ ἦν ξηρά. 7 παρετήρουν δὲ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι εἰ ἐν τῷ σαββάτῳ θεραπεύσει, ἵνα εὕρωσι κατηγορίαν αὐτοῦ. 8 αὐτὸς δὲ ἤδει τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν, καὶ εἶπε τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ξηρὰν ἔχοντι τὴν χεῖρα· ἔγειρε καὶ στῆθι εἰς τὸ μέσον. ὁ δὲ ἀναστάς ἔστη.

⁸⁸ Βλ. τὸν στίχο ὀλόκληρο: τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ· ἔκτεινόν σου τὴν χεῖρα· καὶ ἐξέτεινε, καὶ ἀποκατεστάθη ὑγιής ὡς ἡ ἄλλη. [Βλ. ἐπίσης Μᾶρκ. 3, 3 / 5· Λουκ. 6, 10.]

⁸⁹ Βλ. Ματθ. 12, 46–48: Ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις ἰδοὺ ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοί αὐτοῦ εἰστήκεισαν ἔξω, ζητοῦντες λαλῆσαι αὐτῷ. 47 εἶπε δὲ τις αὐτῷ· ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἐστήκασιν ἔξω ζητοῦντές σε ἰδεῖν. 48 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ λέγοντι αὐτῷ· τίς ἐστὶν κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης Μᾶρκ. 3, 31–33.]

77. [Ματθ. 12, 49–50]

Ἴδου ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου· 50 ὅστις γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτός μου ἀδελφός καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν.⁹⁰

78. [Λουκ. 8, 21]

Μήτηρ μου καὶ ἀδελφοί μου οὗτοί εἰσιν οἱ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀκούοντες καὶ ποιῶντες αὐτόν.⁹¹

79. [Λουκ. 11, 28]

Μενοῦνγε μακάριοι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ φυλάσσοντες αὐτόν.⁹²

⁹⁰ Βλ. Ματθ. 12, 49: καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἔφη· ἰδοὺ ἡ μήτηρ μου κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης Μᾶρκ. 3, 34–35.]

⁹¹ Βλ. Λουκ. 8, 19–21: παρεγένοντο δὲ πρὸς αὐτόν ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοί αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠδύναντο συντυχεῖν αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον. 20 καὶ ἀπηγγέλη αὐτῷ λεγόντων· ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἐστήκασιν ἔξω ἰδεῖν σε θέλοντες. 21 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε πρὸς αὐτούς· μήτηρ μου κ.λπ.

⁹² Βλ. Λουκ. 11, 27–28: ἐγένετο δὲ ἐν τῷ λέγειν αὐτόν ταῦτα ἐπάρασά τις γυνὴ φωνήν ἐκ τοῦ ὄχλου εἶπεν αὐτῷ· μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε καὶ μαστοὶ οὓς ἐθήλασας. 28 αὐτός δὲ εἶπε· μενοῦνγε μακάριοι κ.λπ.

80. [Λουκ. 7, 40–50]

Σίμων, ἔχω σοί τι εἰπεῖν. [...] 41 δύο χρεωφειλέται ἦσαν δανεισθῆτινι· ὁ εἷς ὤφειλε δηνάρια πεντακόσια, ὁ δὲ ἕτερος πεντήκοντα. 42 μὴ ἐχόντων δὲ αὐτῶν ἀποδοῦναι, ἀμφοτέροις ἐχαρίσατο· τίς οὖν αὐτῶν, εἶπέ, πλεῖον αὐτὸν ἀγαπήσει; 43 [...] ὀρθῶς ἔκρινας. 44 [...] βλέπεις ταύτην τὴν γυναῖκα; εἰσηλθὼν σου εἰς τὴν οἰκίαν, ὕδωρ ἐπὶ τοὺς πόδας μου οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ τοῖς δάκρυσιν ἔβρεξέ μου τοὺς πόδας καὶ ταῖς θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέμαξε. 45 φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ ἀφ' ἧς εἰσηλθεν οὐ διέλιπε καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας. 46 ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου οὐκ ἤλειψας· αὕτη δὲ μύρω ἤλειφέ μου τοὺς πόδας. 47 οὐ χάριν λέγω σοι, ἀφέωνται αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαί, ὅτι ἠγάπησε πολὺ· ὧ δὲ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ.⁹³ 48 [...] ἀφέωνται σου αἱ ἁμαρτίαι. [...] 50 [...] ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· πορεύου εἰς εἰρήνην.⁹⁴

⁹³ [Ὁ Αὐγουστῖνος ἐπιμένει ἐδῶ συμβουλευόντας, “ἀγάπα καὶ κάνε ὅ,τι θέλεις” (βλ. ὅσα γράφω στὴν *Κιβωτό*, σ. 71 κ.έ.)]

⁹⁴ Βλ. *Λουκ.* 7, 36–40: ἠρώτα δὲ τις αὐτὸν τῶν Φαρισαίων ἵνα φάγη μετ' αὐτοῦ· καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φαρισαίου ἀνεκλίθη. 37 καὶ ἰδοὺ γυνὴ ἐν τῇ πόλει ἣτις ἦν ἁμαρτωλός, καὶ ἐπιγνοῦσα ὅτι ἀνάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου, κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου 38 καὶ στᾶσα ὀπίσω παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ κλαίουσα, ἤρξατο βρέχειν τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῖς δάκρυσιν καὶ ταῖς θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέμασσε, καὶ κατεφίλει τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ἤλειψε τῷ μύρω. 39 ἰδὼν δὲ ὁ Φαρισαῖος ὁ καλέσας αὐτὸν εἶπεν ἐν ἑαυτῷ λέγων· οὗτος εἰ ἦν προφήτης, ἐγίνωσκεν ἂν τίς καὶ ποταπὴ ἢ γυνὴ ἣτις ἀπτεται αὐτοῦ, ὅτι ἁμαρτωλός ἐστι. 40 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτόν· Σίμων κ.λπ.

81. [Ματθ. 13, 11–17]

Ὅτι ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται.⁹⁵ 12 ὅστις γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ καὶ περισσευθήσεται· ὅστις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.⁹⁶ 13 διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι καὶ ἀκούοντες μὴ ἀκούωσι μηδὲ συνῶσι, 14 μήποτε ἐπιστρέψωσι.⁹⁷ καὶ τότε πληρωθήσεται αὐτοῖς ἡ προφητεία Ἡσαΐου⁹⁸ ἣ λέγουσα· ἀκοῆ ἀκούσατε καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε· 15 ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ⁹⁹ τούτου, καὶ τοῖς ὡσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τοῖς ὡσὶν ἀκούσωσι καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσομαι αὐτούς. 16 Ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὤτα ὑμῶν, ὅτι ἀκούουσιν. 17 ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφητῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν.¹⁰⁰

⁹⁵ [Ἐξηγεῖται ἀμέσως μετά.]

⁹⁶ [Τὸ δόσιμο ἀντιστοιχεῖ στὴ βούληση.]

⁹⁷ [Τοὺς προστατεύει νὰ μὴ νομίσουν ὅτι κατάλαβαν ὅσα δὲν ἔχουν ἀκόμη προϋποθέσεις νὰ σεβαστοῦν.]

⁹⁸ [Συνεχῶς τοὺς εἰσάγει στὴν εὐθύνη τους: μποροῦσαν νὰ μὴ τὸν ἀρνηθοῦν.]

⁹⁹ [Ὁ 'λαὸς' δὲν εἶναι κάτι πλαστὸ ἢ φανταστικό, προέρχεται ἀπὸ τὴ συνύπαρξη ὁμοίων προσωπικῶν ἀποφάσεων, ἀπὸ ἐνότητα μνήμης, συγγενεῖς νοοτροπίες, κοινὲς ἀξίες, σύμφωνη συμμετοχὴ σὲ ἀντικειμενικὲς συνθηκῆς μιᾶς ἰδιαίτερης σπουδαιότητος, κ.λπ.]

¹⁰⁰ Βλ. Ματθ. 13, 10–11: Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ εἶπον αὐτῷ· διατί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς; 11 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· ὅτι ὑμῖν δέδοται κ.λπ.

82. [Μαρκ. 4, 11–12]

Ἦμῖν δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ· ἐκείνοις δὲ τοῖς ἔξω ἐν παραβολαῖς τὰ πάντα γίνεται, 12 ἵνα βλέποντες βλέπωσι καὶ μὴ ἴδωσι, καὶ ἀκούοντες ἀκούωσι καὶ μὴ συνιῶσι, μήποτε ἐπιστρέψωσι καὶ ἀφεθῆ ἑαυτοῖς τὰ ἀμαρτήματα.¹⁰¹

83. [Ματθ. 13, 51]

Συνήκατε ταῦτα πάντα;¹⁰²

84. [Λουκ. 4, 21]

Σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφή αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν.¹⁰³

¹⁰¹ Βλ. *Μαρκ.* 4, 33–34: καὶ τοιαύταις παραβολαῖς πολλαῖς ἐλάλει αὐτοῖς [τοῖς πολλοῖς] τὸν λόγον, καθὼς ἠδύνατο ἀκούειν, 34 χωρὶς δὲ παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον· κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐπέλυε πάντα.

¹⁰² Βλ. *Ματθ.* 13, 36–37: Τότε ἀφείς τοὺς ὄχλους ἤλθεν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες· φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ. 37 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, κ.λπ.

¹⁰³ Βλ. *Λουκ.* 4, 14–21: καὶ ὑπέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος εἰς τὴν Γαλιλαίαν· καὶ φήμη ἐξῆλθε καθ' ὅλης τῆς περιχώρου περὶ αὐτοῦ 15 καὶ αὐτὸς ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν δοξαζόμενος ὑπὸ πάντων. 16 καὶ ἤλθεν εἰς τὴν Ναζαρέτ, οὗ ἦν τεθραμμένος, καὶ εἰσῆλθε κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἀνέστη ἀναγνῶναι. 17 καὶ ἐπεδόθη αὐτῷ βιβλίον Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, καὶ ἀναπτύξας τὸ βιβλίον εὔρε τὸν τόπον οὗ ἦν γεγραμμένον· 18 Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἶνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλέ με, ἰάσασθαι τοὺς

85. [Λουκ. 10, 21–24]

Ἐξομολογοῦμαι σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς,¹⁰⁴ ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις.¹⁰⁵ ναί, ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν σου. 22 [...] πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου· καὶ οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τίς ἐστὶν ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατήρ, καὶ τίς ἐστὶν ὁ πατήρ, εἰ μὴ ὁ υἱός καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ υἱός ἀποκαλύψαι.¹⁰⁶ 23 [...] μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ βλέποντες ἃ βλέπετε.¹⁰⁷ 24 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφητῆται καὶ βασιλεῖς ἠθέλησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν.¹⁰⁸

συντετριμμένους τὴν καρδίαν, 19 κηρῦξαι αἰχμαλώτοις ἄφεςιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, κηρῦξαι ἐνἑαυτὸν Κυρίου δεκτόν. 20 καὶ πτύξας τὸ βιβλίον ἀποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ ἐκάθισε· καὶ πάντων ἐν τῇ συναγωγῇ οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἀτενίζοντες αὐτῷ. 21 ἤρξατο δὲ λέγειν πρὸς αὐτοὺς ὅτι σήμερον κ.λπ.

¹⁰⁴ [Ἡ προσφώνηση δείχνει τὴν ἀπόσταση ποὺ δημιούργησε ἡ Ἐνανθρώπηση.]

¹⁰⁵ [Μὲ τὸν φωτισμὸ δὲν φανερώνεται ὅπωςδῆποτε μιὰ δυσθεώρητη γνώση. Συχνὰ κάτι βρίσκεται ἀκριβῶς μπροστὰ μας χωρὶς νὰ τὸ βλέπουμε.]

¹⁰⁶ [Γιὰ νὰ γνωρίσω τὴ θεία φύση, χρειάζεται νὰ ἔχω τὴ θεία φύση.]

¹⁰⁷ [Πρβλ. *Α' Τιμ.* 2, 4: “ὁς (Θεὸς) πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν”.]

¹⁰⁸ Βλ. *Λουκ.* 10, 21–23: ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἠγαλλιάσατο τῷ πνεύματι ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· ἐξομολογοῦμαι σοι [...] 22 καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶπε· πάντα μοι παρεδόθη [...] 23 Καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητὰς κατ' ἰδίαν εἶπε· μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ [...]

86. [Λουκ. 10, 26]

Ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται; πῶς ἀναγινώσκεις;¹⁰⁹

87. [Λουκ. 10, 28]

Ὁρθῶς ἀπεκρίθης· τοῦτο ποίει καὶ ζήση.¹¹⁰

88. [Λουκ. 10, 30–37]

Ἄνθρωπός τις κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Ἱεριχώ, καὶ λησταῖς περιέπεσεν· οἱ καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν καὶ πληγὰς ἐπιθέντες ἀπῆλθον ἀφέντες ἡμιθανῆ τυγχάνοντα. 31 κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεὺς τις κατέβαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ, καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀντιπαρῆλθεν. 32 ὁμοίως δὲ καὶ Λευίτης γενόμενος κατὰ τὸν τόπον, ἔλθων καὶ ἰδὼν ἀντιπαρῆλθε. 33 Σαμαρείτης δὲ τις ὁδεύων ἦλθε κατ' αὐτόν, καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἐσπλαγχνίσθη, 34 καὶ προσελθὼν κατέδησε τὰ τραύματα αὐτοῦ ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον, ἐπιβιβάσας δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος ἤγαγεν αὐτὸν εἰς πανδοχεῖον καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ· 35 καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐξελθὼν, ἐκβαλὼν δύο δηνάρια ἔδωκε τῷ πανδοχεῖ καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἐπιμελήθητι αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἂν προσδαπανήσης, ἐγὼ ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί με

¹⁰⁹ Βλ. Λουκ. 10, 25–26: καὶ ἰδοὺ νομικός τις ἀνέστη ἐκπειράζων αὐτὸν καὶ λέγων· διδάσκαλε, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; 26 ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν· ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται; πῶς ἀναγινώσκεις;

¹¹⁰ Βλ. Λουκ. 10, 27–28: ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν· 28 εἶπε δὲ αὐτῷ· ὀρθῶς ἀπεκρίθης· τοῦτο ποίει καὶ ζήση.

ἀποδώσω σοι. 36 τίς οὖν τούτων τῶν τριῶν πλησίον δοκεῖ σοι γεγονέναι¹¹¹ τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστές; 37 [...] πορεύου καὶ σὺ ποιεῖ ὁμοίως.¹¹²

89. [Λουκ. 10, 41–42]

Μάρθα Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλά· 42 ἐνός δέ ἐστι χρεία· Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν¹¹³ μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς.¹¹⁴

¹¹¹ [Πλησίον γεγονέναι: ἡ ἐγγύτητα δὲν εἶναι σύμπτωση. Πλησιάζω κάποιον στὸν βαθμὸ πού θέλω νὰ ἔχω σχέση μαζὶ του καὶ τὸν νοιάζομαι.]

¹¹² Βλ. Λουκ. 10, 29–37: ὁ δὲ [νομικὸς] θέλων δικαιεῖν ἑαυτὸν εἶπε πρὸς τὸν Ἰησοῦν· καὶ τίς ἐστὶ μου πλησίον; 30 Ὑπολαβὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· ἀνθρωπὸς τις κατέβαινεν [...] 36 τίς οὖν τούτων τῶν τριῶν πλησίον δοκεῖ σοι γεγονέναι τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστές; 37 ὁ δὲ εἶπεν· ὁ ποιήσας τὸ ἔλεος μετ' αὐτοῦ. εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· πορεύου καὶ σὺ ποιεῖ ὁμοίως.

¹¹³ [Τί μπορεῖ νὰ χρειάζοταν πού ἡ Μαρία ἀμέλησε νὰ προσφέρει; Ἄν ἡ Μάρθα ἔνοιωθε ριγμένη ἐπειδὴ φρόντιζε μόνη της γιὰ κάτι ἀπλό, ἴσως οὔτε ἀναγκαῖο ἢ οὔτε κἂν ἐπιθυμητό, ὁ Χριστὸς τὴν ἀντιμετώπισε μὲ ἰδιαίτερη ἐπιείκεια. 'Μεριμνᾷς γιὰ πολλά' σημαίνει 'σὲ ἀπορροφᾷ τὸ ἀσήμαντο'.]

¹¹⁴ Βλ. Λουκ. 10, 38–41: ἐγένετο δὲ ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτοὺς καὶ αὐτὸς εἰσηλθεὶν εἰς κώμην τινά. γυνὴ δὲ τις ὀνόματι Μάρθα ὑπεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς. 39 καὶ τῆδε ἦν ἀδελφὴ καλουμένη Μαρία, ἣ καὶ παρακαθίσασα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ ἤκουε τὸν λόγον αὐτοῦ. 40 ἡ δὲ Μάρθα περιεσπᾶτο περὶ πολλὴν διακονίαν· ἐπιστᾶσα δὲ εἶπε· Κύριε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἡ ἀδελφὴ μου μόνην με κατέλιπε διακονεῖν; εἰπὲ οὖν αὐτῇ ἵνα μοι συναντιλάβηται. 41 ἀποκριθεὶς δὲ εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Μάρθα Μάρθα κ.λπ.

90. [Λουκ. 4, 23–27]

Πάντως ἐρεϊτέ μοι τὴν παραβολὴν ταύτην· ἰατρέ, θεράπευσον σεαυτόν· ὅσα ἠκούσαμεν γενόμενα ἐν τῇ Καπερναούμ, ποίησον καὶ ὧδε ἐν τῇ πατρίδι σου. 24 εἶπε δέ· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. 25 ἐπ' ἀληθείας δὲ λέγω ὑμῖν, πολλαὶ χῆραι ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰησοῦ ἐν τῷ Ἰσραήλ, ὅτε ἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ ἔτη τρία καὶ μῆνας ἕξ, ὡς ἐγένετο λιμὸς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, 26 καὶ πρὸς οὐδεμίαν αὐτῶν ἐπέμφθη Ἰησοῦς εἰ μὴ εἰς Σάρεπτα τῆς Σιδωνίας πρὸς γυναῖκα χήραν. 27 καὶ πολλοὶ λεπροὶ ἦσαν ἐπὶ Ἐλισαίου τοῦ προφήτου ἐν τῷ Ἰσραήλ, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐκαθαρίσθη εἰ μὴ Νεεμᾶν ὁ Σύρος.¹¹⁵

91. [Ματθ. 13, 57]

Οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.¹¹⁶

¹¹⁵ Βλ. Λουκ. 4, 22–30: καὶ πάντες ἐμαρτύρουν αὐτῷ καὶ ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος τοῖς ἐκπορευομένοις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ καὶ ἔλεγον· οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Ἰωσήφ; 23 καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· πάντως ἐρεϊτέ μοι [...] 28 καὶ ἐπλήσθησαν πάντες θυμοῦ ἐν τῇ συναγωγῇ ἀκούοντες ταῦτα, 29 καὶ ἀναστάντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἕως ὄφρους τοῦ ὄρους, ἐφ' οὗ ἡ πόλις αὐτῶν ὠκοδόμητο, εἰς τὸ κατακρημνίσαι αὐτόν. 30 αὐτὸς δὲ διεληθὼν διὰ μέσου αὐτῶν ἐπορεύετο. 31 Καὶ κατῆλθεν εἰς Καπερναοῦμ πόλιν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦν διδάσκων αὐτούς ἐν τοῖς σάββασι· 32 καὶ ἐξεπλήσσαντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ.

¹¹⁶ Βλ. Ματθ. 13, 54–57: καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτούς ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν, ὥστε ἐκπλήττεσθαι αὐτούς καὶ λέγειν· πόθεν τούτῳ ἡ σοφία αὕτη καὶ αἱ δυνάμεις; 55 οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; οὐχὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριάμ καὶ οἱ

92. [Μᾶρκ. 6, 4]

Οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς συγγενέσι καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.¹¹⁷

93. [Μᾶρκ. 6, 31]

Δεῦτε ὑμεῖς αὐτοὶ κατ' ἰδίαν εἰς ἔρημον τόπον,¹¹⁸ καὶ ἀναπαύεσθε ὀλίγον.¹¹⁹

ἄδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσῆς καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας; 56 καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσι; πόθεν οὖν τούτῳ ταῦτα πάντα; 57 καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· οὐκ ἔστι κ.λπ.

¹¹⁷ Βλ. Μᾶρκ. 6, 1–4: καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν καὶ ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα ἐαυτοῦ· καὶ ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. 2 καὶ γενομένου σαββάτου ἤρξατο ἐν τῇ συναγωγῇ διδάσκειν· καὶ πολλοὶ ἀκούοντες ἐξεπλήσσοντο λέγοντες· πόθεν τούτῳ ταῦτα; καὶ τίς ἡ σοφία ἢ δοθεῖσα αὐτῷ, καὶ δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γίνονται; 3 οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς τῆς Μαρίας, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου καὶ Ἰωσῆ καὶ Ἰούδα καὶ Σίμωνος; καὶ οὐκ εἰσὶν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ ὡς πρὸς ἡμᾶς; καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ. 4 ἔλεγε δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ὅτι οὐκ ἔστι κ.λπ.

¹¹⁸ [Ἐντυπωσιακὴ ἔμφασις στὴν ἀπομόνωση (ὑμεῖς αὐτοί, κατ' ἰδίαν, εἰς ἔρημον τόπον) ὡς ἀναζωογόνησις, ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τοῦ ξένο καὶ τοῦ ἄσχετο.]

¹¹⁹ Βλ. Μᾶρκ. 6, 30–33: καὶ συνάγονται οἱ ἀπόστολοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ πάντα, καὶ ὅσα ἐποίησαν καὶ ὅσα ἐδίδασξαν. 31 καὶ εἶπεν αὐτοῖς· δεῦτε ὑμεῖς αὐτοὶ κατ' ἰδίαν εἰς ἔρημον τόπον, καὶ ἀναπαύεσθε ὀλίγον· ἦσαν γὰρ οἱ ἐρχόμενοι καὶ οἱ ὑπάγοντες πολλοί, καὶ οὐδὲ φαγεῖν εὐκαίρουν. 32 καὶ ἀπῆλθον εἰς ἔρημον τόπον ἐν πλοίῳ κατ' ἰδίαν. 33 καὶ εἶδον αὐτοὺς ὑπάγοντας, καὶ ἐπέγνωσαν αὐτοὺς πολλοί, καὶ πεζῆ ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων συνέδραμον ἐκεῖ καὶ προῆλθον αὐτοὺς καὶ συνῆλθον πρὸς αὐτόν.

94. [Ἰω. 6, 5]

Πόθεν ἀγοράσωμεν ἄρτους ἵνα φάγωσιν οὗτοι;¹²⁰

95. [Μᾶρκ. 6, 37–38]

Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν [...] πόσους ἄρτους ἔχετε; ὑπάγετε καὶ ἴδετε.¹²¹

96. [Ματθ. 14, 16]

Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν ἀπελθεῖν· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.¹²²

¹²⁰ Βλ. Ἰω. 6, 5–6: ἐπάρας οὖν ὁ Ἰησοῦς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ θεασάμενος ὅτι πολὺς ὄχλος ἔρχεται πρὸς αὐτόν, λέγει πρὸς τὸν Φίλιππον· πόθεν ἀγοράσωμεν ἄρτους ἵνα φάγωσιν οὗτοι; 6 τοῦτο δὲ ἔλεγε πειράζων αὐτόν· αὐτὸς γὰρ ἤδει τί ἔμελλε ποιεῖν.

¹²¹ Βλ. Μᾶρκ. 6, 35–44: καὶ ἤδη ὥρας πολλῆς γενομένης προσελθόντες αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγουσιν ὅτι ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος καὶ ἤδη ὥρα πολλή· 36 ἀπόλυσον αὐτούς, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τοὺς κύκλῳ ἀγροὺς καὶ κώμας ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς ἄρτους· τί γὰρ φάγωσιν οὐκ ἔχουσιν. 37 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. καὶ λέγουσιν αὐτῷ· ἀπελθόντες ἀγοράσωμεν δηναρίων διακοσίων ἄρτους καὶ δώμεν αὐτοῖς φαγεῖν; 38 ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· πόσους ἄρτους ἔχετε; ὑπάγετε καὶ ἴδετε. καὶ γνόντες λέγουσι· πέντε, καὶ δύο ἰχθύας. 39 καὶ ἐπέταξεν αὐτοῖς ἀνακλιῖναι πάντας συμπόσια συμπόσια ἐπὶ τῷ χλωρῷ χόρτῳ. 40 καὶ ἀνέπεσον πρασιαὶ πρασιαὶ ἀνά ἑκατὸν καὶ ἀνά πενήκοντα. 41 καὶ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησε, καὶ κατέκλασε τοὺς ἄρτους καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς ἵνα παραθῶσιν αὐτοῖς, καὶ τοὺς δύο ἰχθύας ἐμέρισε πᾶσι. 42 καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν, 43 καὶ ἦραν κλασμάτων δώδεκα κοφίνους πλήρεις, καὶ ἀπὸ τῶν ἰχθύων. 44 καὶ ἦσαν οἱ φαγόντες τοὺς ἄρτους πεντακισχίλιοι ἄνδρες.

97. [Λουκ. 9, 14]

Κατακλίνατε αὐτοὺς κλισίας ἀνά πεντήκοντα.¹²³

98. [Ματθ. 14, 18]

Φέρετέ μοι αὐτοὺς ὧδε.¹²⁴

99. [Ίω. 6, 10 / 12]

Ποιήσατε τοὺς ἀνθρώπους ἀναπεσεῖν [...] Συναγάγετε τὰ περισσεύσαντα κλάσματα,¹²⁵ ἵνα μὴ τι ἀπόληται.¹²⁶

¹²² Βλ. *Ματθ.* 14, 15–16: ὀψίας δὲ γενομένης προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες· ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρήλθεν· ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα. 16 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· οὐ χρειαν κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης *Λουκ.* 9, 10–13.]

¹²³ Βλ. *Λουκ.* 9, 13–17: οἱ δὲ εἶπον· οὐκ εἰσὶν ἡμῖν πλεῖον ἢ πέντε ἄρτοι καὶ ἰχθύες δύο, εἰ μήτι πορευθέντες ἡμεῖς ἀγοράσωμεν εἰς πάντα τὸν λαὸν τοῦτον βρώματα· 14 ἦσαν γὰρ ὡσεὶ ἄνδρες πεντακισχίλιοι. εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· κατακλίνατε αὐτοὺς κλισίας ἀνά πεντήκοντα. 15 καὶ ἐποίησαν οὕτω καὶ ἀνέκλιναν ἅπαντας. 16 λαβῶν δὲ τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησεν αὐτοὺς καὶ κατέκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς παραθεῖναι τῷ ὄχλῳ. 17 καὶ ἔφαγον καὶ ἐχορτάσθησαν πάντες, καὶ ἦρθη τὸ περισσεῦσαν αὐτοῖς κλασμάτων κόφινι διώδεκα.

¹²⁴ Βλ. *Ματθ.* 14, 17–18: οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ· οὐκ ἔχομεν ὧδε εἰ μὴ πέντε ἄρτους καὶ δύο ἰχθύας. 18 ὁ δὲ εἶπε· φέρετέ μοι κ.λπ.

¹²⁵ [Ὁ σεβασμὸς στὸ ἔργο εἶναι κύρια προϋπόθεση δημιουργίας.]

¹²⁶ Βλ. *Ίω.* 6, 7–15: ἀπεκρίθη αὐτῷ Φίλιππος· διακοσίων δηναρίων ἄρτοι οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς ἵνα ἕκαστος αὐτῶν βραχὺ τι λάβῃ. 8

100. [Ματθ. 14, 27]

Θαρσεῖτε, ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.¹²⁷

101. [Ματθ. 14, 29]

Ἐλθέ.¹²⁸

λέγει αὐτῷ εἶς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου. 9 ἔστι παιδάριον ἐν ᾧδε, ὃς ἔχει πέντε ἄρτους κριθίνους καὶ δύο ὀψάρια· ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστὶν εἰς τοσούτους; 10 εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς· ποιήσατε τοὺς ἀνθρώπους ἀναπεσεῖν· ἦν δὲ χόρτος πολὺς ἐν τῷ τόπῳ. ἀνέπεσον οὖν οἱ ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν ὡσεὶ πεντακισχίλιοι. 11 ἔλαβε δὲ τοὺς ἄρτους ὁ Ἰησοῦς καὶ εὐχαριστήσας διέδωκε τοῖς μαθηταῖς, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ἀνακειμένοις· ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ὀψαρίων ὅσον ἤθελον. 12 ὡς δὲ ἐνεπλήσθησαν, λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· συναγάγετε τὰ περισσεύσαντα κλάσματα, ἵνα μὴ τι ἀπόληται. 13 συναγάγον οὖν καὶ ἐγέμισαν δώδεκα κοφίνους κλασμάτων ἐκ τῶν πέντε ἄρτων τῶν κριθίνων ἃ ἐπερίσσευσε τοῖς βεβρωκόσιν. 14 οἱ οὖν ἄνθρωποι, ἰδόντες ὃ ἐποίησε σημεῖον ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγον ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον. 15 Ἰησοῦς οὖν γνοὺς ὅτι μέλλουσιν ἔρχεσθαι καὶ ἀρπάζειν αὐτὸν ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸν βασιλέα, ἀνεχώρησε πάλιν εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς μόνος.

¹²⁷ Βλ. Ματθ. 14, 26–27: καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τὴν θάλασσαν περιπατοῦντα ἐταράχθησαν λέγοντες ὅτι φάντασμα ἐστὶ, καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραξαν. 27 εὐθέως δὲ ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων· θαρσεῖτε, κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης Μᾶρκ. 6, 50· Ἰω. 6, 20.]

¹²⁸ Βλ. Ματθ. 14, 28–29: ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπε· Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρὸς σε ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα. 29 ὁ δὲ εἶπεν, ἐλθέ.

102. [Ματθ. 14, 31]

Ὀλιγόπιστε, εἰς τί ἐδίστασας;¹²⁹

103. [Μᾶρκ. 7, 6–13]

Καλῶς προεφήτευσεν Ἡσαΐας περὶ ὑμῶν τῶν ὑποκριτῶν, ὡς γέγραπται· οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χεῖλεσί με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ· 7 μάτην δὲ σέβονται με, διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων. 8 ἀφέντες γὰρ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, βαπτισμοὺς ξεστῶν καὶ ποτηρίων, καὶ ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε. 9 [...] καλῶς ἀθετεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἵνα τὴν παράδοσιν ὑμῶν τηρήσητε. 10 Μωϋσῆς γὰρ εἶπε· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου· καί· ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτῳ· 11 ὑμεῖς δὲ λέγετε· ἐὰν εἴπῃ ἄνθρωπος τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, κορβᾶν, ὃ ἐστὶ δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφελῆθῃς, 12 καὶ οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἢ τῇ μητρὶ αὐτοῦ, 13 ἀκυροῦντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τῇ παραδόσει ὑμῶν ἧ παρεδώκατε. καὶ παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε.¹³⁰

¹²⁹ Βλ. Ματθ. 14, 30–31: βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον ἰσχυρὸν ἐφοβήθη, καὶ ἀρξάμενος καταποντίζεσθαι ἔκραξε λέγων· Κύριε, σῶσόν με. 31 εὐθέως δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἐπελάβετο αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτῷ· ὀλιγόπιστε, κ.λπ.

¹³⁰ Βλ. Μᾶρκ. 7, 1–6: καὶ συνάγονται πρὸς αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ τινες τῶν γραμματέων ἐλθόντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων· 2 καὶ ἰδόντες τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ κοιναῖς χερσί, τοῦτ' ἐστὶν ἀνίπτοις, ἐσθίοντας ἄρτους, ἐμέμφαντο· 3 οἱ γὰρ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσι, κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων· 4 καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, οὐκ ἐσθίουσι· καὶ ἄλλα πολλὰ ἐστὶν ἃ παρέλαβον κρατεῖν, βαπτισμοὺς

104. [Ματθ. 15, 3–9]

Διατί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν; 4 ὁ γὰρ Θεὸς ἐνετείλατο λέγων· τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα· καὶ ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτω. 5 ὑμεῖς δὲ λέγετε· ὅς ἂν εἶπη τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, δῶρον ὃ ἐάν ἐξ ἐμοῦ ὠφελῆθῃς, καὶ οὐ μὴ τιμήσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ. 6 καὶ ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν. 7 ὑποκριταί, καλῶς προεφήτευσεν περὶ ὑμῶν Ἡσαΐας λέγων· 8 ἐγγίξει μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ στόματι αὐτῶν καὶ τοῖς χεῖλεσί με τιμᾶ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. 9 μάτην δὲ σέβονται με, διδάσκοντες διδασκαλί-
ας ἐντάλματα ἀνθρώπων.¹³¹

105. [Ἰω. 7, 16–19]

Ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἔστιν ἐμὴ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με.¹³² 17 ἐάν τις θέλῃ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώσεται περὶ τῆς διδαχῆς, πότερον ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ λαλῶ. 18 ὁ

ποτηρίων καὶ ξεστῶν καὶ χαλκίων καὶ κλινῶν· 5 ἔπειτα ἐπερωτῶσιν αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς· διατί οὐ περιπατοῦσιν οἱ μαθηταί σου κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλ' ἀνίπτους χερσὶν ἐσθίουσιν τὸν ἄρτον; 6 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὅτι καλῶς προεφήτευσεν κ.λπ.

¹³¹ Βλ. Ματθ. 15, 1–3: τότε προσέρχονται τῷ Ἰησοῦ οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι λέγοντες· 2 διατί οἱ μαθηταί σου παραβαίνουν τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων; οὐ γὰρ νίπτονται τὰς χεῖρας αὐτῶν ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν. 3 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· διατί καὶ ὑμεῖς κ.λπ.

¹³² [Ἡ παιδεία προϋποθέτει μιὰ ὁμοιότητα καὶ ἐτοιμότητα, γι' αὐτὸ ἀναφέρεται συνεχῶς σὲ αὐτὸν πού ἤδη σέβονται, ἐλπίζοντας ὁ σεβασμὸς τους νὰ εἶναι πραγματικός.]

ἀφ' ἑαυτοῦ λαλῶν τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζητεῖ, ὁ δὲ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ πέμφαντος αὐτόν, οὗτος ἀληθῆς ἐστίν, καὶ ἀδικία ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστίν. 19 οὐ Μωϋσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν νόμον; καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον. τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;¹³³

106. [Ἰω. 7, 21–24]

Ἐν ἔργον ἐποίησα, καὶ πάντες θαυμάζετε διὰ τοῦτο. 22 Μωϋσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὴν περιτομὴν, οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ Μωϋσέως ἐστίν, ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων, καὶ ἐν σαββάτῳ περιτέμνετε ἄνθρωπον. 23 εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ ἵνα μὴ λυθῆ ὁ νόμος Μωϋσέως, ἐμοὶ χολᾶτε ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῆ ἐποίησα ἐν σαββάτῳ; 24 μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνατε.¹³⁴

107. [Ἰω. 7, 28–29]

Κἀμὲ οἴδατε, καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί· καὶ ἀπ' ἑμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα ἀλλ' ἐστίν ἀληθινὸς ὁ πέμφας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· 29 ἐγὼ οἶδα αὐτόν, ὅτι παρ' αὐτοῦ εἰμι κἀκεῖνός με ἀπέστειλεν.¹³⁵

¹³³ Βλ. Ἰω. 7, 14–16: ἤδη δὲ τῆς ἑορτῆς μεσοῦσης ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν καὶ ἐδίδασκε. 15 καὶ ἐθαύμαζον οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες· πῶς οὗτος γράμματα οἶδε μὴ μεμαθηκώς; 16 ἀπεκρίθη οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· ἡ ἐμὴ διδαχὴ κ.λπ.

¹³⁴ Βλ. Ἰω. 7, 20–21: ἀπεκρίθη ὁ ὄχλος καὶ εἶπε· δαιμόνιον ἔχεις· τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι; 21 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἐν ἔργον ἐποίησα κ.λπ.

¹³⁵ Βλ. Ἰω. 7, 25–28: ἔλεγον οὖν τινες ἐκ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν· οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι; 26 καὶ ἶδε παρρησίᾳ λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι. μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Χριστός; 27 ἀλλὰ τοῦτον οἴδαμεν πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ

108. [Ίω. 7, 33–34]

Ἔτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι καὶ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με. 34 ζητήσετέ με καὶ οὐχ εὐρήσετε· καὶ ὅπου εἰμι ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.¹³⁶

109. [Ίω. 7, 37–38]

Ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω. 38 ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ¹³⁷ ρέουσιν ὕδατος ζῶντος.¹³⁸

Χριστὸς ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστίν. 28 ἔκραξεν οὖν ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων ὁ Ἰησοῦς καὶ λέγων· *καμὲ οἴδατε κ.λπ.*

¹³⁶ Βλ. Ίω. 7, 30–36: ἐζήτουν οὖν αὐτὸν πιάσαι, καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ. 31 πολλοὶ δὲ ἐκ τοῦ ὄχλου ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν καὶ ἔλεγον ὅτι ὁ Χριστὸς ὅταν ἔλθῃ, μήτι πλείονα σημεῖα τούτων ποιήσει ὢν οὗτος ἐποίησεν; 32 ἤκουσαν οἱ Φαρισαῖοι τοῦ ὄχλου γογγύζοντος περὶ αὐτοῦ ταῦτα, καὶ ἀπέστειλαν ὑπηρέτας οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἵνα πιάσωσιν αὐτόν. 33 εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς· *ἔτι μικρὸν [...]* 35 εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς ἑαυτούς· ποῦ οὗτος μέλλει πορεύεσθαι, ὅτι ἡμεῖς οὐχ εὐρήσομεν αὐτόν; μὴ εἰς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι καὶ διδάσκειν τοὺς Ἑλληνας; 36 τίς ἐστίν οὗτος ὁ λόγος ὃν εἶπε, *ζητήσετέ με καὶ οὐχ εὐρήσετε, καὶ ὅπου εἰμι ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;*

¹³⁷ [Θὰ παίρνει τὸν Θεὸ ἀπὸ μέσα του, θὰ εἶναι ἐνωμένος μαζί Του. Ἀπὸ ἐδῶ ἡ εὐλογία διαχέεται καὶ στηρίζει ἀκόμα περισσότερους νὰ μεγαλώσουν τὴν ἴδια σχέση.]

¹³⁸ Βλ. Ίω. 7, 37–44: ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς εἰστήκει ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔκραξε λέγων· *ἐάν τις διψᾷ [...]* 39 τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν· οὐπω γὰρ ἦν Πνεῦμα Ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη. 40 πολλοὶ οὖν ἐκ τοῦ ὄχλου ἀκούσαντες τὸν λόγον ἔλεγον· οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης· 41 ἄλλοι ἔλεγον· οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός· ἄλλοι

110. [Ίω. 6, 26–27]

Ἄμην ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ζητεῖτέ με, οὐχ ὅτι εἶδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχορτάσθητε. 27 ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρωσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν βρωσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἣν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑμῖν δώσει.¹³⁹ τοῦτον γὰρ ὁ πατὴρ ἐσφράγισεν ὁ Θεός.¹⁴⁰

111. [Ίω. 6, 29]

Τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἵνα πιστεύσητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν¹⁴¹ ἐκεῖνος.¹⁴²

ἔλεγον· μὴ γὰρ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ὁ Χριστὸς ἔρχεται; 42 οὐχὶ ἡ γραφὴ εἶπεν ὅτι ἐκ τοῦ σπέρματος Δαυῖδ καὶ ἀπὸ Βηθλεέμ τῆς κώμης, ὅπου ἦν Δαυῖδ, ὁ Χριστὸς ἔρχεται; 43 σχίσμα οὖν ἐν τῷ ὄχλῳ ἐγένετο δι' αὐτόν. 44 τινὲς δὲ ἤθελον ἐξ αὐτῶν πιάσαι αὐτόν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖρας.

¹³⁹ [Μήπως ὁ Ἰδιὸς δὲν φροντίζει καὶ γιὰ τὴν ἀπολλυμένην βρωσιν; Ἡ διάκριση σημαίνει ὅτι τὸν ἐνδιαφέρει νὰ δώσει τὸν ἑαυτό Του.]

¹⁴⁰ Βλ. Ίω. 6, 24–26: ὅτε οὖν εἶδεν ὁ ὄχλος ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐνέβησαν αὐτοὶ εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἦλθον εἰς Καπερναοὺμ ζητοῦντες τὸν Ἰησοῦν. 25 καὶ εὐρόντες αὐτόν πέραν τῆς θαλάσσης εἶπον αὐτῷ· ραββί, πότε ὧδε γέγονας; 26 ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν κ.λπ.

¹⁴¹ [Ἄν παραμένω ξένος καὶ ἄσχετος μὲ ὅσα συμβαίνουν στὴ ζωὴ μου, ἂν δὲν ἀναγνωρίζω σὲ ὅλα τὶς δυνάμεις Του, πῶς θὰ ζήσω μαζὶ Του;]

¹⁴² Βλ. Ίω. 6, 28–29: εἶπον οὖν [ὁ ὄχλος] πρὸς αὐτόν· τί ποιῶμεν ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ; 29 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τοῦτό ἐστι κ.λπ.

112. [Ύω. 6, 32–33]

Ἄμην ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ Μωϋσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ' ὁ πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν. 33 ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ.¹⁴³

113. [Ύω. 6, 35–40]

Ἐγὼ εἶμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς· ὁ ἐρχόμενος πρὸς με οὐ μὴ πεινάσῃ, καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε. 36 ἀλλ' εἶπον ὑμῖν ὅτι καὶ ἐωράκατέ με καὶ οὐ πιστεύετε. 37 πᾶν ὃ δίδωσί μοι ὁ πατήρ, πρὸς ἐμὲ ἤξει, καὶ τὸν ἐρχόμενον πρὸς με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω· 38 ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με. 39 τοῦτο δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με πατρός, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. 40 τοῦτο δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν υἱὸν καὶ πιστεύων εἰς αὐτὸν ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἀναστήσω αὐτὸν ἐγὼ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.¹⁴⁴

¹⁴³ Βλ. Ύω. 6, 30–32: εἶπον οὖν [ὁ ὄχλος] αὐτῷ· τί οὖν ποιεῖς σὺ σημεῖον ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμέν σοι; τί ἐργάζῃ; 31 οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὼς ἐστὶ γεγραμμένον· ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν. 32 εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἀμὴν ἀμὴν κ.λπ.

¹⁴⁴ Βλ. Ύω. 6, 34–35: εἶπον οὖν [ὁ ὄχλος] πρὸς αὐτόν· Κύριε, πάντοτε δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον. 35 εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἐγὼ εἶμι κ.λπ.

114. [Ίω. 6, 61–64]

Τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει; 62 ἐὰν οὖν θεωρῆτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον; 63 τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιῶν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν.¹⁴⁵ τὰ ρήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι καὶ ζωὴ ἐστίν.¹⁴⁶ 64 ἀλλ' εἰσὶν ἐξ ὑμῶν τινες οἱ οὐ πιστεύουσιν. [...] Διὰ τοῦτο εἶρηκα ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ ἦ δεδομένον¹⁴⁷ αὐτῷ ἐκ τοῦ πατρός μου.¹⁴⁸

¹⁴⁵ [Ἐντυπωσιακὴ ἄρνηση τῆς ὕλης. Τὴν ἀπορρίπτει στὸν βαθμὸ τῆς διαίρεσής της ἀπὸ τὸ πνεῦμα. Γιὰ παράδειγμα, τὰ θεῖα λόγια εἶναι πνεῦμα καὶ δίνουν ζωή, ἐνῶ περιέχουν ἐπίσης τὴν 'ὕλική' πλευρὰ τοῦ ἡχοῦ καὶ τῆς γραφῆς, ἀπαραίτητη γιὰ νὰ μεταδοθεῖ τὸ νόημα. Δὲν ζωοποιεῖ ὁ ἡχος ἀπὸ μόνος του οὔτε τὰ γράμματα, συνεργάζονται ὅμως μὲ τὶς σημασίες καὶ τὶς ὑπηρετοῦν μὲ τὴν ὕλική τους ὑπόσταση.]

¹⁴⁶ [Ἄν τὰ λόγια μου δὲν γίνονται μέσα σου πνεῦμα καὶ ζωή, γιὰ σένα εἶναι σὰν νὰ μὴν εἰπώθηκαν.]

¹⁴⁷ [Ἀναγνωρίζει τὸν Χριστὸ καὶ τὰ λόγια Του ἀληθινά, ὅποιος ἤδη τὴν ἰδέσθαι ἐνωμένος μὲ τὴν θεία φύση οἰκαιοποιεῖται τὶς ἀρετές Του.]

¹⁴⁸ Βλ. Ίω. 6, 60–65: πολλοὶ οὖν ἀκούσαντες ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπον· σκληρὸς ἐστὶν οὗτος ὁ λόγος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν; 61 εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐν ἑαυτῷ ὅτι γογγύζουσι περὶ τούτου οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς· τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει [...] 64 [...] ἤδει γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἰησοῦς τινες εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες καὶ τίς ἐστὶν ὁ παραδώσων αὐτόν. 65 καὶ ἔλεγε· διὰ τοῦτο εἶρηκα κ.λπ.

115. [Ματθ. 15, 13–14]

Πᾶσα φυτεία ἦν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος ἐκ-
ριζωθήσεται. 14 ἄφετε αὐτούς· ὁδηγοί εἰσι τυφλοὶ τυφλῶν· τυφλὸς
δὲ τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφοτέροι εἰς βόθυνον πεσοῦνται.¹⁴⁹

116. [Ματθ. 15, 24–26]

Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσ-
ραήλ.¹⁵⁰ [...] Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ
βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.¹⁵¹

117. [Μᾶρκ. 7, 27]

Ἄφες πρῶτον χορτασθῆναι τὰ τέκνα· οὐ γάρ ἐστι καλὸν λα-
βεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ τοῖς κυναρίοις βαλεῖν.¹⁵²

¹⁴⁹ Βλ. Ματθ. 15, 12–13: τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἶ-
πον αὐτῷ· οἶδας ὅτι οἱ Φαρισαῖοι ἐσκανδαλίσθησαν ἀκούσαντες τὸν
λόγον; 13 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε· πᾶσα φυτεία κ.λπ.

¹⁵⁰ [Δὲν μεροληπτεῖ οὔτε μοιράζει ἀρμοδιότητες. Γιὰ νὰ δώσει ζωὴ
ἀναθεωρεῖ τὴν προηγούμενη τυποκρατικὴ παράδοση κατευθύνοντας
τὴν ἱστορία στὴν βᾶπτιση τῶν ἐθνῶν.]

¹⁵¹ Βλ. Ματθ. 15, 21–24: καὶ ἐξεληθὼν ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρη-
σεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος. 22 καὶ ἰδοὺ γυνὴ Χαναναία ἀπὸ
τῶν ὀρίων ἐκείνων ἐξεληθοῦσα ἐκραύγαζεν αὐτῷ λέγουσα· ἐλέησόν
με, Κύριε, υἱὲ Δαυῖδ· ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται. 23 ὁ δὲ οὐκ
ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἠρώτων αὐ-
τὸν λέγοντες· ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὅπισθεν ἡμῶν. 24 ὁ δὲ ἀπο-
κριθεὶς εἶπεν· οὐκ ἀπεστάλην κ.λπ.

¹⁵² Βλ. Μᾶρκ. 7, 24–27: καὶ ἐκεῖθεν ἀναστὰς ἀπῆλθεν εἰς τὰ μεθό-
ρια Τύρου καὶ Σιδῶνος. καὶ εἰσελθὼν εἰς οἰκίαν οὐδένα ἤθελε γινῶναι,

118. [Ματθ. 15, 28]

Ἦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις· γενηθήτω σοι ὡς θέλεις.¹⁵³

119. [Μᾶρκ. 7, 29]

Διὰ τοῦτον τὸν λόγον ὕπαγε· ἐξελήλυθε τὸ δαιμόνιον ἐκ τῆς θυγατρὸς σου.¹⁵⁴

120. [Μᾶρκ. 7, 34]

Ἐφφαθά [...] διανοίχθητι.¹⁵⁵

καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν. 25 ἀκούσασα γὰρ γυνὴ περὶ αὐτοῦ, ἧς εἶχε τὸ θυγάτριον αὐτῆς πνεῦμα ἀκάθαρτον, ἐλθοῦσα προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ· 26 ἡ δὲ γυνὴ ἦν Ἑλληνίς, Συροφοινίκισσα τῷ γένει· καὶ ἠρώτα αὐτὸν ἵνα τὸ δαιμόνιον ἐκβάλῃ ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς. 27 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ· ἄφες πρῶτον κ.λπ.

¹⁵³ Βλ. Ματθ. 15, 27–28: ἡ δὲ εἶπε· ναί, Κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν. 28 τότε ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ· ὦ γύναι, κ.λπ.

¹⁵⁴ Βλ. Μᾶρκ. 7, 28–30: ἡ δὲ ἀπεκρίθη καὶ λέγει αὐτῷ· ναί, Κύριε· καὶ τὰ κυνάρια ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐσθίουσιν ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν παιδίων. 29 καὶ εἶπεν αὐτῇ· διὰ τοῦτον τὸν λόγον ὕπαγε· ἐξελήλυθε τὸ δαιμόνιον ἐκ τῆς θυγατρὸς σου. 30 καὶ ἀπελθοῦσα εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς εὔρε τὸ παιδίον βεβλημένον ἐπὶ τὴν κλίνην καὶ τὸ δαιμόνιον ἐξεληλυθός.

¹⁵⁵ Βλ. Μᾶρκ. 7, 31–36: καὶ πάλιν ἐξελθὼν ἐκ τῶν ὀρίων Τύρου καὶ Σιδῶνος ἦλθε πρὸς τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας ἀνά μέσον τῶν ὀρίων Δεκαπόλεως. 32 καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν μογιγάλλον καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα ἐπιθῇ αὐτῷ τὴν χεῖρα. 33 καὶ ἀπολαβόμενος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄχλου κατ' ἰδίαν ἔβαλε τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὕδατα αὐτοῦ, καὶ πτύσας ἤψατο τῆς γλώσσης αὐτοῦ, 34 καὶ ἀναβλέψας

121. [Ματθ. 15, 32]

Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέραι τρεῖς προσμέ-
νουσί μοι καὶ οὐκ ἔχουσι τί φάγωσι· καὶ ἀπολῦσαι αὐτοὺς νήστευ-
οὐ θέλω, μήποτε ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ.¹⁵⁶

122. [Μᾶρκ. 8, 5]

Πόσους ἔχετε ἄρτους;¹⁵⁷

εἰς τὸν οὐρανὸν ἐστέναξε καὶ λέγει αὐτῷ· ἐφραθά, ὃ ἐστὶ διανοίχθη-
τι. 35 καὶ εὐθέως διηνοιχθησαν αὐτοῦ αἱ ἀκοαὶ καὶ ἐλύθη ὁ δεσμὸς
τῆς γλώσσης αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει ὀρθῶς. 36 καὶ διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα
μηδενὶ εἴπωσιν· ὅσον δὲ αὐτὸς αὐτοῖς διεστέλλετο, μᾶλλον περισσό-
τερον ἐκήρυσσον.

¹⁵⁶ Βλ. Ματθ. 15, 30–32: καὶ προσῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ ἔχο-
ντες μεθ' ἑαυτῶν χωλοὺς, τυφλοὺς, κωφοὺς, κυλλοὺς καὶ ἐτέρους πολ-
λοὺς, καὶ ἔρριψαν αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐθεράπευ-
σεν αὐτούς, 31 ὥστε τοὺς ὄχλους θαυμάσαι βλέποντας κωφοὺς ἀκού-
οντας, ἀλάλους λαλοῦντας, κυλλοὺς ὑγιεῖς, χωλοὺς περιπατοῦντας
καὶ τυφλοὺς βλέποντας· καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν Ἰσραήλ. 32 Ὁ δὲ Ἰη-
σοῦς προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητάς αὐτοῦ εἶπε· σπλαγχνίζομαι κ.λπ.
[Βλ. ἐπίσης Μᾶρκ. 8, 2–3.]

¹⁵⁷ Βλ. Μᾶρκ. 8, 4–10: καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ·
πόθεν τούτους δυνήσεται τις ὧδε χορτάσαι ἄρτων ἐπ' ἐρημίας; 5 καὶ
ἐπηρώτα αὐτοῦ· πόσους ἔχετε ἄρτους; οἱ δὲ εἶπον· ἑπτὰ. 6 καὶ πα-
ρήγγειλε τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους
εὐχαριστήσας ἔκλασε καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα παρατιθῶσι·
καὶ παρέθηκαν τῷ ὄχλῳ. 7 καὶ εἶχον ἰχθυῖδια ὀλίγα· καὶ αὐτὰ εὐλογή-
σας εἶπε παρατιθέναι καὶ αὐτά. 8 ἔφαγον δὲ καὶ ἐχορτάσθησαν, καὶ
ἦσαν περισσεύματα κλασμάτων ἑπτὰ σφυρίδας. 9 ἦσαν δὲ ὡς τετρα-
κισχίλιοι· καὶ ἀπέλυσεν αὐτούς. 10 Καὶ ἐμβὰς εὐθύς εἰς τὸ πλοῖον
μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἦλθεν εἰς τὰ μέρη Δαλμανουθά.

123. [Ματθ. 16, 2–4]

Ὁψίας γενομένης λέγετε· εὐδία· πυρράζει γὰρ ὁ οὐρανός· 3 καὶ πρωΐ· σήμερον χειμῶν· πυρράζει γὰρ στυγνάζων ὁ οὐρανός. ὑποκριταί, τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γινώσκετε διακρίνειν, τὰ δὲ σημεῖα τῶν καιρῶν οὐ δύνασθε γνῶναι; 4 γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ¹⁵⁸ τοῦ προφήτου.¹⁵⁹

124. [Μᾶρκ. 8, 12]

Τί ἢ γενεὰ αὕτη σημεῖον ἐπιζητεῖ; ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰ δοθήσεται τῇ γενεᾷ ταύτῃ σημεῖον.¹⁶⁰

125. [Ματθ. 16, 6]

Ὁρᾶτε καὶ προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.¹⁶¹

¹⁵⁸ [Σημεῖο ἤδη παλαιό: θὰ μπορούσαν νὰ γνωρίζουν περισσότερα γιὰ τὴν Ἀνάσταση.]

¹⁵⁹ Βλ. Ματθ. 16, 1–2: καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι πειράζοντες ἐπηρώτησαν αὐτὸν σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδειξαὶ αὐτοῖς. 2 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· ὀψίας γενομένης, κ.λπ.

¹⁶⁰ Βλ. Μᾶρκ. 8, 11–13: καὶ ἐξῆλθον οἱ Φαρισαῖοι καὶ ἤρξαντο συζητεῖν αὐτῷ, ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ σημεῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, πειράζοντες αὐτόν. 12 καὶ ἀναστενάξας τῷ πνεύματι αὐτοῦ λέγει· τί ἢ γενεὰ [...] 13 καὶ ἀφείς αὐτούς εἰς τὸ πλοῖον ἀπῆλθε πάλιν.

¹⁶¹ Βλ. Ματθ. 16, 5–6: καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν ἐπελάθοντο ἄρτους λαβεῖν. 6 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ὁρᾶτε κ.λπ.

126. [Μαρκ. 8, 15]

Ὅρατε, βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ τῆς ζύμης Ἡρώδου.¹⁶²

127. [Ματθ. 16, 8–12]

Τί διαλογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς, ὀλιγόπιστοι, ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβετε; 9 οὐπω νοεῖτε, οὐδὲ μνημονεύετε τοὺς πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων καὶ πόσους κοφίνους ἐλάβετε; 10 οὐδὲ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους τῶν τετρακισχιλίων καὶ πόσας σπυρίδας ἐλάβετε; 11 πῶς οὐ νοεῖτε, ὅτι οὐ περὶ ἄρτου εἶπον ὑμῖν προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων; 12 τότε συνῆκαν ὅτι οὐκ εἶπε προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τοῦ ἄρτου, ἀλλ' ἀπὸ τῆς διδαχῆς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.¹⁶³

128. [Λουκ. 12, 14]

Ἄνθρωπε, τίς με κατέστησε δικαστὴν ἢ μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς;¹⁶⁴

¹⁶² Βλ. *Μαρκ.* 8, 14–16: καὶ ἐπελάθοντο λαβεῖν ἄρτους, καὶ εἰ μὴ ἓνα ἄρτον οὐκ εἶχον μεθ' ἑαυτῶν ἐν τῷ πλοίῳ. 15 καὶ διεστέλλετο αὐτοῖς λέγων· ὁρατε [...] 16 καὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους λέγοντες ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχομεν.

¹⁶³ Βλ. *Ματθ.* 16, 7–8: οἱ δὲ διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς λέγοντες ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβομεν. 8 γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· τί διαλογίζεσθε κ.λπ.

¹⁶⁴ Βλ. *Λουκ.* 12, 13–14: εἶπε δὲ τις αὐτῷ ἐκ τοῦ ὄχλου· διδάσκαλε, εἰπέ τῷ ἀδελφῷ μου μερίσασθαι τὴν κληρονομίαν μετ' ἐμοῦ. 14 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· ἀνθρῶπε κ.λπ.

[Φράσεις ὅπως αὐτὴ χρειάζεται νὰ σκεφτοῦν ἰδίως ὅσοι σκανδαλίζονται μὲ τὸ κακὸ πού ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς στὸν κόσμον. Προσπαθεῖ νὰ

129. [*Μαρκ.* 8, 17–21]

Τί διαλογίζεσθε ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε; οὐπω νοεῖτε οὐδὲ συνίετε; ἔτι πεπωρωμένην ἔχετε τὴν καρδίαν ὑμῶν; 18 ὀφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε, καὶ ὧτα ἔχοντες οὐκ ἀκούετε; καὶ οὐ μνημονεύετε; 19 ὅτε τοὺς πέντε ἄρτους ἔκλασα εἰς τοὺς πεντακισχιλίους, καὶ πόσους κοφίνους κλασμάτων πλήρεις ἤρατε; [...] 20 ὅτε δὲ τοὺς ἑπτὰ εἰς τοὺς τετρακισχιλίους, πόσων σφυρίδων πληρώματα κλασμάτων ἤρατε; [...] 21 [...] οὐπω συνίετε;¹⁶⁵

130. [*Μαρκ.* 8, 26]

Μηδὲ εἰς τὴν κώμην εἰσέλθῃς μηδὲ εἰπῆς τινὶ ἐν τῇ κώμῃ.¹⁶⁶

μᾶς ἀποσπάσει ἀπὸ μιᾶ κατώτερη πραγματικότητα πού φτιάξαμε καὶ κλειστήκαμε μέσα της — δὲν ἐνδιαφέρεται νὰ τὴν ὑποστηρίξει οὔτε νὰ τὴν διοικήσει οὔτε νὰ τὴν βελτιώσει.]

¹⁶⁵ Βλ. *Μαρκ.* 8, 16–17: καὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους λέγοντες ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχομεν. 17 καὶ γνοὺς ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς· τί διαλογίζεσθε κ.λπ.

¹⁶⁶ Βλ. *Μαρκ.* 8, 22–26: καὶ ἔρχεται εἰς Βηθσαϊδᾶ. καὶ φέρουσιν αὐτῷ τυφλὸν καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα αὐτοῦ ἄψῃται. 23 καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ τυφλοῦ ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω τῆς κώμης, καὶ πύσας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ ἐπηρώτα αὐτὸν εἴ τι βλέπει. 24 καὶ ἀναβλέψας ἔλεγε· βλέπω τοὺς ἀνθρώπους ὡς δένδρα περιπατοῦντας. 25 εἶτα πάλιν ἐπέθηκε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καὶ ἐποίησεν αὐτὸν ἀναβλέψαι, καὶ ἀποκατεστάθη, καὶ ἐνέβλεψε τηλαυγῶς ἅπαντας. 26 καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ λέγων· μηδὲ κ.λπ.

131. [Ίω. 9, 3-5]

Ούτε οὗτος ἤμαρτεν οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ.¹⁶⁷ 4 ἐμὲ δεῖ¹⁶⁸ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με ἕως ἡμέρα ἐστίν· ἔρχεται νῦξ ὅτε οὐδείς δύναται ἐργάζεσθαι.¹⁶⁹ 5 ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ᾧ, φῶς εἶμι τοῦ κόσμου.¹⁷⁰

132. [Ίω. 9, 35]

Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ;¹⁷¹

¹⁶⁷ [Ἐπομένως ἀδικήθηκε; Ἄν κρίνει κανεῖς ἀπὸ τὴν ταλαιπωρία του, ναί. Ὅμως εἶναι ἀδικία νὰ συνεργάζεσαι μὲ τὸν Ἰδιο; Μήπως ἀδικήθηκαν ὅσοι δὲν χρησιμοποιοῦνται; — Ὅλοι χρησιμοποιοῦνται, κι ἂν δὲν τὸ γνωρίζουν, καὶ μέσα ἀπ' ὀτιδήποτε θέλουν ἢ δὲν θέλουν.]

¹⁶⁸ [Ποτὲ ἡ ἐργασία δὲν εἶναι αὐτοσκοπὸς καὶ ἰδανικό.]

¹⁶⁹ [Ἡ νύχτα εἶναι καιρὸς τερματισμοῦ τῶν ἔργων καὶ ἀφάνειας τῶν πραγμάτων. Μυστικὰ ὅλα ἔχουν κριθεῖ καὶ δὲν μένει παρὰ ἡ φανέρωση τῆς φύσης τους.]

¹⁷⁰ Βλ. Ίω. 9, 1-7: παράγων εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς. 2 καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες· ραββί, τίς ἤμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῆ; 3 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· οὔτε οὗτος [...] 6 ταῦτα εἰπὼν ἔπτυσε χαμαὶ καὶ ἐποίησε πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος, καὶ ἐπέχρισε τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ 7 καὶ εἶπεν αὐτῷ· ὕπαγε νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ, ὃ ἐρμηνεύεται ἀπεσταλμένος. ἀπήλθεν οὖν καὶ ἐνίψατο, καὶ ἤλθε βλέπων.

¹⁷¹ Βλ. Ίω. 9, 28-35: ἐλοιδόρησαν αὐτὸν καὶ εἶπον· σὺ εἶ μαθητῆς ἐκείνου· ἡμεῖς δὲ τοῦ Μωϋσέως ἐσμὲν μαθηταί. 29 ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μωϋσεὶ λελάληκεν ὁ Θεός· τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστίν. 30 ἀπεκρίθη ὁ ἄνθρωπος καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἐν γὰρ τούτῳ θαυμαστόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἶδατε πόθεν ἐστί, καὶ ἀνέφεξέ μου τοὺς ὀφθαλμούς. 31 οἶδαμεν δὲ ὅτι ἁμαρτωλῶν ὁ Θεὸς οὐκ ἀκούει, ἀλλ' ἐάν τις θεοσεβῆς ἢ καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ, τούτου ἀκούει. 32 ἐκ τοῦ αἰῶ-

133. [Ίω. 9, 37]

Καὶ ἐώρακας αὐτὸν καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ ἐκεῖνός ἐστιν.¹⁷²

134. [Ίω. 9, 39]

Εἰς κρῖμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσι καὶ οἱ βλέποντες¹⁷³ τυφλοὶ γένωνται.¹⁷⁴

135. [Ίω. 10, 25–38]

Εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε· τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς μου, ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ.¹⁷⁵ 26 ἀλλ' ὑμεῖς οὐ πιστεύετε.¹⁷⁶ οὐ γάρ ἐστε ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν, καθὼς

νος οὐκ ἠκούσθη ὅτι ἠνοιξέ τις ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ γεγεννημένου. 33 εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ Θεοῦ, οὐκ ἠδύνατο ποιεῖν οὐδέν. 34 ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· ἐν ἁμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης ὄλος, καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς; καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω. 35 Ἦκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω, καὶ εὐρών αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ· σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ;

¹⁷² Βλ. Ίω. 9, 36–37: ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπε· καὶ τίς ἐστι, Κύριε, ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν; 37 εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἐώρακας κ.λπ.

¹⁷³ [Ὅσοι νομίζουν ὅτι γνωρίζουν τὴν ἀλήθεια ἐνώ ἀρνοῦνται τὸν Ἰδιο, βρῖσκονται σὲ πλάνη.]

¹⁷⁴ Βλ. Ίω. 9, 38–39: ὁ δὲ ἔφη· πιστεύω, Κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ. 39 καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· εἰς κρῖμα κ.λπ.

¹⁷⁵ [Πρβλ. Α' 18, 16: ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς.]

¹⁷⁶ [Ἵποκριτικὸ ἔργο μπορεῖ νὰ γίνεῖ, ὅμως ἡ προσποίηση ἔχει ἀναγκαίους περιορισμοὺς καὶ ἀργὰ ἢ γρήγορα γίνεται ἀντιληπτή.]

εἶπον ὑμῖν. 27 τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ¹⁷⁷ τῆς φωνῆς μου ἀκούει,¹⁷⁸ κἀγὼ γινώσκω αὐτά,¹⁷⁹ καὶ ἀκολουθοῦσί μοι,¹⁸⁰ 28 κἀγὼ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς, καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ οὐχ ἀρπάσει τις αὐτὰ ἐκ τῆς χειρὸς μου. 29 ὁ πατήρ μου, ὃς δέδωκέ μοι, μείζων πάντων ἐστί, καὶ οὐδεὶς δύναται ἀρπάζειν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πατρὸς μου. 30 ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἑσμεν. [...] 32 [...] πολλὰ καλὰ ἔργα ἔδειξα ὑμῖν ἐκ τοῦ πατρὸς μου· διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον λιθάζετέ με; [...] 34 [...] οὐκ ἔστι γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν, ἐγὼ εἶπα, θεοὶ ἐστε; 35 εἰ ἐκείνους εἶπε θεοὺς, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο, καὶ οὐ δύναται λυθῆναι ἡ γραφή, 36 ὃν ὁ πατήρ ἡγάσασε¹⁸¹ καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ὑμεῖς λέγετε ὅτι βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον, υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἰμι; 37 εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι· 38 εἰ δὲ ποιῶ, κὰν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε, ἵνα γνῶτε καὶ πιστεύσητε ὅτι ἐν ἐμοὶ ὁ πατήρ κἀγὼ ἐν αὐτῷ.¹⁸²

¹⁷⁷ [Ἡ παρομοίωση μὲ τὰ πρόβατα δὲν εἶναι ὑποτιμητική. Ἐμεῖς ἀγαπᾶμε, ἂν θέλουμε, ἐπειδὴ Ἐκεῖνος πρῶτος μᾶς ἀγάπησε.]

¹⁷⁸ [Ἔχοντας τὴ φύση μου μὲ κατανοοῦν.]

¹⁷⁹ [Ἀναγνωρίζω μέσα τους τὴ φύση μου.]

¹⁸⁰ [Συνεργάζονται μαζί μου.]

¹⁸¹ [Ἀγιότητα εἶναι ἡ πατρικὴ ἀγάπη γιὰ τὸν Χριστό.]

¹⁸² Βλ. Ἰω. 10, 22–42: ἐγένετο δὲ τὰ ἐγκαίνια ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, καὶ χειμῶν ἦν· 23 καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ ἐν τῇ στοᾷ τοῦ Σολομῶντος. 24 ἐκύκλωσαν οὖν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγον αὐτῷ· ἕως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἴρεις; εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, εἶπε ἡμῖν παρρησία. 25 ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· εἶπον ὑμῖν [...] 31 Ἐβάστασαν οὖν πάλιν λίθους οἱ Ἰουδαῖοι ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν. 32 ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· πολλὰ καλὰ ἔργα [...] 33 ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες· περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, καὶ ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν. 34 ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· οὐκ ἔστι γεγραμμένον [...] 39 Ἐζήτησαν οὖν πάλιν πιάσαι αὐτόν· καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν. 40 καὶ ἀπῆλθε πάλιν πέραν τοῦ Ἰορδάνου, εἰς τὸν τόπον ὅπου ἦν Ἰωάννης τὸ πρῶ-

136. [Ἰω. 9, 41]

Εἰ τυφλοὶ ἦτε, οὐκ ἂν εἶχετε ἁμαρτίαν·¹⁸³ νῦν δὲ λέγετε ὅτι βλέπομεν· ἡ οὖν ἁμαρτία ὑμῶν μένει.¹⁸⁴

137. [Μᾶρκ. 8, 27]

Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι;¹⁸⁵

138. [Ματθ. 16, 13]

Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;¹⁸⁶

τον βαπτίζων, καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ. 41 καὶ πολλοὶ ἤλθον πρὸς αὐτὸν καὶ ἔλεγον ὅτι Ἰωάννης μὲν σημεῖον ἐποίησεν οὐδέν, πάντα δὲ ὅσα εἶπεν Ἰωάννης περὶ τούτου, ἀληθῆ ἦν. 42 καὶ ἐπίστευσαν πολλοὶ ἐκεῖ εἰς αὐτόν.

¹⁸³ [Πρβλ. Β' 329: Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιούσι.]

¹⁸⁴ Βλ. Ἰω. 9, 40–41: καὶ ἤκουσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων ταῦτα οἱ ὄντες μετ' αὐτοῦ, καὶ εἶπον αὐτῷ· μὴ καὶ ἡμεῖς τυφλοὶ ἐσμεν; 41 εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· εἰ τυφλοὶ ἦτε κ.λπ.

¹⁸⁵ Βλ. Μᾶρκ. 8, 27–28: καὶ ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὰς κώμας Καισαρείας τῆς Φιλίππου· καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγων αὐτοῖς· τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι; 28 οἱ δὲ ἀπεκρίθησαν· Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν, καὶ ἄλλοι Ἡλίαν, ἄλλοι δὲ ἓνα τῶν προφητῶν.

¹⁸⁶ Βλ. Ματθ. 16, 13–14: ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλίππου ἠρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγων· τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; 14 οἱ δὲ εἶπον· οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν, ἄλλοι δὲ Ἡλίαν, ἕτεροι δὲ Ἰερεμίαν ἢ ἓνα τῶν προφητῶν.

139. [Λουκ. 9, 18]

Τίνα¹⁸⁷ με λέγουσιν οἱ ὄχλοι εἶναι;¹⁸⁸

140. [Ματθ. 16, 15]

Ἑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;¹⁸⁹

141. [Ἰω. 6, 67]

Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν;¹⁹⁰

¹⁸⁷ [Ἄγνοεῖ τί πιστεύουν οἱ ὄχλοι, ἢ ἐξωθεῖ τοὺς Μαθητὲς νὰ συνειδητοποιήσουν τὴ δική τους γνώμη;]

¹⁸⁸ Βλ. Λουκ. 9, 18–21: καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον καταμόνας, συνῆσαν αὐτῷ οἱ μαθηταί, καὶ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς λέγων· τίνα με λέγουσιν οἱ ὄχλοι εἶναι; 19 οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον· Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν, ἄλλοι δὲ Ἡλίαν, ἄλλοι δὲ ὅτι προφήτης τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη. 20 εἶπε δὲ αὐτοῖς· ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπε· τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ. 21 Ὁ δὲ ἐπιτιμήσας αὐτοῖς παρήγγειλε μηδενὶ λέγειν τοῦτο...

¹⁸⁹ Βλ. Ματθ. 16, 13–15. Βλ. ἐπίσης Μάρκ. 8, 28–30· Λουκ. 9, 18–21.

¹⁹⁰ Βλ. Ἰω. 6, 66–69: ἐκ τούτου πολλοὶ ἀπῆλθον ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω καὶ οὐκέτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτουν. 67 εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τοῖς δώδεκα· μὴ καὶ ὑμεῖς [...] 68 ἀπεκρίθη οὖν αὐτῷ Σίμων Πέτρος· Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ρήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις· 69 καὶ ἡμεῖς πεπιστευκάμεν καὶ ἐγνώκαμεν ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος.

142. [Ίω. 6, 70]

Οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην;¹⁹¹ καὶ ἐξ ὑμῶν εἷς διάβολός ἐστιν.¹⁹²

143. [Λουκ. 9, 22]

Δεῖ¹⁹³ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων,¹⁹⁴ καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερεθῆναι.¹⁹⁵

¹⁹¹ [Τὰ γνωρίζει ὅλα πέρα ἀπὸ τὸν χρόνο, ὅμως μέσα στὸν χρόνο ὑπάρχει πρῶτα ἡ ἀπόφαση καθενὸς καὶ μόνο μετὰ ἡ γνώση Του γιὰ τὴν ἀπόφαση αὐτή. Ἡ Ἐνανθρώπηση δὲν θὰ ἦταν γνήσια, ἂν δὲν ἦταν καὶ μιὰ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν παντογνωσία. Ὁ Ἰούδας εἶχε προϋποθέσεις ποὺ τὸν ἔφεραν κοντὰ στοὺς ὑπόλοιπους Μαθητές. Ὅπως φαίνεται ἡ ἀγάπη του γιὰ τὸν Χριστὸ δὲν ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ μπορέσει νὰ περάσει ἀπὸ τὶς τύψεις στὴ μετάνοια.]

¹⁹² Βλ. Ίω. 6, 70–71: ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· οὐκ ἐγὼ [...] 71 ἔλεγε δὲ τὸν Ἰούδαν Σίμωνος Ἰσκαριώτην· οὗτος γὰρ ἔμελλεν αὐτὸν παραδιδόναι, εἷς ὢν ἐκ τῶν δώδεκα.

¹⁹³ [Δὲν εἶναι ἀπρόσωπη ἀνάγκη, τὸ ἀντίθετο.]

¹⁹⁴ [Ἀρχικὰ τὸν ἀποδοκίμασε κυρίως ἡ πνευματικὴ ἡγεσία, ὅμως μέχρι σήμερα τὸν ἀρνεῖται ὅλος ὁ Ἰσραήλ. “Ὁ Χριστὸς δὲν ζήτησε habeas corpus ἀλλὰ τοὺς δικούς Του, καὶ δικοί Του ἀκόμη σήμερα δὲν ἔχουν γίνε οὔτε οἱ ἡγέτες οὔτε ὁ λαός. Ἡ Λειτουργία τὸ ἀναγνωρίζει αὐτό, καὶ στρέφοντας τὴν προσοχὴ στὸ οὐσιῶδες θυμίζει, χωρὶς ἀντιεβραϊσμό, ὅτι γένος Ἑβραίων ἀπώλετο, δεινὸς δῆμος καὶ ἀχάριστος” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες*, σ. 17).]

¹⁹⁵ Βλ. Λουκ. 9, 20–22: εἶπε δὲ αὐτοῖς· ὑμεῖς δὲ τίνα μὲ λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπε· τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ. 21 Ὁ δὲ ἐπιτιμῆσας αὐτοῖς παρήγγειλε μηδενὶ λέγειν τοῦτο, 22 εἰπὼν ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν κ.λπ.

144. [Ματθ. 16, 17–19]

Μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.¹⁹⁶ 18 καὶ γὰρ δέ σοι λέγω ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ¹⁹⁷ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. 19 καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν,¹⁹⁸ καὶ ὃ ἐὰν δῆσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς.¹⁹⁹

145. [Ματθ. 16, 23]

Ὑπάγε ὀπίσω μου, σατανᾶ.²⁰⁰ σκάνδαλόν μου εἶ· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.²⁰¹

¹⁹⁶ [Σὰρξ καὶ αἷμα σημαίνουν τὸν ἄνθρωπο ποὺ διαιρέθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν του καὶ κατάντησε πνευματικὰ ἀνάπηρος.]

¹⁹⁷ [Στὴν βεβαιότητα τῆς προσωπικῆς γνώσης.]

¹⁹⁸ [Κλειδί γιὰ τὴ ζωὴ μὲ τὸν Χριστὸ εἶναι ἡ ἀμεσότητα στὴ σχέση μαζί Του, ὅταν συναντῶ τὸν ἴδιο μόνο Του πέρα ἀπ' ὅλα.]

¹⁹⁹ Βλ. Ματθ. 16, 13–17: ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλιππου ἠρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγων· τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; 14 οἱ δὲ εἶπον· οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν, ἄλλοι δὲ Ἡλίαν, ἕτεροι δὲ Ἰερεμίαν ἢ ἓνα τῶν προφητῶν. 15 λέγει αὐτοῖς· ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγεται εἶναι; 16 ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος εἶπε· σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. 17 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· μακάριος εἶ κ.λπ.

²⁰⁰ [Ἐντυπωσιακὰ αὐστηρὴ ἀπόρριψη τοῦ συναισθηματισμοῦ καὶ τῆς 'καλῆς προαίρεσης'. Καὶ θὰ συνέφερε νὰ σκεφτεῖ κανεὶς, πόσο καλὴ πράγματι εἶναι μιὰ προαίρεση, ἂν δὲν κατόρθωσε οὔτε τὸ πιὸ κύριο καὶ ἀναγκαῖο, νὰ γίνῃ ἀφορμὴ σοβαρῆς σκέψης; Συνήθως ἀποκαλοῦμε κάποιον 'καλοπροαίρετο' γιὰ νὰ δικαιολογήσουμε τὰ σφάλματά του, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἡ καλὴ προαίρεση τὰ κάνει ἀκό-

146. [Ματθ. 17, 7]

Ἐγέρθητε καὶ μὴ φοβεῖσθε.²⁰²

147. [Ματθ. 17, 9]

Μηδενὶ εἶπητε τὸ ὄραμα ἕως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ. ²⁰³

μα πὶὸ ἀδικαιολόγητα καὶ ἀποδεικνύεται ἡ ἴδια λειψὴ εἶτε ἴσως καὶ ἀνύπαρκτη, ὑποκριτικῇ.]

²⁰¹ Βλ. *Ματθ.* 16, 21–23: 21 Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι. 22 καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος ἤρξατο ἐπιτιμαῖν αὐτῷ λέγων· Ἰλεῶς σοι, Κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο. 23 ὁ δὲ στραφείς εἶπε τῷ Πέτρῳ· ὕπαγε κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης *Μᾶρκ.* 8, 31–33.]

²⁰² Βλ. *Ματθ.* 17, 5–7: ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἰδοὺ νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς, καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε· 6 καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα. 7 καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἤψατο αὐτῶν καὶ εἶπεν· ἐγέρθητε κ.λπ.

²⁰³ Βλ. *Ματθ.* 17, 6–9: καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα. 7 καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἤψατο αὐτῶν καὶ εἶπεν· ἐγέρθητε καὶ μὴ φοβεῖσθε. 8 ἐπάραντες δὲ τοὺς ὀφθαλμούς αὐτῶν οὐδένα εἶδον εἰ μὴ τὸν Ἰησοῦν μόνον. 9 καὶ καταβαινόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων· μηδενὶ εἶπητε κ.λπ.

148. [Ματθ. 17, 11–12]

Ἡλίας μὲν ἔρχεται πρῶτον καὶ ἀποκαταστήσει πάντα· 12 λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι Ἡλίας ἤδη ἦλθε, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτόν, ἀλλ' ἐποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν· οὕτω καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν.²⁰⁴

149. [Ἰω. 11, 4]

Αὕτη ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ δι' αὐτῆς.²⁰⁵

150. [Ἰω. 11, 7]

Ἄγωμεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν πάλιν.²⁰⁶

²⁰⁴ Βλ. Ματθ. 17, 10–13: Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες· τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν ὅτι Ἡλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον; 11 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· Ἡλίας μὲν [...] 13 τότε συνῆκαν οἱ μαθηταὶ ὅτι περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς. [Βλ. ἐπίσης Μάρκ. 9, 5–13.]

²⁰⁵ Βλ. Ἰω. 11, 1–4: ἦν δέ τις ἀσθενῶν Λάζαρος ἀπὸ Βηθανίας, ἐκ τῆς κώμης Μαρίας καὶ Μάρθας τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς. 2 ἦν δὲ Μαρία ἡ ἀλείψασα τὸν Κύριον μύρω καὶ ἐκμάξασα τοὺς πόδας αὐτοῦ ταῖς θριξίν αὐτῆς, ἧς ὁ ἀδελφὸς Λάζαρος ἠσθένει. 3 ἀπέστειλαν οὖν αἱ ἀδελφαὶ πρὸς αὐτόν λέγουσαι· Κύριε, ἴδε ὃν φιλεῖς ἀσθενεῖ. 4 ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· αὕτη ἡ ἀσθένεια κ.λπ.

²⁰⁶ Βλ. Ἰω. 11, 5–7: ἡγάπα δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν Μάρθαν καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς καὶ τὸν Λάζαρον. 6 ὡς οὖν ἤκουσεν ὅτι ἀσθενεῖ, τότε μὲν ἔμεινεν ἐν ᾧ ἦν τόπω δύο ἡμέρας· 7 ἔπειτα μετὰ τοῦτο λέγει τοῖς μαθηταῖς· ἄγωμεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν πάλιν.

151. [Ύω. 11, 9–10]

Οὐχὶ δώδεκά εἰσιν ὥραι τῆς ἡμέρας; ἐάν τις περιπατῆ ἔν τῆ ἡμέρα, οὐ προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπει· 10 ἐάν δέ τις περιπατῆ ἔν τῆ νυκτί, προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ.²⁰⁷

152. [Ύω. 11, 11]

Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν²⁰⁸ κεκοίμηται· ἀλλὰ πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν.²⁰⁹

153. [Ύω. 11, 14–15]

Λάζαρος ἀπέθανε, 15 καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ· ἀλλ' ἄγωμεν πρὸς αὐτόν.²¹⁰

²⁰⁷ Βλ. Ύω. 11, 8–9: λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί· ραββί, νῦν ἐζήτουν σε λιθάσαι οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ; 9 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· οὐχὶ δώδεκα κ.λπ.

²⁰⁸ [Ἡ φιλία εἶναι ἡ σωστὴ σχέση μαζὶ Του, ἡ ἐπαφή, ἐνότητα, ἀμεσότητα, ὁμοιότητα, χαρά, συνεννόηση, οἰκειότητα, ἀνάπαυση καὶ ἐμπιστοσύνη.]

²⁰⁹ Βλ. Ύω. 11, 11–13: ταῦτα εἶπε, καὶ μετὰ τοῦτο λέγει αὐτοῖς· Λάζαρος ὁ φίλος [...] 12 εἶπον οὖν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Κύριε, εἰ κεκοίμηται, σωθήσεται. 13 εἰρήκει δὲ ὁ Ἰησοῦς περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ· ἐκεῖνοι δὲ ἔδοξαν ὅτι περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ὕπνου λέγει.

²¹⁰ Βλ. Ύω. 11, 14–16: τότε οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς παρρησίᾳ· Λάζαρος ἀπέθανε [...] 16 εἶπεν οὖν Θωμᾶς ὁ λεγόμενος Δίδυμος τοῖς συμμαθηταῖς· ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ.

154. [Ίω. 11, 23]

Ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου.²¹¹

155. [Ίω. 11, 25–26]

Ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή.²¹² 26 ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, κἄν ἀποθάνῃ, ζήσεται.²¹³ καὶ πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων²¹⁴ εἰς ἐμέ οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα. πιστεύεις τοῦτο;²¹⁵

²¹¹ Βλ. Ίω. 11, 17–23: ἐλθὼν οὖν ὁ Ἰησοῦς εὔρεν αὐτὸν τέσσαρας ἡμέρας ἤδη ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ. 18 ἦν δὲ ἡ Βηθανία ἐγγὺς τῶν Ἱεροσολύμων ὡς ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε, 19 καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐληλύθεισαν πρὸς τὰς περὶ Μάρθαν καὶ Μαρίαν ἵνα παραμυθησῶνται αὐτὰς περὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν. 20 ἡ οὖν Μάρθα ὡς ἤκουσεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἔρχεται, ὑπήντησεν αὐτῷ· Μαρία δὲ ἐν τῷ οἴκῳ ἐκαθέζετο. 21 εἶπεν οὖν ἡ Μάρθα πρὸς τὸν Ἰησοῦν· Κύριε, εἰ ἦς ὧδε, ὁ ἀδελφός μου οὐκ ἂν ἐτεθνήκει. 22 ἀλλὰ καὶ νῦν οἶδα ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν Θεόν, δώσει σοι ὁ Θεός. 23 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου.

²¹² [Ὁ Χριστὸς δὲν γίνεται νὰ περιγραφεῖ σὰν ἕνας ‘φωτισμένος ἄνθρωπος’, ‘προφήτης’, ‘ἅγιος’, ‘δάσκαλος’, κ.λπ., ὅπως τὸν δέχεται μιὰ δῆθεν καλοπροαίρετη μερίδα ἀντίχριστων, ὑποχρεωμένη νὰ δεχτεῖ τις ἐπιστημονικὲς βεβαιώσεις γιὰ τὴν ἱστορικότητα τῆς ὑπαρξῆς Του καὶ πρόθυμη νὰ Τοῦ ἀναγνωρίσει ὅλες τὶς ἀρετές, ἀρκεῖ νὰ ἀπορρίψει τὴν θεότητα Του. Πῶς θὰ ἦταν πράγματι φωτισμένος, ἂν βρισκόταν σὲ τόσο μεγάλη σύγχυση νὰ νομίζει πῶς ὁ ἴδιος εἶναι ἡ Ὁδός, ἡ Ἀλήθεια, ἡ Ζωή, ἡ Ἀνάστασις, καὶ ἰσχυριζόταν πῶς ὑπάρχει προτοῦ γεννηθεῖ ὁ Ἀβραάμ καὶ ὅτι ὅποιος πιστεύει στὸν Ἴδιο θὰ σωθεῖ, καὶ τόσα ἄλλα, ποὺ δὲν ἔχει πεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό του κανένας ἅγιος καὶ δάσκαλος καμμιᾶς θρησκείας, οὔτε πρὶν οὔτε μετὰ τὸν Χριστό; Εἶναι δυνατὸ νὰ ἦταν φωτισμένος καὶ ὅμως νὰ πιστεue πῶς εἶναι ὁ Θεός, χωρὶς νὰ εἶναι; Ἐπομένως, εἴτε εἶναι αὐτὸς ποὺ ἔλεγε ὅτι εἶναι,

156. [Ύω. 11, 34]

Ποῦ τεθείκατε αὐτόν;²¹⁶

157. [Ύω. 11, 39]

Ἄρατε τὸν λίθον.²¹⁷

ἢ ἀλλιῶς εἶναι παρανοϊκός, σὲ καμμιά περίπτωση δὲν εἶναι 'ένας φωτισμένος ἄνθρωπος'.]

²¹³ [Ἡ ἴδια ἢ καθαρὰ ἰδεολογικὴ πίστη, ἂν εἶναι ὀλόφυχη, συχὰ ὀφείλεται ἐπίσης σὲ κάποια ἴχνη ἐμπειρίας ἀπὸ τὴν θεία παρουσία, ὁπότε δὲν εἶναι βέβαιο ὅτι θὰ παραμείνει ἀνώφελη.]

²¹⁴ [Ζωντανὸς εἶναι ὅποιος ἔγινε φίλος Του.]

²¹⁵ Βλ. Ύω. 11, 24–27: λέγει αὐτῷ Μάρθα· οἶδα ὅτι ἀναστήσεται ἐν τῇ ἀναστάσει ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. 25 εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· ἐγὼ εἰμι ἢ ἀνάστασις [...]. 27 λέγει αὐτῷ· ναί, Κύριε, ἐγὼ πεπίστευκα ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος.

²¹⁶ Βλ. Ύω. 11, 33–37: Ἰησοῦς οὖν ὡς εἶδεν αὐτὴν κλαίουσαν καὶ τοὺς συνελθόντας αὐτῇ Ἰουδαίους κλαίοντας, ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι καὶ ἐτάραξεν ἑαυτόν, 34 καὶ εἶπε· ποῦ τεθείκατε αὐτόν; 35 λέγουσιν αὐτῷ· Κύριε, ἔρχου καὶ ἴδε. ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς. 36 ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· ἴδε πῶς ἐφίλει αὐτόν· 37 τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον· οὐκ ἠδύνατο οὗτος, ὁ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, ποιῆσαι ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀποθάνῃ;

²¹⁷ Βλ. Ύω. 11, 38–39: Ἰησοῦς οὖν, πάλιν ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ, ἔρχεται εἰς τὸ μνημεῖον· ἦν δὲ σπήλαιον, καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ. 39 λέγει ὁ Ἰησοῦς· ἄρατε τὸν λίθον. λέγει αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ τοῦ τεθνηκότος Μάρθα· Κύριε, ἤδη ὄζει· τεταρταῖος γάρ ἐστι.

158. [Ίω. 11, 40]

Οὐκ εἶπόν σοι ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς,²¹⁸ ὄψει τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ;²¹⁹

159. [Ίω. 11, 41–44]

Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι ὅτι ἤκουσάς μου. 42 ἐγὼ δὲ ἤδειν ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις· ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σύ με ἀπέστειλας. 43 [...] Λάζαρε, δεῦρο ἔξω. 44 [...] Λύσατε αὐτὸν καὶ ἄφετε ὑπάγειν.²²⁰

²¹⁸ [Ἡ ἰδεολογικὴ πίστις δὲν εἶναι ἀχρηστὴ ἢ ἐπιζήμια, ἂν τὴν ἐμπνέουν βιώματα ἔστω μικρῆς ἐμπειρίας Του, μέσα σὲ ὄρμη γιὰ προσωπικὴ σχέση μαζί Του, ὅταν δὲν ἀρκεῖται κανεὶς νὰ πιστεύει σὲ Θεὸ μακρινὸ καὶ ἀπρόσιτο, ὅποτε ἐξαντλεῖ ὅλα ὅσα νομίζει δυνατότητές του νὰ τὸν γνωρίσει καὶ νὰ τὸν πλησιάσει.]

²¹⁹ Βλ. Ίω. 11, 40–41: λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· οὐκ εἶπόν σοι [...] 41 ἦραν οὖν τὸν λίθον οὗ ἦν ὁ τεθνηκῶς κείμενος.

²²⁰ Βλ. Ίω. 11, 41–46: ἦραν οὖν τὸν λίθον οὗ ἦν ὁ τεθνηκῶς κείμενος. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω καὶ εἶπε· πάτερ, εὐχαριστῶ σοι [...] 43 καὶ ταῦτα εἰπὼν φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγασε· Λάζαρε, δεῦρο ἔξω. 44 καὶ ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκῶς δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιεδέδετο. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· λύσατε αὐτὸν καὶ ἄφετε ὑπάγειν. 45 Πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαρίαν καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. 46 τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ εἶπον αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς.

160. [Ματθ. 17, 17]

Ἦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν;²²¹

161. [Μᾶρκ. 9, 21]

Πόσος χρόνος ἐστὶν ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ;²²²

162. [Μᾶρκ. 9, 23]

Εἰ δύνασαι πιστεῦσαι, πάντα²²³ δυνατὰ τῷ πιστεύοντι.²²⁴

²²¹ Βλ. Ματθ. 17, 14–17: Καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς τὸν ὄχλον προσῆλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος γονυπετῶν αὐτὸν καὶ λέγων· 15 Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιαάζεται καὶ κακῶς πάσχει· πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ. 16 καὶ προσήνεγκα αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτὸν θεραπεῦσαι. 17 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· ὦ γενεὰ κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης Μᾶρκ. 9, 19· Λουκ. 9, 37–43.]

²²² Βλ. Μᾶρκ. 9, 19–22: καὶ ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐτόν. 20 καὶ ἰδὼν αὐτὸν εὐθέως τὸ πνεῦμα ἐσπάραξεν αὐτόν, καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκυλίετο ἀφρίζων. 21 καὶ ἐπηρώτησε τὸν πατέρα αὐτοῦ· πόσος χρόνος ἐστὶν ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ; ὁ δὲ εἶπε· παιδιόθεν. 22 καὶ πολλάκις αὐτὸν καὶ εἰς πῦρ ἔβαλε καὶ εἰς ὕδατα, ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν· ἀλλ' εἴ τι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς.

²²³ [Τί ἀκριβῶς σημαίνει 'πάντα'; Τί θὰ μπορούσε νὰ ἐπιθυμεῖ καὶ μὲ ποιά ἔνταση ὁποῖος πιστεῦει πραγματικά;]

²²⁴ Βλ. Μᾶρκ. 9, 22–24: εἴ τι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς. 23 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ τὸ εἰ δύνασαι πιστεῦσαι, πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι. 24 καὶ εὐθέως κράξας ὁ πατὴρ τοῦ παιδίου μετὰ δακρύων ἔλεγε· πιστεύω, κύριε· βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ.

163. [Μᾶρκ. 9, 25]

Τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον καὶ κωφόν, ἐγὼ σοι ἐπιτάσσω, ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν.²²⁵

164. [Μᾶρκ. 9, 29]

Τοῦτο τὸ γένος ἐν οὐδενί²²⁶ δύναται ἔξελθεῖν εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστεία.²²⁷

²²⁵ Βλ. Μᾶρκ. 9, 25–27: ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐπισυντρέχει ὄχλος, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ λέγων αὐτῷ· τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον [...] 26 καὶ κράξαν καὶ πολλὰ σπαράξαν αὐτόν ἐξῆλθε, καὶ ἐγένετο ὡσεὶ νεκρός, ὥστε πολλοὺς λέγειν ὅτι ἀπέθανεν. 27 ὁ δὲ Ἰησοῦς κρατήσας αὐτόν τῆς χειρὸς ἤγειρεν αὐτόν, καὶ ἀνέστη.

²²⁶ [Δὲν ἀρκεῖ νὰ πιστεῦω, χρειάζεται νὰ ἔχω τὴ σκέψη μου στὸν ἴδιο. Χρειάζονται ἐπίσης ταλαιπωρίες ἰκανὲς νὰ διώχνουν τὴν ψευδαίσθηση πὼς εἶμαι αὐτάρκης καὶ ἰσχυρός, πὼς εἶμαι 'κάποιος'. Οἱ δαίμονες ὑποχωροῦν στὴν ταπεινοφροσύνη ἐπειδὴ χωρὶς τὴν ἔπαρση δὲν βρίσκουν ἀφορμὲς νὰ ὑποστηρίξουν τὴ διαφθορὰ τῆς ψυχῆς. Ἡ ταπεινοφροσύνη εἶναι ἀληθινή, ὅταν δὲν προλαβαίνω νὰ ἀποκτήσω οὔτε ἀν ἀρνητικὴ γνώμη γιὰ τὸν ἑαυτό μου, ὅταν ὁ θαυμασμὸς τῶν θείων ἀρετῶν μὲ ἔχει ὁδηγήσει πέρα ἀπὸ ὅλη τὴν κρίση.]

²²⁷ Βλ. Μᾶρκ. 9, 28–29: καὶ εἰσελθόντα αὐτόν εἰς οἶκον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπηρώτων αὐτόν κατ' ἰδίαν, ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό. 29 καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τοῦτο τὸ γένος κ.λπ.

[Πεῖνα, στέρηση, φτώχεια, διώχνουν τοὺς δαίμονες μόνο στὸν βαθμὸ πὺ βοήθοῦν τὴ σκέψη νὰ ὑψώνεται πέρα ἀπὸ τίς μικρότητες καὶ ἀπὸ ὀλόκληρο τὸ ἐφήμερο, ὅχι ὅταν προκαλοῦν ἀπελπισία ἢ ἀγανάκτηση. Νηστεία εἶναι νὰ ἀδειάζω ἀπ' ὅλα. Ἄν δὲν φθάσω νὰ παίρνω ζωὴ ἀπὸ τὸν ἴδιο, ἐλεύθερος ἀπ' ὅτιδήποτε κτιστό, οἱ ταλαιπωρίες πὺ ἐπιτρέπει γιὰ νὰ μὲ βοηθήσει, ἀχρηστεύονται.]

165. [Ματθ. 17, 20–21]

Διὰ τὴν ἀπιστίαν ὑμῶν. ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται, καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσει ὑμῖν. 21 τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστεία.²²⁸

166. [Λουκ. 17, 6–10]

Εἰ ἔχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐλέγετε ἂν τῇ συκαμίνῳ ταύτῃ, ἐκριζώθητι καὶ φυτεύθητι ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ ὑπήκουσεν ἂν ὑμῖν. 7 τίς δὲ ἐξ ὑμῶν δοῦλον ἔχων ἀροτριῶντα ἢ ποιμαίνοντα, ὃς εἰσελθόντι ἐκ τοῦ ἀγροῦ ἐρεῖ, εὐθέως παρελθὼν ἀνάπεσε, 8 ἀλλ' οὐχὶ ἐρεῖ αὐτῷ· ἐτοίμασον τί δειπνήσω, καὶ περιζωσάμενος διακόνει μοι ἕως φάγω καὶ πῖω, καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ πίεσαι σύ; 9 μὴ χάριν ἔχει τῷ δούλῳ ἐκείνῳ ὅτι ἐποίησε τὰ διαταχθέντα; οὐ δοκῶ. 10 οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοὶ ἐσμεν,²²⁹ ὅτι ὁ ὠφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν.²³⁰

²²⁸ Βλ. Ματθ. 17, 19–20: Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν εἶπον· διατί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό; 20 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· διὰ τὴν ἀπιστίαν κ.λπ.

²²⁹ [Προειδοποιεῖ κυρίως τοὺς πιὸ προικισμένους, ποὺ κινδυνεύουν περισσότερο ἀπὸ τὴν οἴηση, νὰ μὴν ἐπαίρονται γιὰ τὰ χαρίσματά τους σὰν νὰ ἦταν κατορθώματα.]

²³⁰ Βλ. Λουκ. 17, 5–6: καὶ εἶπον οἱ ἀπόστολοι τῷ Κυρίῳ· πρόσθετε ἡμῖν πίστιν. 6 εἶπε δὲ ὁ Κύριος· εἰ ἔχετε πίστιν κ.λπ.

167. [Λουκ. 17, 14]

Πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσι.²³¹

168. [Λουκ. 17, 17–19]

Οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθησαν; οἱ δὲ ἐννέα ποῦ; 18 οὐχ εὐρέθησαν ὑποστρέφαντες δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ εἰ μὴ ὁ ἄλλογενὴς οὗτος; 19 [...] ἀναστὰς πορεύου· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.²³²

169. [Ματθ. 17, 22–23]

Μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χειρας ἀνθρώπων 23 καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται.²³³

²³¹ Βλ. Λουκ. 17, 11–14: καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτόν εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ αὐτὸς διήρχετο διὰ μέσου Σαμαρείας καὶ Γαλιλαίας. 12 καὶ εἰσερχομένου αὐτοῦ εἰς τινα κώμην ἀπήντησαν αὐτῷ δέκα λεπροὶ ἄνδρες, οἳ ἔστησαν πόρρωθεν, 13 καὶ αὐτοὶ ἤραν φωνὴν λέγοντες· Ἰησοῦ ἐπιστάτα, ἐλέησον ἡμᾶς. 14 καὶ ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς· πορευθέντες [...] καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτοὺς ἐκαθαρίσθησαν.

[Κύρια μέριμνά Του εἶναι ἡ βάπτισις τῶν ἐθνῶν μέσα ἀπὸ τὴν μεταστροφή τῶν ἱερέων τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὴν ἐπανερμηνεῖα τῆς ἰουδαϊκῆς παράδοσης.]

²³² Βλ. Λουκ. 17, 15–17: εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, ἰδὼν ὅτι ἰάθη, ὑπέστρεψε μετὰ φωνῆς μεγάλης δοξάζων τὸν Θεόν, 16 καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ εὐχαριστῶν αὐτῷ· καὶ αὐτὸς ἦν Σαμαρείτης. 17 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· οὐχὶ οἱ δέκα [...] 19 καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀναστὰς πορεύου κ.λπ.

²³³ Βλ. Ματθ. 17, 22–23: ἀναστρεφομένων δὲ αὐτῶν εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· μέλλει ὁ υἱὸς [...] καὶ ἐλυπήθησαν σφόδρα. [Βλ. ἐπίσης Μάρκ. 9, 31].

170. [Λουκ. 9, 44]

Θέσθε ὑμεῖς εἰς τὰ ὄτα ὑμῶν τοὺς λόγους τούτους·²³⁴ ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων.²³⁵

171. [Ματθ. 17, 25]

Τί σοι δοκεῖ, Σίμων; οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσι τέλη ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτριῶν;²³⁶

172. [Ματθ. 17, 26–27]

Ἄραγε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί. 27 Ἴνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἄρον, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὐρήσεις στατήρα·²³⁷ ἐκεῖνον λαβὼν δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ.²³⁸

²³⁴ [Τοὺς προετοιμάζει γιὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὸ Πάθος, γιὰ νὰ μὴ τὸν σκέφτονται σὰν πανίσχυρο Μεσσία καὶ χάσουν τὴν ἐλπίδα τους.]

²³⁵ Βλ. Λουκ. 9, 43–45: ἐξεπλήσσοντο δὲ πάντες ἐπὶ τῇ μεγαλειότητι τοῦ Θεοῦ. πάντων δὲ θαυμαζόντων ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, εἶπε πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· 44 *θέσθε ὑμεῖς [...]* 45 οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ρῆμα τοῦτο, καὶ ἦν παρακεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν ἵνα μὴ αἰσθωνται αὐτό, καὶ ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι αὐτὸν περὶ τοῦ ρήματος τούτου.

²³⁶ Βλ. Ματθ. 17, 24–25: ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καπερναοῦμ προσῆλθον οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ καὶ εἶπον· ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα; 25 λέγει, ναί. καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, προέφθασεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς λέγων· τί σοι δοκεῖ, κ.λπ.

²³⁷ [Μιὰ σύνδεση μὲ τὴν τετριμμένη καθημερινότητα ὑπάρχει καὶ στὰ θαύματα, ἀπ' ὅπου φαίνεται πὼς ἡ ἴδια ἡ καθημερινὴ τάξη, μὲ

173. [Ματθ. 18, 22]

Οὐ λέγω σοι ἕως ἐπτάκις,²³⁹ ἀλλ' ἕως ἐβδομηκοντάκις ἐπτά.²⁴⁰

174. [Ίω. 8, 7]

Ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν πρῶτος βαλέτω λίθον ἐπ' αὐτήν.²⁴¹

ὅλη τὴν προβλεψιμότητά της, δὲν εἶναι λιγότερο σημαντική, θαυμα-
στη ἢ χρήσιμη.]

²³⁸ Βλ. Ματθ. 17, 25–26: καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, προέφθασεν
αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς λέγων· τί σοι δοκεῖ, Σίμων; οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ
τίνων λαμβάνουσι τέλη ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ τῶν
ἀλλοτρίων; 26 λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος· ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων. ἔφη αὐτῷ ὁ
Ἰησοῦς· ἄραγε ἐλεύθεροί, κ.λπ.

²³⁹ [Ἡ φιλία συγχωρεῖ ἀπεριόριστα, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχει φιλία. Στὸ
κενὸ ἢ συγγνώμη δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει νόημα.]

²⁴⁰ Βλ. Ματθ. 18, 21–22: τότε προσελθὼν αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπε·
Κύριε, ποσάκις ἀμαρτήσῃ εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου καὶ ἀφήσω αὐτῷ;
ἕως ἐπτάκις; 22 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· οὐ λέγω σοι κ.λπ.

²⁴¹ Βλ. Ίω. 8, 3–8: ἄγουσι δὲ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι γυ-
ναῖκα ἐπὶ μοιχεία κατειλημμένην, καὶ στήσαντες αὐτήν ἐν μέσῳ 4 λέ-
γουσιν αὐτῷ· διδάσκαλε, αὕτη ἡ γυνὴ κατείληπται ἐπ' αὐτοφώρῳ μοι-
χευομένη· 5 καὶ ἐν τῷ νόμῳ ἡμῶν Μωϋσῆς ἐνετείλατο τὰς τοιαύτας λι-
θάξῃ. 6 σὺ οὖν τί λέγεις; τοῦτο δὲ εἶπον ἐκπειράζοντες αὐτόν, ἵνα
σχωσῇ κατηγορίαν κατ' αὐτοῦ. ὁ δὲ Ἰησοῦς κάτω κύψας τῷ δακτύλῳ
ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν. 7 ὡς δὲ ἐπέμενον ἐρωτῶντες αὐτόν, ἀνέκυψε
καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὁ ἀναμάρτητος [...] 8 καὶ πάλιν κάτω κύψας ἔγρα-
φεν εἰς τὴν γῆν.

[Αὕτη εἶναι ἡ μοναδικὴ περίπτωση ὅπου ὁ Χριστὸς φέρεται νὰ
γράφει κάτι. Φυσικὰ δὲν πρόκειται γιὰ 'συγγραφή'. Ἴσως σχεδίαζε
κάποια σχήματα παρακολουθῶντας τὸ ἐπεισόδιο, μέχρι πού ἀποφά-
σισε νὰ παρέμβει.]

175. [Ύω. 8, 10–11]

Γύναι, ποῦ εἰσιν; οὐδεὶς σε κατέκρινεν; 11 [...] οὐδὲ ἐγὼ σε κατακρίνω· πορεύου καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν μηκέτι ἀμάρτανε.²⁴²

176. [Λουκ. 17, 1–4]

Ἀνένδεκτόν ἐστι τοῦ μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· οὐαὶ δὲ δι' οὗ ἔρχεται.²⁴³ 2 λυσιτελεῖ αὐτῷ εἰ λίθος μυλικὸς περικείται περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ ἔρριπται εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἵνα σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων.²⁴⁴ 3 προσέχετε ἑαυτοῖς. ἐὰν δὲ ἀμάρτη εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ἐπιτίμησον αὐτῷ· καὶ ἐὰν μετανοήσῃ, ἄφες αὐτῷ· 4 καὶ ἐὰν ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἀμάρτη εἰς σὲ καὶ ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἐπιστρέψῃ πρὸς σε λέγων, μετανοῶ, ἀφήσεις αὐτῷ.

177. [Μᾶρκ. 10, 3]

Τί ὑμῖν ἐνετείλατο Μωϋσῆς;²⁴⁵

²⁴² Βλ. Ύω. 8, 9–11: οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐξήρχοντο εἰς καθ' εἷς, ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ κατελείφθη ὁ Ἰησοῦς καὶ ἡ γυνὴ ἐν μέσῳ οὔσα. 10 ἀνακύψας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ· γύναι [...] 11 ἡ δὲ εἶπεν· οὐδεὶς, Κύριε. εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς· οὐδὲ ἐγὼ κ.λπ.

²⁴³ [Ἡ ἀνάγκη δὲν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν εὐθύνη. Ὅσοι εἰσάγουν σκάνδαλα συμμετέχουν στὴ δημιουργία τῆς ἴδιας τῆς ἀνάγκης τῶν σκανδάλων.]

²⁴⁴ [Βλ. τὰ σχετικὰ σχόλια στὸ Α' 19, 42.]

²⁴⁵ Βλ. Μᾶρκ. 10, 2–3: καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι ἐπηρώτων αὐτὸν εἰ ἔξεστιν ἀνδρὶ γυναῖκα ἀπολῦσαι, πειράζοντες αὐτόν. 3 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· τί ὑμῖν κ.λπ.

178. [Ματθ. 19, 4-6 / 8-9]

Οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι ὁ ποιήσας ἀπ' ἀρχῆς ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς καὶ εἶπεν, ὅ ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ κολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν; ὅ ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.²⁴⁶ [...] 8 [...] Μωσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν²⁴⁷ ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολύσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν· ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτω. 9 λέγω δὲ ὑμῖν²⁴⁸ ὅτι ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ

²⁴⁶ [“Ὅποτε καὶ γιὰ ὅσο καιρὸ προσκολλῶνται δύο μὲ τόση ἔνταση, ὥστε ὁ Θεὸς νὰ ζεῖ ἀνάμεσά τους, συμβαίνει ἡ ἔνωση ποὺ πραγματοποιεῖ ὁ Ἰδιος. Ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι συναίσθημα, εἶναι πρόσωπο.]

²⁴⁷ [Ἀπὸ τὴ σκληροκαρδία προέρχονται ἀπογοητεύσεις ἱκανὲς νὰ τραυματίσουν ἀκόμα καὶ σχέσεις πραγματικῆς ἀγάπης. Ἡ ἀπόφαση τοῦ Μωϋσῆ, ποὺ δὲν καταδικάζει ὁ Χριστός, σημαίνει πὼς ὁ μικρόφυχος ἑαυτὸς ἐμπόδισε τὴν ἀγάπη σὲ βαθμὸ ποὺ δὲν γίνεται νὰ ἀγνωηθεῖ. Ἐπειδὴ ὁ γάμος οὐσιαστικὰ ἔχει λήξει, δὲν ἐμποδίζεται οὔτε ἡ τυπικὴ διάλυσή του. Ὅμως, ἂν ὑπῆρξε πράγματι ἀγάπη, τὸ ζευγάρι δὲν ἔχει ἀπομακρυνθεῖ ὀριστικά, κι ἂς μὴ τὸ γνωρίζει. Ἡ ἐπανένωση εἶναι θέμα χρόνου, τὴν εὐλογεῖ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἄμεσα μὲ τὴ ζωντανὴ παρουσία Του, καὶ περιττεύει πιά ἡ σύναψη γάμου. Οἱ σεξουαλικὲς ἐπαφὲς δὲν ἔχουν οὔτε δευτερεύουσα ἢ προσωρινὴ θέση στὴ νέα αὐτὴ καὶ ἀκόμα πιὸ ἐσωτερικὴ συνάντηση καὶ τελειοποίηση τῆς σχέσης.]

²⁴⁸ [Χωρὶς νὰ ἐπικρίνει τὴν ἀπόφαση τοῦ Μωϋσῆ, τὴ συμπληρώνει διευκρινίζοντας πὼς ὁ χωρισμὸς δὲν ἔχει νόημα. Ἄν ὑπῆρξε ἀγάπη, ἡ προηγούμενη σχέση δὲν καταργήθηκε ὀριστικά. Μὲ αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις ἄλλος γάμος σημαίνει μοιχεία. Ἡ μοιχεία, ὅταν δὲν εἶναι μιὰ τυπικὴ μόνο παράβαση, δηλαδὴ ἀπομάκρυνση ἀπὸ ἀνύπαρκτη σχέση, εἶναι περιφρόνηση τῆς πραγματικότητας, κάποιου βαθμοῦ ὑποχώρηση στὴ δαιμονικὴ συνείδηση.]

μη ἐπὶ πορνεία καὶ γαμήση ἄλλην, μοιχᾶται· καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται.²⁴⁹

179. [Μᾶρκ. 10, 11–12]

Ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν· 12 καὶ ἐὰν γυνὴ ἀπολύσασα τὸν ἄνδρα γαμηθῇ ἄλλῳ, μοιχᾶται.

180. [Ματθ. 19, 11–12]

Οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον,²⁵⁰ ἀλλ' οἷς δέδοται·²⁵¹ 12 εἰσὶ γὰρ εὐνοῦχοι οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγεννήθησαν οὕτω. καὶ

²⁴⁹ Βλ. Ματθ. 19, 3–4: καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι πειράζοντες αὐτὸν καὶ λέγοντες αὐτῷ· εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολύσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν; 4 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· οὐκ ἀνέγνωτε κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης Μᾶρκ. 10, 5–9].

²⁵⁰ [Μοιάζει νὰ συμμερίζεται τὴν πεποίθησιν τῶν Μαθητῶν ὅτι ὁ γάμος δὲν συμφέρει ἂν δεσμεύει τόσο πολὺ. Ὅμως δὲν προσεγγίζει τὸν γάμο σὰν μιὰ τυπικὴ δέσμευσις ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο, σὰν ἓνα εἶδος μοιχείας, τὸ ὁποῖο συγχωρεῖται ἐφ' ὅσον συμβαίνει ἀπὸ ἀγάπης, ἐπειδὴ τότε λειτουργεῖ μνηστικά, ὁδηγεῖ σιγὰ σιγὰ τὸ ζευγάρι στὴν ἀγάπην καθ'αυτὴν, πὺ εἶναι ὁ Ἰδιος. Αὐτὸ δὲν ἰσχύει μόνον γιὰ τὸν γάμο ἀλλὰ γιὰ ὅποιαδήποτε μοιχεία. Ἄν ὁ Χριστὸς ἐνώνει τοὺς δικούς Του μεταξύ τους γιὰ νὰ τοὺς συγκεντρώσῃ στὸν ἑαυτὸ Του, ἡ μοιχεία, στὴν γαμήλια εἴτε σὲ ἄλλη μορφὴ, εἶναι ἓνας ἀναγκαῖος βαθμὸς παιδείας. Στὸν βαθμὸ πὺ ὑπάρχει ἀνάμεσά μας πράγματι ἀγάπη, δηλαδὴ ὁ Ἰδιος, δημιουργοῦμε ἐνόητες καὶ διαιρέσεις τελειοποιῶντας τὴν ἐπαφή μας μὲ τοὺς ὁμοίους μας, καὶ σιγὰ σιγὰ ἀνακαλύπτουμε τὸν Ἰδιο μόνον Του.]

²⁵¹ [Δέδοται, ἀλλὰ ὡς ἀπάντησις σὲ αἴτημα, δὲν εἶναι ἀνάγκη (ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω).]

εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.²⁵² ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω.²⁵³

181. [*Mārk.* 10, 14–15]

Ἄφετε τὰ παιδιά ἔρχεσθαι πρὸς με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. 15 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἐὰν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.²⁵⁴

²⁵² [Ὁ εὐνουχισμὸς συμβολίζει τὴν ἐγκατάλειψη τῶν κοσμικῶν ἐπιδιώξεων, ὅταν ἡ σκέψη συγκεντρώνεται στὴν ἄλλη ζωή.]

²⁵³ Βλ. *Ματθ.* 19, 10–11: λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικός (οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία), οὐ συμφέρει γαμῆσαι. 11 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· οὐ πάντες χωροῦσι κ.λπ.

²⁵⁴ Βλ. *Mārk.* 10, 13–14: καὶ προσέφερον αὐτῷ παιδιά, ἵνα αὐτῶν ἄψηται· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμων τοῖς προσφέρουσιν. 14 ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ἠγανάκτησε καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἄφετε τὰ παιδιά κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης *Λουκ.* 18, 15–17].

[Τὰ παιδιά συμβολίζουν τὴν ταπεινοφροσύνη, τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ τὴν ἀνοιχτότητα. Δὲν ἔχουν 'ἐπιτεύγματα' καὶ 'καταξίωση', χαίρονται μὲ τὴ ζωὴ καὶ νοιώθουν εὐγνωμοσύνη. (Βλ. ἐπίσης τὰ σχετικὰ σχόλια στὸ Α' 56).]

182. [Ματθ. 19, 14]

Ἄφετε τὰ παιδιά καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἐλθεῖν πρὸς με· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.²⁵⁵

183. [Ματθ. 19, 17–19]

Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός.²⁵⁶ εἰ δὲ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, τήρησον τὰς ἐντολάς. 18 [...] τὸ οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, 19 τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.²⁵⁷

184. [Μᾶρκ. 10, 18–19]

Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰμὴ εἷς ὁ Θεός. 19 τὰς ἐντολάς οἶδας· μὴ μοιχεύσης, μὴ φονεύσης, μὴ κλέψης, μὴ ψευ-

²⁵⁵ Βλ. Ματθ. 19, 13–14: τότε προσηνέχθη αὐτῷ παιδιά, ἵνα ἐπιθῇ αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ προσεβόηται· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς. 14 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· ἄφετε κ.λπ.

²⁵⁶ [Ἡ διάκριση ἐδῶ ἀνάμεσα στὸν ἑαυτό Του καὶ τὸν Θεό, εἶναι εἰρωνική. Λέει στὸν πλούσιο νέο, ἐπειδὴ κατάλαβε ὅτι δὲν θὰ προχωρήσει στὴν τελειότητα ποὺ νόμιζε ὅτι τὸν ἐνδιαφέρει, ‘γιατί ἀπευθύνεσαι σὲ μένα ὡς Θεό, ἐνῶ δὲν ἔχεις πραγματικὰ γνωρίσει ποιὸς εἶμαι;’ — ‘εἶσαι ἔτοιμος νὰ ἀναλάβεις τὴν εὐθύνη τῶν λόγων σου;’ Γι’ αὐτὸ στὴ συνέχεια τὸν περιορίζει στὶς ‘κοινωνικὲς’ ἐντολές, ποὺ μποροῦν νὰ ἔχουν σχέση κυρίως μὲ τὸν συνάνθρωπο παρὰ μὲ τὸν Θεό, ἐλπίζοντας ὅτι ἀργότερα ἴσως ἀποκτήσει μεγαλύτερη ἀγάπη.]

²⁵⁷ Βλ. Ματθ. 19, 16–17: καὶ ἰδοὺ εἷς προσελθὼν εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ἀγαθὸν ποιήσω ἵνα ἔχω ζωὴν αἰώνιον; 17 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· τί με λέγεις κ.λπ.

δομαρτυρήσης, μὴ ἀποστερήσης, τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα.²⁵⁸

185. [Λουκ. 18, 18–21]

Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεις ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός. 20 τὰς ἐντολὰς οἶδας· μὴ μοιχεύσης, μὴ φονεύσης, μὴ κλέψης, μὴ ψευδομαρτυρήσης, τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου.

186. [Ματθ. 19, 21]

Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι,²⁵⁹ ὕπαγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς,²⁶⁰ καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ,²⁶¹ καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι.²⁶²

²⁵⁸ Βλ. *Μάρκ.* 10, 17–18: καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰς ὁδὸν προσδραμῶν εἷς καὶ γονυπετήσας ἐπηρώτα αὐτόν· διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσω ἵνα ζωῆν αἰώνιον κληρονομήσω; 18 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· τί με λέγεις κ.λπ.

²⁵⁹ [Ἀσφαλῶς προαιρετικὴ πορεία, ὅχι ὅμως ἐναλλακτικὴ, δὲν ἰσοδυναμεῖ μὲ ἄλλες. Ἡ τελειότητα εἶναι ὁ προορισμός, ἀλλιῶς ἡ ψυχὴ δὲν θὰ βρεῖ ἱκανοποίηση. Βλ. π.χ. Α' 1, 48: ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν.]

²⁶⁰ [Δὲν θὰ φθάσω στὸν Ἰδιο ἂν δὲν ἐγκαταλείψω ὅτιδήποτε ἄλλο, ὅμως δὲν προηγεῖται ἀπλή ἄρνηση. Κάθε ἐγκατάλειψη, μεγαλύτερη ἢ μικρότερη, προϋποθέτει ἓνα βῆμα πρὸς τὸν Ἰδιο, δὲν προκύπτει στὸ κενό.]

²⁶¹ [Μοιάζει νὰ καλλιεργεῖ ἐμπορικὴ διάθεση, ὅμως εἶναι χαρακτηριστικὴ περίπτωση 'οἰκονομίας', συγκατάβασης σὲ κατώτερες ὁρμές, μήπως προκύψουν συνθήκες πιὸ εὐνοϊκὲς γιὰ τὸ ἀνώτερο. Ἀνακοινώνει ἀμέσως τὸν προορισμό, πὺ εἶναι ὁ Ἰδιος (ἀκολούθει μοι).]

187. [Μᾶρκ. 10, 21]

Ἐν σε ὕστερεϊ· εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὕπαγε, ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῶ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι, ἄρας τὸν σταυρὸν σου.²⁶³

188. [Λουκ. 18, 22]

Ἐτι ἐν σοι λείπει· πάντα ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ διάδος πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῶ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι.²⁶⁴

189. [Ματθ. 19, 23–24 / 26]

Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι δυσκόλως πλούσιος εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.²⁶⁵ 24 πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν, εὐκοπώτερόν

²⁶² Βλ. Ματθ. 19, 20–21: λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος· πάντα ταῦτα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου· τί ἔτι ὕστερῳ; 21 ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· εἰ θέλεις τέλειος εἶναι κ.λπ.

²⁶³ Βλ. Μᾶρκ. 10, 20–21: ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε, ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου. 21 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐμβλέψας αὐτῷ ἠγάπησεν αὐτὸν καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἐν σε ὕστερεϊ κ.λπ.

²⁶⁴ Βλ. Λουκ. 18, 22: ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ἔτι ἐν σοι λείπει κ.λπ.

²⁶⁵ [Ἵσως ἐξηγεῖ ὁ Ἰδιος, ‘δυσκόλως’ σημαίνει ‘ἀδύνατο’, καὶ ὅμως — παρὰ Θεῶ πάντα δυνατά ἐστι... Ἄν ὁ πλούσιος δὲν σώζεται, καὶ ἂν ὁ Θεὸς μπορεῖ τὰ πάντα, τὸ συμπέρασμα δὲν εἶναι ὅτι ὑπὸ προϋποθέσεις ὁ πλούσιος θὰ προχωρήσει στὴ ζωὴ μαζί Του παραμένοντας πλούσιος (τότε δὲν θὰ ἴσχυε ὅτι ὁ πλούσιος δὲν σώζεται), ἀλλὰ ὅτι, χάρις στὸν Ἰδιο, ἴσως κατορθώσει ἐπιτέλους νὰ ξεφορτωθεῖ τὴν ἐξάρτησή του ἀπὸ τὴν περιουσία του καὶ ἀπὸ ὀλόκληρη τὴν ‘κοσμικότητα’. Εἶναι ἀδύνατο νὰ σταθεῖς μπροστά Του ὅταν νοιώθεις ὅτι εἶσαι

ἔστι κάμηλον διὰ τρυπήματος ραφίδος διελθεῖν ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν. [...] Παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατόν ἐστι, παρὰ δὲ Θεῷ πάντα δυνατὰ ἐστι.²⁶⁶

190. [Λουκ. 18, 24–27]

Πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. 25 εὐκοπώτερον γάρ ἐστι κάμηλον διὰ τρυμαλιᾶς ραφίδος εἰσελθεῖν ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν. [...] 27 [...] Τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις δυνατὰ παρὰ τῷ Θεῷ ἐστίν.²⁶⁷

191. [Ματθ. 19, 28–30]

Ἄμην λέγω ὑμῖν ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίση ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης

‘κάποιος’ — πλούσιος, καταξιωμένος, ἅγιος, δίκαιος, ταπεινός, ἢ ὅτι-δήποτε.]

²⁶⁶ Βλ. Ματθ. 19, 22–23: ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος τὸν λόγον ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά. 23 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ἀμὴν λέγω ὑμῖν [...] 25 ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐξεπλήσσαντο σφόδρα λέγοντες· τίς ἄρα δύναται σωθῆναι; 26 ἐμβλέψας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης Μᾶρκ. 10, 22–27.]

²⁶⁷ Βλ. Λουκ. 18, 23–27: ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα περίλυπος ἐγένετο· ἦν γὰρ πλούσιος σφόδρα. 24 ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς περίλυπον γενόμενον εἶπε· πῶς δυσκόλως [...] 26 εἶπον δὲ οἱ ἀκούσαντες· καὶ τίς δύναται σωθῆναι; 27 ὁ δὲ εἶπε· τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις κ.λπ.

αὐτοῦ, καθίσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ.²⁶⁸

29 καὶ πᾶς ὃς ἀφῆκεν²⁶⁹ οἰκίας ἢ ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφάς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου,²⁷⁰ ἑκατονταπλασίονα²⁷¹ λήψεται καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. 30 Πολλοὶ²⁷² δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ ἔσχατοι πρῶτοι.²⁷³

192. [Μᾶρκ. 10, 29–31]

Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδεὶς ἐστὶν ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφάς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου,²⁷⁴ 30 ἐὰν μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ οἰκίας καὶ ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφάς καὶ πατέρα καὶ μητέρα καὶ τέκνα καὶ ἀγροὺς μετὰ διωγμῶν,²⁷⁵

²⁶⁸ [Ἐνωμένοι μὲ τὸν Ἰδιο θὰ ὑπάρχουν “εἰς πτωσὶν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον” (βλ. Λουκ. 2, 34).]

²⁶⁹ [Δὲν προσκολλήθηκε σὲ αὐτά, ἄφησε νὰ φύγουν.]

²⁷⁰ [Μεγαλώνοντας ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας.]

²⁷¹ [Χαρὰ τοῦ πνεύματος καὶ τελειότητα σὲ ὅλες τὶς σχέσεις.]

²⁷² [Δὲν χάνονται πάντα οἱ πρῶτοι, δὲν σώζονται πάντα οἱ ἔσχατοι.]

²⁷³ Βλ. Ματθ. 19, 27–28: τότε ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῶ· ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν; 28 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω, κ.λπ.

²⁷⁴ [Ἀπὸ ἀγάπη γιὰ τὸν Ἰδιο καὶ τοὺς λόγους Του.]

²⁷⁵ [Διωγμοὶ συμβαίνουν μὲ διάφορους τρόπους σὲ κάθε ἐποχή, καὶ γίνονται ἀφορμὴ νὰ προκύψουν ἀκόμα μεγαλύτερα ἀγαθὰ, ὅποτε ἡ ἀπόσταση τῶν εὐσεβῶν ἀπὸ τὸν ‘κόσμο’ μεγαλώνει κι ἄλλο καὶ γίνονται ἀφορμὴ γιὰ νέους διωγμούς... Οἱ διωγμοὶ δὲν προσέρχονται πάντα ἀπὸ κυβερνήσεις, ἐνῶ συχνὰ μοιάζουν σὰν μιὰ ‘φυσιολογικὴ’ μετα-

καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον. 31 πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ ἔσχατοι πρῶτοι.²⁷⁶

193. [Λουκ. 18, 29–30]

Ἄμην λέγω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς ἐστὶν ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ γονεῖς ἢ ἀδελφοὺς ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἕνεκεν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, 30 ὃς οὐ μὴ ἀπολάβῃ πολλαπλασίονα ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον.²⁷⁷

194. [Ματθ. 20, 18–19]

18 Ἴδου ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ, 19 καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν²⁷⁸ εἰς τὸ ἐμπαῖξαι καὶ μαστιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.²⁷⁹

χείριση, σύμφωνη μὲ κυρίαρχα κριτήρια τῆς κοινῆς γνώμης. Διωγμὸς εἶναι καὶ ἡ περιθωριοποίηση.]

²⁷⁶ Βλ. *Μαρκ.* 10, 28–29: ἤρξατο ὁ Πέτρος λέγειν αὐτῷ· ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι. 29 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· ἀμὴν λέγω ὑμῖν κ.λπ.

²⁷⁷ Βλ. *Λουκ.* 18, 28–29: εἶπε δὲ ὁ Πέτρος· ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι. 29 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν κ.λπ.

²⁷⁸ [Τὰ ἔθνη πραγματοποίησαν τὴν ἀπόφαση τοῦ Ἰσραήλ, ὅμως δὲν ἔκαναν μόνο αὐτό, στὴ συνέχεια μετανόησαν καὶ βαπτίστηκαν.]

²⁷⁹ Βλ. *Ματθ.* 20, 17–18: καὶ ἀναβαίνων ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα παρέλαβε τοὺς δώδεκα μαθητὰς κατ' ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ καὶ εἶπεν αὐτοῖς. 18 ἰδοὺ ἀναβαίνομεν κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης *Μαρκ.* 10, 32–34.]

195. [Λουκ. 18, 31–33]

Ἴδου ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ τελειωθήσεται πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου. 32 παραδοθήσεται γὰρ τοῖς ἔθνεσι καὶ ἐμπαιχθήσεται καὶ ὕβρισθήσεται καὶ ἐμπτυσθήσεται, 33 καὶ μαστιγώσαντες ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναστήσεται.²⁸⁰

196. [Μᾶρκ. 9, 33]

Τί ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς ἑαυτοὺς διελογίζεσθε;²⁸¹

197. [Ματθ. 20, 21]

Τί θέλεις;²⁸²

198. [Μᾶρκ. 10, 36]

Τί θέλετε ποιῆσαί με ὑμῖν;²⁸³

²⁸⁰ Βλ. Λουκ. 18, 31–34: παραλαβὼν δὲ τοὺς δώδεκα εἶπε πρὸς αὐτούς [...] 34 καὶ αὐτοὶ οὐδὲν τούτων συνῆκαν, καὶ ἦν τὸ ρῆμα τοῦτο κεκρυμμένον ἀπ' αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα.

²⁸¹ Βλ. Μᾶρκ. 33–34: καὶ ἦλθεν εἰς Καπερναοῦμ· καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενος ἐπηρώτα αὐτούς· τί ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς ἑαυτοὺς διελογίζεσθε; 34 οἱ δὲ ἐσιώπων· πρὸς ἀλλήλους γὰρ διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ τίς μείζων.

²⁸² Βλ. Ματθ. 20, 20–21: τότε προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῆς προσκυνοῦσα καὶ αἰτοῦσά τι παρ' αὐτοῦ. 21 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ· τί θέλεις;

199. [Ματθ. 20, 22]

Οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε. δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν, ἢ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι;²⁸⁴

200. [Ματθ. 20, 23]

Τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθήσεσθε· τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων μου οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι,²⁸⁵ ἀλλ' οἷς ἠτοιμάσται ὑπὸ τοῦ πατρός μου.²⁸⁶

201. [Μᾶρκ. 9, 35]

Εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι,²⁸⁷ ἔσται πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος.²⁸⁸

²⁸³ Βλ. Μᾶρκ. 10, 35–36: καὶ προσπορεύονται αὐτῷ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης υἱοὶ Ζεβεδαίου λέγοντες· διδάσκαλε, θέλομεν ἵνα ὃ ἐὰν αἰτήσωμεν ποιήσης ἡμῖν. 36 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· τί θέλετε ποιῆσαί με ὑμῖν;

²⁸⁴ Βλ. Ματθ. 20, 21–22: [...] εἰπὲ ἵνα καθίσωσιν οὗτοι οἱ δύο υἱοὶ μου εἷς ἐκ δεξιῶν σου καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων σου ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. 22 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· οὐκ οἶδατε κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης Μᾶρκ. 10, 38.]

²⁸⁵ [Ἄν θέλετε τὸ πατρικὸ Πνεῦμα, πρέπει νὰ γίνετε ἐγώ.]

²⁸⁶ Βλ. Ματθ. 20, 22–23: [...] δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν, ἢ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι; λέγουσιν αὐτῷ· δυνάμεθα. 23 καὶ λέγει αὐτοῖς· τὸ μὲν κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης Μᾶρκ. 10, 39–40.]

²⁸⁷ [Ἐπομένως, νὰ μὴ θέλει νὰ εἶναι πρῶτος: νὰ μὴν προλαβαίνει νὰ σκεφτεῖ τὸν ἑαυτό του.]

202. [Μαρκ. 10, 42–45]

Οἴδατε ὅτι οἱ δοκοῦντες²⁸⁹ ἄρχειν τῶν ἐθνῶν²⁹⁰ κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν²⁹¹ αὐτῶν· 43 οὐχ οὕτω δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν, ἀλλ' ὅς ἐάν θέλη γενέσθαι μέγας ἐν ὑμῖν, ἔσται ὑμῶν διάκονος, 44 καὶ ὅς ἐάν θέλη ὑμῶν γενέσθαι πρῶτος, ἔσται πάντων δοῦλος· 45 καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἤλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.²⁹²

203. [Λουκ. 22, 25–30]

Οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν εὐεργέται καλοῦνται·²⁹³ 26 ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὁ

²⁸⁸ Βλ. τὸν στίχο ὀλόκληρο: καὶ καθίσας ἐφώνησε τοὺς δώδεκα καὶ λέγει αὐτοῖς· εἴ τις θέλει κ.λπ.

²⁸⁹ [Δοκοῦντες: κανεῖς δὲν ἔχει καμμιά ἐξουσία, ἀν δὲν τοῦ δοθεῖ.]

²⁹⁰ [Ἀντίθετα μὲ τὰ «ἔθνη» ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ δὲν ἐξουσιάζεται, κύριο γνώρισμά του εἶναι ἡ ἐλευθερία. Ἐπομένως κάθε λαός, στὸν βαθμὸ πὸ εἶναι πράγματι ἐλεύθερος, εἶναι ὁ ἐκλεκτός. Ἡ προσπάθεια νὰ προστατεύονται οἱ προσωπικὲς ἐλευθερίες, νὰ προφυλάσσεται τὸ ἄτομο ἀπὸ αὐθαιρεσίες τῆς ὁποίας ἐξουσίας, δὲν ἔχει μόνο πολιτικὴ καὶ οἰκονομική, ἀλλὰ ἐπίσης θεολογικὴ ἀξία.]

²⁹¹ [Κατεξουσιάζουσιν: τοὺς ἔχουν ὑποδουλώσει ἀπόλυτα.]

²⁹² Βλ. Μαρκ. 10, 41–42: καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου. 42 ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς λέγει αὐτοῖς· οἴδατε κ.λπ.

²⁹³ [Ψυχὴ τῆς «κοσμικῆς» βασιλείας εἶναι ἡ ὑποκρισία καὶ ὁ αὐταρχισμός, τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ὁ θαυμασμός καὶ ἡ ἀγάπη. Ὁ Χριστὸς προσδιορίζει τὴν ἀγαθότητα τῆς «κοσμικῆς» διακυβέρνησης μὲ κριτήριον τὸν βαθμὸ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, καταδικάζοντας τὰ αὐταρχικὰ καθεστῶτα καὶ τὴν ὑποκρισία τῆς προπαγάνδας. Κορυ-

μείζων ἐν ὑμῖν γινέσθω ὡς ὁ νεώτερος, καὶ ὁ ἡγούμενος ὡς ὁ διακονῶν. 27 τίς γὰρ μείζων, ὁ ἀνακείμενος ἢ ὁ διακονῶν; οὐχὶ ὁ ἀνακείμενος; ἐγὼ δὲ εἶμι ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν.²⁹⁴ 28 ὑμεῖς δὲ ἐστε οἱ διαμεμενηγότες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου· 29 ἀγῶν διατίθεμαι ὑμῖν καθὼς διέθετό μοι ὁ πατήρ μου βασιλείαν,²⁹⁵ 30 ἵνα ἐσθίητε καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου ἐν τῇ βασιλείᾳ μου, καὶ καθίσεσθε ἐπὶ θρόνων²⁹⁶ κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ.²⁹⁷

204. [Λουκ. 9, 48]

Ὅς ἐὰν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον²⁹⁸ ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου,²⁹⁹ ἐμὲ δέχεται, καὶ ὅς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά

φαία ὅμως εἶναι ἢ ἐλεύθερη μέχρι ἐκούσιας αὐτοθυσίας ἐνότητα τῶν προσωπικῶν σχέσεων.]

²⁹⁴ [Ὁ Χριστὸς δὲν ἐνδιαφέρεται νὰ τὸν φοβοῦνται, ἐλπίζει στὴν οἰκειότητα. Μὲ ὄρους ἰσχύος τὸν προσεγγίζουν οἱ δαίμονες, γιὰ τοὺς ὁποίους εἶναι ὁ Παντοδύναμος. Οἱ πειρασμοὶ στὴν ἔρημο προϋποθέτουν αὐτὸ ἀκριβῶς, τὴ δαιμονικὴ λατρεία τῆς ἰσχύος.]

²⁹⁵ [Δὲν θέλει νὰ δώσει τίποτα λιγότερο ἀπὸ τὴ θεία φύση.]

²⁹⁶ [Θρόνος εἶναι ἡ ἐνότητα μὲ τὴ θεία φύση. Μόνο ἔτσι νοεῖται καταδίκη, σὰν μία πρόσκληση στὴ ζωὴ μαζί Του, ποὺ ἐπιλέγω νὰ ἀπορρίψω.]

²⁹⁷ Βλ. Λουκ. 22, 24–25: ἐγένετο δὲ καὶ φιλονεικία ἐν αὐτοῖς, τὸ τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων. 25 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κ.λπ.

[Θὰ ἀπολαμβάνουν τὰ δῶρα τοῦ Πνεύματος, ποὺ εἶναι ὁ Ἰδιος — ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότητα, ἀγαθωσύνη, πίστη, πραότητα, ἐγκράτεια... (Γαλ. 5, 22–23) — καὶ μαζί τὴ φροντίδα Του γιὰ τὰ πλάσματα.]

²⁹⁸ [Τοῦτο τὸ παιδίον εἶναι ὅποιος ἔχει τὴ μικρότερη ἐξουσία, ὑπακούει εὐχάριστα, ἀνέχεται ἀπεριόριστα.]

με. ὁ γὰρ μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑμῖν ὑπάρχων, οὗτός ἐστι μέγας.³⁰⁰

205. [*Μᾶρκ.* 9, 37]

Ὅς ἐὰν ἐν τῶν τοιούτων³⁰¹ παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου,³⁰² ἐμὲ δέχεται· καὶ ὅς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, οὐκ ἐμὲ δέχεται,³⁰³ ἀλλὰ τὸν ἀποστείλαντά με.³⁰⁴

206. [*Ματθ.* 20, 32]

Τί θέλετε ποιήσω ὑμῖν;³⁰⁵

²⁹⁹ [*Ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου*: ὅταν ἀναγνωρίζει ἀρετὲς τῆς θείας φύσης — χαρὰ, εὐγνωμοσύνη, καλοσύνη, ἐμπιστοσύνη, κ.λπ.]

³⁰⁰ Βλ. *Λουκ.* 9, 46–48: εἰσῆλθε δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς, τὸ τίς ἂν εἶη μείζων αὐτῶν. 47 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἰδὼν τὸν διαλογισμὸν τῆς καρδίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενος παιδίου ἔστησεν αὐτὸ παρ' ἑαυτῷ 48 καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὅς ἐὰν δέξηται κ.λπ. [*Εἰσῆλθε*, σὰν κάτι ξένο, δὲν τοὺς ταιριάζει.]

³⁰¹ [Ὅχι ὅλων; Τί διακρίνει τὰ συγκεκριμένα παιδιὰ;]

³⁰² [Ἀναγνωρίζοντας τὴ δυνατότητα γιὰ σχέση μαζὶ Του.]

³⁰³ [Στὸ πρόσωπό μου δέχεται τὴ θεία φύση καὶ ἀναγνωρίζει τὴν πατρικὴ ἀρχή.]

³⁰⁴ Βλ. *Μᾶρκ.* 9, 36–37: καὶ λαβὼν παιδίον ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὸ εἶπεν αὐτοῖς· 37 ὅς ἐὰν κ.λπ.

³⁰⁵ Βλ. *Ματθ.* 20, 30–32: 30 Καὶ ἰδοὺ δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδόν, ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει, ἔκραξαν λέγοντες· ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, υἱὸς Δαυΐδ. 31 ὁ δὲ ὄχλος ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα σιωπήσωσιν· οἱ δὲ μείζον ἔκραζον λέγοντες· ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, υἱὸς Δαυΐδ. 32 καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς ἐφώνησεν αὐτοὺς καὶ εἶπε· τί θέλετε ποιήσω ὑμῖν;

207. [*Mārk.* 10, 49]

Φωνήσατε αὐτόν.³⁰⁶

208. [*Mārk.* 10, 51]

Τί σοι θέλεις ποιήσω;³⁰⁷

209. [*Mārk.* 10, 52]

Ὑπαγε, ἡ πίστις σου³⁰⁸ σέσωκέ σε.³⁰⁹

³⁰⁶ Βλ. *Mārk.* 10, 46–49: καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεριχώ. καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἀπὸ Ἱεριχώ καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ὄχλου ἰκανοῦ, ὁ υἱὸς Τιμαίου Βαρτιμαῖος τυφλὸς ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν. 47 καὶ ἀκούσας ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖὸς ἐστίν, ἤρξατο κράζειν καὶ λέγειν· υἱὲ Δαυῖδ Ἰησοῦ, ἐλέησόν με. 48 καὶ ἐπετίμων αὐτῷ πολλοὶ ἵνα σιωπήσῃ· ὁ δὲ πολλῶ μᾶλλον ἔκραζεν· υἱὲ Δαυῖδ, ἐλέησόν με. 49 καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς εἶπε· φωνήσατε αὐτόν.

³⁰⁷ Βλ. *Mārk.* 10, 49–51: καὶ φωνοῦσι τὸν τυφλὸν λέγοντες αὐτῷ· θάρσει, ἔγειρε· φωνεῖ σε. 50 ὁ δὲ ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν Ἰησοῦν. 51 καὶ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· τί σοι θέλεις ποιήσω; [Βλ. ἐπίσης *Λουκ.* 18, 41.]

³⁰⁸ [Ἐπαναλαμβάνεται καὶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις, σημαίνοντας ὅτι γιὰ νὰ συναντηθεῖ εὐεργετικὰ ἡ δύναμή Του μὲ τὶς ἀνθρώπινες ἀνάγκες, χρειάζεται νὰ τὸν ἐμπιστευόμαστε. Ἡ δική μου πίστη μὲ σώζει, κι ἄς προέρχονται ὅλα ἀπὸ τὸν Ἴδιο, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ δώσει ἓνα νόημα ποῦ δὲν θέλω νὰ πάρω.]

³⁰⁹ Βλ. *Mārk.* 10, 51–52: ὁ δὲ τυφλὸς εἶπεν αὐτῷ· ραββουνί, ἵνα ἀναβλέψω. 52 καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ὕπαγε [...] καὶ εὐθέως ἀνέβλεψε, καὶ ἠκολούθει τῷ Ἰησοῦ ἐν τῇ ὁδῷ.

210. [Λουκ. 18, 42]

Ἀνάβλεψον· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.³¹⁰

211. [Μᾶρκ. 9, 39–40]

Μὴ κωλύετε αὐτόν· οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογήσαι με. 40 ὃς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ὑμῶν,³¹¹ ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν.³¹²

212. [Λουκ. 9, 55–56]

Οὐκ οἴδατε ποίου πνεύματός ἐστε ὑμεῖς·³¹³ 56 ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι.³¹⁴

³¹⁰ Βλ. Λουκ. 18, 42–43: καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ἀνάβλεψον· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. 43 καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψε, καὶ ἠκολούθει αὐτῷ δοξάζων τὸν Θεόν· καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν ἔδωκεν αἶνον τῷ Θεῷ.

³¹¹ [Δὲν ὑπάρχει ἀδιάφορη κατάσταση, λιγότερο ἢ περισσότερο τὰ πάντα εὐνοοῦν τὸ ἀγαθὸ ἢ τὸ ἀντίθετο, ἀνάλογα μὲ τὸ ἦθος καὶ τὴ συνείδηση καθενός. Ἄς σημειωθεῖ ἡ μεγάλη προσοχὴ ποὺ δίνει στὴ συγκρότηση τῆς συνείδησης, στὴν ὀρθότητα τῶν ἰδεῶν καὶ στὴ γνησιότητα τῶν ἀξιῶν.]

³¹² Βλ. Μᾶρκ. 9, 38–39: ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰωάννης λέγων· διδάσκαλε, εἶδομέν τινα ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, ὃς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν, καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν. 39 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε· μὴ κωλύετε κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης Λουκ. 9, 49–50.]

³¹³ [Ἡ οικειότητα ποὺ ἐνοιῶταν μαζί Του, ἂν καὶ γνώριζαν τὴν ταυτότητά Του, σημαίνει πὼς ἦταν ὑπερβολικὰ ἤπιος καὶ προσιτός. Καὶ ὅμως ἐλάχιστα παρακολουθοῦσαν τοὺς σκοποὺς Του καὶ ἀκόμη λιγότερο ἀντιλαμβάνονταν τὴ θεότητά Του.]

213. [Λουκ. 19, 5]

Ζακχαΐε, σπεύσας κατάβηθι.³¹⁵ σήμερον γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μεῖναι.³¹⁶

214. [Λουκ. 19, 9–10]

Σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς Ἀβραάμ.³¹⁷ 10 ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός.³¹⁸

³¹⁴ Βλ. Λουκ. 9, 51–55: ἐγένετο δὲ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ καὶ αὐτὸς ἐστήριξε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τοῦ πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ, 52 καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέλους πρὸ προσώπου αὐτοῦ. καὶ πορευθέντες εἰσῆλθον εἰς κώμην Σαμαρειτῶν, ὥστε ἐτοιμάσαι αὐτῷ· 53 καὶ οὐκ ἐδέξαντο αὐτόν, ὅτι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἦν πορευόμενον εἰς Ἱερουσαλήμ. 54 ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης εἶπον· Κύριε, θέλεις εἰπώμεν πῦρ καταβῆναι ἀπὸ οὐρανοῦ καὶ ἀναλῶσαι αὐτούς, ὡς καὶ Ἡλίας ἐποίησε; 55 στραφεῖς δὲ ἐπετίμησεν αὐτοῖς καὶ εἶπεν· οὐκ οἴδατε κ.λπ.

³¹⁵ [Μὴν ἀργεῖς νὰ ἀλλάξεις: ἐδῶ καὶ τώρα παράτησε τὸν ἑαυτὸ σου, γίνε ἀνοιχτός, γίνε ἐλεύθερος! Ὅσο ἀδειάζεις ἀπὸ τὰ πλάσματα, τόσο ζῶ μέσα σου.]

³¹⁶ Βλ. Λουκ. 19, 1–7: καὶ εἰσελθὼν διήρχετο τὴν Ἱεριχώ· 2 καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος Ζακχαῖος, καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχιτελώνης, καὶ οὗτος ἦν πλούσιος, 3 καὶ ἐζήτηε ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν τίς ἐστι, καὶ οὐκ ἠδύνατο ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ὅτι τῆ ἡλικία μικρὸς ἦν. 4 καὶ προδραμῶν ἔμπροσθεν ἀνέβη ἐπὶ συκομορέαν, ἵνα ἴδῃ αὐτόν, ὅτι ἐκείνης ἡμελλε διέρχεσθαι. 5 καὶ ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ἀναβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶδεν αὐτόν καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· Ζακχαΐε, σπεύσας κατάβηθι· σήμερον γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μεῖναι. 6 καὶ σπεύσας κατέβη, καὶ ὑπεδέξατο αὐτόν χαίρων. 7 καὶ ἰδόντες πάντες διεγόγγυζον λέγοντες ὅτι παρὰ ἀμαρτωλῶ ἀνδρὶ εἰσῆλθε καταλῦσαι.

³¹⁷ [Ἔχει ἀληθινὴ καὶ μεγάλη πίστη.]

215. [Ματθ. 21, 2–3]

Πορεύθητε εἰς τὴν κώμην τὴν ἀπέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθέως εὐρή-
σετε ὄνον δεδεμένην καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ
μοι. 3 καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπη τι, ἐρεῖτε ὅτι ὁ Κύριος αὐτῶν χρεῖαν
ἔχει.³¹⁹

216. [Μᾶρκ. 11, 2–3]

Ὑπάγετε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθέως εἰ-
σπορευόμενοι εἰς αὐτὴν εὐρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν σὺ-
δοὶς ἀνθρώπων κεκάθικε· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε. 3 καὶ ἐάν τις
ὑμῖν εἴπη· τί ποιεῖτε τοῦτο; εἶπατε ὅτι ὁ Κύριος αὐτοῦ χρεῖαν
ἔχει, καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀποστέλλει πάλιν ὧδε.³²⁰

³¹⁸ Βλ. Λουκ. 19, 8–9: σταθεὶς δὲ Ζακχαῖος εἶπε πρὸς τὸν Κύριον· ἰδοὺ τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου, Κύριε, δίδωμι τοῖς πτωχοῖς, καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν. 9 εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς ὅτι σήμερον σωτηρία κ.λπ.

³¹⁹ Ματθ. 21, 1–2: καὶ ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἦλθον εἰς Βηθσαφαγῆ πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τότε ὁ Ἰησοῦς ἀπέστειλε δύο μαθητὰς 2 λέγων αὐτοῖς· πορεύθητε κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης Μᾶρκ. 11, 1–2.]

³²⁰ [Δανείζεται, ἀπολογεῖται, ὑπόσχεται νὰ ἐπανορθώσει... Τί ση-
μαίνει τὸ παράδοξο αὐτό, νὰ τὰ στερεῖται ὁ Κύριός τους; Τὸ θέμα δὲν
ἦταν νὰ βρεῖ μεταφορικό μέσο, ἀλλὰ νὰ προτείνει μὲ τὸ παράδειγμά
του μιὰ συγκεκριμένη ἔννοια γιὰ τὴν ἐξουσία, μὲ κύρια γνωρίσματά
της τὸν σεβασμὸ πρὸς τοὺς ἀνίσχυρους, τὴν ἀκτημοσύνη καὶ τὴ συ-
νενηόηση.]

217. [Λουκ. 19, 30–31]

Ὑπάγετε εἰς τὴν κατέναντι κώμην, ἐν ἣ ἑισπορευόμενοι εὐ-
ρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκά-
θισε· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε. 31 καὶ ἐάν τις ὑμᾶς ἐρωτᾷ, διατί
λύετε; οὕτως ἐρεῖτε αὐτῷ, ὅτι ὁ Κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει.³²¹

218. [Λουκ. 19, 40]

Λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράξονται.³²²

219. [Λουκ. 19, 42–44]

Εἰ ἔγνωσ καὶ σύ, καί γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ, τὰ πρὸς εἰ-
ρήνην σου· νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου· 43 ὅτι ἤξουσιν
ἡμέραι ἐπὶ σὲ καὶ περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου χάρακά σοι καὶ

³²¹ Βλ. Λουκ. 19, 29–30: καὶ ἐγένετο ὡς ἤγγισεν εἰς Βηθσαφαγῆ καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ἐλαιῶν, ἀπέστειλε δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ 30 εἰπὼν· ὑπάγετε κ.λπ.

³²² Βλ. Λουκ. 19, 35–40: [...] καὶ ἐπιρρίψαντες ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον ἐπεβίβασαν τὸν Ἰησοῦν. 36 πορευομένου δὲ αὐτοῦ ὑπεστρώννυσον τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ. 37 ἐγγίζοντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τῇ καταβάσει τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν ἤρξατο ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν χαίροντες αἰνεῖν τὸν Θεὸν φωνῇ μεγάλη περὶ πασῶν ὧν εἶδον δυνάμεων 38 λέγοντες· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος βασιλεὺς ἐν ὀνόματι Κυρίου· εἰρήνη ἐν οὐρανῷ καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις. 39 καὶ τινες τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπον πρὸς αὐτόν· διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου. 40 καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράξονται.

[Ἐγιναν πράγματα ποὺ εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν προσεχθοῦν ἢ νὰ μὴν ἐξηγηθοῦν ὡς θεῖες ἐνέργειες.]

περικυκλώσουσί σε καὶ συνέξουσί σε πάντοθεν, 44 καὶ ἐδαφιοῦσί σε καὶ τὰ τέκνα σου ἐν σοί, καὶ οὐκ ἀφήσουσιν ἐν σοί λίθον ἐπὶ λίθῳ, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγνωσ τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς³²³ σου.³²⁴

220. [Ματθ. 21, 13]

Γέγραπται, ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ληστῶν.³²⁵

³²³ [Τῆς δικῆς Του σωτήριας ἐπίσκεψης. Βλ. τὰ σχόλια τοῦ Κύριλλου, *PG* 72, 880: “ποιὰς ἐπισκοπῆς; Τῆς διὰ γε, φημί, τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτήρος Χριστοῦ, καὶ φανερὰ ἡ ἔκβασις. Καὶ γὰρ οἱ πιστεύσαντες τῆς ἀλώσεως ὑπέρτεροι γεγόνασι γνόντες τὸν ἐλθόντα αὐτοὺς ἐπισκέφασθαι καὶ σῶσαι, καὶ ἀπὸ τῶν Ρωμαίων εἰρήνην σχόντες, ὥστε εἰ καὶ πᾶσα ἡ πόλις ἔγνω τὰ πρὸς εἰρήνην αὐτῆ συντελοῦντα, οὐδεὶς ἂν ἐάλω.”]

³²⁴ Βλ. *Λουκ.* 19, 41–42: καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῆ, λέγων 42 ὅτι εἰ ἔγνωσ κ.λπ.

³²⁵ *Ματθ.* 21, 12–13: καὶ εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξέβαλε πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψε καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς, 13 καὶ λέγει αὐτοῖς· *γέγραπται*, κ.λπ.

[Ἦδη στοὺς τρεῖς Εὐαγγελιστὲς τὸ σπήλαιο ληστῶν εἶναι τέτοιο, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἀναπτύσσεται τὸ ἐμπόριο. Δὲν φέρει ἐνότητα ἢ ἀνάμιξη ὄλων μὲ ὄλα, ὁ δὲ ναὸς ὑπάρχει γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὴν ἀποδέσμευση ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν περιουσία ἀλλὰ ἀπὸ ὀλόκληρη τὴν κοσμικότητα, ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὰ ἔνστικτα τῆς αὐτοσυντήρησης. Ἡ ἐλευθερία αὐτῆ εἶναι ἡ πραγματικὴ ἀξία τῆς ἀκτημοσύνης. Ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν ἐξωτερικότητα τοῦ συμβόλου καὶ ἀπὸ τὴν παρενέργειες μιᾶς τυπικῆς καθαρότητας, πού ἔχει τὴν τάση νὰ διαβάλλει ὅ,τι διαφεύγει ἀπὸ τὰ ὄριά της, δὲν εἶναι ἡ ἀλλοίωση τοῦ συμβόλου, ἀλλὰ ἡ ἐγκατάλειψή του, ὅταν κανεὶς τὸ ἔχει ἀξιοποιήσει καὶ ἔχει κερδίσει τὴν πραγματικότητα στὴν ὁποία τὸ σύμβολο ἀναφέρεται, ἀκόμη καὶ περιέχοντας μιὰ πρόγευσή της. Ἡ τυπικότητα τοῦ συμβόλου καλλιερ-

221. [Μαρκ. 11, 17]

Οὐ γέγραπται ὅτι ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν,³²⁶ ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ληστῶν.³²⁷

222. [Λουκ. 19, 46]

Γέγραπται ὅτι ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς ἐστίν· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ληστῶν.³²⁸

γεῖ τὴν ἔνωση μέσα ἀπὸ διαιρέσεις, μάλιστα μέσα ἀπὸ τὴν ἄδικη διαίρεση ἱερῶν καὶ βέβηλων τόπων καὶ πράξεων. Στὸν βαθμὸ ποῦ ἡ παιδεία αὐτὴ ὀλοκληρώνεται, οἱ διαιρέσεις μετριάζονται καὶ ἡ πραγματικότητα σὲ ὅλες τὶς διαστάσεις τῆς ἑναρμονίζεται καὶ ἐνοποιεῖται. Γι' αὐτὸ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ἂν καὶ ὑπερασπίζεται μὲ ἔνταση τὴν καθαρότητα τοῦ συμβόλου, προειδοποιεῖ ἐπίσης γιὰ τὴ σπουδαιότητα καὶ ἀναγκαιότητα τῆς ὑπέρβασής του, εἰ δυνατόν ἐδῶ καὶ τώρα, ὅτι ἔρχεται ὥρα ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρί... ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· καὶ γὰρ ὁ πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν. πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν (βλ. Β' 233).]

³²⁶ [Πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν: ἤδη παρουσιάζεται οἰκουμενικὴ προοπτικὴ — κάθε λαὸς μπορεῖ νὰ γίνῃ ὁ ἐκλεκτός.]

³²⁷ Βλ. Μαρκ. 11, 15–17: καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ εἰσελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ τοὺς ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς κατέστρεψε, 16 καὶ οὐκ ἤφιεν ἵνα τις διενέγκῃ σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ, 17 καὶ ἐδίδασκε λέγων αὐτοῖς· οὐ γέγραπται κ.λπ.

³²⁸ Βλ. Λουκ. 19, 45–48: καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας ἐν αὐτῷ καὶ ἀγοράζοντας 46 λέγων αὐτοῖς· γέγραπται [...] 47 καὶ ἦν διδάσκων τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ· οἱ δὲ

223. [Ίω. 2, 16]

Ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν· μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον ἐμπορίου.³²⁹

224. [Ίω. 2, 19]

Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.³³⁰

ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν ἀπολέσαι καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ, 48 καὶ οὐχ εὔρισκον τὸ τί ποιήσουσιν· ὁ λαὸς γὰρ ἅπας ἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων.

[Πόσο διεφθαρμένη φύση θὰ πρέπει νὰ δημιούργησε κανεὶς γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἂν κατάντησε νὰ ἐπιτεθεῖ σὲ ἐκεῖνον πὺ προηγούμεως θαύμαζε, ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ὁποίου κρεμόταν...]

³²⁹ Βλ. Ίω. 2, 13–17: καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς. 14 καὶ εὔρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστεράς, καὶ τοὺς κερματιστὰς καθημένους. 15 καὶ ποιήσας φραγέλλιον ἐκ σχοινίων πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐξέχεε τὸ κέρμα καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψε, 16 καὶ τοῖς τὰς περιστεράς πωλοῦσιν εἶπεν· ἄρατε ταῦτα [...] 17 ἐμνήσθησαν δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι γεγραμμένον ἐστίν, ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με.

³³⁰ Βλ. Ίω. 2, 18–22: ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπον αὐτῷ· τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν ὅτι ταῦτα ποιεῖς; 19 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· λύσατε [...] 20 εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτεσιν ὠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν; 21 ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ. 22 ὅτε οὖν ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι τοῦτο ἔλεγε, καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ καὶ τῷ λόγῳ ᾧ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς.

225. [Ίω. 3, 3]

Ἄμην ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῆ ἄνωθεν,³³¹ οὐ δύναται³³² ἰδεῖν³³³ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.³³⁴

226. [Ίω. 3, 5–8]

Ἄμην ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῆ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος,³³⁵ οὐ δύναται³³⁶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. 6 τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς σὰρξ ἐστὶ, καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος πνεῦμά ἐστὶ. 7 μὴ θαυμάσης ὅτι εἶπόν σοι, δεῖ ὑμᾶς γεννηθῆναι ἄνωθεν. 8 τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει·³³⁷ οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος.³³⁸

³³¹ [Ἄν δὲν ἀπεξαρτηθεῖ τελείως ἀπὸ τῆς κοσμικῆς σχέσεως, τὴν οἰκογένεια, τὴν ἐπιδιώξεις δύναμης καὶ ἐπέκτασης, κ.λπ.]

³³² [Δὲν θὰ ἀντέξει τὴ δύναμη τῆς Παρουσίας, δὲν θὰ μπορέσει νὰ σταθεῖ μαζί Του.]

³³³ [Ὅ,τι κι ἂν δεῖ στὴ λεγόμενη 'Δευτέρα Παρουσία', δὲν θὰ εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ κάτι ἀντίθετο.]

³³⁴ Βλ. Ίω. 3, 1–3: ἦν δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῶν Φαρισαίων, Νικόδημος ὄνομα αὐτοῦ, ἀρχὸν τῶν Ἰουδαίων. 2 οὗτος ἦλθε πρὸς αὐτὸν νυκτὸς καὶ εἶπεν αὐτῷ· ραββί, οἶδαμεν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος· οὐδεὶς γὰρ ταῦτα τὰ σημεῖα δύναται ποιεῖν ἢ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ἦ ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ. 3 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι κ.λπ.

³³⁵ [Μέσα ἀπὸ τῆς ταλαιπωρίας ποὺ καθαρῶς τὴν ψυχὴν, καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, ποὺ δυναμώνει τὴν ἐλευθερίαν.]

³³⁶ [Δὲν τὸν ἀποκλείει κανεὶς ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἑαυτό του.]

³³⁷ [Ἡ φύση τοῦ προορισμοῦ δὲν ἔχει ἀντικειμενικὴ περιγραφή.]

³³⁸ Βλ. Ίω. 3, 4–5: λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Νικόδημος· πῶς δύναται ἄνθρωπος γεννηθῆναι γέροντων ὧν; μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς

227. [Ίω. 3, 10–11]

Σὺ εἶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις; 11 ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι ὅτι ὁ οἶδαμεν λαλοῦμεν καὶ ὁ ἐωράκαμεν μαρτυροῦμεν, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐ λαμβάνετε.³³⁹

228. [Ίω. 4,]

Δός μοι πιεῖν.³⁴⁰

229. [Ίω. 4, 10]

Εἰ ἤδεις τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι,³⁴¹ δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ἤτησας αὐτόν, καὶ ἔδωκεν ἄν σοι ὕδωρ ζῶν.³⁴²

αὐτοῦ δεύτερον εἰσελθεῖν καὶ γεννηθῆναι; 5 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι κ.λπ.

³³⁹ Βλ. Ίω. 3, 9–10: ἀπεκρίθη Νικόδημος καὶ εἶπεν αὐτῷ· πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι; 10 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ διδάσκαλος κ.λπ.

³⁴⁰ Ίω. 4, 4–8: ἔδει δὲ αὐτόν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας. 5 ἔρχεται οὖν εἰς πόλιν τῆς Σαμαρείας λεγομένην Συχάρ, πλησίον τοῦ χωρίου ὃ ἔδωκεν Ἰακώβ Ἰωσήφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ· 6 ἦν δὲ ἐκεῖ πηγή τοῦ Ἰακώβ. ὁ οὖν Ἰησοῦς κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ἐκαθέζετο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ· ὥρα ἦν ὡσεὶ ἕκτη. 7 ἔρχεται γυνὴ ἐκ τῆς Σαμαρείας ἀντλήσαι ὕδωρ. λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· δός μοι πιεῖν. 8 οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσι.

³⁴¹ [Πῶς ἐπηρεάζει ἡ γνώση τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, ἂν ὄχι ὡς ἐπίγνωση πῶς ἡ οὐσία τῶν πλασμάτων εἶναι ἄκτιστη, ἀκόμη κι ἂν μοιάζουν ἔργα τῆς φύσης ἢ τοῦ ἀνθρώπου;]

³⁴² Βλ. Ίω. 4, 9–10: λέγει οὖν αὐτῷ ἡ γυνὴ ἡ Σαμαρεῖτις· πῶς σὺ Ἰουδαῖος ὢν παρ' ἐμοῦ πιεῖν αἰτεῖς, οὔσης γυναικὸς Σαμαρείδος; οὐ

230. [Ίω. 4, 13–14]

Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν· 14 ὃς δ' ἂν πίνη ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγή³⁴³ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.³⁴⁴

231. [Ίω. 4, 16]

Ἵπαγε φώνησον τὸν ἄνδρα σου καὶ ἐλθέ ἐνθάδε.³⁴⁵

γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις. 10 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ· εἰ ἤδεις κ.λπ.

³⁴³ [Δὲν θὰ ζεῖ δουλικά. Ὁ Ἰησοῦς ἐξηγεῖ ὅτι “ὅποιος ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του γιὰ τὸν Θεό, δὲν ἀνήκει σὲ κανένα καὶ δὲν ζεῖ γιὰ τίποτα παρὰ γιὰ τὸν Θεὸ μόνο. Πραγματικά, εἶναι ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ τὸ ἴδιο πὺ εἶναι ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση Του, καὶ ὁ Θεὸς δὲν καταλαβαίνει καμμιὰ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν ἑαυτό Του καὶ στὸν ἄνθρωπο αὐτόν. [...] Μὲ γεννάει ὄχι μόνο Υἱὸ Του ἀλλὰ ἑαυτό Του καὶ τὸν ἑαυτό Του ἐμένα — μὲ γεννάει δική Του ὑπαρξη καὶ φύση. [...] Ὅταν ἔχει γεννηθεῖ ὁ Υἱός, δὲν παίρνει τίποτα ἀπὸ τὸν Πατέρα, γιὰ τὴν ἔχει ὅλα. [...] Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν θᾶπρεπε νὰ ζητᾶμε ἀπὸ τὸν Θεὸ ὅπως ἀπὸ ἕνα ξένο. [...] Δὲν θᾶπρεπε νὰ παίρνομε τὸν Θεὸ ἀπὸ ἔξω ἢ νὰ νομίζομε πὺς βρίσκειται ἔξω. Νὰ παίρνομε τὸν Θεὸ ἀπὸ τὸν Θεὸ ὡς δικό μας καὶ μέσα μας” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Μάιστερ Ἰησοῦς*, σ. 166 καὶ 50).]

³⁴⁴ Ίω. 4, 11–13: λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· Κύριε, οὔτε ἀντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ· πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν; 12 μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ, καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ; 13 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ· πᾶς ὁ πίνων κ.λπ.

³⁴⁵ Βλ. Ίω. 4, 15–16: λέγει πρὸς αὐτόν ἡ γυνή· Κύριε, δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ μηδὲ ἔρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν. 16 λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· ὕπαγε κ.λπ.

232. [Ίω. 4, 17–18]

Καλῶς εἶπας ὅτι ἄνδρα οὐκ ἔχω.³⁴⁶ 18 πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχεις, καὶ νῦν ὃν ἔχεις οὐκ ἔστι σου ἀνὴρ· τοῦτο ἀληθὲς εἶρηκας.³⁴⁷

233. [Ίω. 4, 21–24]

Γύναι, πίστευσόν μοι³⁴⁸ ὅτι ἔρχεται ὥρα³⁴⁹ ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρί. 22 ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἶδατε, ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἶδαμεν.³⁵⁰ ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν.³⁵¹ 23 ἀλλ' ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν

³⁴⁶ [Τῆς ἐξηγεῖ ὅτι κανένας γάμος της δὲν ἦταν ἀληθινός. Ἐντυπωσιακὴ ἢ τέλεια ἀποσύνδεση τοῦ γάμου ἀπὸ τὴν ἔννοια μιᾶς ὑποχρεωτικῆς δέσμευσης. Τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπῆρξε θρησκευτικὴ 'νομιμοποίηση' δὲν σημαίνει ἀπολύτως τίποτα.]

³⁴⁷ Βλ. Ίω. 4, 17: ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ καὶ εἶπεν· οὐκ ἔχω ἄνδρα. λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· καλῶς εἶπας κ.λπ.

³⁴⁸ [Ἡ ἀποδοχὴ ἀτεκμηρίωτων ἀπόψεων ἀρχίζει ὡς ἐμπιστοσύνη σὲ κάποιον πρόσωπο.]

³⁴⁹ [Ὡρα εἶναι ὁ κατάλληλος καιρὸς, ὅταν ἔχουν συγκεντρωθεῖ καὶ συνεργάζονται ὅλες οἱ ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιὰ νὰ συμβεῖ κάτι. Στὴ συνέχεια διευκρινίζεται ὅτι ὥρα εἶναι ἢ κάθε στιγμή.]

³⁵⁰ [Βλ. ἐπίσης Β' 345: μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες. Στὴν περίπτωσι τῆς ἀμφιβολίας τοῦ Θωμᾶ, ὁρατὰ εἶναι τὰ ἀντικειμενικά, τὰ σημάδια ἀπὸ τὰ καρφιά, ὅ,τι μπορεῖ νὰ ἀναγνωρίσει ὅποιος δὲν ὀφθαλμοπύκτης. Στὴν ἄλλη περίπτωσι ὁρατὴ εἶναι μιὰ παρουσία τῆς θείας φύσεως. Μὴ ἰδόντες μακάριοι δὲν εἶναι ὅσοι πιστεύουν τυφλά, ἀλλὰ ὅσοι δὲν στηρίζονται στὴν ἀντικειμενικότητα τῶν ἀποδείξεων, ὅπως ὁ Θωμᾶς, ἀλλὰ φθάνουν μὲ τὴν ἐλευθερία τους σὲ προσωπικὴ ἐμπειρία καὶ γνώσι τῆς θεότητος.]

³⁵¹ [Δὲν ἀρέσει στοὺς 'πολιτικὰ ὀρθοῦς', ὅμως ὁ Ἰδιος δὲν διστάζει νὰ ὑποδείξει τὴν ἀρχή. Ἀκόμη σήμερα δὲν ἔχει γίνε ἀρκετὰ συνειδητὸ ὅτι στοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας δὲν ὀφείλουμε μόνο τὴ φιλοσοφία,

ἐστίν,³⁵² ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ³⁵³ προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ.³⁵⁴ καὶ γὰρ ὁ πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν. 24 πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.³⁵⁵

τὴν ἐπιστήμη, τὴ δημοκρατία, κ.λπ., τοὺς ὀφείλουμε ἐπίσης τὸν χριστιανισμό. Ὅμως δὲν μετέδωσαν μόνο κάτι δικό τους, ἀλλὰ καὶ κάτι ποὺ παρέλαβαν. Ὅσο κι ἂν εἶχαν πλησιάσει, ἤδη μὲ τὸν Ὅμηρο, σὲ χριστιανικὲς ἀλήθειες καὶ νοοτροπίες — καὶ εἶχαν πλησιάσει πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο πολιτισμὸ, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν ἑβραϊκὸ — τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ παρέλαβαν ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ, μαζὶ μὲ αὐτὸ υἱοθετῶντας ὀλόκληρη τὴν παράδοση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης: ἡ Καινὴ Διαθήκη δὲν διαβάλλει τὴν Παλαιά, τὴν ἀποδέχεται μέχρι κεραίας καὶ τὴν προσεγγίζει μέσα ἀπὸ νέα κριτήρια.]

³⁵² [*Ἐρχεται*, ἐπειδὴ προηγεῖται ἡ προετοιμασία καθενός, καὶ τώρα εἶναι, ἐπειδὴ κάθε καιρὸς εἶναι ὁ κατάλληλος, ἂν ἐγὼ εἶμαι ἔτοιμος.]

³⁵³ [*Ἐντυπωσιακὴ* στὴν ἔνταση καὶ τὴν εὐθύτητά της ἀπόρριψη τῆς ἐθιμοτυπικῆς λατρείας.]

³⁵⁴ [*Ἐν πνεύματι*, δηλαδὴ πέρα ἀπὸ ἔθιμα, τύπους καὶ καθήκοντα. *Ἐν ἀληθείᾳ*, δηλαδὴ στὴ γνησιότητα τῆς ὑπαρξης: μόνο ἡ πνευματικὴ λατρεία εἶναι ἀληθινὴ, ἡ ἄμεση προσωπικὴ σχέση μαζὶ Του καὶ ἡ μεταμόρφωση τοῦ βίου μέσα στὴ σχέση αὐτή. Τὰ ἐθιμοτυπικά, τὰ Μυστήρια, ἡ Λειτουργία, κ.λπ., στὴν καλύτερη περίπτωση ἔχουν προσωρινὴ παιδαγωγικὴ ἀξία, εἶναι σὰν γέφυρες ποὺ ἀφήνω πίσω μου πλησιάζοντας στὸν Ἴδιο. Ἐπιμένω σὲ αὐτὰ ὅταν χάσω τὸν προορισμὸ τους, ὅποτε ἡ ἀξία τους ἀντιστρέφεται καὶ διαφθείρουν.]

³⁵⁵ Βλ. Ἰω. 4, 19–21: λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· Κύριε, θεωρῶ ὅτι προφήτης εἶ σύ. 20 οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν· καὶ ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστίν ὁ τόπος ὅπου δεῖ προσκυνεῖν. 21 λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· γύναι κ.λπ.

234. [Ίω. 4, 26]

Ἐγὼ εἰμι ὁ λαλῶν σοι.³⁵⁶

235. [Ίω. 4, 32]

Ἐγὼ βρωσιν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε.³⁵⁷

236. [Ίω. 4, 34–38]

Ἐμὸν βρωμά ἐστιν ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμφαντός με καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον.³⁵⁸ 35 οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἔτι τετραμήνης ἐστὶ καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; ἰδοὺ λέγω ὑμῖν, ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη. 36 καὶ ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει καὶ συνά-

³⁵⁶ Βλ. Ίω. 4, 25–30: λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· οἶδα ὅτι Μεσσίας ἔρχεται ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα. 26 λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· ἐγὼ εἰμι ὁ λαλῶν σοι. 27 καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμασαν ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· οὐδεὶς μέντοι εἶπε, τί ζητεῖς ἢ τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς; 28 ἀφῆκεν οὖν τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνή καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις· 29 δεῦτε ἴδετε ἄνθρωπον ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός; 30 ἐξῆλθον οὖν ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν.

³⁵⁷ Βλ. Ίω. 4, 31–32: ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἡρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ λέγοντες· ραββί, φάγε. 32 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἐγὼ βρωσιν ἔχω κ.λπ.

³⁵⁸ [Ὁ μόνος ποὺ μπορεῖ νὰ τὸ πεῖ. Ὁ ἴδιος δὲν μὲ χρειάζεται για νὰ βοηθήσω σὲ τίποτα — μὲ χρειάζεται ἀπόλυτα για νὰ ἐργαστεῖ σὲ μένα. Ζητάω νὰ γίνῃ τὸ θέλημά Του σημαίνει παίρνω ἀπὸ τὰ χέρια Του ὅ,τι συμβαίνει τὴν κάθε στιγμή — τὸ προσέχω, τὸ κατανοῶ καὶ διδάσκομαι, μέσα ἀπὸ αὐτὸ μεγαλώνω τὴ σχέση μου μαζί Του.]

γει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἵνα καὶ ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρη καὶ ὁ θερίζων. 37 ἐν γὰρ τούτῳ ὁ λόγος ἐστὶν ὁ ἀληθινός, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων καὶ ἄλλος ὁ θερίζων. 38 ἐγὼ ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε·³⁵⁹ ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε.³⁶⁰

237. [Ἰω. 4, 48]

Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε.³⁶¹

³⁵⁹ [Ὁ Ἰδιος ἐργάζεται μέσα ἀπ' ὅλα, καὶ μέσα ἀπὸ Ἁγίους καὶ Ἀπόστολους ὁ Ἰδιος καλεῖ ὅποιους μποροῦν νὰ ἀκούσουν. Ἡ παρατήρηση προστατεύει τοὺς Μαθητὲς νὰ μὴ νομίσουν πὼς ἡ εἴσοδος νέων μελῶν στὴν Ἐκκλησία, ἢ ὑποστήριξη τῆς πίστεως καὶ ἡ ἐνίσχυση τῆς γνώσης, εἶναι δικά τους 'ἐπιτεύγματα'.]

³⁶⁰ Βλ. Ἰω. 4, 33–39: ἔλεγον οὖν οἱ μαθηταὶ πρὸς ἀλλήλους· μὴ τις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν; 34 λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἐμὸν βρωμά ἐστιν [...] 39 Ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τῶν Σαμαρειτῶν διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικός, μαρτυρούσης ὅτι εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα.

³⁶¹ Βλ. Ἰω. 4, 46–48: ἦλθεν οὖν πάλιν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον. καὶ ἦν τις βασιλικός, οὗ ὁ υἱὸς ἠσθένει ἐν Καπερναούμ· 47 οὗτος ἀκούσας ὅτι Ἰησοῦς ἦκει ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀπῆλθε πρὸς αὐτὸν καὶ ἠρώτα αὐτὸν ἵνα καταβῆ καὶ ἰάσῃται αὐτοῦ τὸν υἱόν· ἤμελλε γὰρ ἀποθνήσκειν. 48 εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτόν· ἐὰν μὴ σημεῖα κ.λπ.

[Ἡ αὐστηρότητα ἐξηγεῖται ἀπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι κανεὶς δὲν ἀποκλείεται: οἱ ἀρετὲς τῆς θείας φύσης προσφέρονται σὲ ὅλους, καὶ ὅμως δὲν τὶς ἐπιθυμοῦν ὅλοι. Ὅταν κανένας προσωρισμὸς δὲν ἱκανοποιεῖ πραγματικά, μόνη ρεαλιστικὴ καταντᾶει ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν ἐλευθερία.]

238. [Ίω. 4, 50]

Πορεύου· ὁ υἱός σου ζῆ.³⁶²

239. [Ματθ. 21, 16]

Ναί· οὐδέποτε ἀνέγνωτε ὅτι ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον;³⁶³

240. [Ματθ. 21, 19]

Μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα.³⁶⁴

³⁶² Βλ. Ίω. 4, 49–54: λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλικός· Κύριε, κατάβηθι πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου. 50 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· πορεύου· ὁ υἱός σου ζῆ. καὶ ἐπίστευσεν ὁ ἄνθρωπος τῷ λόγῳ ᾧ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐπορεύετο. 51 ἤδη δὲ αὐτοῦ καταβαίνοντος οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ἀπήνησαν αὐτῷ καὶ ἀπήγγειλαν λέγοντες ὅτι ὁ παῖς σου ζῆ. 52 ἐπύθετο οὖν παρ' αὐτῶν τὴν ὥραν ἐν ἣ κομψότερον ἔσχε. καὶ εἶπον αὐτῷ ὅτι χθὲς ὥραν ἐβδόμην ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πυρετός. 53 ἔγνω οὖν ὁ πατήρ ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ ἐν ἣ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι ὁ υἱός σου ζῆ· καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη. 54 τοῦτο πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

³⁶³ Ματθ. 21, 14–16: 14 Καὶ προσῆλθον αὐτῷ χωλοὶ καὶ τυφλοὶ ἐν τῷ ἱερῷ καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς. 15 ἰδόντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὰ θαυμάσια ἃ ἐποίησε καὶ τοὺς παῖδας κράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ καὶ λέγοντας, ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυῖδ, ἠγανάκτησαν 16 καὶ εἶπον αὐτῷ· ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν; ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς· ναὶ κ.λπ.

³⁶⁴ Βλ. Ματθ. 21, 18–19: πρωΐας δὲ ἐπανάγων εἰς τὴν πόλιν ἐπέινασε· 19 καὶ ἰδὼν συκῆν μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἤλθεν ἐπ' αὐτήν, καὶ οὐδὲν εὔρεν ἐν αὐτῇ εἰ μὴ φύλλα μόνον, καὶ λέγει αὐτῇ· μηκέτι κ.λπ.

241. [Μαρκ. 11–14]

Μηκέτι ἐκ σοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μηδεὶς καρπὸν φάγοι.³⁶⁵

242. [Ματθ. 21, 21–22]

Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν καὶ μὴ διακριθῆτε,³⁶⁶ οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς ποιήσετε, ἀλλὰ καὶ τῷ ὄρει τούτῳ εἴπητε, ἄρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, γενήσεται· 22 καὶ πάντα ὅσα ἐὰν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες, λήψεσθε.³⁶⁷

243. [Μαρκ. 11, 22–26]

Ἔχετε πίστιν³⁶⁸ Θεοῦ. 23 ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν ὅτι ὅς ἂν εἴπη τῷ ὄρει τούτῳ, ἄρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ μὴ

[Ἡ διήγηση συμβολίζει τὸν διεφθαρμένο ἄνθρωπο, ὅποιον ἀποκόβεται ἀπὸ τὰ πράγματα ἀναίσθητος γιὰ τὴν ἀξία τους καὶ παραδίδεται στὴ σκληρότητα. Ἡ ‘τιμωρία’ του δὲν θὰ εἶχε νόημα, ἂν ὁ καιρὸς τῆς καρποφορίας ὑπάκουγε σὲ νομοτέλειες καὶ δὲν προέκυπτε μέσα ἀπὸ τὴν προσωπικὴ ἐλευθερία.]

³⁶⁵ Βλ. Μαρκ. 12–14: καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξελθόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας ἐπέινασε· 13 καὶ ἰδὼν συκῆν ἀπὸ μακρόθεν ἔχουσιν φύλλα, ἦλθεν εἰ ἄρα τι εὐρήσει ἐν αὐτῇ· καὶ ἐλθὼν ἐπ’ αὐτὴν οὐδὲν εὔρεν εἰ μὴ φύλλα· οὐ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων. 14 καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῇ· *μηκέτι κ.λπ.*

³⁶⁶ [Ἄν δὲν διστάσετε.]

³⁶⁷ Βλ. Ματθ. 21, 20–21: καὶ ἰδόντες οἱ μαθηταὶ ἐθαύμασαν λέγοντες· πῶς παραχρῆμα ἐξηράνθη ἡ συκῆ; 21 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· *ἀμὴν κ.λπ.*

³⁶⁸ [Ἐμπιστοσύνη καὶ βεβαιότητα.]

διακριθῆ ἔν τῆ καρδίᾳ³⁶⁹ αὐτοῦ, ἀλλὰ πιστεύσει ὅτι ἃ λέγει γίνε-
ται, ἔσται αὐτῷ ὃ ἐάν εἴπη. 24 διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πάντα ὅσα
ἂν προσευχόμενοι αἰτεῖσθε, πιστεύετε³⁷⁰ ὅτι λαμβάνετε, καὶ ἔσται
ὑμῖν. 25 καὶ ὅταν στήκητε³⁷¹ προσευχόμενοι, ἀφίετε εἴ τι ἔχετε
κατὰ τινος,³⁷² ἵνα καὶ ὁ πατήρ ὑμῶν ὃ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀφῆ ὑμῖν
τὰ παραπτώματα ὑμῶν.³⁷³ 26 εἰ δὲ ὑμεῖς οὐκ ἀφίετε, οὐδὲ ὁ πατήρ
ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.³⁷⁴

244. [Ματθ. 21, 24–25]

Ἐρωτήσω ὑμᾶς καὶ γὰρ λόγον ἓνα, ὃν ἐάν εἴπητέ μοι, καὶ γὰρ ὑμῖν
ἐρῶ ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. 25 τὸ βάπτισμα Ἰωάννου πό-
θεν ἦν, ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων;³⁷⁵

³⁶⁹ [Ἄν δὲν διχάζεται οὔτε ὑποσυνείδητα, ἂν ἀγαπάει τὸν Θεὸ ὀλό-
ψυχα.]

³⁷⁰ [Μὴν ἀμφιβάλλετε καθόλου.]

³⁷¹ [Ἄν εἶμαι βυθισμένος σὲ βιοτικὲς μέριμνες, πῶς θὰ προσευχη-
θῶ;]

³⁷² [Ἡ κατάκριση μὲ ἐμποδίζει νὰ προσευχηθῶ, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔχει
ἤδη συγχωρήσει αὐτοὺς ποὺ κατακρίνω καὶ ὅλους.]

³⁷³ [Ὁ Θεὸς δὲν κρίνει κανένα, ὅμως ἂν δὲν συγχωρήσω τὸν φίλο
μου, ἢ αὐστηρότητά μου θὰ ἐπιστρέψει σὲ μένα, καὶ τότε θὰ εἶναι
σὰν ὁ Θεὸς νὰ μὴν εἶχε συγχωρήσει οὔτε ἐμένα οὔτε τὸν φίλο μου.]

³⁷⁴ Βλ. *Μᾶρκ.* 11, 20–22: καὶ παραπορευόμενοι πρῶτ' εἶδον τὴν συ-
κὴν ἐξηραμμένην ἐκ ριζῶν. 21 καὶ ἀναμνησθεὶς ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ·
ραββί, ἴδε ἡ συκὴ ἦν κατηράσω ἐξήρανται. 22 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰη-
σοῦς λέγει αὐτοῖς· ἔχετε πίστιν κ.λπ.

³⁷⁵ Βλ. *Ματθ.* 21, 23–24: καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ ἱερόν προσῆλθον
αὐτῷ διδάσκοντι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ λέγοντες·
ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς, καὶ τίς σοι ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην;
24 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ἐρωτήσω κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης
Μᾶρκ. 11, 27–30· *Λουκ.* 20, 3–4.]

245. [Ματθ. 21, 27]

Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσία ταῦτα ποιῶ.³⁷⁶

246. [Ίω. 8, 49–51]

Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου,³⁷⁷ καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με. 50 ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου.³⁷⁸ ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων. 51 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐάν τις τὸν λόγον τὸν ἐμὸν τηρήσῃ,³⁷⁹ θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα.³⁸⁰

³⁷⁶ Βλ. Ματθ. 21, 25–27: τὸ βάπτισμα Ἰωάννου πόθεν ἦν, ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων; οἱ δὲ διελογίζοντο παρ' ἑαυτοῖς λέγοντες· ἐάν εἴπωμεν, ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ ἡμῖν, διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ· 26 ἐάν δὲ εἴπωμεν, ἐξ ἀνθρώπων, φοβούμεθα τὸν ὄχλον, πάντες γὰρ ἔχουσι τὸν Ἰωάννην ὡς προφήτην. 27 καὶ ἀποκριθέντες τῷ Ἰησοῦ εἶπον· οὐκ οἶδαμεν. ἔφη αὐτοῖς καὶ αὐτός· οὐδὲ ἐγὼ κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης Μᾶρκ. 11, 31–33· Λουκ. 20, 8.]

[Ἐπιμένει στὴν ἀρετὴ τῆς διάκρισης. Ὅταν δὲν ὑπάρχει δυνατότητα πραγματικῆς ἐπαφῆς, μόνη λύση εἶναι νὰ ἀπομακρυνθῶ: μὴ δῶτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσὶ μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων, μήποτε καταπατήσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν καὶ στραφέντες ρήξωσιν ὑμᾶς (Α' 8, 6).]

³⁷⁷ [Ὅ,τι σᾶς φαίνεται σὲ μένα δαιμονικό, ὑπερφίαλο, βλάσφημο, εἶναι ἢ δική σας ἐκούσια ἀπόσταση ἀπὸ τῆ θεία φύση.]

³⁷⁸ [Ατιμάζετε τὸν ἴδιο ποὺ δῆθεν σέβεστε.]

³⁷⁹ [Ὅποιος πιστέφει καὶ κάνει πράξη ὅσα εἶπα, θὰ βεβαιωθεῖ ὅτι μόνος θάνατος εἶναι νὰ ὑπάρχεις χωρὶς Λόγο.]

³⁸⁰ Βλ. Ίω. 8, 48–52: οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς ὅτι Σαμαρείτης εἶ σὺ καὶ δαιμόνιον ἔχεις; 49 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω [...] 52 εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· νῦν ἐγνώκαμεν ὅτι δαιμόνιον ἔχεις. Ἀβραάμ ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται, καὶ σὺ λέγεις, ἐάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, οὐ μὴ γεύσῃται θανάτου εἰς τὸν αἰῶνα;

247. [Ίω. 8, 25–26]

Τὴν ἀρχὴν ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν.³⁸¹ 26 πολλὰ ἔχω περὶ ὑμῶν λαλεῖν καὶ κρίνειν.³⁸² ἀλλ' ὁ πέμψας με ἀληθῆς ἐστίν,³⁸³ καὶ γὰρ ἃ ἤκουσα παρ' αὐτοῦ, ταῦτα λέγω εἰς τὸν κόσμον.³⁸⁴

248. [Ίω. 8, 54–58]

Ἐὰν ἐγὼ δοξάζω ἐμαυτὸν, ἡ δόξα μου οὐδέν ἐστίν· ἔστιν ὁ πατήρ μου ὁ δοξάζων με, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι Θεὸς ὑμῶν ἐστίν, 55 καὶ οὐκ ἐγνώκατε αὐτόν· ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν. καὶ ἐὰν εἶπω ὅτι οὐκ οἶδα αὐτόν, ἔσομαι ὅμοιος ὑμῶν ψεύστης· ἀλλ' οἶδα αὐτόν καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ. 56 Ἀβραάμ ὁ πατήρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν, καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη. [...] 58 [...] ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμι.³⁸⁵

³⁸¹ [Ὅτι εἶναι φανερὸν καὶ ὅτι λέω ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή.]

³⁸² [Περισσότερα ἀπ' ὅσα λέω ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή.]

³⁸³ [Ἐνδιαφέρεται μόνο για τὴν ἀλήθεια, πού εἶναι ὁ ἴδιος.]

³⁸⁴ Βλ. Ίω. 8, 25–27: ἔλεγον οὖν αὐτῶ· σὺ τίς εἶ; καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· τὴν ἀρχὴν [...] 27 οὐκ ἔγνωσαν ὅτι τὸν πατέρα αὐτοῖς ἔλεγεν.

³⁸⁵ Βλ. Ίω. 8, 53–59: μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅστις ἀπέθανε; καὶ οἱ προφητῆται ἀπέθανον· τίνα σεαυτὸν σὺ ποιεῖς; 54 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· ἐὰν ἐγὼ δοξάζω [...] 57 εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς αὐτόν· πενήτηντα ἔτη οὐπω ἔχεις καὶ Ἀβραάμ ἐώρακας; 58 εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἀμὴν ἀμὴν [...] 59 ἦραν οὖν λίθους ἵνα βάλῳσιν ἐπ' αὐτόν. Ἰησοῦς δὲ ἐκρύβη, καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν, καὶ παρήγεν οὕτως.

[Καὶ ἐδῶ ἐντυπωσιακὴ ὁμολογία τῆς θεότητάς Του.]

249. [Ματθ. 22, 18–21]

Τί με πειράζετε, ὑποκριταί; 19 ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου. [...] 20 [...] τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή; 21 [...] ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.³⁸⁶

250. [Μᾶρκ. 12, 34]

Οὐ μακρὰν³⁸⁷ εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.³⁸⁸

251. [Ματθ. 22, 42–45]

Τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ; τίνος υἱός ἐστι; [...] 43 [...] πῶς οὖν Δαυὶδ ἐν Πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ λέγων, 44 εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἂν θῶ τοὺς

³⁸⁶ Βλ. Ματθ. 22, 15–18: τότε πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον ὅπως αὐτὸν παγιδύσωσιν ἐν λόγῳ. 16 καὶ ἀποστέλλουσιν αὐτῷ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν μετὰ τῶν Ἑρωδιανῶν λέγοντες· διδάσκαλε, οἴδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις, καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων· 17 εἶπε δὲ οὖν ἡμῖν, τί σοι δοκεῖ; ἔξεστι δοῦναι κῆνσον Καίσαρι ἢ οὐ; 18 γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πονηρίαν αὐτῶν εἶπε· τί με πειράζετε κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης Μᾶρκ. 12, 13–17· Λουκ. 20, 23–25.]

³⁸⁷ [Ἐπειδὴ εἶχε γνήσια, ἔστω μικρὴ, αἴσθησις τῆς ἀλήθειας.]

³⁸⁸ Βλ. Μᾶρκ. 12, 32–34: καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γραμματεὺς· καλῶς, διδάσκαλε, ἐπ' ἀληθείας εἶπας ὅτι εἷς ἐστι καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ· 33 καὶ τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας καὶ ἐξ ὅλης τῆς συνέσεως καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος, καὶ τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν πλεῖόν ἐστι πάντων τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ θυσιῶν. 34 καὶ ὁ Ἰησοῦς ἰδὼν ὅτι νουνεχωῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῷ· οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ· καὶ οὐδεὶς οὐκέτι ἐτόλμα αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.

ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου; 45 εἰ οὖν Δαυῖδ καλεῖ αὐτὸν Κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστι;³⁸⁹

252. [*Μαρκ.* 12, 35–37]

Πῶς λέγουσιν οἱ γραμματεῖς ὅτι ὁ Χριστὸς υἱὸς Δαυῖδ ἐστι; 36 αὐτὸς γὰρ Δαυῖδ εἶπεν ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ· λέγει ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. 37 αὐτὸς οὖν Δαυῖδ λέγει αὐτὸν Κύριον· καὶ πόθεν υἱὸς αὐτοῦ ἐστι;

253. [*Λουκ.* 20, 41–44]

Πῶς λέγουσι τὸν Χριστὸν υἱὸν Δαυῖδ εἶναι; 42 καὶ αὐτὸς Δαυῖδ λέγει ἐν βίβλῳ τῶν ψαλμῶν· εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου 43 ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. 44 Δαυῖδ οὖν αὐτὸν Κύριον καλεῖ· καὶ πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν;³⁹⁰

254. [*Μαρκ.* 12, 43–44]

Ἄμην λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλε τῶν βαλλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον· 44 πάντες γὰρ ἐκ τοῦ

³⁸⁹ Βλ. *Ματθ.* 22, 41–46: Συνηγμένων δὲ τῶν Φαρισαίων ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς 42 λέγων· τί ὑμῖν δοκεῖ [...] 46 καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο αὐτῷ ἀποκριθῆναι λόγον, οὐδὲ ἐτόλμησέ τις ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπερωτῆσαι αὐτὸν οὐκέτι.

³⁹⁰ [Καὶ ἐδῶ ὁμολογία τῆς θεότητάς Του.]

περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον· αὕτη δὲ ἐκ τῆς ὑστερήσεως αὐτῆς πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν,³⁹¹ ὅλον τὸν βίον αὐτῆς.³⁹²

255. [Ματθ. 24, 2]

Οὐ βλέπετε ταῦτα πάντα;³⁹³ ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀφεθῆ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ καταλυθήσεται.³⁹⁴

³⁹¹ [Δὲν ἐνδιαφέρει ἂν ἐμπιστεύομαι μικρὴ ἢ μεγάλη περιουσία, ἀλλὰ ὅτι ἐμπιστεύομαι κάτι ποὺ δὲν εἶναι ὁ ἴδιος — καὶ ὅσο μικρότερο τόσο τὸ χειρότερο, ἀποδεικνύει ἀκόμα μεγαλύτερη διαφθορά. Ἡ ἀσκησις δὲν εἶναι προϋπόθεσις ἀλλὰ ἐκδήλωσις. Ὁ ἀσκητὴς δὲν γίνεται καλύτερος ἐπειδὴ ταλαιπωρεῖται, μᾶλλον ταλαιπωρεῖται ἐπειδὴ προσδεύει. Χαίρεται ἀπὸ τῆς σχέσεως μαζί Του σὲ βαθμὸν ποὺ παραμελεῖ τὰ ὑπόλοιπα, ἀκόμη καὶ στοιχειώδεις ἀνάγκες τῆς ἐπιβίωσης.]

³⁹² Βλ. *Μάρκ.* 12, 41–43: καὶ καθίσας ὁ Ἰησοῦς κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου ἐθεώρει πῶς ὁ ὄχλος βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον. 42 καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἔβαλλον πολλὰ· καὶ ἐλθοῦσα μία χήρα πτωχὴ ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὅ ἐστι κοδράντης. 43 καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης *Λουκ.* 21, 3–4.]

³⁹³ [Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Παῦλος (*Α' Κορ.* 7, 29–32), “ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστίν· τὸ λοιπὸν ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὣσιν, καὶ οἱ κλαίοντες ὡς μὴ κλαίοντες, καὶ οἱ χαίροντες ὡς μὴ χαίροντες, καὶ οἱ ἀγοράζοντες ὡς μὴ κατέχοντες, καὶ οἱ χρώμενοι τὸν κόσμον ὡς μὴ καταχρώμενοι· παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. θέλω δὲ ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι.”]

³⁹⁴ Βλ. *Ματθ.* 24, 1–2: καὶ ἐξεληθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐπορεύετο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ· καὶ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπιδειξάμι αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ. 2 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· οὐ βλέπετε κ.λπ.

256. [*Μαρκ.* 13, 2]

Βλέπετε ταύτας τὰς μεγάλας οἰκοδομάς; οὐ μὴ ἀφεθῆ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον ὃς οὐ μὴ καταλυθῆ.³⁹⁵

257. [*Λουκ.* 21, 6]

Ταῦτα ἃ θεωρεῖτε, ἐλεύσονται ἡμέραι ἐν αἷς οὐκ ἀφεθήσεται λίθος ἐπὶ λίθῳ ὃς οὐ καταλυθήσεται.³⁹⁶

258. [*Ματθ.* 26, 2]

Οἴδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι.³⁹⁷

259. [*Ματθ.* 26, 10–13]

Τί κόπους παρέχετε τῇ γυναικί; ἔργον γὰρ καλὸν εἰργάσατο εἰς ἐμέ.³⁹⁸ 11 τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν,³⁹⁹

³⁹⁵ Βλ. *Μαρκ.* 13, 1–2: καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἱεροῦ λέγει αὐτῷ εἰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· διδάσκαλε, ἴδε ποταποὶ λίθοι καὶ ποταπαὶ οἰκοδομαί. 2 καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ· βλέπετε κ.λπ.

³⁹⁶ Βλ. *Λουκ.* 21, 5–6: καὶ τινῶν λεγόντων περὶ τοῦ ἱεροῦ ὅτι λίθοις καλοῖς καὶ ἀναθήμασι κεκόσμηται, εἶπε· 6 ταῦτα ἃ θεωρεῖτε κ.λπ.

³⁹⁷ Βλ. *Ματθ.* 26, 1–2: καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς πάντας τοὺς λόγους τούτους εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· 2 οἴδατε κ.λπ.

³⁹⁸ [Ἀποβλέποντας σὲ συγκεκριμένο πρόσωπο, ὅχι σὲ 'τάξεις', ὅπως εἶναι 'οἱ φτωχοί', κ.λπ.]

ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.⁴⁰⁰ 12 βαλοῦσα γὰρ αὕτη τὸ μύρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου, πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι με ἐποίησεν. 13 ἀμὴν λέγω ὑμῖν,⁴⁰¹ ὅπου ἐὰν κηρυχθῆ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.⁴⁰²

260. [Ἰω. 12, 23]

Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῆ⁴⁰³ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.⁴⁰⁴

³⁹⁹ [Ἡ δυνατότητα νὰ μεγαλώνουν οἱ ἀρετὲς παραμένει διαρκῶς ἀνοιχτή.]

⁴⁰⁰ [Ἡ προσωπικὴ σχέση ξεπερνάει τὴ δεοντολογία καὶ οἰκονομικὴ περιοριστικὴ, ἐπειδὴ μέσα τῆς φανερώνεται ὁ Θεός. Ἡ φροντίδα γιὰ ἀγνώστους, ἀκόμη καὶ γιὰ ὄσους βρίσκονται σὲ ἄλλες πόλεις ἢ χῶρες, ἂν γίνεται μὲ εἰλικρίνεια, συνυπάρχει μὲ τὶς προσωπικὲς σχέσεις καὶ ἐμπνέεται ἀπὸ αὐτές.]

⁴⁰¹ [Πραγματικὴ μετάδοση, κατανόηση ἢ ἀποδοχὴ τοῦ Εὐαγγελίου δὲν εἶναι δυνατὴ χωρὶς τὴν ἐνότητα ποῦ ὑπάρχει στὴ ζωντανὴ λατρεία τῆς θείας παρουσίας.]

⁴⁰² Βλ. *Ματθ.* 26, 6–10: τοῦ δὲ Ἰησοῦ γενομένου ἐν Βηθανίᾳ ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, 7 προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ ἀλάβαστρον μύρου ἔχουσα βαρυτίμου, καὶ κατέχεεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀνακειμένου. 8 ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἠγανάκτησαν λέγοντες· εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὐτῆς; 9 ἠδύνατο γὰρ τοῦτο τὸ μύρον πραθῆναι πολλοῦ καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς. 10 γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· τί κόπους παρέχετε κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης *Μάρκ.* 14, 3–9· *Ἰω.* 12, 7–8.]

⁴⁰³ [“Ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τῆς συνέχειας τοῦ κειμένου, τὸ ἴδιο τὸ Εὐαγγέλιον προφητεύει τὴ μεταστροφή τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, τὴν ἴδρυση τῆς χριστιανικῆς Οἰκουμένης στὸν νέο Ἑλληνισμό. [...] Ἄν ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνισμὸς δὲν εἶχε πιστέψει, δὲν θὰ ὑπῆρχε οὔτε νέος Ἑλληνισμὸς, ὁ Χριστὸς δὲν θὰ εἶχε σήμερα οὔτε κἂν τὴν νοσηρὴ σημασίαν ποῦ εἶχε γιὰ τοὺς σταυρωτὲς Του, καὶ δὲν θὰ ὑπῆρχε καθόλου ἡ χρι-

261. [Ίω. 12, 30–33]

Οὐ δι' ἐμέ αὐτή ἢ φωνή γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς.⁴⁰⁵ 31 νῦν⁴⁰⁶ κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου,⁴⁰⁷ νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω.⁴⁰⁸ 32 κἀγὼ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς,⁴⁰⁹ πάντας⁴¹⁰ ἔλκυσω πρὸς ἑμαυτόν. 33 τοῦτο δὲ ἔλεγε σημαίνων ποίω θανάτῳ ἤμελλεν ἀποθνήσκειν.⁴¹¹

στιανοσύνη σὲ καμμιά μορφή καὶ γιὰ κανένα λαό” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Οἱ Ἀρχαῖοι Ἑλληνες*, σ. 20 καὶ 14–15).]

⁴⁰⁴ Βλ. Ίω. 11, 20–23: ἦσαν δέ τινες Ἑλληνες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ. 21 οὗτοι οὖν προσῆλθον Φίλιππῳ τῷ ἀπὸ Βηθσαϊδᾶ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἠρώτων αὐτὸν λέγοντες· κύριε, θέλομεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν. 22 ἔρχεται Φίλιππος καὶ λέγει τῷ Ἀνδρέᾳ, καὶ πάλιν Ἀνδρέας καὶ Φίλιππος λέγουσι τῷ Ἰησοῦ. 23 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς λέγων· ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

⁴⁰⁵ [Προσπαθεῖ νὰ προλάβει τὴν ἀπερισκεψία τους, νὰ μὴν ὑποτιμήσουν τὴ σημασία τοῦ Πάθους καὶ τῆς Ἀνάστασης.]

⁴⁰⁶ [Δηλαδή μὲ τὴ Σταύρωση.]

⁴⁰⁷ [Σταύρωση εἶναι ἡ ἀπόφαση τοῦ κόσμου νὰ μετατραπεῖ σὲ κόλαση.]

⁴⁰⁸ [Ἀποφασίζοντας τὴ Σταύρωση ὁ κόσμος διαβάλλει τὴν ὑπαρξή του. Καρδιά χωρὶς καρδιά τῆς κόλασης εἶναι ἡ χυδαιότητα, ὅταν παίρνεις τὸ δῶρο καὶ ἀρνεῖσαι Ἐκεῖνον ποὺ τὸ χαρίζει.]

⁴⁰⁹ [Ὁ Σταυρὸς ὑψώνεται ἀπομακρύνοντας ἀπὸ τὴν εὐτέλεια, τὸ μῖσος, τὴν κακία, τὴ βλακεία, τὴ μικρότητα, τὴ σκληρότητα.]

⁴¹⁰ [Ὅλους ὡς πρὸς τὴν πρόθεσή Του. Στὴν πράξη εἶναι ὅσοι τελειοποιοῦν στὸν Σταυρὸ τὸν χωρισμό τους ἀπὸ τὴν κακία τοῦ κόσμου.]

⁴¹¹ Βλ. Ίω. 12, 29–30: ὁ οὖν ὄχλος ὁ ἐστὼς καὶ ἀκούσας ἔλεγε βροντὴν γεγονέαι· ἄλλοι ἔλεγον· ἄγγελος αὐτῷ λελάληκεν. 30 ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· οὐ δι' ἐμέ κ.λπ. [Πρβλ. Α' 33, 27–28 (νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάραιται...) καὶ τίς σχετικὲς σημειώσεις.]

262. [Ίω. 12, 35–36]

Ἔτι μικρὸν χρόνον⁴¹² τὸ φῶς⁴¹³ μεθ' ὑμῶν⁴¹⁴ ἐστὶ· περιπατεῖτε⁴¹⁵ ἕως τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ·⁴¹⁶ καὶ ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει.⁴¹⁷ 36 ἕως τὸ φῶς ἔχετε, πιστεύετε εἰς τὸ φῶς,⁴¹⁸ ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε.⁴¹⁹

263. [Ίω. 13, 7]

Ὁ ἐγὼ ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι,⁴²⁰ γνώση δὲ μετὰ ταῦτα.⁴²¹

⁴¹² [Πρβλ. Β' 259: τοὺς πτωχοὺς πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.]

⁴¹³ [Ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι ἓνα συναίσθημα ἀλλὰ ἓνα πρόσωπο.]

⁴¹⁴ [Ἡ ἀπώλεια ἐγκαινιάζει ἓνα διάστημα θλίψης.]

⁴¹⁵ [Νὰ ἀπολαμβάνετε τὴν ἀλήθεια μὲ δύναμη.]

⁴¹⁶ [Γιὰ νὰ μὴν ἀπελπιστεῖτε μὲ τὴν ἀπώλεια.]

⁴¹⁷ [Ὁ Λόγος δὲν ἐνώθηκε μαζί τους ἀρκετὰ γιὰ νὰ φωτίζει τὶς περυστάσεις καὶ τὶς προοπτικὲς τοῦ βίου τους.]

⁴¹⁸ [Ἀφεθεῖτε στὸν Λόγο ἀπόλυτα, προχωρήστε πέρα ἀπ' ὅτιδήποτε ἄλλο, κακὸ ἢ καλόν.]

⁴¹⁹ Βλ. Ίω. 12, 34–36: ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ὄχλος· ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ τοῦ νόμου ὅτι ὁ Χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ πῶς σὺ λέγεις, δεῖ ὑψωθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; τίς ἐστὶν οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου; 35 εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἔτι μικρὸν χρόνον [...] 36 [...] Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀπελθὼν ἐκρύβη ἀπ' αὐτῶν. [Ἡ ἀπόκρυψη σημαίνει ὅτι πιά ἔπαυε νὰ ἐλπίζει σ' αὐτούς.]

⁴²⁰ [Συχνὰ ἀγνοοῦμε ποῦ ἀποβλέπουν ὅσα συμβαίνουν, ὅμως τὸ νόημα τους φανερώνεται ἀργότερα. Ὁ Θεὸς δὲν προσπαθεῖ γιὰ τὴν ὑγεία καὶ τὴν εὐημερία μας, γιὰ τίποτε ἀπ' ὅσα μᾶς ἐνδιαφέρουν συνήθως, τὰ ὁποῖα οὕτως ἢ ἄλλως μπορεῖ νὰ δώσει ἄνετα καὶ γρήγορα, ἢ δὲν θὰ τὰ εἶχε κἂν στερήσει: ὅλη του ἡ προσπάθεια εἶναι νὰ τὸν γνωρίσουμε καὶ νὰ γίνουμε φίλοι Του.]

264. [Ίω. 13, 8]

Ἐὰν μὴ νίψω σε,⁴²² οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.⁴²³

265. [Ίω. 13, 10]

Ὁ λελουμένος οὐ χρεῖαν ἔχει ἢ τοὺς πόδας⁴²⁴ νίψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρός ὅλος· καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε, ἀλλ' οὐχὶ πάντες.⁴²⁵

⁴²¹ Βλ. Ίω. 13, 1–7: πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐλήλυθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα ἵνα μεταβῆ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν πατέρα, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς. 2 καὶ δεῖπνου γενομένου, τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου ἵνα αὐτὸν παραδῶ, 3 εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐξῆλθε καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει, 4 ἐγείρεται ἐκ τοῦ δεῖπνου καὶ τίθησι τὰ ἱμάτια, καὶ λαβὼν λέντιον διέζωσεν ἑαυτόν. 5 εἶτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα, καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν καὶ ἐκμύσσειν τῷ λεντίῳ ᾧ ἦν διεζωσμένος. 6 ἔρχεται οὖν πρὸς Σίμωνα Πέτρον, καὶ λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος· Κύριε, σύ μου νίπτεις τοὺς πόδας; 7 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ· ὁ ἐγὼ ποιῶ κ.λπ.

⁴²² [Ὁ ὑπερουράνιος τόπος εἶναι ἀγνός, ἔλεγε ὁ Πλάτων, δὲν ἀνέχεται τὴν κακία (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες*, σ. 261 κ.έ.) Ὅμως χρειάζεται νὰ ὑπομείνω ταλαιπωρίες, ἀπ' ὅπου θὰ γνωρίσω καλύτερα τὸν ἑαυτό μου καὶ θὰ πάρω δύναμη νὰ τὸν ἀλλάξω. Μὲ ὅσα περνᾶω ὑποφέρει καὶ ὁ Ἰδιος, μὲ τὴν ἄπειρη εὐαισθησία Του ζῶντας μέσα μου τὰ δεινὰ ἀσυγκρίτως πιὸ ἔντονα ἀπ' ὅσο τὰ νοιώθω ἐγώ.]

⁴²³ Βλ. ὁλόκληρο τὸν στίχο: λέγει αὐτῷ Πέτρος· οὐ μὴ νίψης τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἐὰν μὴ νίψω σε κ.λπ.

⁴²⁴ [Ἄρκει αὐτό, καὶ εἶναι ἀπαραίτητο, νὰ ἀποβάλλει κάθε ἐξάρτηση ἀπὸ τὰ πλάσματα καὶ κάθε ἀγωνία γιὰ τὶς ἐφήμερες ὑποθέσεις.]

⁴²⁵ Βλ. Ίω. 13, 9–11: λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος· Κύριε, μὴ τοὺς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν. 10 λέγει

266. [Ύω. 13, 12–20]

Γινώσχετε τί πεποίηκα ὑμῖν; 13 ὑμεῖς φωνεῖτέ με, ὁ Διδάσκαλος καὶ ὁ Κύριος, καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ. 14 εἰ οὖν ἐγὼ ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ Κύριος καὶ ὁ Διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας.⁴²⁶ 15 ὑπόδειγμα γὰρ δέδωκα ὑμῖν, ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε· 16 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμφαντος αὐτόν. 17 εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε ἐάν ποιῆτε αὐτά. 18 οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἐγὼ οἶδα οὐς ἐξελεξάμην· ἀλλ' ἵνα ἡ γραφή πληρωθῆ, ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον ἐπῆρεν ἐπ' ἐμέ τὴν πτέρναν αὐτοῦ. 19 ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι. 20 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ λαμβάνων ἐάν τινα πέμφω, ἐμὲ λαμβάνει, ὁ δὲ ἐμὲ λαμβάνων λαμβάνει τὸν πέμφαντά με.⁴²⁷

αὐτῶ ὁ Ἰησοῦς· ὁ λελουμένος [...] 11 ἦδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν· διὰ τοῦτο εἶπεν· οὐχὶ πάντες καθαροί ἐστε.

⁴²⁶ [Τιμῶντας τὴν ταπεινοφροσύνη ἢ σημερινὴ ἀναπαράστασι τοῦ νιπτῆρος εἶναι οἰκτρὰ ἄστοχη. Ἡ νίψη ποῦ παρέδωσε ὁ Χριστὸς ἀφορᾷ τὴν θεολογικὴ παιδεία, ζητᾷ νὰ καταβάλουμε κάθε προσπάθεια, καὶ τὴν πιὸ δυσάρεστη, γιὰ νὰ βοηθήσουμε τοὺς φίλους μας νὰ ξεφορτωθοῦν τὶς ἐξαρτήσεις τους ἀπ' ὅσα παρέρχονται καὶ νὰ ἀρχίσουν νὰ σκέφτονται τὴν θεία φύση τῶν πραγμάτων, κάνοντας τὴ σκέψη αὐτὴ κεντρικὴ στὴ ζωὴ τους.]

⁴²⁷ Βλ. Ύω. 13, 12: ὅτε οὖν ἔνιψε τοὺς πόδας αὐτῶν καὶ ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἀναπεσὼν πάλιν εἶπεν αὐτοῖς· γινώσχετε τί πεποίηκα ὑμῖν;

267. [Ματθ. 26, 18]

Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα καὶ εἶπατε αὐτῷ· ὁ διδάσκαλος λέγει, ὁ καιρὸς μου ἐγγύς ἐστι· πρὸς σὲ ποιῶ τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου.⁴²⁸

268. [Μᾶρκ. 14, 13–15]

Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀπαντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ, 14 καὶ ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃ, εἶπατε τῷ οἰκοδεσπότη ὅτι ὁ διδάσκαλος λέγει· ποῦ ἐστὶ τὸ κατάλυμά μου ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω; 15 καὶ αὐτὸς ὑμῖν δείξει ἀνώγειον μέγα ἐστρωμένον ἑτοιμον· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε ἡμῖν.⁴²⁹

269. [Λουκ. 22, 9–12]

Πορευθέντες ἐτοιμάσατε ἡμῖν τὸ πάσχα ἵνα φάγωμεν. 9 [...] 10 [...] ἰδοὺ εἰσελθόντων ὑμῶν εἰς τὴν πόλιν συναντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν οὗ εἰσπορεύεται, 11 καὶ ἐρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότη τῆς οἰκίας· λέγει σοι ὁ διδάσκαλος, ποῦ ἐστὶ τὸ κατάλυμα ὅπου τὸ πά-

⁴²⁸ Βλ. Ματθ. 26, 17–18: τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἀζύμων προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ λέγοντες αὐτῷ· ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ πάσχα; 18 ὁ δὲ εἶπεν· ὑπάγετε κ.λπ.

⁴²⁹ Βλ. Μᾶρκ. 14, 12–13: καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ πάσχα ἔθυσον, λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· ποῦ θέλεις ἀπελθόντες ἐτοιμάσωμεν ἵνα φάγης τὸ πάσχα; 13 καὶ ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτοῖς· ὑπάγετε κ.λπ.

σχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω; 12 κάκεινος ὑμῖν δείξει ἀνώγειον μέγα ἐστρωμένον· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε.⁴³⁰

270. [Λουκ. 22, 15–22]

Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν πρὸ τοῦ με παθεῖν· 16 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ φάγω ἐξ αὐτοῦ ἕως ὅτου πληρωθῆ ἔν τῃ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.⁴³¹ 17 [...] λάβετε τοῦτο καὶ διαμερίσατε ἑαυτοῖς· 18 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ πῖω ἀπὸ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως ὅτου ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἔλθῃ. 19 [...] τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον·⁴³² τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.⁴³³ 20 [...] τοῦτο

⁴³⁰ Βλ. Λουκ. 22, 7–13: ἤλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα, 8 καὶ ἀπέστειλε Πέτρον καὶ Ἰωάννην εἰπὼν· πορευθέντες [...] 9 οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμεν; 10 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἰδοὺ εἰσελθόντων [...] 13 ἀπελθόντες δὲ εὔρον καθὼς εἶρηκεν αὐτοῖς, καὶ ἠτοίμασαν τὸ πάσχα.

⁴³¹ [Γιατί ἀνακοινώνει ὅτι ἀπολαμβάνει τὴν οὐράνια βασιλεία, ἂν ὄχι γιὰ νὰ μὴ τὸν περιμένουμε σὰν κοσμικὸ ἄρχοντα, νὰ ὑπερβοῦμε τὶς ὁρμὲς γιὰ ἐπιβίωση, ἰσχὺ καὶ καταξίωση;]

⁴³² [Τὸ φῶμι καὶ τὸ κρασί συνοψίζουν τὸ σύνολο τῆς κτίσης, καὶ αὐτὸ μετασηματισμένο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο σὲ μέσο τῆς αὐτοσυντήρησής του: σῶμα καὶ αἷμα Του εἶναι τὰ πάντα, ὄχι μόνο τὰ ἴμια Δῶρα οὔτε μόνο ἡ Ἐκκλησία. Ὅλα τὰ πράγματα, φυσικὰ ἢ τεχνητά, ὑπάρχουν ἐπειδὴ ὁ Ἰδιος τὰ ὑποστηρίζει μέσα Του καὶ μέσα τους. Χρησιμοποιῶντας τὸν κόσμον γιὰ νὰ ζήσουμε καὶ νὰ πραγματοποιήσουμε τὰ σχέδιά μας, χρησιμοποιοῦμε τὸν Ἰδιο.]

⁴³³ [Τὰ λόγια αὐτά, ὅπου ἰδρύεται τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Κοινωνίας, δὲν ἀποβλέπουν στὴν ἐθιμοτυπικὴ παραγωγή 'σώματος' καὶ 'αἵματος', ὅπως κάνουμε ἐδῶ καὶ αἰῶνες μέχρι σήμερα, ἀλλὰ στὴν ἀνάμνησίν Του μέσα ἀπ' ὅτιδήποτε μᾶς βοηθάει καὶ μᾶς συντηρεῖ. Θὰ ἔπρεπε νὰ καλλιεργοῦν μιὰ σχέσιν μὲ τὰ πράγματα, ποὺ δίνει ἀφορ-

τὸ ποτήριον ἢ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. 21 πλὴν ἰδοὺ ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης. 22 καὶ ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πορεύεται κατὰ τὸ ὀρισμένον· πλὴν οὐαὶ⁴³⁴ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ παραδίδοται.⁴³⁵

271. [Ματθ. 26, 21]

Ἄμην λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.⁴³⁶

272. [Μᾶρκ. 14, 18]

Ἄμην λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με, ὁ ἐσθίων μετ' ἐμοῦ.⁴³⁷

μὴ νὰ πλησιάζουμε τὸν ἴδιο, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ οὐσία ὅλων ὅσα ὑπάρχουν.]

⁴³⁴ [Ὁ προδότης δὲν εἶναι θεῖο ὄργανο. Ἡ κακία του, χωρὶς νὰ εἶναι ἀπαραίτητη καὶ χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ τὸ θέλει, ἐντάσσεται ἐκ τῶν ὑστέρων στὰ σχέδια τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν κόσμον καὶ ὑπηρετεῖ μὲ κάποιον τρόπο καὶ ὡς ἓνα βαθμὸ τῆς θείας βούλησης.]

⁴³⁵ Βλ. Λουκ. 22, 14–23: καὶ ὅτε ἐγένετο ἡ ὥρα, ἀνέπεσε, καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ. 15 καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· ἐπιθυμία ἐπεθύμησα [...] 17 καὶ δεξιόμενος τὸ ποτήριον εὐχαριστήσας εἶπε· λάβετε τοῦτο [...] 19 καὶ λαβὼν ἄρτον εὐχαριστήσας ἔκλασε καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου [...] 20 ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνήσαι λέγων· τοῦτο τὸ ποτήριον [...] 23 καὶ αὐτοὶ ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτούς τὸ τίς ἄρα εἶη ἐξ αὐτῶν ὁ τοῦτο μέλλων πράσσειν.

⁴³⁶ Βλ. Ματθ. 26, 19–21: καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταὶ ὡς συνέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἠτοίμασαν τὸ πάσχα. 20 Ὁφίας δὲ γενομένης ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα. 21 καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν εἶπεν· ἀμὴν λέγω κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης Ἰω. 13, 21.]

273. [Ίω. 13, 26]

Ἐκεῖνός ἐστιν ὃ ἐγὼ βάρφας τὸ ψωμίον⁴³⁸ ἐπιδώσω.⁴³⁹

274. [Ματθ. 26, 23–24]

Ὁ ἐμβάρφας μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ τὴν χειρα, οὗτός με παραδώσει. 24 ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ· οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται· καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη⁴⁴⁰ ὁ ἀνθρωπος ἐκεῖνος.⁴⁴¹

⁴³⁷ Βλ. *Μᾶρκ.* 14, 16–18: καὶ ἐξῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἦλθον εἰς τὴν πόλιν, καὶ εὔρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς, καὶ ἠτοιμάσαν τὸ πάσχα. 17 Καὶ ὀψίας γενομένης ἔρχεται μετὰ τῶν δώδεκα. 18 καὶ ἀνακειμένων αὐτῶν καὶ ἐσθιόντων εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω κ.λπ.

⁴³⁸ [Στηρίζει συνεχῶς τὴν ὑπαρξὴ ὅλων καὶ τῶν χειρότερων.]

⁴³⁹ Βλ. *Ίω.* 13, 22–26: ἔβλεπον οὖν εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταί, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει. 23 ἦν δὲ ἀνακείμενος εἰς ἓκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς· 24 νεύει οὖν τούτῳ Σίμων Πέτρος πυθέσθαι τίς ἂν εἴη περὶ οὗ λέγει. 25 ἐπιπεσῶν δὲ ἐκεῖνος ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ Ἰησοῦ λέγει αὐτῷ· Κύριε, τίς ἐστιν; 26 ἀποκρίνεται ὁ Ἰησοῦς· ἐκεῖνός ἐστιν ὃ ἐγὼ βάρφας τὸ ψωμίον ἐπιδώσω. καὶ ἐμβάρφας τὸ ψωμίον δίδωσιν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτη.

⁴⁴⁰ [Τότε πῶς θὰ προχωροῦσε τὸ θεῖο σχέδιο; Ὅμως οὔτε κἂν θὰ χρειαζόταν! Ὁ προδότης δὲν δημιουργεῖται οὔτε ἐπιστρατεύεται ἀπὸ τὴν θεία πρόνοια — ὁ ἴδιος τὴν ὑποχρεώνει νὰ μεταβληθεῖ γιὰ νὰ παρακολουθήσει τίς ἐπιλογές του. Τὸ μῖσος, ἡ ἀπελπισία, ἡ κόλαση δὲν ἔχουν ἄλλη ἀναγκαιότητα παρὰ μόνο ἐκείνη πού δημιουργοῦν ὅσοι τὰ ἐπιλέγουν.]

⁴⁴¹ Βλ. *Ματθ.* 26, 21–23: καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν εἶπεν· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. 22 καὶ λυπούμενοι σφόδρα ἤρξαντο λέγειν αὐτῷ ἕκαστος αὐτῶν· μήτι ἐγὼ εἰμι, Κύριε; 23 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· ὁ ἐμβάρφας κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης *Μᾶρκ.* 14, 20–21.]

277. [Ίω. 13, 31–35]

Νῦν⁴⁴⁴ ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ. 32 εἰ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ Θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν. 33 τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. ζητήσετέ με, καὶ καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις⁴⁴⁵ ὅτι ὅπου ὑπάγω ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν, καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι. 34 ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. 35 ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες⁴⁴⁶ ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.⁴⁴⁷

278. [Ίω. 14, 9–14]

Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε,⁴⁴⁸ ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα⁴⁴⁹ καὶ πῶς σὺ λέγεις,

⁴⁴⁴ [Ἐπειδὴ τώρα ἀρχίζει ἡ σειρὰ τῶν γεγονότων ποὺ ὀδηγοῦν στὴν Ἀνάσταση καὶ τὴν ἴδρυση τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν.]

⁴⁴⁵ [Ἦδη ὁ ὄρος "Ἰουδαῖος" ἔχει ἀποκτήσει πολιτισμικὸ καὶ ὄχι φυλετικὸ περιεχόμενο, σημαίνοντας ὅσους προτιμοῦν νὰ βρίσκονται μακριὰ Του.]

⁴⁴⁶ [Οἱ ἀντίθετοι δὲν ἀγνοοῦν τὸ μῖσος τους οὔτε τὴν ἀγάπη ποὺ χαρακτηρίζει τοὺς ἄλλους, ἐπιλέγουν συνειδητὰ τὴν κακία, τὴν προτιμοῦν ὡς κακία ἀκριβῶς. Μοιάζει ἀκατανόητο, ὅμως ἡ διαστροφή εἶναι, καὶ δὲν θὰ μπορούσε παρὰ νὰ εἶναι, μιὰ κακοποίηση ἐπίσης τῆς λογικῆς.]

⁴⁴⁷ Βλ. Ίω. 13, 31: "Ὅτε οὖν ἐξῆλθε (ὁ Ἰούδας), λέγει ὁ Ἰησοῦς· νῦν ἐδοξάσθη κ.λπ.

⁴⁴⁸ [Προφανῶς ὁ Φίλιππος δὲν εἶχε ἐμπειρία τῆς θείας δύναμης, ὅμως τὸν ρωτᾷ γιὰ νὰ τὸν βοηθήσει νὰ σκεφτεῖ καὶ νὰ ἀλλάξει τὸν ἑαυτό του. Εἶναι σὰν νὰ τοῦ λέει, 'προσπάθησε νὰ καταλάβεις τί ἀκριβῶς σὲ ἐμποδίζει νὰ μὲ γνωρίσεις;']

δειξον ἡμῖν τὸν πατέρα; 10 οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοί ἐστι;⁴⁵⁰ τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, ἅπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ· ὁ δὲ πατήρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα.⁴⁵¹ 11 πιστεύετε μοι ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοί·⁴⁵² εἰ δὲ μή, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετε μοι.⁴⁵³ 12 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ κάκεινος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει,⁴⁵⁴ ὅτι ἐγὼ πρὸς τὸν πατέρα μου πορεύομαι, 13 καὶ ὅ,τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου,⁴⁵⁵ τοῦτο

⁴⁴⁹ [Ἄν βλέπεις σὲ μένα ἀπλῶς ἕναν ἄνθρωπο, δὲν ἔχεις οὔτε γιὰ τὸν Πατέρα πραγματικὴ γνώση, κ.λπ.]

⁴⁵⁰ [Καλεῖται νὰ πιστέψει, νὰ ἐρμηνεύσει τὰ φαινόμενα σὰν κάτι ἄλλο ἅπ' ὅ,τι μοιάζουν νὰ εἶναι.]

⁴⁵¹ [Βλέποντας τὰ θαύματα ὁ Φίλιππος ἔνοιωθε ὅτι συνέβαινε κάτι ὑπερφυσικό, χωρὶς νὰ ἔχει ἀναγνωρίσει τὴ θεότητα τοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖο σκεφτόταν μᾶλλον σὰν ἅγιο, προφήτη, κ.λπ.]

⁴⁵² [Ἐπιμένει στὴν περιγραφὴ αὐτὴ γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσει νὰ κατανοήσουν τὴν πνευματικὴ ἔνωση ὡς προσωπικὴ συνύπαρξη.]

⁴⁵³ [Δὲν ἀνέχεται τὴν 'ἀντικειμενικὴ' ἢ δουλικὴ πίστη ἐπειδὴ ἔχει ἀξία ἀπὸ μόνῃ της, τὴν ἀνέχεται ἐλπίζοντας στὴν κατάργησή της, μήπως τὴν διαδεχθεῖ γνώση καὶ ἐμπιστοσύνη. Μερικοὶ νομίζουν ὅτι κάθε μορφῆς πίστη εἶναι καλὴ καὶ ἀποδεκτὴ, ὅμως ἡ δουλικὴ πίστη εἶναι δαιμονικὸ ἰδίωμα: "ὁ Θεὸς δὲν ἐνδιαφέρεται νὰ ἔχει δούλους, ἀναζητᾷ φίλους — οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους... ὑμᾶς δὲ εἴρηκα φίλους (Α' 72, 15). Ὁ φίλος ἀγαπάει, συνεννοεῖται, παίρνει καὶ δίνει χαρὰ, δὲν ἔχει τίποτα λιγότερο ἀπὸ οἰκειότητα καὶ ἐμπιστοσύνη. Τὸν σκεφτόμαστε ξένο καὶ φοβερό, ἐπειδὴ βρισκόμαστε μακριὰ Του, δὲν τὸν θέλουμε στὴ ζωὴ μας! Μάλιστα, ἀρκετὲς πλευρὲς στὴ θρησκεία μας εὐνοοῦν τὴν ἀποξένωση, ὅπως ἡ ἴδια ἡ εἰσαγωγὴ τῆς προσευχῆς (... ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος). Εἶναι χαρακτηριστικὸ, καὶ μὴν τὸ ὑποτιμοῦμε: τὸν Θεὸ πάνω ἅπ' ὅλα ὡς ἰσχυρὸ ἀντιλαμβάνονται οἱ δαίμονες" (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Σημειώσεις γιὰ τὸ Σχολεῖο*, 8 Μαρτίου.)

⁴⁵⁴ [Καὶ μείζονα, διότι τὰ ἐργάζεται πάλι ὁ ἴδιος. Ὅλες οἱ ἰκανότητές μας εἶναι δικές Του.]

⁴⁵⁵ [Στὴ ζωντανὴ γνώση σας, στὴν ἐνότητά σας μαζί μου.]

ποιήσω, ἵνα δοξασθῆ ὁ πατήρ ἐν τῷ υἱῷ. 14 ἐάν τι αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ποιήσω.⁴⁵⁶

279. [Ματθ. 26, 26]

Λάβετε φάγετε· τοῦτό ἐστι⁴⁵⁷ τὸ σῶμά μου.⁴⁵⁸

280. [Ματθ. 26, 27–29]

Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες·⁴⁵⁹ 28 τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης⁴⁶⁰ τὸ περὶ πολλῶν⁴⁶¹ ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.⁴⁶² 29 λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ πῖω⁴⁶³ ἀπ' ἄρτι ἐκ

⁴⁵⁶ Βλ. Ἰω. 14, 8–9: λέγει αὐτῷ Φίλιππος· Κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν. 9 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· *τοσοῦτον χρόνον* κ.λπ.

⁴⁵⁷ [Σῶμα Του δὲν εἶναι μόνο ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ ὅτιδήποτε ὑπάρχει.]

⁴⁵⁸ Βλ. ὁλόκληρο τὸν στίχο: ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν λαβῶν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς καὶ εἶπε· *λάβετε φάγετε* κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης *Μᾶρκ.* 14, 22.]

⁴⁵⁹ [*Πάντες*, εἶναι ὅλοι ἀνεξαιρέτως, ὄχι μόνο οἱ Μαθητές, οἱ ἅγιοι, κ.λπ. Κανείς, ὁ καλύτερος καὶ ὁ χειρότερος, δὲν μπορεῖ νὰ κάνει τίποτα χωρὶς τὴ δική Του δύναμη καὶ συγκατάθεση.]

⁴⁶⁰ [Τί καινούριο εἰσφέρει ἡ Νέα Διαθήκη; Ἀντὶ Νόμου στηρίζεται στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος κάνει πράξη μέχρι αὐτοθυσίας τὴν ἐπιθυμία Του γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Πιὰ δὲν νοεῖται ἰδεολογικὴ ὑποταγή, ὅσο ἰσχυρὴ κι ἂν συμφέρει νὰ εἶναι ἡ ἰδεολογικὴ συγκρότηση — ὅλα κρίνονται ἀπὸ τὴν προσωπικὴ σχέση μαζί Του. Ἡ ὁδὸς πρὸς τὸν ἴδιο εἶναι ὁ ἴδιος.]

⁴⁶¹ [Δὲν λέει 'περὶ πάντων', ἐπειδὴ ἡ ἀνταπόκριση δὲν εἶναι καθολική: μερικοὶ δὲν πρόκειται νὰ καταλάβουν ποτὲ ἀπὸ ποῦ ἔχουν τὴ δύναμή τους.]

⁴⁶² [Ἐπιτρέπει καὶ τὰ χειρότερα συγχωρῶντας.]

τούτου τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν⁴⁶⁴ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς μου.⁴⁶⁵

281. [*Μᾶρκ.* 14, 24–25]

Τοῦτό ἐστι τὸ αἶμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον. 25 ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ πίω ἐκ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.⁴⁶⁶

282. [*Ματθ.* 26, 31–32]

Πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ,⁴⁶⁷ γέγραπται γάρ, πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα τῆς ποιμένης· 32 μετὰ δὲ τὸ ἐγερθῆναί με προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν.⁴⁶⁸

⁴⁶³ [Δὲν θὰ συμβεῖ ἄλλη ἐνσάρκωσή Του ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνη μέσα σὲ κάθε ἄνθρωπο ποὺ ἔρχεται στὸν κόσμος.]

⁴⁶⁴ [Πνευματικότερο.]

⁴⁶⁵ Βλ. *Ματθ.* 26, 27: καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· *πίετε κ.λπ.*

⁴⁶⁶ Βλ. *Μᾶρκ.* 14, 23–24: καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ ἔπιον ἐξ αὐτοῦ πάντες. 24 καὶ εἶπεν αὐτοῖς· *τοῦτό ἐστι κ.λπ.*

⁴⁶⁷ [Ἡ κακία, ὁ πόνος, ὁ θάνατος, ἡ ἀδικία, διαβάλλουν τὴν ὑπαρξη, εἶναι σὰν νὰ εἰσηγοῦνται ὅτι ὁ κόσμος δὲν ἔχει ἀγαθὴ ἀρχή.]

⁴⁶⁸ Βλ. *Ματθ.* 26, 30–31: καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν. Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· 31 *πάντες ὑμεῖς κ.λπ.* [Βλ. ἐπίσης *Μᾶρκ.* 14, 26–28.]

283. [Λουκ. 22, 31–32]

Σίμων Σίμων, ἰδοὺ ὁ σατανᾶς ἐξητήσατο ὑμᾶς τοῦ σινιάσαι ὡς τὸν σῆτον· 32 ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ ἵνα μὴ ἐκλίπη ἡ πίστις σου· καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου.⁴⁶⁹

284. [Ίω. 13, 36]

Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, οὐ δύνασαί μοι νῦν ἀκολουθῆσαι, ὕστερον δὲ ἀκολουθήσεις μοι.⁴⁷⁰

285. [Ίω. 13, 38]

Τὴν ψυχὴν σου ὑπὲρ ἐμοῦ θήσεις; ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσῃ ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ με τρίς.⁴⁷¹

⁴⁶⁹ [Γιατί δὲν δίνει ὁ Ἰδιος ἄμεσα δύναμη πίστεως σὲ ὅσους εἶναι ἀνοιχτοὶ νὰ πιστέψουν, ἂν ὄχι ἐπειδὴ θέλει νὰ μᾶς συνδέσει πρῶτα μεταξύ μας; Ἐμεῖς τείνουμε νὰ ζηλεύουμε ὅποιον ἀγαπᾶμε, παρατηροῦμε ἂν ἀγαπάει ἄλλους περισσότερο καὶ ποιοὶ τὸν ἀγαπᾶνε. Ἐκεῖνος θέλει νὰ ἔρθουμε κοντά Του ἔχοντας πρῶτα ἀγαπήσει ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Γιὰ νὰ τὸ κατορθώσῃ, ὅσο εἶναι στὸ χέρι Του, δὲν φανερώνεται ἀνάμεσά μας παρὰ μόνο ἥπια, ἀποκρύβοντας τὴν ταυτότητά Του. Προσελκύει τὸν ἕνα στὸν ἄλλο ἀφήνοντας νὰ φανεῖ σὲ καθένα μας ἕνα ἶχνος τῆς μορφῆς Του, ἀπ' ὅπου συνδεόμαστε, παιδαγωγούμαστε, μεγαλώνουμε, ἀρχίζουμε σιγὰ σιγὰ νὰ ἀναγνωρίζουμε τὸν Ἰδιο μόνο Του καὶ νὰ τὸν πλησιάζουμε. Φανερώνει τὴν ὁλόκληρη μορφή Του μόνο ἂν εἶναι βέβαιος ὅτι θέλουμε νὰ εἴμαστε φίλοι Του.]

⁴⁷⁰ Βλ. Ίω. 13, 36–37: λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος· Κύριε, ποῦ ὑπάγεις; ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω κ.λπ.

⁴⁷¹ Βλ. Ίω. 13, 37: λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος· Κύριε, διατί οὐ δύναμαί σοι ἀκολουθῆσαι ἄρτι; τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σοῦ θήσω.

286. [Λουκ. 22, 34]

Λέγω σοι, Πέτρε, οὐ φωνήσει σήμερον ἀλέκτωρ πρὶν ἢ τρὶς ἀπαρνήσῃ μὴ εἰδέναι με.⁴⁷²

287. [Ματθ. 26, 34]

Ἄμην λέγω σοι ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι τρὶς ἀπαρνήσῃ με.⁴⁷³

288. [Μᾶρκ. 14, 30]

Ἄμην λέγω σοι ὅτι σὺ σήμερον ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ πρὶν ἢ δις ἀλέκτορα φωνῆσαι τρὶς ἀπαρνήσῃ με.⁴⁷⁴

⁴⁷² Βλ. Λουκ. 22, 33–34: ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Κύριε, μετὰ σοῦ ἔτοιμός εἰμι καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι. 34 ὁ δὲ εἶπε· λέγω σοι κ.λπ.

⁴⁷³ Βλ. Ματθ. 26, 33–35: ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ· εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἐγὼ δὲ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι. 34 ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω σοι [...] 35 λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος· κἂν δέῃ με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι. ὁμοίως δὲ καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον.

⁴⁷⁴ Βλ. Μᾶρκ. 14, 29–31: ὁ δὲ Πέτρος ἔφη αὐτῷ· καὶ εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται, ἀλλ' οὐκ ἐγώ. 30 καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω σοι [...] 31 ὁ δὲ Πέτρος ἐκ περισσοῦ ἔλεγε μᾶλλον· ἐάν με δέῃ συναποθανεῖν σοι, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι. ὡσαύτως δὲ καὶ πάντες ἔλεγον.

289. [Λουκ. 22, 35–38]

Ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλλαντίου καὶ πήρας καὶ ὑποδημάτων, μή τινος ὑστερήθητε; [...] 36 [...] ἀλλὰ νῦν ὁ ἔχων βαλλάντιον ἀράτω, ὁμοίως καὶ πήραν, καὶ ὁ μὴ ἔχων πωλήσει τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ ἀγοράσει μάχαιραν.⁴⁷⁵ 37 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἔτι τοῦτο τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆναι ἐν ἐμοί, τὸ καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη· καὶ γὰρ τὰ περὶ ἐμοῦ τέλος ἔχει. 38 [...] Ἰκανόν ἐστι.⁴⁷⁶

290. [Ἰω. 16, 31–33]

Ἄρτι πιστεύετε·⁴⁷⁷ 32 ἰδοὺ ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐλήλυθεν, ἵνα σκορπισθῆτε ἕκαστος⁴⁷⁸ εἰς τὰ ἴδια καὶ ἐμὲ μόνον ἀφήτε· καὶ οὐκ εἰμὶ μόνος, ὅτι ὁ πατήρ μετ' ἐμοῦ ἐστι. 33 ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ἐν ἐμοί⁴⁷⁹ εἰρήνην ἔχητε. ἐν τῷ κόσμῳ θλιψὶν ἔξετε·⁴⁸⁰ ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα⁴⁸¹ τὸν κόσμον.⁴⁸²

⁴⁷⁵ [Προειδοποιεῖ γιὰ τὶς διώξεις ποὺ θὰ ὑποστοῦν.]

⁴⁷⁶ Βλ. Λουκ. 22, 35–38: καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὅτε ἀπέστειλα [...] οἱ δὲ εἶπον· οὐθενός. 36 εἶπεν οὖν αὐτοῖς· ἀλλὰ νῦν [...] 38 οἱ δὲ εἶπον· Κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ὧδε δύο. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἰκανόν ἐστι.

⁴⁷⁷ [Τοὺς μιλάει γιὰ πίστη! Τόσο καιρὸ ἦταν μαζί Του καὶ ἀκόμα δὲν τὸν γνώριζαν.]

⁴⁷⁸ [Χωρίζουν ἀπὸ ἑκείνον, κι ἔτσι χωρίζουν ἐπίσης μεταξύ τους.]

⁴⁷⁹ [Γιὰ νὰ κρατήσετε τὴν πίστη σας καὶ νὰ παίρνετε ἐλπίδα, χαρὰ καὶ δύναμη.]

⁴⁸⁰ [Ἦδη τοὺς θεωρεῖ δικούς Του, καὶ τοὺς εἰδοποιεῖ γιὰ ὅσα τοὺς περιμένουν. Θὰ περιφρονήσουν τὶς ἀξίες τοῦ περίγυρου καὶ θὰ ὑποστοῦν ταλαιπωρίες.]

⁴⁸¹ [Ἀκούγεται περίεργο νὰ μάχεται ὁ ἴδιος τὸ δημιούργημά Του, ὅμως ὁ κόσμος δὲν παρέμεινε στὴν ἀρχικὴ του φύση. Αὐτὸ ἴσως μοιάζει ὑπερβολικὸ σήμερα, στὶς χριστιανικὲς ἰδίως χῶρες, μὲ τὴν

291. [Ματθ. 26, 36]

Καθίσατε αὐτοῦ ἕως οὗ ἀπελθῶν προσεύξωμαι ἐκεῖ.⁴⁸³

292. [Μᾶρκ. 14, 32]

Καθίσατε ὧδε ἕως προσεύξωμαι.⁴⁸⁴

293. [Λουκ. 22, 40]

Προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν.⁴⁸⁵

εὐημερία, τὶς ἐλευθερίες, τὴ φιλανθρωπία, τὴ δύναμη τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνολογίας. Ὅμως ἐκεῖ ποὺ ἀπολαμβάνεις τὴν πρόοδό σου ἀμέριμνος, ἐμφανίζεται μιὰ ἀράχνη καὶ σοῦ θυμίζει ποῦ βρίσκεσαι, καὶ φυσικὰ ἐπιμένουν τὰ πολὺ χειρότερα — χάνεις φίλους, χάνεις τοὺς γονεῖς σου, χάνεις τὸ παιδί σου...]

⁴⁸² Βλ. Ἰω. 16, 29–31: Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Ἴδε νῦν παρρησία λαλεῖς, καὶ παροιμίαν οὐδεμίαν λέγεις. 30 νῦν οἶδαμεν ὅτι οἶδας πάντα καὶ οὐ χρεῖαν ἔχεις ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ. ἐν τούτῳ πιστεύομεν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐξῆλθες. 31 ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἄρτι πιστεύετε κ.λπ.

⁴⁸³ Βλ. τὸν στίχο ὁλόκληρο: τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς χωρίον λεγόμενον Γεθσημανῆ, καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς· καθίσατε κ.λπ.

⁴⁸⁴ Βλ. Μᾶρκ. 14, 32–33: καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον οὗ τὸ ὄνομα Γεθσημανῆ, καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· καθίσατε ὧδε ἕως προσεύξωμαι. 33 καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν.

⁴⁸⁵ Βλ. Λουκ. 22, 39–40: καὶ ἐξεληθὼν ἐπορεύθη κατὰ τὸ ἔθος εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν· ἠκολούθησαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. 40 γενόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου εἶπεν αὐτοῖς· προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν.

294. [Ματθ. 26, 38]

Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου.⁴⁸⁶ μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ.⁴⁸⁷

295. [Μᾶρκ. 14, 34]

Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε.⁴⁸⁸

296. [Ματθ. 26, 39]

Πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ.⁴⁸⁹

[Ἄν δὲν κινδυνεύω νὰ ὑποκύψω, ὁ πειρασμὸς δὲν εἶναι πραγματικός. Ὁ Χριστὸς ἐπίσης κινδύνευε, οἱ πειρασμοὶ Του δὲν ἦταν εἰκονικοί, ὅπως ἰσχυρίζονται ὅσοι νομίζουν ὅτι ἔτσι ὑπερασπίζονται τῇ δύναμει τῆς θεότητος. Περαιτέρω, εὐχεται νὰ μὴ μᾶς βροῦν πειρασμοί, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι βέβαιη ἡ ἀγαθὴ ἔκβασή τους, ἐπειδὴ θέλει νὰ ὑποφέρουμε ὅσο γίνεται λιγότερο.]

⁴⁸⁶ [Ἔως θανάτου, σημαίνει τὴ λύπη ὡς ἀπόλυτη παραίτηση. Ὁ ἰσχυρὸς γιὰ τὰ πάντα φθάνει σὲ ἀπόγνωση καὶ ἔχει ἀνάγκη τὰ πλάσματά Του! Ἄν Ἐκεῖνος δὲν μπόρεσε νὰ τὸ ἀποφύγει, πόσο ἀδίκαιο-λόγητο εἶναι νὰ ἀπελπιστεῖ ἓνας ἄνθρωπος;]

⁴⁸⁷ Βλ. Ματθ. 26, 37–38: καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς Ζεβεδαίου ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν. 38 τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· περίλυπός κ.λπ.

⁴⁸⁸ Βλ. Μᾶρκ. 14, 35: καὶ προελθὼν μικρὸν ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ προσηύχετο ἵνα, εἰ δυνατόν ἐστι, παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα.

297. [*Μαρκ.* 14, 36]

Ἄββᾶ ὁ πατήρ, πάντα δυνατά σοι· παρένεγκε τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ τοῦτο· ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω, ἀλλ' εἴ τι σύ.

298. [*Λουκ.* 22, 42]

Πάτερ, εἰ βούλει παρενεγκεῖν τοῦτο τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ· πλὴν μὴ τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ σὸν γινέσθω.⁴⁹⁰

299. [*Λουκ.* 22, 46]

Τί καθεύδετε; ἀναστάντες προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν.⁴⁹¹

⁴⁸⁹ Βλ. ὁλόκληρο τὸν στίχο: καὶ προσελθὼν μικρὸν ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ προσευχόμενος καὶ λέγων· πάτερ μου κ.λπ.

[*Εἰ δυνατόν ἐστι*, σημαίνει 'ἂν θέλεις'. Εἶναι ἐξομολόγηση ἀγωνίας πρὶν ἀπὸ τῆ Σταύρωση, καὶ μαζί ἔκφραση ἐμπιστοσύνης.]

⁴⁹⁰ Βλ. *Λουκ.* 22, 41–44: καὶ αὐτὸς ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτῶν ὡσεὶ λίθου βολήν, καὶ θεῖς τὰ γόνατα προσηύχετο 42 λέγων· πάτερ, εἰ βούλει [...] 43 ὤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ ἐνισχύων αὐτόν. 44 καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνία ἐκτενέστερον προσηύχετο. ἐγένετο δὲ ὁ ἰδρῶς αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν.

⁴⁹¹ Βλ. *Λουκ.* 22, 45–46: καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς προσευχῆς, ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς εὔρεν αὐτοὺς κοιμωμένους ἀπὸ τῆς λύπης, 46 καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τί καθεύδετε κ.λπ.

[Προσευχὴ εἶναι ἡ ἐγρήγορση, ἡ ἐπαφὴ μὲ τὴν πραγματικότητα. Ἐλευθερώνομαι ὅταν ὄχι μόνο δὲν ἐξαρτῶμαι ἀπὸ τὸ ἀσήμαντο,

300. [Ματθ. 26, 40–41]

Οὕτως οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ; 41 γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον,⁴⁹² ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.⁴⁹³

301. [Ματθ. 26, 42]

Πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο τὸ ποτήριον παρελθεῖν ἀπ' ἐμοῦ ἐὰν μὴ αὐτὸ πίω, γενηθήτω τὸ θέλημά σου.⁴⁹⁴

302. [Ματθ. 26, 45–46]

Καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε· ἰδοὺ ἤγγικεν ἡ ὥρα καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀμαρτωλῶν. 46 ἐγείρεσθε ἄγωμεν· ἰδοὺ ἤγγικεν ὁ παραδιδούς με.⁴⁹⁵

ἀλλὰ τὸ ξεπερνᾶω, ἔτσι πού δὲν ἔχει δύναμη νὰ με καταβάλει. Ἀντὶ παραδείγματος διάβασε τὴ 'μεγάλῃ ἄρνησῃ' τοῦ Καβάφη. "Ἄν ρωτιοῦνταν πάλι, ὄχι θὰ ξαναέλεγε"! Ὡς ἐδῶ ὑπάρχει ἀνεξαρτησία, ὅμως ὄχι ὑπέρβαση, ἡ ἐλευθερία παραμένει ἀδύναμη, ἡ ἐγρήγορση λειψή: 'κι ὅμως τὸν καταβάλλει ἐκεῖνο τ' ὄχι —τὸ σωστό— εἰς ὅλην τὴν ζωὴ του.')

⁴⁹² [Ἐγρήγορση, ἐπίγνωση, προσευχή, φωτισμός, συνειδητότητα, διαύγεια, δὲν ἀνέχονται ὑποχωρήσεις σὲ κατώτερες ἐπιθυμίες. Πῶς θὰ κινδύνευα νὰ παραδοθῶ στὸ ἀσήμαντο, ἂν δὲν εἶχε μιὰ ἀπόλαυση κι ἂν δὲν τοῦ ἔμοιαζα;]

⁴⁹³ Βλ. τὸν στίχο 40 ὀλόκληρο: καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ εὐρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ· οὕτως οὐκ ἰσχύσατε κ.λπ. [Βλ. ἐπίσης *Μᾶρκ.* 14, 37–38.]

⁴⁹⁴ Βλ. τὸν στίχο 42 ὀλόκληρο: πάλιν ἐκ δευτέρου ἀπελθὼν προσηύξατο λέγων· πάτερ μου κ.λπ.

303. [Ίω. 18, 4]

Τίνα ζητεῖτε;⁴⁹⁶

304. [Ίω. 18, 5]

Ἐγώ εἰμι.⁴⁹⁷

305. [Ίω. 18, 7]

Τίνα ζητεῖτε;

306. [Ίω. 18, 8]

Εἶπον ὑμῖν ὅτι ἐγώ εἰμι. εἰ οὖν ἐμέ ζητεῖτε, ἄφετε τούτους ὑπάγειν.

⁴⁹⁵ Βλ. *Ματθ.* 26, 43–45: 43 καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας· ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι. 44 καὶ ἀφείς αὐτοὺς ἀπελθὼν πάλιν προσήξατο ἐκ τρίτου τὸν αὐτὸν λόγον εἰπὼν· 45 τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτοῖς· *καθεύδετε κ.λπ.* [Βλ. ἐπίσης *Μᾶρκ.* 14, 39–42.]

⁴⁹⁶ Βλ. *Ίω.* 18, 3–5: ὁ οὖν Ἰούδας λαβὼν τὴν σπεῖραν καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων ὑπηρέτας ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ὄπλων. 4 Ἰησοῦς οὖν εἰδὼς πάντα τὰ ἐρχόμενα ἐπ' αὐτόν, ἐξελθὼν εἶπεν αὐτοῖς· *τίνα ζητεῖτε;* 5 ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον.

⁴⁹⁷ Βλ. *Ίω.* 18, 5–6: λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· *ἐγώ εἰμι.* εἰστήκει δὲ καὶ Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐτόν μετ' αὐτῶν. 6 ὡς οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὅτι *ἐγώ εἰμι*, ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἔπεσον χαμαί.

307. [Ματθ. 26, 50]

Ἐταῖρε, ἐφ' ᾧ πάρει.⁴⁹⁸

308. [Λουκ. 22, 48]

Ἰούδα, φιλήματι⁴⁹⁹ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδίδωσ;⁵⁰⁰

309. [Ἰω. 18, 11]

Βάλε τὴν μάχαιραν εἰς τὴν θήκην· τὸ ποτήριον ὃ δέδωκέ μοι ὁ πατήρ, οὐ μὴ πῖω αὐτό;⁵⁰¹

⁴⁹⁸ Βλ. *Ματθ.* 26, 47–50: καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἰδοὺ Ἰούδας εἷς τῶν δώδεκα ἦλθε, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ. 48 ὁ δὲ παραδίδους αὐτὸν ἔδωκεν αὐτοῖς σημεῖον λέγων· ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστι· κρατήσατε αὐτόν. 49 καὶ εὐθέως προσελθὼν τῷ Ἰησοῦ εἶπε· χαῖρε, ραββί, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. 50 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ἐταῖρε, ἐφ' ᾧ πάρει. τότε προσελθόντες ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐκράτησαν αὐτόν.

⁴⁹⁹ [Τὸ φιλὶ σημαίνει δεσμό, στὴ συγκεκριμένη περίπτωση δεσμὸ ἀνίσχυρο γιὰ ἐνότητα, ὅπως ἀποδείχθηκε, ἀρκετὰ ἰσχυρὸ ὅμως γιὰ νὰ ἐκδηλώνεται ὡς τὸ τέλος. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ αὐτοχειρία τοῦ Ἰούδα ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιλογή του μεταξὺ τῶν Μαθητῶν.]

⁵⁰⁰ Βλ. *Λουκ.* 22, 47–48: ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος ἰδοὺ ὄχλος, καὶ ὁ λεγόμενος Ἰούδας, εἷς τῶν δώδεκα, προῆγεν αὐτούς, καὶ ἤγγισε τῷ Ἰησοῦ φιλήσαι αὐτόν· τοῦτο γὰρ σημεῖον δεδώκει αὐτοῖς· ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστιν. 48 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Ἰούδα, φιλήματι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδίδωσ;

⁵⁰¹ Βλ. *Ἰω.* 18, 10–11: Σίμων οὖν Πέτρος ἔχων μάχαιραν εἴλκυσε αὐτήν, καὶ ἔπαισε τὸν τοῦ ἀρχιερέως δοῦλον καὶ ἀπέκοψεν αὐτοῦ τὸ

310. [Λουκ. 22, 51]

Ἐἄτε⁵⁰² ἕως τούτου.⁵⁰³

311. [Ματθ. 26, 52–54]

Ἀπόστρεφόν σου τὴν μάχαιραν εἰς τὸν τόπον αὐτῆς· πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μάχαιραν ἐν μαχαίρα ἀποθаноῦνται.⁵⁰⁴ 53 ἢ δοκεῖς ὅτι οὐ δύναμαι ἄρτι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου, καὶ παραστήσει μοι πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων; 54 πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ⁵⁰⁵ ὅτι οὕτω δεῖ γενέσθαι;⁵⁰⁶

ώτιον τὸ δεξιόν· ἦν δὲ ὄνομα τῷ δούλῳ Μάλχος. 11 εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ· βάλε τὴν μάχαιραν κ.λπ.

⁵⁰² [Ἀφῆστε, μὴν προχωρήσετε ὡς ἐδῶ, μὴν ξεπέσετε τόσο πολύ.]

⁵⁰³ Βλ. Λουκ. 22, 49–51: ἰδόντες δὲ οἱ περὶ αὐτὸν τὸ ἐσόμενον εἶπον αὐτῷ· Κύριε, εἰ πατάξομεν ἐν μαχαίρα; 50 καὶ ἐπάταξεν εἰς τις ἐξ αὐτῶν τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως καὶ ἀφεῖλεν αὐτοῦ τὸ οὖς τὸ δεξιόν. 51 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· ἐἄτε ἕως τούτου· καὶ ἀψάμενος τοῦ ωτίου αὐτοῦ ἰάσατο αὐτόν.

⁵⁰⁴ [Πάντες, ἐπειδὴ ἡ πράξις τους θὰ βαραίνει τὴ συνείδησή τους.]

⁵⁰⁵ [Μὲ τις ἀναφορὴς στὴν ἐκπλήρωση τῶν Γραφῶν βεβαιώνει ὅτι πέρα ἀπὸ τὴ διαφοροποίηση τῆς ἐπιφάνειας, ἓνα θεμελιακὸ νόημα διατρέχει τὰ πάντα ἐξηγῶντας τα.]

⁵⁰⁶ Βλ. Ματθ. 26, 51–52: καὶ ἰδοὺ εἶς τῶν μετὰ Ἰησοῦ ἐκτείνας τὴν χειρὰ ἀπέσπασε τὴν μάχαιραν αὐτοῦ, καὶ πατάξας τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως ἀφεῖλεν αὐτοῦ τὸ ωτίον. 52 τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἀπόστρεφόν σου κ.λπ.

312. [Ματθ. 26, 55–56]

Ἵως ἐπὶ ληστήν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν με· καθ' ἡμέραν πρὸς ὑμᾶς ἐκαθεζόμεν διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με. 56 τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν προφητῶν.⁵⁰⁷

313. [Λουκ. 22, 52–53]

Ἵως ἐπὶ ληστήν ἐξεληλύθατε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων. 53 καθ' ἡμέραν ὄντος μου μεθ' ὑμῶν ἐν τῷ ἱερῷ οὐκ ἐξετεínaτε τὰς χεῖρας ἐπ' ἐμέ. ἀλλ' αὕτη ἐστὶν ὑμῶν ἡ ὥρα καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους.⁵⁰⁸

314. [Ἰω. 18, 20–21]

Ἐγὼ παρρησία ἐλάλησα τῷ κόσμῳ· ἐγὼ πάντοτε ἐδίδαξα ἐν συναγωγῇ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ, ὅπου πάντοτε οἱ Ἰουδαῖοι συνέρχονται, καὶ ἐν κρυπτῷ ἐλάλησα οὐδέν. 21 τί με ἐπερωτᾶς; ἐπερώτησον τοὺς ἀκηκόοντας τί ἐλάλησα αὐτοῖς· ἴδε οὗτοι οἴδασιν ἃ εἶπον ἐγώ.⁵⁰⁹

⁵⁰⁷ Βλ. ὅ.π. τὴν ἀρχὴν τοῦ στίχου 55 καὶ τὸ τέλος τοῦ 56: ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τοῖς ὄχλοις· ὡς ἐπὶ ληστήν [...] τότε οἱ μαθηταὶ πάντες ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον. [Βλ. ἐπίσης Μᾶρκ. 14, 48–49.]

⁵⁰⁸ Βλ. Λουκ. 22, 52: εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς παραγενομένους ἐπ' αὐτὸν ἀρχιερεῖς καὶ στρατηγούς τοῦ ἱεροῦ καὶ πρεσβυτέρους· ὡς ἐπὶ ληστήν κ.λπ.

⁵⁰⁹ Βλ. Ἰω. 18, 19–20: ὁ οὖν ἀρχιερεὺς ἠρώτησε τὸν Ἰησοῦν περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ. 20 ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἐγὼ παρρησία ἐλάλησα κ.λπ.

315. [Ίω. 18, 23]

Εἰ κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;⁵¹⁰

316. [Ματθ. 26, 64]

Σὺ εἶπας·⁵¹¹ πλὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι⁵¹² ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως⁵¹³ καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν⁵¹⁴ τοῦ οὐρανοῦ.⁵¹⁵

⁵¹⁰ Βλ. Ίω. 18, 22–23: ταῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος εἶς τῶν ὑπηρετῶν παρεστηκῶς ἔδωκε ράπισμα τῷ Ἰησοῦ εἰπόν· οὕτως ἀποκρίνη τῷ ἀρχιερεῖ; 23 ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· *εἰ κακῶς ἐλάλησα κ.λπ.*

⁵¹¹ [Δὲν τὸ εἶχε πεῖ ὁ Ἰδιος παρὰ μόνο σὲ προσωπικὲς συναντήσεις μὲ τοὺς δικούς Του. Κυκλοφοροῦσε ὡς φήμη, στὴν ὁποία ἀποδείχθηκε ὅτι λίγοι πίστεψαν, παρὰ τὰ θαύματα ποὺ ἔκανε καὶ παρὰ τὴν ἀλήθεια τῶν λόγων Του.]

⁵¹² [Δὲν εἶναι κάτι μελλοντικό. Ἡ Παρουσία Του διαπερνάει τὸ σύνολο τοῦ χρόνου.]

⁵¹³ [Τῆς δυνάμεως μὲ τὴν ὁποία φανερώνεται ὁ Ἰδιος.]

⁵¹⁴ [Μεταφορὰ γιὰ τὴν Παρουσία ποὺ ὑπερβαίνει τὰ πλάσματα περιέχοντάς τα. Δὲν ἔρχεται ὡς φθαρτὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἔχοντας τὴ δύναμη τῆς θεωμένης ἀνθρώπινης φύσης.]

⁵¹⁵ Βλ. Ματθ. 26, 57–68: οἱ δὲ κρατήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα, ὅπου οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνήχθησαν. 58 ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει αὐτῷ ἀπὸ μακρόθεν ἕως τῆς αὐλῆς τοῦ ἀρχιερέως, καὶ εἰσελθὼν ἔσω ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν ἰδεῖν τὸ τέλος. 59 οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ τὸ συνέδριον ὅλον ἐζήτησαν ψευδομαρτυρίαν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ὅπως θανατώσωσιν αὐτόν, 60 καὶ οὐχ εὔρον· καὶ πολλῶν ψευδομαρτύρων προσελθόντων, οὐχ εὔρον. Ὑστερον δὲ προσελθόντες δύο ψευδομάρτυρες 61 εἶπον· οὗτος ἔφη, δύναμαι καταλῦσαι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν οἰκοδομῆσαι αὐτόν. 62 καὶ ἀναστάς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ· οὐδὲν

317. [Μαρκ. 14, 62]

Ἐγώ εἰμι· καὶ ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν καθήμενον τῆς δυνάμεως καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.⁵¹⁶

318. [Λουκ. 22, 67–69]

Ἐὰν ὑμῖν εἶπω, οὐ μὴ πιστεύσητε, 68 ἐὰν δὲ καὶ ἐρωτήσω, οὐ μὴ ἀποκριθῆτέ μοι ἢ ἀπολύσητε· 69 ἀπὸ τοῦ νῦν ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καθήμενος ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ.⁵¹⁷

ἀποκρίνη; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; 63 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ· ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. 64 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· σὺ εἶπας [...] 65 τότε ὁ ἀρχιερεὺς διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λέγων ὅτι ἐβλασφήμησε· τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; Ἴδε νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ· 66 τί ὑμῖν δοκεῖ; οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον· ἔνοχος θανάτου ἐστί. 67 τότε ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἐκολάφισαν αὐτόν, οἱ δὲ ἐρράπισαν 68 λέγοντες· προφήτευσον ἡμῖν Χριστέ, τίς ἐστιν ὁ παῖσας σε;

⁵¹⁶ Βλ. *Μαρκ.* 14, 60–65: καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ μέσον ἐπηρώτα τὸν Ἰησοῦν λέγων· οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; 61 ὁ δὲ ἐσιώπα καὶ οὐδὲν ἀπεκρίνατο. πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτα αὐτόν καὶ λέγει αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ; 62 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· ἐγώ εἰμι [...] 63 ὁ δὲ ἀρχιερεὺς διαρρήξας τοὺς χιτῶνας αὐτοῦ λέγει· τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; 64 ἠκούσατε πάντως τῆς βλασφημίας· τί ὑμῖν φαίνεται; οἱ δὲ πάντες κατέκριναν αὐτόν εἶναι ἔνοχον θανάτου. 65 καὶ ἤρξαντό τινες ἐμπτύειν αὐτῷ καὶ περικαλύπτειν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ κολαφίζειν αὐτόν καὶ λέγειν αὐτῷ· προφήτευσον ἡμῖν τίς ἐστιν ὁ παῖσας σε. καὶ οἱ ὑπηρέται ραπίσμασιν αὐτόν ἔβαλον.

⁵¹⁷ Βλ. *Λουκ.* 22, 66–67: καὶ ὡς ἐγένετο ἡμέρα, συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον τοῦ λαοῦ, ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς, καὶ ἀνήγαγον αὐτόν εἰς

319. [Λουκ. 22, 70]

Ἑμεῖς λέγετε ὅτι ἐγώ εἰμι.⁵¹⁸

320. [Ματθ. 27, 11]

Σὺ λέγεις.⁵¹⁹

321. [Ἰω. 18, 34]

Ἄφ' ἑαυτοῦ σὺ τοῦτο λέγεις ἢ ἄλλοι σοι εἶπον περὶ ἐμοῦ;⁵²⁰

τὸ συνέδριον ἑαυτῶν λέγοντες· εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, εἰπέ ἡμῖν. 67 εἶπε δὲ αὐτοῖς· ἐὰν ὑμῖν εἶπω κ.λπ.

⁵¹⁸ Βλ. Λουκ. 22, 70–71: εἶπον δὲ πάντες· σὺ οὖν εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ; ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη· ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐγώ εἰμι. 71 οἱ δὲ εἶπον· τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτυρίας; αὐτοὶ γὰρ ἠκούσαμεν ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ.

[Ἑμεῖς λέγετε: τὸ γνωρίζετε, γιατί με ρωτᾶτε;]

⁵¹⁹ Βλ. Ματθ. 27, 11–14: ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔστη ἔμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος· καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ ἡγεμὼν λέγων· σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ· σὺ λέγεις. 12 καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων οὐδὲν ἀπεκρίνατο. 13 τότε λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος· οὐκ ἀκούεις πόσα σου καταμαρτυροῦσι; 14 καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἓν ῥῆμα, ὥστε θαυμάζειν τὸν ἡγεμόνα λίαν. [Βλ. ἐπίσης *Mārk.* 15, 1–3.]

⁵²⁰ Βλ. Ἰω. 18, 28–34: ἄγουσιν οὖν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον· ἦν δὲ πρωτὶ· καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα. 29 ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πιλάτος πρὸς αὐτοὺς καὶ εἶπε· τίνα κατηγορίαν φέρετε κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; 30 ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· εἰ μὴ ἦν οὗτος κατοποιός, οὐκ ἄν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν. 31 εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· λάβετε αὐτόν ὑμεῖς καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν. εἶ-

322. [Ίω. 18, 36]

Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται ἂν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις.⁵²¹ νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν.⁵²²

323. [Ίω. 18, 37]

Σὺ λέγεις ὅτι βασιλεὺς εἰμι ἐγώ. ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ.⁵²³ πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας⁵²⁴ ἀκούει μου τῆς φωνῆς.⁵²⁵

πον οὖν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα· 32 ἵνα ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ πληρωθῆ ὃν εἶπε σημαίνων ποιῶ θανάτῳ ἡμελλεν ἀποθνήσκειν. 33 εἰσῆλθεν οὖν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν ὁ Πιλάτος καὶ ἐφώνησε τὸν Ἰησοῦν καὶ εἶπεν αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; 34 ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἀφ' ἑαυτοῦ σὺ τοῦτο λέγεις κ.λπ.

⁵²¹ [Ἐντυπωσιακὴ παραδοχὴ ἀπόστασης ἀπὸ τὸν Ἑβραϊσμό, σὰν ὁ Ἰδιος νὰ εἶχε ἄλλο γένος!]

⁵²² Βλ. Ίω. 18, 35–36: ἀπεκρίθη ὁ Πιλάτος· μῆτι ἐγὼ Ἰουδαῖός εἰμι; τὸ ἔθνος τὸ σὸν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς παρέδωκάν σε ἐμοί· τί ἐποίησας; 36 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ κ.λπ.

⁵²³ [Μαρτυρία Του εἶναι ὁ βίος Του ὅπως ἐνιαία πράξις ποὺ φανερώνει τὴν ἀλήθεια.]

⁵²⁴ [Ἡ Ἐνανθρώπησις ἀφορᾷ ὅποιον προσπαθεῖ νὰ ζήσει τὴν ἀλήθεια, ὅχι τοὺς ἀδιάφορους. Ἀδιαφορία γιὰ τὸν Χριστὸ ἢ περιφρόνησις δὲν εἶναι δυνατὴ παρὰ μόνο μέσα σὲ ὑπερβολὴ διαφθορᾶς.]

⁵²⁵ Βλ. Ίω. 18, 37–40: 37 εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος· οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σὺ; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· σὺ λέγεις [...] 38 λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος· τί ἐστὶν ἀλήθεια; καὶ τοῦτο εἰπὼν πάλιν ἐξῆλθε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ λέγει αὐτοῖς· ἐγὼ οὐδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω ἐν αὐτῷ· 39 ἔστι δὲ συνήθεια ὑμῖν ἵνα ἓνα ὑμῖν ἀπολύσω ἐν τῷ πάσχα· βούλεσθε

324. [Ύω. 19, 11]

Οὐκ εἶχες ἐξουσίαν⁵²⁶ οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἦν σοι δεδο-
 μένον ἄνωθεν· διὰ τοῦτο ὁ παραδιδούς μέ σοι μείζονα ἁμαρτίαν
 ἔχει.⁵²⁷

325. [Λουκ. 23, 28–31]

Στραφεῖς δὲ πρὸς αὐτάς ὁ Ἰησοῦς εἶπε· θυγατέρες Ἰερου-
 σαλήμ, μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμέ, πλὴν ἐφ' ἑαυτάς κλαίετε καὶ ἐπὶ τὰ
 τέκνα ὑμῶν. 29 ὅτι ἰδοὺ ἔρχονται ἡμέραι ἐν αἷς ἐροῦσι· μακάριαι
 αἱ στεῖραι καὶ κοιλίαὶ αἱ οὐκ ἐγέννησαν, καὶ μαστοὶ οἱ οὐκ ἐθή-
 λασαν. 30 τότε ἄρξονται λέγειν τοῖς ὄρεσι, πέσετε ἐφ' ἡμᾶς, καὶ

οὖν ὑμῖν ἀπολύσω τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων; 40 ἐκραύγασαν οὖν
 πάλιν πάντες λέγοντες· μὴ τοῦτον, ἀλλὰ τὸν Βαραββᾶν. ἦν δὲ ὁ Βα-
 ραββᾶς ληστής.

⁵²⁶ [Ἐννοεῖ ὅτι δὲν θὰ εἶχε κἄν πρόθεση νὰ κινηθεῖ ἐναντίον Του,
 σχεδὸν ἀναγκάζεται. Ἔστω ἔτσι ὅμως συμβάλλει στὴ βούληση ποὺ
 ἀξιοποιεῖ καὶ τὰ χειρότερα.]

⁵²⁷ Βλ. Ἑω. 19, 6–12: καὶ λέγει αὐτοῖς· ἴδε ὁ ἄνθρωπος. ὅτε οὖν εἶ-
 δον αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ὑπηρέται, ἐκραύγασαν λέγοντες· σταύ-
 ρωσον σταύρωσον αὐτόν. λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλαῶτος· λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς
 καὶ σταυρώσατε· ἐγὼ γὰρ οὐχ εὐρίσκω ἐν αὐτῷ αἰτίαν. 7 ἀπεκρίθη-
 σαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· ἡμεῖς νόμον ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν
 ὀφείλει ἀποθανεῖν, ὅτι ἑαυτὸν Θεοῦ υἱὸν ἐποίησεν. 8 ὅτε οὖν ἤκουσεν
 ὁ Πιλαῶτος τοῦτον τὸν λόγον, μᾶλλον ἐφοβήθη, 9 καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ
 πραιτώριον πάλιν καὶ λέγει τῷ Ἰησοῦ· πόθεν εἶ σύ; ὁ δὲ Ἰησοῦς
 ἀπόκρισιν οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ. 10 λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Πιλαῶτος· ἐμοὶ οὐ
 λαλεῖς; οὐκ οἶδας ὅτι ἐξουσίαν ἔχω σταυρῶσαί σε καὶ ἐξουσίαν ἔχω
 ἀπολύσαί σε; 11 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· οὐκ εἶχες ἐξουσίαν [...] 12 ἐκ τού-
 του ἐζήτηε ὁ Πιλαῶτος ἀπολύσαι αὐτόν· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἔκραζον λέγο-
 ντες· ἂν τοῦτον ἀπολύσης, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος.

τοῖς βουνοῖς, καλύψατε ἡμᾶς· 31 ὅτι εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν τῷ ξηρῷ τί γένηται;⁵²⁸

326. [Ἰω. 19, 26]

Γύναι,⁵²⁹ ἴδε ὁ υἱός σου.⁵³⁰

⁵²⁸ Βλ. Λουκ. 22, 26–33: καὶ ὡς ἀπήγαγον αὐτόν, ἐπιλαβόμενοι Σίμωνός τινος Κυρηναίου, ἐρχομένου ἀπ' ἀγροῦ, ἐπέθηκαν αὐτῷ τὸν σταυρὸν φέρειν ὀπίσω τοῦ Ἰησοῦ. 27 ἠκολούθει δὲ αὐτῷ πολὺ πλῆθος τοῦ λαοῦ καὶ γυναικῶν, αἱ καὶ ἐκόπτοντο καὶ ἐθρήνουν αὐτόν. 28 στραφεῖς δὲ πρὸς αὐτὰς ὁ Ἰησοῦς εἶπε· *θυγατέρες Ἰερουσαλήμ [...]* 32 ἤγοντο δὲ καὶ ἕτεροι δύο κακοῦργοι σὺν αὐτῷ ἀναιρεθῆναι. 33 καὶ ὅτε ἀπῆλθον ἐπὶ τὸν τόπον τὸν καλούμενον Κρανίον, ἐκεῖ ἐσταύρωσαν αὐτόν καὶ τοὺς κακούργους, ὃν μὲν ἐκ δεξιῶν ὃν δὲ ἐξ ἀριστερῶν.

⁵²⁹ [*Γυναίκα! Μιὰ ἀξιολόγηση ποὺ ἡ Παναγία εἶχε νὰ κατανοήσει γιὰ νὰ διδαχθεῖ. “Ἀναφέροντας τὸ φύλο της εἶναι σὰν νὰ τὴν εἰδοποιεῖ ὅτι ἀνήκει ἐκεῖ ὅπου τὰ φύλα καὶ οἱ σχέσεις αἵματος ἔχουν σημασία — ὄχι μαζί Του” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Σημειώσεις γιὰ τὸ Σχολεῖο*, 20 Μαΐου).]*

⁵³⁰ Βλ. Ἰω. 19, 25–26: οἱ μὲν οὖν στρατιῶται ταῦτα ἐποίησαν. εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, Μαρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνῆ. 26 Ἰησοῦς οὖν ἰδὼν τὴν μητέρα καὶ τὸν μαθητὴν παρεστῶτα ὃν ἠγάπα, λέγει τῇ μητρὶ αὐτοῦ· *γύναι, ἴδε ὁ υἱός σου.*

[“Ἡ σχέση εἶναι σὰν ἓνας ‘χῶρος’, στὴν αὐτάρκεια τοῦ ὁποῖου τὰ χαρίσματα γονιμοποιοῦνται. Ὁ γάμος δὲν εἶναι ὁ μόνος χῶρος ποὺ γονιμοποιεῖ τὰ χαρίσματα τῆς οἰκογένειας, ἐφόσον τίποτα δὲν με ὑποχρεώνει νὰ ἀγαπᾶω περισσότερο τὰ δικά μου παιδιὰ. Ἄν ἀγαπᾶω λιγότερο τὰ παιδιὰ τῶν ἄλλων, δὲν ἔχω ἀγαπήσει ἀρκετὰ οὔτε τὰ δικά μου. Γι’ αὐτὸ ὁ Χριστὸς εἶπε στὴν Παναγία, *αὐτὸς εἶναι ὁ γυῖός σου*, δείχνοντάς της τὸν Ἰωάννη” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Σημειώσεις γιὰ τὸ Σχολεῖο*, 8 Μαρτίου).]

327. [Ίω. 19, 27]

Ίδου ἡ μήτηρ σου.⁵³¹

328. [Λουκ. 23, 34]

Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιούσι.

329. [Λουκ. 23, 43]

Ἀμὴν λέγω σοι, σήμερον⁵³² μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ.⁵³³

⁵³¹ Βλ. τὸν στίχο ὀλόκληρο: εἶτα λέγει τῷ μαθητῇ· ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου. καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας ἔλαβεν ὁ μαθητῆς αὐτὴν εἰς τὰ ἴδια.

⁵³² [“Οἱ πρῶτες Ἐκκλησίες νόμιζαν πὼς ἡ Δευτέρα Παρουσία πλησίαζε ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή, ἀλλὰ ὅσο χάνεται στὸ παρελθὸν ἡ Γέννηση τόσο φεύγει στὸ μέλλον ἡ Ἀνάσταση, ἀπ' ὅπου ἐγκαταστάθηκαν δύο ἀνώφελοι καιροί, ἀφορῶντας συνεχῶς κάποιους ἄλλους. Καὶ ὅμως ἡ Δευτέρα Παρουσία εἶναι πράγματι ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή, καὶ ἐν μέρει συμβαίνει τώρα καὶ ἔχει ἤδη συμβεῖ. Ὁ Θεὸς δὲν βρίσκειται κάπου μακριὰ περιμένοντας νὰ περάσει ὁ χρόνος. Οἱ προσωπικὲς κοιμήσεις ὀλοκληρῶνουν μεγαλύτερες ἢ μικρότερες ἤδη ὑπαρκτὲς ἐνότητες μαζί Του καὶ συμβάλλουν στὸ κοινὸ τέλος” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Ἡ Ἄλλη Ζωή*, σ. 274).]

⁵³³ Βλ. Λουκ. 23, 39–43: εἶς δὲ τῶν κρεμασθέντων κακούργων ἐβλασφήμει αὐτὸν λέγων· εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, σῶσον σεαυτὸν καὶ ἡμᾶς. 40 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἕτερος ἐπετίμα αὐτῷ λέγων· οὐδὲ φοβῆ σὺ τὸν Θεόν, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι εἶ; 41 καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως· ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν· οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον ἔπραξε. 42 καὶ ἔλεγε τῷ Ἰησοῦ· μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. 43 καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω σοι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ.

330. [Λουκ. 23, 46]

Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παρατίθεμαι τὸ πνεῦμά μου.⁵³⁴

331. [Ματθ. 27, 46]

Ἥλι ἡλί, λιμᾶ σαβαχθανί; [...] Θεέ μου Θεέ μου, ἵνατί⁵³⁵ με ἐγκατέλιπες,⁵³⁶

332. [Μᾶρκ. 15, 34]

Ἐλωῖ Ἐλωῖ, λιμᾶ σαβαχθανί; [...] ὁ Θεός μου ὁ Θεός μου, εἰς τί με ἐγκατέλιπες,⁵³⁷

⁵³⁴ Βλ. Λουκ. 23, 44–46: ἦν δὲ ὥσει ὥρα ἕκτη καὶ σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης, τοῦ ἡλίου ἐκλείποντος, 45 καὶ ἐσχίσθη τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ μέσον· 46 καὶ φωνήσας φωνῆ μεγάλης ὁ Ἰησοῦς εἶπε· πάτερ, εἰς χεῖράς σου παρατίθεμαι τὸ πνεῦμά μου· καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐξέπνευσεν.

⁵³⁵ [Ἄν ὁ ἴδιος ἀπορεῖ, ὡς ποῦ συγχωρεῖται ἡ δική μου ἀπορία;]

⁵³⁶ Βλ. Ματθ. 27, 45–50: Ἀπὸ δὲ ἕκτης ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης. 46 περὶ δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν ἀνεβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῆ μεγάλης λέγων· ἡλί ἡλί, λιμᾶ σαβαχθανί; τοῦτ' ἔστι, Θεέ μου Θεέ μου, ἵνατί με ἐγκατέλιπες; 47 τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἐστώτων ἀκούσαντες ἔλεγον ὅτι Ἥλιαν φωνεῖ οὗτος. 48 καὶ εὐθέως δραμῶν εἰς ἐξ αὐτῶν καὶ λαβῶν σπόγγον πλήσας τε ὄξους καὶ περιθεὶς καλάμῳ ἐπότιζεν αὐτόν. 49 οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον· ἄφες ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἥλιος σώσων αὐτόν. 50 ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράξας φωνῆ μεγάλης ἀφῆκε τὸ πνεῦμα.

⁵³⁷ Βλ. Μᾶρκ. 15, 33–37: 33 Γενομένης δὲ ὥρας ἕκτης σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης· 34 καὶ τῇ ὥρᾳ τῇ ἐνάτῃ ἐβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῆ μεγάλης λέγων· Ἐλωῖ Ἐλωῖ, λιμᾶ σαβα-

333. [Ίω. 19, 28]

Διψῶ.⁵³⁸

334. [Ίω. 19, 30]

Τετέλεσται.⁵³⁹

χθανί; ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον, ὁ Θεός μου ὁ Θεός μου, εἰς τί με ἐγκατέλιπες; 35 καὶ τινες τῶν παρεστηκότων ἀκούσαντες ἔλεγον· Ἴδε Ἴηλίαν φωνεῖ. 36 δραμῶν δὲ εἷς καὶ γεμίσας σπόγγον ὄξους περιθεῖς τε καλάμῳ ἐπότιζεν αὐτὸν λέγων· ἄφετε ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἴηλίας καθελεῖν αὐτόν. 37 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀφείδως φωνὴν μεγάλην ἐξέπνευσε.

⁵³⁸ Βλ. Ίω. 19, 28–29: μετὰ τοῦτο εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι πάντα ἤδη τετέλεσται, ἵνα τελειωθῇ ἡ γραφή, λέγει· διψῶ. 29 σκεῦος οὖν ἔκειτο ὄξους μεστόν· οἱ δὲ πλήσαντες σπόγγον ὄξους καὶ ὑσώπῳ περιθέντες προσήνεγκαν αὐτοῦ τῷ στόματι.

[Ἴνα τελειωθῇ ἡ γραφή: δὲν σημαίνει ὅτι τὸ εἶπε γιὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ ἡ Γραφή, ἀλλὰ ὅτι τὰ λόγια Του αὐτὰ συνέβη ἐπίσης νὰ ἐκπληρῶνουν τὴν Γραφή. Τὸ 'ἵνα' σημαίνει 'οὕτω'. Ὁλη ἡ φράση: μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ὁ Ἰησοῦς κατάλαβε ὅτι συντελέστηκαν τὰ πάντα καὶ λέει, διψῶ. Ἔτσι ἐκπληρώθηκε ἡ Γραφή.]

⁵³⁹ Βλ. τὸν στίχο ὁλόκληρο: ὅτε οὖν ἔλαβε τὸ ὄξος ὁ Ἰησοῦς εἶπε, τετέλεσται, καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

335. [Ματθ. 28, 9]

Χαίρετε.¹

336. [Ίω. 20, 15]

Γύναι, τί κλαίεις; τίνα ζητεῖς;²

¹ Βλ. *Ματθ.* 28, 1–9: ὁφὲ δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία θεωρῆσαι τὸν τάφον. 2 καὶ ἰδοὺ σεισμὸς ἐγένετο μέγας· ἄγγελος γὰρ Κυρίου καταβάς ἐξ οὐρανοῦ προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ. 3 ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπὴ καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιῶν. 4 ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ ἐσείσθησαν οἱ τηροῦντες καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ νεκροί. 5 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος εἶπε ταῖς γυναῖξί· μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς· οἶδα γὰρ ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε· 6 οὐκ ἔστιν ὧδε· ἠγγέρθη γὰρ καθὼς εἶπε. δεῦτε ἴδετε τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο ὁ Κύριος. 7 καὶ ταχὺ πορευθεῖσαι εἶπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι ἠγγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ ἰδοὺ προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε· ἰδοὺ εἶπον ὑμῖν. 8 καὶ ἐξελθοῦσαι ταχὺ ἀπὸ τοῦ μνημείου μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς μεγάλης ἔδραμον ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. 9 ὡς δὲ ἐπορεύοντο ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ Ἰησοῦς ἀπήντησεν αὐταῖς λέγων· χαίρετε. αἱ δὲ προσελθοῦσαι ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ.

² Βλ. *Ίω.* 20, 10–15: ἀπῆλθον οὖν πάλιν πρὸς ἑαυτοὺς οἱ μαθηταί. 11 Μαρία δὲ εἰστήκει πρὸς τῷ μνημείῳ κλαίουσα ἔξω. 12 ὡς οὖν ἔκλαιε, παρέκυψεν εἰς τὸ μνημεῖον καὶ θεωρεῖ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς καθεζομένους, ἓνα πρὸς τῇ κεφαλῇ καὶ ἓνα πρὸς τοῖς ποσίν, ὅπου ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. 13 καὶ λέγουσιν αὐτῇ ἐκεῖνοι· γύναι, τί κλαίεις; λέγει αὐτοῖς· ὅτι ἤραν τὸν Κύριόν μου, καὶ οὐκ οἶδα ποῦ ἔβηκαν αὐτόν. 14 καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ θεωρεῖ τὸν Ἰησοῦν ἐστῶτα, καὶ οὐκ ᾔδει ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶ. 15 λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· γύναι, τί κλαίεις; τίνα ζητεῖς;

337. [Ίω. 20, 16]

Μαρία.³

338. [Ίω. 20, 17]

Μή μου ἄπτου·⁴ οὐπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου· πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου καὶ εἶπέ αὐτοῖς· ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν.⁵

339. [Λουκ. 23, 17]

Τίνες οἱ λόγοι οὗτοι οὓς ἀντιβάλλετε πρὸς ἀλλήλους περιπατοῦντες καὶ ἐστε σκυθρωποί;⁶

³ Βλ. Ίω. 20, 15–16: ἐκείνη δοκοῦσα ὅτι ὁ κηπουρός ἐστι, λέγει αὐτῷ· κύριε, εἰ σὺ ἐβάστασας αὐτόν, εἶπέ μοι ποῦ ἔθηκας αὐτόν, καὶ γὰρ αὐτόν ἄρῳ. 16 λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· *Μαρία*.

⁴ [Ἀκόμα δὲν γνώρισες ἀληθινὰ ποιὸν ἀγγίζεις.]

⁵ Βλ. Ίω. 20, 16–18: στραφεῖσα ἐκείνη λέγει αὐτῷ· ραββουνί, ὃ λέγεται, διδάσκαλε. 17 λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· *μή μου ἄπτου* [...] 18 ἔρχεται Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἀπαγγέλλουσα τοῖς μαθηταῖς ὅτι ἐώρακε τὸν Κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ.

⁶ Βλ. Λουκ. 23, 13–17: καὶ ἰδοὺ δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν πορευόμενοι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ εἰς κώμην ἀπέχουσαν σταδίους ἐξήκοντα ἀπὸ Ἱερουσαλήμ, ἣ ὄνομα Ἐμμαοῦς. 14 καὶ αὐτοὶ ὠμίλουν πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τούτων. 15 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὁμιλεῖν αὐτοὺς καὶ συζητεῖν καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἐγγίσας συνεπορεύετο αὐτοῖς· 16 οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐκρατοῦντο τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι αὐτόν. 17 εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· *τίνες οἱ λόγοι κ.λπ.*

340. [Λουκ. 23, 19]

Ποῖα;⁷

341. [Λουκ. 23, 25–26]

Ἦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεῦειν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐλάλησαν οἱ προφηταί· 26 οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ;⁸

⁷ Βλ. Λουκ. 23, 18–24: ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εἷς, ὃ ὄνομα Κλεόπας, εἶπε πρὸς αὐτόν· σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ οὐκ ἔγνωσ τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις; 19 καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ποῖα; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· τὰ περὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὃς ἐγένετο ἀνὴρ προφήτης δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ, 20 ὅπως τε παρέδωκαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν εἰς κρῖμα θανάτου καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. 21 ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν Ἰσραὴλ· ἀλλὰ γε σὺν πᾶσι τούτοις τρίτην ταύτην ἡμέραν ἄγει σήμερον ἀφ' οὗ ταῦτα ἐγένετο. 22 ἀλλὰ καὶ γυναῖκες τινες ἐξ ἡμῶν ἐξέστησαν ἡμᾶς γενόμεναι ὄρθριαι ἐπὶ τὸ μνημεῖον, 23 καὶ μὴ εὑροῦσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ ἦλθον λέγουσαι καὶ ὀπτασίαν ἀγγέλων ἑωρακέναι, οἳ λέγουσιν αὐτὸν ζῆν. 24 καὶ ἀπῆλθόν τινες τῶν σὺν ἡμῖν ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ εὔρον οὕτω καθὼς καὶ αἱ γυναῖκες εἶπον, αὐτὸν δὲ οὐκ εἶδον.

⁸ Βλ. Λουκ. 23, 25–31: καὶ αὐτὸς εἶπε πρὸς αὐτούς· ὦ ἀνόητοι [...] 27 καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ Μωϋσέως καὶ ἀπὸ πάντων τῶν προφητῶν διηρμήνευεν αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ περὶ ἑαυτοῦ. 28 Καὶ ἤγγισαν εἰς τὴν κώμην οὗ ἐπορεύοντο, καὶ αὐτὸς προσεποιεῖτο πορρωτέρω πορεύεσθαι· 29 καὶ παρεβιάσαντο αὐτὸν λέγοντες· μεῖνον μεθ' ἡμῶν, ὅτι πρὸς ἐσπέραν ἐστὶ καὶ κέκλικεν ἡ ἡμέρα. καὶ εἰσῆλθε τοῦ μεῖναι σὺν αὐτοῖς. 30 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακλιθῆναι αὐτὸν μετ' αὐτῶν λαβῶν τὸν ἄρτον εὐλόγησε, καὶ κλάσας ἐπέδιδου αὐτοῖς. 31 αὐτῶν δὲ διηγοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν· καὶ αὐτὸς ἄφαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν.

342. [Λουκ. 23, 36]

Ειρήνη ὑμῖν.⁹

343. [Ίω. 20, 21–23]

Ειρήνη ὑμῖν. καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς. 22 [...] λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον· 23 ἂν τινων ἀφῆτε τὰς ἀμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, ἂν τινων κρατῆτε,¹⁰ κεκρατῆνται.¹¹

344. [Ίω. 20, 26]

Ειρήνη ὑμῖν.¹²

⁹ Βλ. Λουκ. 23, 32–36: καὶ εἶπον πρὸς ἀλλήλους· οὐχὶ ἡ καρδιά ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν ἡμῖν, ὡς ἐλάλει ἡμῖν ἐν τῇ ὁδῷ καὶ ὡς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς; 33 καὶ ἀναστάντες αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ εὗρον συνηθροισμένους τοὺς ἑνδεκα καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς, 34 λέγοντας ὅτι ἠγγέρθη ὁ Κύριος ὄντως καὶ ὤφθη Σίμωνι. 35 καὶ αὐτοὶ ἐξηγοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ καὶ ὡς ἐγνώσθη αὐτοῖς ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου. 36 Ταῦτα δὲ αὐτῶν λαλούντων αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ λέγει αὐτοῖς· *εἰρήνη ὑμῖν*. [Βλ. ἐπίσης Ίω. 20, 19.]

¹⁰ [Οἱ ἀμαρτίες κρατοῦνται, δηλαδὴ βεβαιώνεται ἡ ἀμετανοησία, ὅτι εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ μὴν ἀλλάξουν. Οἱ Ἀπόστολοι διακρίνουν μὲ ποιоὺς δὲν ἔχει νόημα νὰ ἀσχοληθοῦν.]

¹¹ Βλ. Ίω. 20, 19–21: οὐσης οὖν ὀψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνη τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει αὐτοῖς· *εἰρήνη ὑμῖν*. 20 καὶ τοῦτο εἰπὼν ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ. ἐχάρησαν οὖν οἱ μαθηταὶ ἰδόντες τὸν Κύριον. 21 εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς πάλιν· *εἰρήνη ὑμῖν* κ.λπ.

345. [Ίω. 20, 27–29]

Φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου, καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου καὶ βάλε εἰς τὴν πλευράν μου, καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός. [...] 29 [...] ὅτι ἐώρακάς με, πεπίστευκας¹³ μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες.¹⁴

346. [Λουκ. 23, 38–39]

Τί τεταραγμένοι ἐστέ, καὶ διατί διαλογισμοὶ ἀναβαίνουνσιν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; 39 ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου,

¹² Βλ. Ίω. 20, 24–26: Θωμᾶς δὲ εἷς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Δίδυμος, οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν ὅτε ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς. 25 ἔλεγον οὖν αὐτῶ οἱ ἄλλοι μαθηταί· ἐώρακαμεν τὸν Κύριον. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἐὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσίν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλω τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλω τὴν χεῖρά μου εἰς τὴν πλευράν αὐτοῦ, οὐ μὴ πιστεύσω. 26 καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ πάλιν ἦσαν ἔσω οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ Θωμᾶς μετ' αὐτῶν. ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον καὶ εἶπεν· εἰρήνη ὑμῖν.

¹³ [Συμπέρανε μὲ τὴ λογική, χωρὶς ἐμπειρικὴ βεβαιότητα, πὼς βρισκόταν μὲ τὸν Ἰδιο πού εἶχε συναντήσει πρὶν ἀπὸ τὴ Σταύρωση. Ἄν εἶχε ἀναγνωρίσει τὴ θεία φύση, δὲν θὰ χρειαζόταν ἀντικειμενικὴ ἀπόδειξη. Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες, σημαίνει πὼς ἡ ψυχὴ δὲν ζεῖ στὸ συμπέρασμα ἀλλὰ στὴ βιωματικὴ ἀμεσότητα.]

¹⁴ Βλ. Ίω. 20, 27–31: εἶτα λέγει τῷ Θωμᾶ· φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε [...] 28 καὶ ἀπεκρίθη Θωμᾶς καὶ εἶπεν αὐτῷ· ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου. 29 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ὅτι ἐώρακάς με [...] 30 Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἃ οὐκ ἔστι γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ· 31 ταῦτα δὲ γέγραπται ἵνα πιστεύσητε ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστός ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζῶν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

ὅτι αὐτὸς ἐγὼ εἰμι· ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα.¹⁵

347. [Λουκ. 23, 41]

Ἔχετε τι βρώσιμον ἐνθάδε;¹⁶

348. [Ἰω. 21, 5]

Παιδιά, μή τι προσφάγιον¹⁷ ἔχετε;¹⁸

¹⁵ Βλ. Λουκ. 23, 36–40: Ταῦτα δὲ αὐτῶν λαλούντων αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ λέγει αὐτοῖς· *εἰρήνη ὑμῖν*. 37 πτοηθέντες δὲ καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν. 38 καὶ εἶπεν αὐτοῖς· *τί τεταραγμένοι ἐστέ [...]* 40 καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐπέδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας.

¹⁶ Βλ. Λουκ. 23, 41–43: ἔτι δὲ ἀπιστούντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς καὶ θαυμαζόντων εἶπεν αὐτοῖς· *ἔχετε τι βρώσιμον ἐνθάδε;* 42 οἱ δὲ ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου, 43 καὶ λαβὼν ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν.

¹⁷ [Ὁ Δημιουργὸς στερεῖται ἀγαθῶν καὶ ζητᾷ βοήθεια ἀπὸ τὰ πλάσματά Του! Ἄλλος ἕνας ἐντυπωσιακὸς τρόπος νὰ φανερώσει πόσο ξένα Τοῦ εἶναι τὰ ἐδῶ.]

¹⁸ Βλ. Ἰω. 21, 1–5: μετὰ ταῦτα ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν πάλιν ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος· ἐφανέρωσε δὲ οὕτως. 2 ἦσαν ὁμοῦ Σίμων Πέτρος, καὶ Θωμᾶς ὁ λεγόμενος Δίδυμος, καὶ Ναθαναὴλ ὁ ἀπὸ Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οἱ τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο. 3 λέγει αὐτοῖς Σίμων Πέτρος· ὑπάγω ἀλιεύειν. λέγουσιν αὐτῷ· ἐρχόμεθα καὶ ἡμεῖς σὺν σοί. ἐξῆλθον καὶ ἐνέβησαν εἰς τὸ πλοῖον εὐθύς, καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐπίασαν οὐδέν. 4 πρωΐας δὲ ἤδη γενομένης ἔστη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν αἰγιαλόν· οὐ μέντοι ἤδειςαν οἱ μαθηταὶ ὅτι Ἰησοῦς ἐστί. 5 λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· *παιδιά, μή τι προσφάγιον ἔχετε;* ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· οὐ.

349. [Ίω. 21, 6]

Βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου τὸ δίκτυον, καὶ εὐρήσετε.¹⁹

350. [Ίω. 21, 10 / 12]

Ἐνέγκατε ἀπὸ τῶν ὀφάριων ὧν ἐπιάσατε νῦν. [...] 12 [...] δεῦτε ἀριστήσατε.²⁰

¹⁹ Βλ. Ίω. 21, 6–9: ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ [...] ἔβαλον οὖν, καὶ οὐκέτι αὐτὸ ἐλκύσαι ἴσχυσαν ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων. 7 λέγει οὖν ὁ μαθητῆς ἐκεῖνος, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, τῷ Πέτρῳ· ὁ Κύριός ἐστι. Σίμων οὖν Πέτρος ἀκούσας ὅτι ὁ Κύριός ἐστι, τὸν ἐπενδύτην διεζώσατο· ἦν γὰρ γυμνός· καὶ ἔβαλεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν· 8 οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ τῷ πλοιαρίῳ ἦλθον· οὐ γὰρ ἦσαν μακρὰν ἀπὸ τῆς γῆς, ἀλλ' ὡς ἀπὸ πηγῶν διακοσίων, σύροντες τὸ δίκτυον τῶν ἰχθύων. 9 ὡς οὖν ἀπέβησαν εἰς τὴν γῆν, βλέπουσιν ἀνθρακίαν κειμένην καὶ ὀφάριον ἐπικείμενον καὶ ἄρτον.

²⁰ Βλ. Ίω. 21, 10–14: λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἐνέγκατε [...] 11 ἀνέβη Σίμων Πέτρος καὶ εἴλκυσε τὸ δίκτυον ἐπὶ τῆς γῆς, μεστὸν ἰχθύων μεγάλων ἑκατὸν πεντήκοντα τριῶν· καὶ τοσοῦτων ὄντων οὐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον. 12 λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· δεῦτε ἀριστήσατε. οὐδεὶς δὲ ἐτόλμα τῶν μαθητῶν ἐξετάσαι αὐτὸν σὺ τίς εἶ, εἰδότες ὅτι ὁ Κύριός ἐστιν. 13 ἔρχεται οὖν ὁ Ἰησοῦς καὶ λαμβάνει τὸν ἄρτον καὶ δίδωσιν αὐτοῖς καὶ τὸ ὀφάριον ὁμοίως. 14 Τοῦτο ἤδη τρίτον ἐφανερώθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν.

[Ἡ τριπλῆ φανέρωση σημαίνει τὴν ὀλοκλήρωση, ὅτι παρουσιάστηκε ὅσες φορὲς ἔπρεπε γιὰ νὰ βεβαιωθοῦν καὶ νὰ ἀποκτήσουν δύναμη νὰ προχωρήσουν στὸν Εὐαγγελισμό τῶν ἐθνῶν.]

351. [Ίω. 21, 15]

Σίμων Ίωνᾶ, ἀγαπᾶς με πλεῖον τούτων;²¹ [...] Βόσκει τὰ ἀρνία μου.²²

352. [Ίω. 21, 16]

Σίμων Ίωνᾶ, ἀγαπᾶς με; [...] Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου.²³

353. [Ίω. 21, 17–18]

Σίμων Ίωνᾶ, φιλεῖς με; [...] Βόσκει τὰ πρόβατά μου. 18 ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ὅτε ἦς νεώτερος, ἐζώννυες σεαυτὸν καὶ περιεπάτεις ὅπου ἠθελές· ὅταν δὲ γηράσῃς, ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἄλλος σε ζώσει,²⁴ καὶ οἴσει ὅπου οὐ θέλεις.²⁵

²¹ [Κύριο ἰδίωμα τοῦ πνευματικοῦ ἡγέτη εἶναι νὰ ἀγαπάει τὴν ἴδια τὴν ἀγάπη. Εἶναι λογικὴ ποίμνη, καὶ λέγονται ἀρνία γιὰ τὴν ἀγαθότητά τους. Ἀρνίον ἀποκαλεῖ τὸν ἴδιο ὁ Ἰωάννης στὴν Ἀποκάλυψη. Ἡ βοσκὴ δὲν σημαίνει τὴν ὑποταγὴ τους, τυφλὴ ἢ δικαιολογημένη, ἀλλὰ τὴ συνεργασία σὲ ἓνα δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ ἀκριβῶς στὸν πιὸ δικό τους ἑαυτό, ὅσο πιὸ κοντὰ Του θέλουν νὰ βρίσκονται.]

²² Βλ. ὁλόκληρο τὸν στίχο: ὅτε οὖν ἠρίστησαν, λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς· Σίμων Ίωνᾶ, ἀγαπᾶς με πλεῖον τούτων; λέγει αὐτῷ· ναί, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ· βόσκει τὰ ἀρνία μου.

²³ Βλ. ὁλόκληρο τὸν στίχο: λέγει αὐτῷ πάλιν δεύτερον· Σίμων Ίωνᾶ, ἀγαπᾶς με; λέγει αὐτῷ· ναί, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ· ποίμαινε τὰ πρόβατά μου.

²⁴ [Ὁ πνευματικὸς ἡγέτης ἄγεται ἀπὸ τὸ θεῖο θέλημα αὐθόρμητα. Ἄν ἡ ἔκφραση ‘ἄγεται αὐθόρμητα’ μοιάζει ἀντιφατικὴ, σκέψου ἓνα σκυλάκι.]

354. [Ίω. 21, 19]

Ἀκολούθει μοι.²⁶

355. [Ίω. 21, 22]

Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; σὺ ἀκολούθει μοι.²⁷

²⁵ Βλ. Ίω. 21, 17–19: λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον· Σίμων Ἰωνᾶ, φιλεῖς με; ἐλυπήθη ὁ Πέτρος ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον, φιλεῖς με, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Κύριε, σὺ πάντα οἶδας, σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· βόσκει τὰ πρόβατά μου. 18 ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ὅτε ἧς νεώτερος, ἐξῶννες σεαυτὸν καὶ περιεπάτεις ὅπου ἤθελες· ὅταν δὲ γηράσης, ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἄλλος σε ζώσει, καὶ οἴσει ὅπου οὐ θέλεις. 19 τοῦτο δὲ εἶπε σημαίνων ποίῳ θανάτῳ δοξάσει τὸν Θεόν.

²⁶ Βλ. Ίω. 21, 19–21: καὶ τοῦτο εἰπὼν λέγει αὐτῷ· ἀκολούθει μοι. 20 ἐπιστραφεὶς δὲ ὁ Πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δεῖπνῳ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ καὶ εἶπε· Κύριε, τίς ἐστὶν ὁ παραδιδούς σε; 21 τοῦτον ἰδὼν ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ· Κύριε, οὗτος δὲ τί;

²⁷ Βλ. Ίω. 21, 22–25: λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; σὺ ἀκολούθει μοι. 23 ἐξῆλθεν οὖν ὁ λόγος οὗτος εἰς τοὺς ἀδελφούς ὅτι ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει· καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει, ἀλλ' ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; 24 Οὗτός ἐστιν ὁ μαθητὴς ὁ μαρτυρῶν περὶ τούτων καὶ γράψας ταῦτα, καὶ οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς ἐστὶν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ. 25 ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ ὅσα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅτινα ἐὰν γράφηται καθ' ἓν, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία. ἀμὴν.

356. [Λουκ. 23, 44–49]

Οὗτοι οἱ λόγοι οὓς ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς ἔτι ὧν σὺν ὑμῖν, ὅτι δεῖ πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως καὶ προφήταις καὶ ψαλμοῖς περὶ ἐμοῦ. [...] 46 [...] Οὕτω γέγραπται καὶ οὕτως ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, 47 καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἀρξάμενον ἀπὸ Ἱερουσαλήμ. 48 ὑμεῖς δὲ ἐστε μάρτυρες τούτων. 49 καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρός μου ἐφ' ὑμᾶς· ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλήμ. ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους.²⁸

357. [Ματθ. 28, 10]

Μὴ φοβεῖσθε· ὑπάγετε ἀπαγγείλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κάκεῖ με ὄφονται.²⁹

²⁸ Βλ. Λουκ. 23, 41–53: ἔτι δὲ ἀπιστούντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς καὶ θαυμαζόντων εἶπεν αὐτοῖς· ἔχετε τι βρώσιμον ἐνθάδε; 42 οἱ δὲ ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου, 43 καὶ λαβῶν ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν. 44 εἶπε δὲ αὐτοῖς· οὗτοι οἱ λόγοι [...] 45 τότε διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς, 46 καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὅτι οὕτω γέγραπται [...] 50 ἐξήγαγε δὲ αὐτοὺς ἔξω ἕως εἰς Βηθανίαν, καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐλόγησεν αὐτούς. 51 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτοὺς διέστη ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν. 52 καὶ αὐτοὶ προσκυνήσαντες αὐτὸν ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ μετὰ χαρᾶς μεγάλης, 53 καὶ ἦσαν διὰ παντὸς ἐν τῷ ἱερῷ αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεόν. Ἀμήν.

²⁹ Βλ. Ματθ. 28, 9–10: αἱ δὲ προσελθοῦσαι ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ. 10 τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς· μὴ φοβεῖσθε κ.λπ.

358. [Ματθ. 28, 18–20]

Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. 19 πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτούς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, 20 διδάσκοντες αὐτούς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Ἀμήν.³⁰

359. [Μαρκ. 16, 15–18]

Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει. 16 ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται. 17 σημεῖα³¹ δὲ τοῖς πιστεύουσι ταῦτα

³⁰ Βλ. Ματθ. 28, 11–18: πορευομένων δὲ αὐτῶν ἰδοὺ τινες τῆς κουστωδίας ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα τὰ γενόμενα. 12 καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων συμβουλίον τε λαβόντες ἀργύρια ἰκανὰ ἔδωκαν τοῖς στρατιώταις λέγοντες· 13 εἴπατε ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες ἔκλεψαν αὐτὸν ἡμῶν κοιμωμένων. 14 καὶ ἐὰν ἀκουσθῆ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς πείσομεν αὐτὸν καὶ ὑμᾶς ἀμερίμους ποιήσομεν. 15 οἱ δὲ λαβόντες τὰ ἀργύρια ἐποίησαν ὡς ἐδιδάχθησαν. καὶ διεφημίσθη ὁ λόγος οὗτος παρὰ Ἰουδαίους μέχρι τῆς σήμερον. 16 Οἱ δὲ ἔνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὸ ὄρος οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς. 17 καὶ ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν αὐτῷ, οἱ δὲ ἐδίστασαν. 18 καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς λέγων· ἐδόθη μοι κ.λπ.

³¹ [Σημεῖα δίνονται μόνο ἂν ὑπάρχει ἐκεῖνος πὺν θὰ μπορέσει νὰ τὰ διακρίνει καὶ νὰ τὰ ἐρμηνεύσει. Τὰ σημεῖα συμβάλλουν σὲ ἤδη ζωντανὴ γνῶση, βρίσκουν ἐσωτερικὲς ἀφορμὲς εὐσέβειας, στὶς ὁποῖες ἀνταποκρίνονται. Ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος προειδοποιεῖ ὅτι “μάταια ἐπιχαίρου, κενὲς οἱ ἐλπίδες, ὅσοι νομίζουν μετὰ θάνατον, τάχα, θὰ δοῦν τὸ φῶς Σου: εἶναι τώρα ὁ Ἀρραβῶνας...” (βλ. Γ. Βαλ-

παρακολουθήσει· ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι· γλώσσαις
λαλήσουσι καιναῖς· 18 ὄφεις ἄροῦσι· καὶ θανάσιμόν τι πίωσιν, οὐ
μὴ αὐτοὺς βλάψει· ἐπὶ ἄρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι, καὶ καλῶς
ἔξουσιν.³²

360. [Πράξ. 1, 4–5]

Μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς
ἦν ἠκούσατέ μου· ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ

σάμης [ἐπ.], Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, *Ῥυμοὶ Θεῶν Ἐρώτων*, σ.
34).]

³² Βλ. *Μάρκ.* 16, 9–20: Ἀναστὰς δὲ πρῶτὴ πρώτῃ σαββάτου ἐφάνη
πρῶτον Μαρία τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ' ἧς ἐκβεβλήκει ἑπτὰ δαιμόνια. 10
ἐκεῖνη πορευθεῖσα ἀπήγγειλε τοῖς μετ' αὐτοῦ γενομένοις, πενθοῦσι καὶ
κλαίουσι. 11 κάκεῖνοι ἀκούσαντες ὅτι ζῆ καὶ ἐθεάθη ὑπ' αὐτῆς, ἠπί-
στησαν. 12 Μετὰ δὲ ταῦτα δυσὶν ἐξ αὐτῶν περιπατοῦσιν ἐφανερῶθη
ἐν ἐτέρα μορφῇ, πορευομένοις εἰς ἀγρόν. 13 κάκεῖνοι ἀπελθόντες
ἀπήγγειλαν τοῖς λοιποῖς· οὐδὲ ἐκείνοις ἐπίστευσαν. 14 Ὑστερον ἀνα-
κειμένοις αὐτοῖς τοῖς ἑνδεκα ἐφανερῶθη, καὶ ὠνείδισε τὴν ἀπιστίαν
αὐτῶν καὶ σκληροκαρδίαν, ὅτι τοῖς θεασαμένοις αὐτὸν ἐγγεγερμένον
οὐκ ἐπίστευσαν. 15 καὶ εἶπεν αὐτοῖς· *πορευθέντες [...]* 19 Ὁ μὲν οὖν
Κύριος μετὰ τὸ λαλήσαι αὐτοῖς ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκάθι-
σεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ. 20 ἐκεῖνοι δὲ ἐξεληθόντες ἐκήρυξαν πανταχοῦ,
τοῦ Κυρίου συνεργῶντος καὶ τὸν λόγον βεβαιοῦντος διὰ τῶν ἐπακολου-
θούντων σημείων. ἀμήν.

βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ³³ οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας.³⁴

361. [Πράξ. 1, 7–8]

Οὐχ ὑμῶν ἐστι γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς οὓς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ, 8 ἀλλὰ λήψεσθε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἔν τε Ἱερουσαλήμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.³⁵

³³ [Τὸ σημερινὸ βάπτισμα μοιάζει νὰ ἐπιστρέφει στὴν περίοδο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὑπονομεύοντας τὴν ἐπαγγελία τοῦ Χριστοῦ, ὅμως δὲν εἶναι παρὰ μιὰ πρόσκληση στὴν ἐπαγγελία αὐτὴ ἀκριβῶς: ἂν δὲν λάβω τὸ Πνεῦμα ζωντανὰ καὶ συνειδητὰ, ἢ μυητικὴ ἀξία τοῦ συμβολικοῦ βαπτίσματος στὸ νερὸ ματαιώνεται ἀπόλυτα καὶ εἶναι ἀκριβῶς σὰν νὰ μὴν συνέβη: ἀπὸ μόνο του δὲν ἔχει τὴν παραμικρὴ ἀξία.]

³⁴ Βλ. Πράξ. 1, 1–4: Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην περὶ πάντων, ὃ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν 2 ἄχρι ἧς ἡμέρας ἐντειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις διὰ Πνεύματος Ἁγίου οὓς ἐξελέξατο ἀνελήφθη· 3 οἷς καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα μετὰ τὸ παθεῖν αὐτὸν ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις, δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὀπτανόμενος αὐτοῖς καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. 4 καὶ συναλιζόμενος παρήγγειλεν αὐτοῖς ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, κ.λπ.

³⁵ Βλ. Πράξ. 1, 6–9: Οἱ μὲν οὖν συνελθόντες ἐπηρώτων αὐτὸν λέγοντες· Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ; 7 εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· οὐχ ὑμῶν ἐστι γινῶναι [...] 9 καὶ ταῦτα εἰπὼν βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη, καὶ νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.

362. [Πράξ. 9, 4–6]

Σαοὺλ Σαοὺλ, τί με διώκεις; 5 [...] ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὃν σὺ διώκεις· 6 ἀλλὰ ἀνάστηθι καὶ εἴσελθε εἰς τὴν πόλιν, καὶ λαληθήσεται σοι τί σε δεῖ ποιεῖν.³⁶

363. [Πράξ. 9, 10–16]

Ἀνανία. [...] 11 [...] ἀναστάς πορεύθητι ἐπὶ τὴν ρύμην τὴν καλουμένην εὐθειᾶν καὶ ζήτησον ἐν οἰκίᾳ Ἰούδα Σαῦλον ὀνόματι Ταρσέα· ἰδοὺ γὰρ προσεύχεται, 12 [...] 15 [...] πορεύου, ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστιν οὗτος τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων υἱῶν τε Ἰσραήλ· 16 ἐγὼ γὰρ ὑποδείξω αὐτῷ ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν.³⁷

³⁶ Βλ. Πράξ. 9, 1–9: Ὁ δὲ Σαῦλος ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου, προσελθὼν τῷ ἀρχιερεῖ 2 ἠτήσατο παρ' αὐτοῦ ἐπιστολὰς εἰς Δαμασκὸν πρὸς τὰς συναγωγὰς, ὅπως ἐάν τις εὖρη τῆς ὁδοῦ ὄντας, ἀνδρας τε καὶ γυναῖκας, δεδεμένους ἀγάγῃ εἰς Ἱερουσαλήμ. 3 ἐν δὲ τῷ πορεύεσθαι ἐγένετο αὐτὸν ἐγγίζειν τῇ Δαμασκῷ, καὶ ἐξαίφνης περιήστραψεν αὐτὸν φῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, 4 καὶ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν ἤκουσε φωνὴν λέγουσαν αὐτῷ· Σαοὺλ Σαοὺλ, τί με διώκεις; 5 εἶπε δέ· τίς εἶ, κύριε; ὁ δὲ Κύριος εἶπεν· ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὃν σὺ διώκεις· 6 ἀλλὰ ἀνάστηθι καὶ εἴσελθε εἰς τὴν πόλιν, καὶ λαληθήσεται σοι τί σε δεῖ ποιεῖν. 7 οἱ δὲ ἄνδρες οἱ συνοδεύοντες αὐτῷ εἰστήκεισαν ἐνεοί, ἀκούοντες μὲν τῆς φωνῆς, μηδένα δὲ θεωροῦντες. 8 ἠγέρθη δὲ ὁ Σαῦλος ἀπὸ τῆς γῆς, ἀνεωγμένων τε τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ οὐδένα ἔβλεπε· χειραγωγοῦντες δὲ αὐτὸν εἰσήγαγον εἰς Δαμασκόν. 9 καὶ ἦν ἡμέρας τρεῖς μὴ βλέπων, καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲ ἔπιεν.

³⁷ Βλ. Πράξ. 9, 10–15: Ἦν δὲ τις μαθητῆς ἐν Δαμασκῷ ὀνόματι Ἀνανίας, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος ἐν ὁράματι· Ἀνανία. ὁ δὲ εἶπεν· ἰδοὺ ἐγὼ, Κύριε· 11 ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτόν· ἀναστάς πορεύθητι [...] 12 καὶ εἶδεν ἐν ὁράματι ἄνδρα ὀνόματι Ἀνανιαν εἰσελθόντα καὶ ἐπιθέντα αὐτῷ χεῖρα, ὅπως ἀναβλέψῃ. 13 ἀπεκρίθη δὲ

364. [Πράξ. 18, 9–10]

Μὴ φοβοῦ, ἀλλὰ λάλει καὶ μὴ σιωπήσης, 10 διότι ἐγὼ εἰμι μετὰ σοῦ, καὶ οὐδεὶς ἐπιθήσεται σοι τοῦ κακῶσαι σε, διότι λαὸς ἐστὶ μοι πολὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ.³⁸

365. [Πράξ. 22, 7–10]

Σαοὺλ Σαοὺλ, τί με διώκεις; 8 [...] ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος ὃν σὺ διώκεις. [...] 10 [...] ἀναστὰς πορεύου εἰς Δαμασκόν, κακεῖ σοι λαληθήσεται περὶ πάντων ὧν τέτακται σοι ποιῆσαι.³⁹

Ἀνανίας· Κύριε, ἀκήκοα ἀπὸ πολλῶν περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅσα κακὰ ἐποίησε τοῖς ἀγίοις σου ἐν Ἱερουσαλήμ· 14 καὶ ὧδε ἔχει ἐξουσίαν παρὰ τῶν ἀρχιερέων δῆσαι πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά σου. 15 εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος· πορεύου, κ.λπ.

³⁸ Βλ. Πράξ. 18, 5–9: Ὡς δὲ κατῆλθον ἀπὸ τῆς Μακεδονίας ὁ τε Σίλας καὶ ὁ Τιμόθεος, συνείχετο τῷ πνεύματι ὁ Παῦλος διαμαρτυρούμενος τοῖς Ἰουδαίοις τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν. 6 ἀντιτασσομένων δὲ αὐτῶν καὶ βλασφημούντων ἐκτιναξάμενος τὰ ἱμάτια εἶπε πρὸς αὐτούς· τὸ αἷμα ὑμῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ὑμῶν· καθαρὸς ἐγὼ· ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰ ἔθνη πορεύσομαι. 7 καὶ μεταβάς ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς οἰκίαν τινὸς ὀνόματι Ἰούστου, σεβομένου τὸν Θεόν, οὗ ἡ οἰκία ἦν συνομοροῦσα τῇ συναγωγῇ. 8 Κρίσπος δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος ἐπίστευσε τῷ Κυρίῳ σὺν ὄλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τῶν Κορινθίων ἀκούοντες ἐπίστευον καὶ ἐβαπτίζοντο. 9 εἶπε δὲ ὁ Κύριος δι' ὄραματος ἐν νυκτὶ τῷ Παύλῳ· μὴ φοβοῦ, κ.λπ.

³⁹ Βλ. Πράξ. 22, 6–11: Ἐγένετο δὲ μοι πορευομένῳ καὶ ἐγγίζοντι τῇ Δαμασκῷ περὶ μεσημβρίαν ἐξαίφνης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ περιεστράφαι φῶς ἰκανὸν περὶ ἐμέ, 7 ἔπεσόν τε εἰς τὸ ἔδαφος καὶ ἤκουσα φωνῆς λεγούσης μοι· Σαοὺλ Σαοὺλ, τί με διώκεις; 8 ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην· τίς εἶ, Κύριε; εἶπέ τε πρὸς με· ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος ὃν σὺ διώκεις. 9 οἱ δὲ σὺν ἐμοὶ ὄντες τὸ μὲν φῶς ἐθεάσαντο καὶ

366. [Πράξ. 22, 18–21]

Σπεῦσον καὶ ἔξελθε ἐν τάχει ἐξ Ἱερουσαλήμ, διότι οὐ παραδέξονται σου τὴν μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ. [...] 21 [...] πορεύου, ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακρὰν ἐξαποστελῶ σε.⁴⁰

367. [Πράξ. 22, 11]

Θάρσει, Παῦλε· ὡς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, οὕτω σὲ δεῖ καὶ εἰς Ρώμην μαρτυρῆσαι.⁴¹

ἔμφοβοι ἐγένοντο, τὴν δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι. 10 εἶπον δέ· τί ποιήσω, Κύριε; ὁ δὲ Κύριος εἶπε πρὸς με· ἀναστὰς πορεύου εἰς Δαμασκόν, κακεῖ σοι λαληθήσεται περὶ πάντων ὧν τέτακταί σοι ποιῆσαι. 11 ὡς δὲ οὐκ ἐνέβλεπον ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ φωτός ἐκείνου, χειραγωγούμενος ὑπὸ τῶν συνόντων μοι ἤλθον εἰς Δαμασκόν.

⁴⁰ Βλ. Πράξ. 22, 17–22: Ἐγένετο δὲ μοι ὑποστρέψαντι εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ προσευχομένου μου ἐν τῷ ἱερῷ γενέσθαι με ἐν ἐκστάσει καὶ ἰδεῖν αὐτὸν λέγοντά μοι· 18 σπεῦσον καὶ ἔξελθε [...] 19 καὶ γὰρ εἶπον· Κύριε, αὐτοὶ ἐπίστανται ὅτι ἐγὼ ἤμην φυλακίζων καὶ δέρων κατὰ τὰς συναγωγὰς τοὺς πιστεύοντας ἐπὶ σέ· 20 καὶ ὅτε ἐξεχεῖτο τὸ αἷμα Στεφάνου τοῦ μάρτυρός σου, καὶ αὐτὸς ἤμην ἐφροσύνης καὶ στυγερῶν τῆ ἀναιρέσει αὐτοῦ καὶ φυλάσσω τὰ ἱμάτια τῶν ἀναιρούντων αὐτόν. 21 καὶ εἶπε πρὸς με· πορεύου, ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακρὰν ἐξαποστελῶ σε. 22 Ἦκουον δὲ αὐτοῦ ἄχρι τούτου τοῦ λόγου, καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν λέγοντες· αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον· οὐ γὰρ καθῆκεν αὐτόν ζῆν.

⁴¹ Βλ. Πράξ. 22, 10–11: πολλῆς δὲ γενομένης στάσεως εὐλαβηθεὶς ὁ χιλιάρχος μὴ διασπασθῆ ὁ Παῦλος ὑπ' αὐτῶν, ἐκέλευσε τὸ στράτευμα καταβῆναι καὶ ἀρπάσαι αὐτόν ἐκ μέσου αὐτῶν ἄγειν τε εἰς τὴν παρεμβολήν. 11 τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐπιστάς αὐτῷ ὁ Κύριος εἶπε· θάρσει, Παῦλε· ὡς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, οὕτω σὲ δεῖ καὶ εἰς Ρώμην μαρτυρῆσαι.

368. [Πράξ. 26, 14–18]

Σαοὺλ Σαοὺλ, τί με διώκεις; σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν. 15 [...] ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὃν σὺ διώκεις. 16 ἀλλὰ ἀνάστηθι καὶ στῆθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου· εἰς τοῦτο γὰρ ὤφθην σοι, προχειρίσασθαί σε ὑπηρέτην καὶ μάρτυρα ὧν τε εἶδες ὧν τε ὀφθήσομαί σοι, 17 ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς ἐγὼ σε ἀποστέλλω 18 ἀνοιῖξαι ὀφθαλμούς αὐτῶν, τοῦ ἐπιστρέψαι ἀπὸ σκοτόυς εἰς φῶς καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ σατανᾶ ἐπὶ τὸν Θεόν, τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ κληῖρον ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πίστει τῇ εἰς ἐμέ.⁴²

⁴² Βλ. Πράξ. 26, 12–20: Ἐν οἷς καὶ πορευόμενος εἰς τὴν Δαμασκὸν μετ' ἐξουσίας καὶ ἐπιτροπῆς τῆς παρὰ τῶν ἀρχιερέων, 13 ἡμέρας μέσης κατὰ τὴν ὁδὸν εἶδον, βασιλεῦ, οὐρανόθεν ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου περιλάμψαν με φῶς καὶ τοὺς σὺν ἐμοὶ πορευομένους· 14 πάντων δὲ καταπεσόντων ἡμῶν εἰς τὴν γῆν ἤκουσα φωνὴν λαλοῦσαν πρὸς με καὶ λέγουσαν τῇ Ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ· Σαοὺλ Σαοὺλ, [...] 15 ἐγὼ δὲ εἶπον· τίς εἶ, Κύριε; ὁ δὲ εἶπεν· ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὃν σὺ διώκεις. [...] 19 Ὅθεν, βασιλεῦ Ἀγρίππα, οὐκ ἐγενόμην ἀπειθής τῇ οὐρανίῳ ὀπτασίᾳ, 20 ἀλλὰ τοῖς ἐν Δαμασκῶ πρῶτον καὶ Ἱεροσολύμοις, εἰς πᾶσάν τε τὴν χώραν τῆς Ἰουδαίας καὶ τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγέλλω μετανοεῖν καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν Θεόν, ἄξια τῆς μετανοίας ἔργα πράσσοντας.

Πίνακες χωρίων

Α' — Μὲ ἀπλή ὄψη

1.	[<i>Ματθ.</i> 5, 3–45]	15
2.	[<i>Ίω.</i> 3, 12–21]	25
3.	[<i>Ίω.</i> 8, 12].....	27
4.	[<i>Ίω.</i> 5, 19–47]	27
5.	[<i>Ίω.</i> 6, 43–51]	32
6.	[<i>Ίω.</i> 6, 53–58]	34
7.	[<i>Ματθ.</i> 6, 1–34]	35
8.	[<i>Ματθ.</i> 7, 1–27].....	44
9.	[<i>Λουκ.</i> 11, 2–13]	49
10.	[<i>Λουκ.</i> 6, 20–49]	50
11.	[<i>Λουκ.</i> 11, 29–36]	54
12.	[<i>Ίω.</i> 8, 14–19]	56
13.	[<i>Ίω.</i> 8, 21–24]	56
14.	[<i>Ίω.</i> 8, 28–29]	57
15.	[<i>Ίω.</i> 8, 31–32]	57
16.	[<i>Ίω.</i> 8, 34–47]	58
17.	[<i>Ίω.</i> 10, 1–18]	60
18.	[<i>Λουκ.</i> 13, 24–30]	62
19.	[<i>Μᾶρκ.</i> 9, 41–50]	64
20.	[<i>Ματθ.</i> 4, 17]	66
21.	[<i>Μᾶρκ.</i> 1, 15].....	66
22.	[<i>Ματθ.</i> 9, 12–13].....	67
23.	[<i>Ματθ.</i> 9, 15–17].....	68
24.	[<i>Ματθ.</i> 10, 5–42]	68
25.	[<i>Λουκ.</i> 9, 3–5]	78
26.	[<i>Λουκ.</i> 10, 2–16]	79
27.	[<i>Λουκ.</i> 10, 18–20]	82
28.	[<i>Ματθ.</i> 11, 7–19]	82
29.	[<i>Ματθ.</i> 11, 25–30].....	84
30.	[<i>Ματθ.</i> 12, 25–37].....	86
31.	[<i>Λουκ.</i> 11, 17–26]	89
32.	[<i>Ματθ.</i> 12, 39–45].....	89

33.	[<i>Ἰω.</i> 12, 24–28]	91
34.	[<i>Ἰω.</i> 12, 44–50]	92
35.	[<i>Ματθ.</i> 13, 4–9]	93
36.	[<i>Λουκ.</i> 8, 5–8]	94
37.	[<i>Ματθ.</i> 13, 18–23]	95
38.	[<i>Μᾶρκ.</i> 4, 13–20]	96
39.	[<i>Λουκ.</i> 8, 10–18]	98
40.	[<i>Μᾶρκ.</i> 21–32]	100
41.	[<i>Ματθ.</i> 13, 24–30]	102
42.	[<i>Ματθ.</i> 13, 31–32]	103
43.	[<i>Λουκ.</i> 13, 18–19]	103
44.	[<i>Ματθ.</i> 13, 33]	104
45.	[<i>Ματθ.</i> 13, 37–43]	104
46.	[<i>Ματθ.</i> 13, 44–50]	105
47.	[<i>Ματθ.</i> 13, 52]	106
48.	[<i>Ματθ.</i> 15, 10–11]	106
49.	[<i>Μᾶρκ.</i> 7, 14–15]	107
50.	[<i>Ματθ.</i> 15, 16–20]	107
51.	[<i>Μᾶρκ.</i> 7, 18–23]	108
52.	[<i>Ματθ.</i> 16, 24–28]	108
53.	[<i>Λουκ.</i> 9, 23–27]	110
54.	[<i>Μᾶρκ.</i> 8, 34–38]	110
55.	[<i>Μᾶρκ.</i> 9, 1]	111
56.	[<i>Ματθ.</i> 18, 3–20]	111
57.	[<i>Ματθ.</i> 18, 23–35]	115
58.	[<i>Ματθ.</i> 20, 1–16]	116
59.	[<i>Ματθ.</i> 20, 25–28]	117
60.	[<i>Ματθ.</i> 21, 28–40]	118
61.	[<i>Μᾶρκ.</i> 12, 1–11]	119
62.	[<i>Λουκ.</i> 20, 9–18]	120
63.	[<i>Ματθ.</i> 21, 42–44]	121
64.	[<i>Ματθ.</i> 22, 2–14]	121
65.	[<i>Ματθ.</i> 22, 29–32]	122
66.	[<i>Μᾶρκ.</i> 12, 24–27]	123
67.	[<i>Λουκ.</i> 20, 34–38]	123
68.	[<i>Ματθ.</i> 22, 37–40]	124
69.	[<i>Μᾶρκ.</i> 12, 29–31]	124
70.	[<i>Ἰω.</i> 14, 1–7]	125
71.	[<i>Ἰω.</i> 14, 15–31]	126
72.	[<i>Ἰω.</i> 15, 1–27]	130
73.	[<i>Ἰω.</i> 16, 1–16]	135
74.	[<i>Ἰω.</i> 16, 19–28]	138

75.	[<i>Ἰω.</i> 17, 1–26]	139
76.	[<i>Ματθ.</i> 23, 2–39]	143
77.	[<i>Μᾶρκ.</i> 12, 38–40]	147
78.	[<i>Λουκ.</i> 11, 39–52]	148
79.	[<i>Λουκ.</i> 12, 1–12]	149
80.	[<i>Λουκ.</i> 12, 15].....	151
81.	[<i>Λουκ.</i> 12, 16–40]	151
82.	[<i>Λουκ.</i> 12, 42–53]	154
83.	[<i>Λουκ.</i> 12, 54–59]	155
84.	[<i>Λουκ.</i> 13, 2–5]	156
85.	[<i>Λουκ.</i> 13, 6–9]	156
86.	[<i>Λουκ.</i> 14, 8–11]	156
87.	[<i>Λουκ.</i> 14, 12–14]	157
88.	[<i>Λουκ.</i> 14, 16–24]	157
89.	[<i>Λουκ.</i> 16, 15–18]	158
90.	[<i>Λουκ.</i> 14, 26–35]	159
91.	[<i>Λουκ.</i> 15, 4–32]	161
92.	[<i>Λουκ.</i> 16, 1–13]	163
93.	[<i>Λουκ.</i> 16, 19–31]	164
94.	[<i>Ματθ.</i> 24, 4–44]	166
95.	[<i>Μᾶρκ.</i> 13, 5–37]	169
96.	[<i>Λουκ.</i> 21, 8–36]	172
97.	[<i>Λουκ.</i> 17, 20–21]	174
98.	[<i>Λουκ.</i> 17, 22–37]	174
99.	[<i>Λουκ.</i> 18, 2–8]	175
100.	[<i>Λουκ.</i> 18, 10–14]	176
101.	[<i>Ματθ.</i> 24, 45–51].....	177
102.	[<i>Ματθ.</i> 25, 1–13].....	177
103.	[<i>Ματθ.</i> 25, 14–30].....	178
104.	[<i>Ματθ.</i> 25, 31–46].....	180
105.	[<i>Λουκ.</i> 19, 12–27]	182

Β' — Μὲ διπλὴ ὄψη

1.	[<i>Λουκ.</i> 2, 49].....	185
2.	[<i>Ματθ.</i> 3, 15]	185

3.	[<i>Ματθ.</i> 4, 4]	186
4.	[<i>Ματθ.</i> 4, 7]	186
5.	[<i>Ματθ.</i> 4, 10]	187
6.	[<i>Λουκ.</i> 4, 43].....	187
7.	[<i>Ίω.</i> 1, 39].....	188
8.	[<i>Ίω.</i> 1, 40].....	188
9.	[<i>Ίω.</i> 1, 43].....	188
10.	[<i>Ίω.</i> 1, 44].....	189
11.	[<i>Ίω.</i> 1, 48–52]	189
12.	[<i>Ίω.</i> 2, 4].....	190
13.	[<i>Ίω.</i> 2, 7].....	190
14.	[<i>Λουκ.</i> 5, 10].....	190
15.	[<i>Ματθ.</i> 4, 19]	191
16.	[<i>Μᾶρκ.</i> 1, 17].....	191
17.	[<i>Μᾶρκ.</i> 1, 25].....	192
18.	[<i>Ματθ.</i> 8, 3–4]	192
19.	[<i>Ματθ.</i> 8, 7]	193
20.	[<i>Ματθ.</i> 8, 10–12]	193
21.	[<i>Ματθ.</i> 8, 13]	194
22.	[<i>Λουκ.</i> 7, 13].....	194
23.	[<i>Λουκ.</i> 7, 14].....	194
24.	[<i>Ματθ.</i> 8, 20]	195
25.	[<i>Ματθ.</i> 8, 22]	195
26.	[<i>Λουκ.</i> 9, 59–60]	195
27.	[<i>Λουκ.</i> 9, 62].....	195
28.	[<i>Μᾶρκ.</i> 4, 35].....	196
29.	[<i>Λουκ.</i> 8, 22].....	196
30.	[<i>Μᾶρκ.</i> 4, 39].....	196
31.	[<i>Μᾶρκ.</i> 4, 40].....	197
32.	[<i>Ματθ.</i> 8, 26]	197
33.	[<i>Λουκ.</i> 8, 25].....	197
34.	[<i>Μᾶρκ.</i> 5, 8].....	198
35.	[<i>Μᾶρκ.</i> 5, 9].....	198
36.	[<i>Ματθ.</i> 8, 32]	198
37.	[<i>Μᾶρκ.</i> 5, 19].....	199
38.	[<i>Λουκ.</i> 8, 39].....	200
39.	[<i>Ίω.</i> 5, 6].....	200
40.	[<i>Ίω.</i> 5, 8].....	201
41.	[<i>Ίω.</i> 5, 14].....	201
42.	[<i>Ίω.</i> 5, 17].....	201
43.	[<i>Ίω.</i> 7, 6–8].....	202
44.	[<i>Ματθ.</i> 9, 2]	202

45.	[<i>Ματθ.</i> 9, 4–6]	202
46.	[<i>Ματθ.</i> 9, 9]	203
47.	[<i>Μᾶρκ.</i> 5, 30].....	203
48.	[<i>Λουκ.</i> 8, 45].....	204
49.	[<i>Λουκ.</i> 8, 46].....	204
50.	[<i>Λουκ.</i> 8, 48].....	204
51.	[<i>Ματθ.</i> 9, 22]	205
52.	[<i>Μᾶρκ.</i> 5, 34].....	205
53.	[<i>Μᾶρκ.</i> 5, 36].....	205
54.	[<i>Λουκ.</i> 8, 50].....	205
55.	[<i>Λουκ.</i> 8, 52].....	206
56.	[<i>Μᾶρκ.</i> 5, 39].....	206
57.	[<i>Ματθ.</i> 9, 24]	206
58.	[<i>Μᾶρκ.</i> 5, 41].....	207
59.	[<i>Λουκ.</i> 8, 54].....	207
60.	[<i>Ματθ.</i> 9, 28–29]	207
61.	[<i>Ματθ.</i> 9, 30]	208
62.	[<i>Λουκ.</i> 13, 12].....	208
63.	[<i>Ματθ.</i> 9, 37–38]	208
64.	[<i>Ματθ.</i> 11, 4–6]	209
65.	[<i>Ματθ.</i> 11, 21–24]	209
66.	[<i>Ματθ.</i> 12, 3–8]	209
67.	[<i>Μᾶρκ.</i> 2, 25–28]	210
68.	[<i>Ματθ.</i> 12, 11–12]	210
69.	[<i>Μᾶρκ.</i> 3, 4].....	211
70.	[<i>Λουκ.</i> 13, 15–16]	211
71.	[<i>Λουκ.</i> 13, 32–35]	212
72.	[<i>Λουκ.</i> 14, 3].....	212
73.	[<i>Λουκ.</i> 14, 5].....	212
74.	[<i>Λουκ.</i> 6, 8].....	213
75.	[<i>Ματθ.</i> 12, 13]	213
76.	[<i>Ματθ.</i> 12, 48]	213
77.	[<i>Ματθ.</i> 12, 49–50].....	214
78.	[<i>Λουκ.</i> 8, 21].....	214
79.	[<i>Λουκ.</i> 11, 28].....	214
80.	[<i>Λουκ.</i> 7, 40–50]	215
81.	[<i>Ματθ.</i> 13, 11–17]	216
82.	[<i>Μᾶρκ.</i> 4, 11–12]	217
83.	[<i>Ματθ.</i> 13, 51]	217
84.	[<i>Λουκ.</i> 4, 21].....	217
85.	[<i>Λουκ.</i> 10, 21–24]	218
86.	[<i>Λουκ.</i> 10, 26].....	219

87.	[Λουκ. 10, 28].....	219
88.	[Λουκ. 10, 30–37]	219
89.	[Λουκ. 10, 41–42]	220
90.	[Λουκ. 4, 23–27]	221
91.	[Ματθ. 13, 57]	221
92.	[Μᾶρκ. 6, 4].....	222
93.	[Μᾶρκ. 6, 31].....	222
94.	[Ίω. 6, 5].....	223
95.	[Μᾶρκ. 6, 37–38]	223
96.	[Ματθ. 14, 16]	223
97.	[Λουκ. 9, 14].....	224
98.	[Ματθ. 14, 18]	224
99.	[Ίω. 6, 10 / 12]	224
100.	[Ματθ. 14, 27]	225
101.	[Ματθ. 14, 29]	225
102.	[Ματθ. 14, 31]	226
103.	[Μᾶρκ. 7, 6–13]	226
104.	[Ματθ. 15, 3–9].....	227
105.	[Ίω. 7, 16–19]	227
106.	[Ίω. 7, 21–24]	228
107.	[Ίω. 7, 28–29]	228
108.	[Ίω. 7, 33–34]	229
109.	[Ίω. 7, 37–38]	229
110.	[Ίω. 6, 26–27]	230
111.	[Ίω. 6, 29].....	230
112.	[Ίω. 6, 32–33]	231
113.	[Ίω. 6, 35–40]	231
114.	[Ίω. 6, 61–64]	232
115.	[Ματθ. 15, 13–14].....	233
116.	[Ματθ. 15, 24–26].....	233
117.	[Μᾶρκ. 7, 27].....	233
118.	[Ματθ. 15, 28]	234
119.	[Μᾶρκ. 7, 29].....	234
120.	[Μᾶρκ. 7, 34].....	234
121.	[Ματθ. 15, 32]	235
122.	[Μᾶρκ. 8, 5].....	235
123.	[Ματθ. 16, 2–4].....	236
124.	[Μᾶρκ. 8, 12].....	236
125.	[Ματθ. 16, 6]	236
126.	[Μᾶρκ. 8, 15].....	237
127.	[Ματθ. 16, 8–12].....	237
128.	[Λουκ. 12, 14].....	237

129.	[<i>Māqz.</i> 8, 17–21]	238
130.	[<i>Māqz.</i> 8, 26].....	238
131.	[<i>Iw.</i> 9, 3–5].....	239
132.	[<i>Iw.</i> 9, 35].....	239
133.	[<i>Iw.</i> 9, 37].....	240
134.	[<i>Iw.</i> 9, 39].....	240
135.	[<i>Iw.</i> 10, 25–38]	240
136.	[<i>Iw.</i> 9, 41].....	242
137.	[<i>Māqz.</i> 8, 27].....	242
138.	[<i>Matθ.</i> 16, 13]	242
139.	[<i>Lovz.</i> 9, 18].....	243
140.	[<i>Matθ.</i> 16, 15]	243
141.	[<i>Iw.</i> 6, 67].....	243
142.	[<i>Iw.</i> 6, 70].....	244
143.	[<i>Lovz.</i> 9, 22].....	244
144.	[<i>Matθ.</i> 16, 17–19]	245
145.	[<i>Matθ.</i> 16, 23]	245
146.	[<i>Matθ.</i> 17, 7]	246
147.	[<i>Matθ.</i> 17, 9]	246
148.	[<i>Matθ.</i> 17, 11–12].....	247
149.	[<i>Iw.</i> 11, 4].....	247
150.	[<i>Iw.</i> 11, 7].....	247
151.	[<i>Iw.</i> 11, 9–10]	248
152.	[<i>Iw.</i> 11, 11].....	248
153.	[<i>Iw.</i> 11, 14–15]	248
154.	[<i>Iw.</i> 11, 23].....	249
155.	[<i>Iw.</i> 11, 25–26]	249
156.	[<i>Iw.</i> 11, 34].....	250
157.	[<i>Iw.</i> 11, 39].....	250
158.	[<i>Iw.</i> 11, 40].....	251
159.	[<i>Iw.</i> 11, 41–44]	251
160.	[<i>Matθ.</i> 17, 17]	252
161.	[<i>Māqz.</i> 9, 21].....	252
162.	[<i>Māqz.</i> 9, 23].....	252
163.	[<i>Māqz.</i> 9, 25].....	253
164.	[<i>Māqz.</i> 9, 29].....	253
165.	[<i>Matθ.</i> 17, 20–21]	254
166.	[<i>Lovz.</i> 17, 6–10]	254
167.	[<i>Lovz.</i> 17, 14].....	255
168.	[<i>Lovz.</i> 17, 17–19]	255
169.	[<i>Matθ.</i> 17, 22–23].....	255
170.	[<i>Lovz.</i> 9, 44].....	256

171.	[<i>Ματθ.</i> 17, 25]	256
172.	[<i>Ματθ.</i> 17, 26–27]	256
173.	[<i>Ματθ.</i> 18, 22]	257
174.	[<i>Ίω.</i> 8, 7]	257
175.	[<i>Ίω.</i> 8, 10–11]	258
176.	[<i>Λουκ.</i> 17, 1–4]	258
177.	[<i>Μᾶρκ.</i> 10, 3]	258
178.	[<i>Ματθ.</i> 19, 4–6 / 8–9]	259
179.	[<i>Μᾶρκ.</i> 10, 11–12]	260
180.	[<i>Ματθ.</i> 19, 11–12]	260
181.	[<i>Μᾶρκ.</i> 10, 14–15]	261
182.	[<i>Ματθ.</i> 19, 14]	262
183.	[<i>Ματθ.</i> 19, 17–19]	262
184.	[<i>Μᾶρκ.</i> 10, 18–19]	262
185.	[<i>Λουκ.</i> 18, 18–21]	263
186.	[<i>Ματθ.</i> 19, 21]	263
187.	[<i>Μᾶρκ.</i> 10, 21]	264
188.	[<i>Λουκ.</i> 18, 22]	264
189.	[<i>Ματθ.</i> 19, 23–24 / 26]	264
190.	[<i>Λουκ.</i> 18, 24–27]	265
191.	[<i>Ματθ.</i> 19, 28–30]	265
192.	[<i>Μᾶρκ.</i> 10, 29–31]	266
193.	[<i>Λουκ.</i> 18, 29–30]	267
194.	[<i>Ματθ.</i> 20, 18–19]	267
195.	[<i>Λουκ.</i> 18, 31–33]	268
196.	[<i>Μᾶρκ.</i> 9, 33]	268
197.	[<i>Ματθ.</i> 20, 21]	268
198.	[<i>Μᾶρκ.</i> 10, 36]	268
199.	[<i>Ματθ.</i> 20, 22]	269
200.	[<i>Ματθ.</i> 20, 23]	269
201.	[<i>Μᾶρκ.</i> 9, 35]	269
202.	[<i>Μᾶρκ.</i> 10, 42–45]	270
203.	[<i>Λουκ.</i> 22, 25–30]	270
204.	[<i>Λουκ.</i> 9, 48]	271
205.	[<i>Μᾶρκ.</i> 9, 37]	272
206.	[<i>Ματθ.</i> 20, 32]	272
207.	[<i>Μᾶρκ.</i> 10, 49]	273
208.	[<i>Μᾶρκ.</i> 10, 51]	273
209.	[<i>Μᾶρκ.</i> 10, 52]	273
210.	[<i>Λουκ.</i> 18, 42]	274
211.	[<i>Μᾶρκ.</i> 9, 39–40]	274
212.	[<i>Λουκ.</i> 9, 55–56]	274

213.	[<i>Λουκ.</i> 19, 5].....	275
214.	[<i>Λουκ.</i> 19, 9–10]	275
215.	[<i>Ματθ.</i> 21, 2–3]	276
216.	[<i>Μᾶρκ.</i> 11, 2–3]	276
217.	[<i>Λουκ.</i> 19, 30–31]	277
218.	[<i>Λουκ.</i> 19, 40].....	277
219.	[<i>Λουκ.</i> 19, 42–44]	277
220.	[<i>Ματθ.</i> 21, 13]	278
221.	[<i>Μᾶρκ.</i> 11, 17].....	279
222.	[<i>Λουκ.</i> 19, 46].....	279
223.	[<i>Ίω.</i> 2, 16].....	280
224.	[<i>Ίω.</i> 2, 19].....	280
225.	[<i>Ίω.</i> 3, 3].....	281
226.	[<i>Ίω.</i> 3, 5–8].....	281
227.	[<i>Ίω.</i> 3, 10–11]	282
228.	[<i>Ίω.</i> 4,]	282
229.	[<i>Ίω.</i> 4, 10].....	282
230.	[<i>Ίω.</i> 4, 13–14]	283
231.	[<i>Ίω.</i> 4, 16].....	283
232.	[<i>Ίω.</i> 4, 17–18]	284
233.	[<i>Ίω.</i> 4, 21–24]	284
234.	[<i>Ίω.</i> 4, 26].....	286
235.	[<i>Ίω.</i> 4, 32].....	286
236.	[<i>Ίω.</i> 4, 34–38]	286
237.	[<i>Ίω.</i> 4, 48].....	287
238.	[<i>Ίω.</i> 4, 50].....	288
239.	[<i>Ματθ.</i> 21, 16]	288
240.	[<i>Ματθ.</i> 21, 19]	288
241.	[<i>Μᾶρκ.</i> 11–14]	289
242.	[<i>Ματθ.</i> 21, 21–22].....	289
243.	[<i>Μᾶρκ.</i> 11, 22–26]	289
244.	[<i>Ματθ.</i> 21, 24–25].....	290
245.	[<i>Ματθ.</i> 21, 27]	291
246.	[<i>Ίω.</i> 8, 49–51]	291
247.	[<i>Ίω.</i> 8, 25–26]	292
248.	[<i>Ίω.</i> 8, 54–58]	292
249.	[<i>Ματθ.</i> 22, 18–21].....	293
250.	[<i>Μᾶρκ.</i> 12, 34].....	293
251.	[<i>Ματθ.</i> 22, 42–45].....	293
252.	[<i>Μᾶρκ.</i> 12, 35–37]	294
253.	[<i>Λουκ.</i> 20, 41–44]	294
254.	[<i>Μᾶρκ.</i> 12, 43–44]	294

255.	[<i>Ματθ.</i> 24, 2]	295
256.	[<i>Μᾶρκ.</i> 13, 2].....	296
257.	[<i>Λουκ.</i> 21, 6].....	296
258.	[<i>Ματθ.</i> 26, 2]	296
259.	[<i>Ματθ.</i> 26, 10–13].....	296
260.	[<i>Ίω.</i> 12, 23].....	297
261.	[<i>Ίω.</i> 12, 30–33]	298
262.	[<i>Ίω.</i> 12, 35–36]	299
263.	[<i>Ίω.</i> 13, 7].....	299
264.	[<i>Ίω.</i> 13, 8].....	300
265.	[<i>Ίω.</i> 13, 10].....	300
266.	[<i>Ίω.</i> 13, 12–20]	301
267.	[<i>Ματθ.</i> 26, 18]	302
268.	[<i>Μᾶρκ.</i> 14, 13–15]	302
269.	[<i>Λουκ.</i> 22, 9–12]	302
270.	[<i>Λουκ.</i> 22, 15–22]	303
271.	[<i>Ματθ.</i> 26, 21]	304
272.	[<i>Μᾶρκ.</i> 14, 18].....	304
273.	[<i>Ίω.</i> 13, 26].....	305
274.	[<i>Ματθ.</i> 26, 23–24].....	305
275.	[<i>Ματθ.</i> 26, 25]	306
276.	[<i>Ίω.</i> 13, 27].....	306
277.	[<i>Ίω.</i> 13, 31–35]	307
278.	[<i>Ίω.</i> 14, 9–14]	307
279.	[<i>Ματθ.</i> 26, 26]	309
280.	[<i>Ματθ.</i> 26, 27–29].....	309
281.	[<i>Μᾶρκ.</i> 14, 24–25]	310
282.	[<i>Ματθ.</i> 26, 31–32].....	310
283.	[<i>Λουκ.</i> 22, 31–32]	311
284.	[<i>Ίω.</i> 13, 36].....	311
285.	[<i>Ίω.</i> 13, 38].....	311
286.	[<i>Λουκ.</i> 22, 34].....	312
287.	[<i>Ματθ.</i> 26, 34]	312
288.	[<i>Μᾶρκ.</i> 14, 30].....	312
289.	[<i>Λουκ.</i> 22, 35–38]	313
290.	[<i>Ίω.</i> 16, 31–33]	313
291.	[<i>Ματθ.</i> 26, 36]	314
292.	[<i>Μᾶρκ.</i> 14, 32].....	314
293.	[<i>Λουκ.</i> 22, 40].....	314
294.	[<i>Ματθ.</i> 26, 38]	315
295.	[<i>Μᾶρκ.</i> 14, 34].....	315
296.	[<i>Ματθ.</i> 26, 39]	315

297.	[<i>Μᾶρκ.</i> 14, 36].....	316
298.	[<i>Λουκ.</i> 22, 42].....	316
299.	[<i>Λουκ.</i> 22, 46].....	316
300.	[<i>Ματθ.</i> 26, 40–41].....	317
301.	[<i>Ματθ.</i> 26, 42].....	317
302.	[<i>Ματθ.</i> 26, 45–46].....	317
303.	[<i>Ίω.</i> 18, 4].....	318
304.	[<i>Ίω.</i> 18, 5].....	318
305.	[<i>Ίω.</i> 18, 7].....	318
306.	[<i>Ίω.</i> 18, 8].....	318
307.	[<i>Ματθ.</i> 26, 50].....	319
308.	[<i>Λουκ.</i> 22, 48].....	319
309.	[<i>Ίω.</i> 18, 11].....	319
310.	[<i>Λουκ.</i> 22, 51].....	320
311.	[<i>Ματθ.</i> 26, 52–54].....	320
312.	[<i>Ματθ.</i> 26, 55–56].....	321
313.	[<i>Λουκ.</i> 22, 52–53].....	321
314.	[<i>Ίω.</i> 18, 20–21].....	321
315.	[<i>Ίω.</i> 18, 23].....	322
316.	[<i>Ματθ.</i> 26, 64].....	322
317.	[<i>Μᾶρκ.</i> 14, 62].....	323
318.	[<i>Λουκ.</i> 22, 67–69].....	323
319.	[<i>Λουκ.</i> 22, 70].....	324
320.	[<i>Ματθ.</i> 27, 11].....	324
321.	[<i>Ίω.</i> 18, 34].....	324
322.	[<i>Ίω.</i> 18, 36].....	325
323.	[<i>Ίω.</i> 18, 37].....	325
324.	[<i>Ίω.</i> 19, 11].....	326
325.	[<i>Λουκ.</i> 23, 28–31].....	326
326.	[<i>Ίω.</i> 19, 26].....	327
327.	[<i>Ίω.</i> 19, 27].....	328
328.	[<i>Λουκ.</i> 23, 34].....	328
329.	[<i>Λουκ.</i> 23, 43].....	328
330.	[<i>Λουκ.</i> 23, 46].....	329
331.	[<i>Ματθ.</i> 27, 46].....	329
332.	[<i>Μᾶρκ.</i> 15, 34].....	329
333.	[<i>Ίω.</i> 19, 28].....	330
334.	[<i>Ίω.</i> 19, 30].....	330
335.	[<i>Ματθ.</i> 28, 9].....	333
336.	[<i>Ίω.</i> 20, 15].....	333
337.	[<i>Ίω.</i> 20, 16].....	334
338.	[<i>Ίω.</i> 20, 17].....	334

339.	[<i>Λουκ.</i> 23, 17].....	334
340.	[<i>Λουκ.</i> 23, 19].....	335
341.	[<i>Λουκ.</i> 23, 25–26]	335
342.	[<i>Λουκ.</i> 23, 36].....	336
343.	[<i>Ίω.</i> 20, 21–23]	336
344.	[<i>Ίω.</i> 20, 26].....	336
345.	[<i>Ίω.</i> 20, 27–29]	337
346.	[<i>Λουκ.</i> 23, 38–39]	337
347.	[<i>Λουκ.</i> 23, 41].....	338
348.	[<i>Ίω.</i> 21, 5].....	338
349.	[<i>Ίω.</i> 21, 6].....	339
350.	[<i>Ίω.</i> 21, 10 / 12]	339
351.	[<i>Ίω.</i> 21, 15].....	340
352.	[<i>Ίω.</i> 21, 16].....	340
353.	[<i>Ίω.</i> 21, 17–18]	340
354.	[<i>Ίω.</i> 21, 19].....	341
355.	[<i>Ίω.</i> 21, 22].....	341
356.	[<i>Λουκ.</i> 23, 44–49]	342
357.	[<i>Ματθ.</i> 28, 10]	342
358.	[<i>Ματθ.</i> 28, 18–20]	343
359.	[<i>Μᾶρκ.</i> 16, 15–18]	343
360.	[<i>Πράξ.</i> 1, 4–5]	344
361.	[<i>Πράξ.</i> 1, 7–8]	345
362.	[<i>Πράξ.</i> 9, 4–6]	346
363.	[<i>Πράξ.</i> 9, 10–16]	346
364.	[<i>Πράξ.</i> 18, 9–10]	347
365.	[<i>Πράξ.</i> 22, 7–10]	347
366.	[<i>Πράξ.</i> 22, 18–21]	348
367.	[<i>Πράξ.</i> 22, 11]	348
368.	[<i>Πράξ.</i> 26, 14–18]	349

Ἄν σοῦ φανεῖ χρήσιμο αὐτὸ τὸ βιβλίον,
ἀγόρασέ το στήν ἔντυπη μορφή του.

ELPENOR

www.elpenor.org